

SOSYAL POLİTİKA UYGULAMALARI KADIKÖY BELEDİYESİ Alan Çalışması

Derleyenler:

Prof. Dr. Melih ERSOY

Prof. Dr. H. Tarık ŞENGÜL

Yayına Hazırlayanlar:

İsmail Ömer TOPRAK

Aysun GENÇ

Kevser Aybüke HAYALİ

ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Kentsel Politika Planlaması ve Yerel
Yönetimler Anabilim Dalı Ankara, 2019

Önsöz	3
Giriş	5-30
1. Sosyal Politikalar	5
1.1.Sosyal Politikaya Genel Bir Bakış: Kavramlar, Temel Olgular	5
1.2.Sosyal Politikalara Farklı Perspektiflerden Bakış	7
1.3.Refahın Üretimi ve Sunumu	13
1.4.Refah Hizmetleri	19
1.5.Belirli Gruplara Yönelik Hizmetler	22
1.6.Uluslararası Sorunlar	26
2. Türkiye’de Sosyal Politika Uygulamaları	31-40
2.1.Türkiye’de Sosyal Politika Ortamı	31
2.2.Yerel Refah Sisteminin Oluşumunda Belediye Yardımları	35
3. Sosyal Politika Uygulamaları: Kadıköy Belediyesi Örneği	41-77
3.1. Kadıköy Belediyesi’ne İlişkin Genel Bilgiler	41
3.2.Sosyal Politika Faaliyetleri ve Yararlanan Gruplar	49
3.3.Kadıköy Belediyesi’nde İstihdama Yönelik Uygulamalar	50
3.4.Yerel Yönetimlerde Yoksulluğa Yönelik Politikalar: Esping-Andersen Modeli ve Türkiye	52
3.5.Kadıköy Belediyesi ve Yaşlılar	54
3.6.Kadıköy Belediyesi ve Gençler	57
3.7.Kadıköy Belediyesi ve Engelli Yurttaşlar	59
3.8.Kadıköy Belediyesi’nin Kadınlara Yönelik Hizmetleri	62
3.9.Kadıköy Belediyesi’nde Çocuklar	65
3.10. LGBTİ Vatandaşlar	72
4. Kadıköy Belediyesi’nin Sosyal Politika Uygulamalarına Yönelik Alan Çalışması	78-124
4.1.IDEA Kadıköy-Yeni Bir Kamusal Alan Fikri	78
4.2.Tasarım Atölyesi Kadıköy (TAK)	90
4.3.Kadıköy Akademi	96
4.4.Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi	102
4.5.Potlaç Projesi	117
5. Kaynakça	125-129

Tablolar

- Tablo 1. Mahallelere Göre Nüfus Dağılımı
Tablo 2. Kadıköy İlçesi Yaş ve Cinsiyete Göre Nüfus Dağılımı
Tablo 3. Ekonomik Yapı
Tablo 4. Ortalama Kira Değeri
Tablo 5. 2010-2017 Yılları Arası Nüfus Değişimi
Tablo 6. Yıllara Göre Nüfus Değişimi
Tablo 7. Sosyal Yaşam Evleri Faydalanıcı Sayısı
Tablo 8. Alzheimer Merkezi Hizmetleri ve Faydalanıcı Sayısı
Tablo 9. Gençlik Sanat Merkezi'nde Yıllara Göre Branşlar ve Katılımcı Sayıları
Tablo 10. Gençlik Sanat Merkezi'nde Yıllara Göre Atölyeler ve Katılımcı Sayıları
Tablo 11. Üniversiteye Hazırlık Kursları Faydalanıcı Sayısı
Tablo 12. Ankara ve İstanbul'da Yaratıcı Endüstrilerin Gelişimi
Tablo 13. TAK Paydaşları
Tablo 14. Kadıköy Akademi 2015 Yılı Faaliyetleri
Tablo 15. Kadıköy Akademi 2016 Yılı Faaliyetleri
Tablo 16. Kadıköy Akademi 2017 Yılı Faaliyetleri
Tablo 17. Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi'nde Kişisel Gelişim, Meslek Edindirme ve Hobi Eğitimi
Tablo 18. Sağlık Destek Hizmetleri Kullanım Oranları Tablo 19. Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi Tarafından Verilen Hizmetler Tablo 20. Engelli Hizmetlerinde Stratejik Planın Gerçekleşme Oranı Tablo 21. Mahallelere Göre POTLAÇ'lı Kadın Sayısı

Şekiller

- Şekil 1. Kadıköy İlçesi Coğrafi Konumu
Şekil 2. Kadıköy Hane Halkı Büyüklüğü
Şekil 3. İstanbul Hane Halkı Büyüklüğü
Şekil 4. 0-14 Yaş Arası Nüfus
Şekil 5. 15-64 Yaş Arası Nüfus
Şekil 6. 64 Yaş Üzeri Nüfus
Şekil 7. Kadıköy'ün Ziyaret Edilme Amaçları
Şekil 8. Kadıköy İlçesi Eğitim Düzeyi
Şekil 9. Ekonomik Bölgeler
Şekil 10. Ulaşım Yolları
Şekil 11. Konut Satış Sayısı
Şekil 12. Kadıköy İlçesi Hizmet Merkezleri
Şekil 13. IDEA İşlik Üyelerinin İkamet Ettiği İlçeler
Şekil 14. TAK Projeler

ÖNSÖZ

Bu çalışma, ODTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kentsel Politikalar ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı Stüdyosunda 2018-2019 eğitim döneminde gerçekleştirilen stüdyo ve alan araştırması verilerinin bir araya getirilmesi ile oluşturulmuştur. Stüdyo programının ilk döneminde çalışma konusu olarak belirlenen sosyal politikalar alanında yayımlanmış önemli yerli ve yabancı kaynaklar taranmış, öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından bu kaynaklarla ilgili sunuşlar yapılmıştır. Bu kuramsal çalışmalar ile farklı ülkelerdeki alan çalışmaları temel alınarak ikinci dönem alan çalışması için seçilen yerleşme olan Kadıköy için nasıl bir yöntemle konuya yaklaşılabileceği belirlenmiştir.

2019 yılı Bahar Döneminde alan çalışması için belirlenen yerleşme olan Kadıköy ilçesinde bir hafta süre ile kalınmış ve bu süre içinde birçok kurumla kapsamlı görüşmeler yapılmıştır. İlçede yaptığımız araştırmalar sürecinde Belediye Başkanı Sn. Aykut Nuhoğlu ve Başkan Yardımcısı Sn. Bahar Yalçın'ın yakın ilgi ve desteği sayesinde, Kadıköy Belediyesinin sosyal belediyecilik alanında sürdürdüğü çalışmalar konusunda yakından bilgi sahibi olduğumuz gibi birçok kurumu da ziyaret etme ve yöneticilerinden bilgi alma şansımız oldu. Bu kurumlar şunlardır: 19 Mayıs ve Sahra-ı Cedit Mahallelerindeki Sosyal Yaşam Evleri, Rasim Paşa Sosyal Hizmet Merkezi, Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi, Sosyal Servis Birimi, Alzheimer Merkezi ve Sosyal Yaşam Evi, Kadıköy Belediyesi Yüksek Öğrenim Kız Öğrenci Yurdu, Kadın Konuk Evi, Açık Gardirop İkinci El Giysi Mağazası ve Anadolu'ya Yardım Birimi Eğitim Mah.,POTLAÇ Dükkan, Tasarım Atölyesi Kadıköy (TAK), Kadıköy Belediyesi Akademi, İDEA Kadıköy. Kitapta bu kurumlarda yapılan görüşmeler ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Merkezi yönetimin sosyal dayanışma ve yardım programlarının kutuplaşmış siyasi ortamlarda, parti temelli ayrımcı ve dışlayıcı ya da farklı öncelikli yaklaşımları muhalefet partilerinin yerel yönetimlerde güçlü olduğu yerleşmelerde dışlanan ya da dışlandığını düşünen kesimler için belediyeler tarafından sağlanan sosyal destek ve yardımlar önem ve öncelik kazanmaktadır. Bu bakımdan bu tür destekleri olabildiğince bireysel düzeyden çıkartılarak kurumsal bir yapı çerçevesinde sağlanması özellikle son dönemlerde hız kazanmıştır. Bu alanlara yapılan yatırımlar her ne kadar belediyelerin geleneksel kentsel hizmetleri için yapılacak yatırımlara ayrılan harcamalarda sınırlı da olsa kısıntıya gidilmesine yol açmakta ise de, özellikle yerleşmenin gelir düzeyi düşük sosyal kesimleri için yaşamlarını sürdürmekte yaşamsal önemde olabilmektedir. Bu nedenle anılan yardımlaşma yerleşim düzeyindeki sosyal ve iktisadi bütünleşmeye ve sosyal adaletin sağlanmasına sınırlı da olsa katkı verdiği gibi, siyasi açıdan da yerel yönetimlerin yeğlediği bir harcama kalemi olmaktadır. Ayrıca bu türden sosyal yardımlaşmanın yerel düzeyde yapılması gerçek ihtiyaç sahiplerinin saptanması ve desteklenmesinde daha sağlıklı bir yapının oluşmasına da yardımcı olmaktadır.

Bu çalışmanın yaşama geçmesinin Kentsel Politikalar ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı Stüdyosunun 2018-2019 eğitim dönemi yüksek lisans öğrencileri olan Aysun Genç, Duygu Ece Kızılarıslan, Gizem Akdoğan, Hind Shahin, İsmail Ömer Toprak, Kevser Aybüke Hayali ve Okan Aksuoğlu sayesinde olduğunun belirtilmesi gerekir. Bu arkadaşlarımız olmasaydı bu çalışmanın gerçekleştirilmesi mümkün olmayacaktı, bu bakımdan kendilerine özellikle teşekkürü bir borç biliriz.

GİRİŞ

Çalışmanın “Sosyal Politikalar” başlıklı birinci bölümünde kuramsal bir çerçevede sosyal politikaya genel bir bakışla kavramlar ve temel olgular üzerinde durulacak, farklı perspektifler incelenecek, refahın üretimi ve sunumu yansırı belirli gruplara yönelik hizmetler değerlendirilecektir. Bu bölümde ayrıca konuyla ilgili uluslararası sorunlara da değinilecektir.

1. Sosyal Politikalar

1.1. Sosyal Politikaya Genel Bir Bakış; Kavramlar, Temel Olgular

Sosyal politika hem başlı başına bir disiplin; hem de sosyoloji, iktisat ve siyaset gibi disiplinlerle daime etkileşim halinde olan akademik bir konudur. Ortaya çıkış amaçlarından en önemlisi de toplumda sosyal adaleti sağlamaktır. Sosyal adalet ulaşılmak istenen bir ideal olarak pratik hayattaki toplumsal eşitsizliği vurgulamak adına kişilerin olmak istediklerini özgürce sahip olup olamayacaklarını vurgular. Yani, toplumsal farklılıklar sonucu ortaya çıkan çeşitliliğin, sosyal politikaların tasarlanmasında önemli bir etkiye sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Sosyal politika temelde, sosyal hizmetlerin kolektif olarak sağlanması olarak tanımlansa da, bir sonraki başlıkta inceleyeceğimiz çeşitli paradigmlar çerçevesinde çeşitli anlamsal değişiklikleri beraberinde getirmektedir. Ancak; ifade ettiği anlam dolayısıyla sosyal politika, kendisinden başka; adalet, hak, yeniden dağıtım gibi birçok kavramı da tartışmayı gerektirir. Dolayısıyla, sosyal politika tartışması bağlamına göre birçok sosyal olguya temas eder, bu olgulardan etkilenir ve/veya onları etkiler.

Sosyal politikanın en temel konularından biri yoksulluk ve bunun bir sonucu olan sosyal dışlanmadır. Yoksulluk bir politika sorunu olmakla beraber, akademik tartışmaların da odak noktasında yer almaktadır. Yoksulluğun tanımı üzerine henüz bir uzlaşma bulunamasa da, ortalama gelir düzeyine gönderme yapılan tanımlamalara akademik yazında sıkça rastlanmaktadır.

Sosyal politika bağlamında incelenmesi gereken bir diğer konu da bu politikaların refah hizmetlerinin dağılımını ne yönde etkilediğidir. Refahın nasıl ve ne amaçla yeniden dağıtıldığı konusunda da henüz bir uzlaşma varılamamıştır. Çünkü refah dağılımı, gerek uygulanışı gerekse de değerlendirilmesi bakımlarından bazı sorunları içinde barındırmaktadır. Bu sorunların temelindeki sorun, refah hizmetlerinin nasıl dağıtılacağına ilişkin belirlenmiş ölçütlerin olmayışdır. Bu nedenle refah hizmetlerinin hangi gruplara ne oranla yarar sağladığı, bu hizmetlerin devlet tarafından sağlanmaması durumunda kişilerin kendi gereksinimlerini karşılayıp karşılayamayacakları her zaman bir belirsizlik içerir. Belirtilen soru işaretlerinin giderilmesi durumunda; bir toplumda refah dağılımına ilişkin veriler, sosyal politikaların değerlendirilmesinde temel unsurlardan biri olacaktır.

Sosyal politika tartışmalarında belki de en çarpıcı bağlantı; ekonomi politikaları ile ilişkili olanıdır. 1930'lu yıllarda artan arz fazlası ve talep yetersizliği nedeniyle gelişmiş kapitalist ülkelerde yaşanan kriz sonrası, 1940'larda Keynes, piyasada talebi arttırmak için sosyal politikaların önemini vurgulamıştır. Nitekim bu strateji ekonomiye talep aşılacak olarak

görülmüş ve belirli bir süre için piyasada canlanma yaratmıştır. Ancak sosyal ve ekonomik politikalar arasındaki uyumun sonunu getiren gelişmeler de göz ardı edilmemelidir. Bunlardan ilki ve belki de en önemlisi küreselleşme ve onun beraberinde getirdikleridir. Küreselleşme ile birlikte talep yönetiminin ulusal bağlamdan çıktığı ve mali piyasa aktörleri güç kazandığı için uluslararası rekabet, ulusal ekonomiyi biçimlendirir hale gelmiştir. Küresel ekonomide vergi ödemeyenin rekabet gücünün yüksek olması, vergi aleyhindeki düşünceleri güçlendirmiş ve dolayısıyla da sosyal politika uygulamalarını belirli ölçüde sekteye uğratmıştır. Ekonomik performansı öncüleyen bu pratikle beraber sosyal politikalar sosyal adalet temelli olmaktan çıkıp iş gücü piyasasını etkilemeye yani istihdamı arttırmaya yönelik olarak gelişmiştir.

Vergilendirme, transfer harcamaları gibi refah devletinde öne çıkan maliyetler düşünüldüğünde her ne kadar ekonomi politikalarıyla sosyal politikalar birbirinin zıttı gibi görünse, maliyet sadece parasal olarak hesaplanamaz ve dünyadaki çoğu açık ekonomiler aynı zamanda en büyük refah devletleridir.

Sosyal politikalar, uygulandıkları alanlar açısından ulusal boyutta farklı roller üstlenirler. Refah devletlerinde, bu hizmetler ulus inşasında ve ulusal birliği sağlanmak adına pek çok kez kullanılmıştır. Çünkü refah yapılanmaları; sadece aile gibi yeniden üretim süreçlerinde değil, ulus devletin yeniden üretiminde de etkin bir role sahiptirler. Ulusal bağlamdaki anlamına gönderme yaparsak; sosyal politikalar, milliyetçi uygulamalar olma eğilimini de taşırlar. Tüm uluslarda sosyal politikalardan yararlanabilmek için yurttaş ya da ırkdaş olma ölçütü azımsanamayacak kadar yaygındır. Yurttaşlık faktörünün yanı sıra; ulusal birliği oluşturmak üzere, belirli grupları öne çıkarıp, diğerlerini ise ötekileştiren sosyal politikalar bir hayli dikkat çekicidir. Bu öjenik¹ uygulamalarla birlikte; refah hizmetlerinin sosyal adaleti sağlamaktan uzaklaştığını, hatta sadece belirli gruplara yarar sağladığını söyleyebiliriz. Ayrıca; aile olgusu sosyal politikalar açısından oldukça anlamlıdır. Bir başka deyişle, doğrudan aileleri hedefleyen aile politikaları ile sosyal politikalar arasında belirgin bir bağlantı vardır. Ailede yaşanan değişimler; refah devletini etkilediği gibi, sosyal politikalar da ailenin yapısını büyük ölçüde etkiler. Örneğin; 20. yüzyılda refah devletinin merkezinde "ekmeğini kazanan erkek" figürü varken, farklılaşan ve çeşitlenen aile yapıları ve bireyselleşmenin de etkisiyle, artık "bireyselleşmiş yetişkin erkek" önem kazanmıştır. Bu nedenle aile yapısına vurgu yapan sosyal politikalar, aynı zamanda belirli anlamda da ailesel olguları zayıflatmışlardır.

Sosyal politikaları ele alırken, bunların bir politik sürecin ürünü olduklarını unutmamak gerekir. Sosyal politikaların oluşumu da tıpkı diğer siyasalar gibi parlamento merkezlidir. Farklı görüşleri temsil eden partilerin parlamentodaki temsiline göre sosyal politikalar daha da siyasallaşabilir. Ancak uygulamada kararlar bazen parlamentodan çok uzakta alınabilir. Dolayısıyla bürokrasinin ve diğer hükümet organlarının sosyal politikaların tasarlanmasındaki etkisi de yadsınmaz. Elbette bunun yanı sıra yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları çeşitli politik ağlar ve medya da sosyal politikaların hem tasarlanmasında, hem de uygulanmasında söz sahibi olabilirler. Özellikle yerel yönetimler halka en yakın temsiliyet birimleri olmaları nedeniyle halkın gereksinim ve taleplerine en uygun politikaların üretilmesinde öncelikli öneme sahiptirler. Talepleri yerinden yönetebilmek bakımından, federal devletlerde federe devletlerin sosyal politika tasarlama ve uygulama yetkileri,

¹ İnsanların genetik açıdan kontrol altında tutularak ve ayıklanarak insan ırkının ıslah edilmesi.

tekçi/üniter devletlerden farklı olarak, oldukça anlamlı ve önemlidir. Politik süreçlerin tümü katmanlı yapılara sahip oldukları için, sosyal politikaların değiştirilmeleri ya da yerine yenilerinin uygulanmaları tedrici bir ilerlemeye işaret eder. Sosyal politikalar açısından önemsenmesi gereken, güçlendirilmiş yerel yönetimlerin halkın talepleri doğrultusunda yeterli yetki ve donanımına sahip olabilmeleridir.

Sosyal politika bütün bu sayılan bağlantıları ve sorunsalları ile her zaman değerlendirilmeye tabidir. Sosyal politikaların uygulanışlarını, etkilerin araştırmak için görgül/deneysel bulgulara gereksinim duyulur.

Sosyal politika çalışmaları genel anlamda geçmişten ziyade daha çok geleceğe yöneliktir. Çünkü hizmetlerin nasıl dağıtılacağına dair güncel ve dinamik sorunları içinde barındırır. Bu çalışmaların tarihsel sürecine baktığımızda ise temel başlıkların "risk, kaynaklar, sorumluluklar" olduğunu gözlemleyebiliriz. Bu çalışmaların tarihsel sürecinin başlangıcını ise 19. yüzyıl sonlarına kadar dayandırabiliriz. 1884 yılında Britanya'da kurulmuş olan Fabian Derneği, kapitalizmin getirmiş olduğu toplumsal ve ekonomik sorunlara karşı geliştirilebilecek sosyal koruma ve refah politikalarına ilişkin öneriler ileri sürmüştür, İşçi Partisi ile olan yakın bağı ile de mevcut sisteme eleştirel bir bakış açısı getirmeye çalışmıştır. Ancak yapılmış olan bu erken dönem çalışmalar, bu hizmetlerin nasıl sağlanacağı konusuna herhangi bir açıklık getirmemiş, toplumsal sorunların tanımını yapmaktan ileri gidememiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ise devlet refahını destekleyen reformların da uygulanmaya başlaması ile Fabianci düşünce temellerini oturtmuş, deneysel çalışmalar ile pratikte karşılığını bulmaya başlamıştır. 1970li yıllardan sonra ise; refah devleti kavramı ve onun gerekliliği sorgulanmaya başlanmış, yeni arayışların ve eğilimlerin peşine gidilmek istenmiştir. Bu dönemde sol görüş; piyasa ekonomisinin getirmiş olduğu sömürünün ortadan kaldırılamayacağı düşüncesinden yola çıkarak, Fabianci düşüncenin refah devletine olan güvenini sorgulamıştır. Aynı dönemde refah devletine olan eleştiriler; sadece sol görüşten değil, sağ görüşten de gelmeye başlamıştır. 1940lı yıllarda Hayek gibi klasik düşünürler refah devletine karşı duruşunu korurken, 1970li yıllarda Thatcher'ın da başa gelmesi ile bu düşünce daha da güçlenmiştir.

1.2.Sosyal Politikalara Farklı Perspektiflerden Bakış

Sosyal politika hem başlı başına bir disiplin hem de sosyoloji, iktisat ve siyaset gibi disiplinlerle sürekli etkileşim içinde olan bir akademik ilgi alanıdır. Sosyal politika konusuna; liberalizm, muhafazakârlık, feminizm veya post-yapısalcılık gibi pek çok bakış açısı ile yaklaşılabılır. Akademik yapısının dışında; sosyal politika, karar verici mekanizmaların gerçekleştirmiş oldukları pratikleri de içine alan bir özelliğe sahiptir. Bu nedenle sosyal politika hem görgül/deneysel hem de kuramsal bir ilgi alanıdır.

Sosyal politika çalışmaları geçmişten çok geleceğe yöneliktir; çünkü hizmetlerin nasıl dağıtılacağına ilişkin güncel ve dinamik sorunları içinde barındırır. Bu çalışmaların tarihsel sürecine baktığımızda ise temel başlıkların "risk, kaynaklar ve sorumluluklar" olduğunu gözlemleyebiliriz.

Sosyal politikanın tarihsel sürecinin başlangıcı 19. yüzyıl sonlarına kadar dayandırabilir. 1884 yılında İngiltere'de kurulmuş olan Fabian Derneği, kapitalizmin getirmiş olduğu toplumsal ve ekonomik sorunlara karşı geliştirilebilecek sosyal koruma ve refah politikalarına ilişkin öneriler ileri sürmüştür, İşçi Partisi ile olan yakın bağı ile de var olan sisteme eleştirel bir bakış açısı getirmeye çalışmıştır. Ancak bu erken dönem çalışmalar, sözü edilen hizmetlerin nasıl sağlanacağı konusuna herhangi bir açıklık getirmemiş, toplumsal sorunların tanımını yapmaktan ileri gidememiştir.

Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde devlet refahını destekleyen reformların da uygulanmaya başlanması ile Fabiancı düşünce temellerini oturtmuş, görgül çalışmalar ile pratikte karşılığını bulmaya başlamıştır. 1970li yıllardan sonra ise; refah devleti kavramı ve onun gerekliliği sorgulanmaya başlanmış, yeni arayışlar ve eğilimler tartışılmaya başlanmıştır.

Bu dönemde sol görüş; piyasa ekonomisinin getirmiş olduğu sömürünün ortadan kaldırılamayacağı düşüncesinden yola çıkarak, Fabiancı düşüncenin refah devletine olan güvenini sorgulamıştır. Aynı dönemde refah devletine olan eleştiriler; sadece soldan değil, sağdan da gelmeye başlamıştır. 1940lı yıllarda Hayek gibi düşünürler refah devletine karşı duruşlarını korurken, 1970li yıllarda Thatcher'ın iktidara gelmesi ile bu düşünce daha da güçlenmiştir. Bu kısımda 7 farklı temel ideolojinin sosyal politikalara olan bakış açısı ve bu uygulamaların siyasi, ekonomik ve sosyolojik boyutları 7 farklı yazar tarafından incelenmiştir.

Bu temel ideolojiler sırası ile neo- liberalizm (Nick Ellison), muhafazakârlık (Robert Pinker), sosyal demokrasi (Robert M. Page), sosyalizm (Hartley Dean), feminizm (Jane Lewis), yeşillerin yaklaşımları (Michael Cahill) ve postmodernizmdir (Tony Fitzpatrick).

Neo-Liberalizm²

Neo-liberalizmi daha iyi anlamak için klasik liberalizme tarihsel perspektiften kısaca bakmamız yararlı olacaktır. 18.yy sonları ve 19. yy başlarına dayandırabileceğimiz bu düşüncenin ana çıkış noktaları; bireysel özgürlük, serbest piyasa, minimal devlet, kişisel sorumluluk ve kendi kendine yardım olarak sıralanabilir.

Klasik liberal düşüncenin kurucu figürlerinden biri olan Adam Smith'e göre, bireyler herhangi bir devlet müdahalesi olmaksızın kendi çıkarlarına uygun olarak hareket ederlerse istenilen "doğal döngü" yaratılmış olur ve bu süreç bizi kolektif refaha taşır. Bu durumda herhangi bir müdahale yapılacaksa, bu ancak ve ancak piyasa işleyişinin karına yönelik olmalıdır. Bunun dışında her türlü müdahale yıkıcı sonuçlar verecektir.

Bu durumda, liberal düşünürlerin "özgürlük" tanımları önem kazanmaktadır. Hayek (1899-1992) bu kavramı açıklarken "negatif özgürlük" (*freedom from*) terimini kullanır. Yani; özgürlük, bir başkasının keyfi iradesinden bağımsız olma anlamına gelir. Bireyler başka türlü almayacakları karar ve eylemlere zorlanmadıkları sürece özgürdür ve bireylerin bu özgürlükleri ile ne yapacakları onların özel konusudur. Çünkü klasik liberalizm, tüm bireylerin doğada eşit olduğu düşüncesini benimser, bu nedenle onlara dayatılan bir zorlama bu doğallığı bozabilir.

Buradan yola çıkarak neo-liberal düşünce açısından "refah devleti" kavramının ne denli zorlayıcı bir kurum olduğu açıkça anlaşılabilir. Çünkü sosyal hizmetler devletin tekelci mekanizmaları aracılığı ile dağıtılır. Bu durum hem bireylere baskı uygular, hem de alması (alternative) hizmet dağıtıcılarını dışlar. Ayrıca kamuda çalışan personelin maaş ve saygınlıklarını artırmak için geliştirecekleri stratejiler, hizmet kalitesini düşürecek ve bürokratik üretim fazlası (*over-supply*) ortaya çıkacaktır. Aynı zamanda az önce sözü edilen devletin tekelci konumu, hizmetleri de sınırlandıracaktır.

Anılan tüm bu sorunları çözmeye yönelik olarak, neo-liberal düşünce temelde 5 adet çözüm önerisi sunmaktadır:

² Bu bölüm P.Alcock vd.'nin "Sosyal Politika: Kuramlar ve Uygulamalar" kitabından alınmış olup Nick Ellison tarafından yazılan bölümden aktarılmıştır.

1. Devlet refahı sağlama mekanizmasının küçültülmesi (Özel ve gönüllü kuruluşların refah piyasasına girmesi.)
2. Daha fazla hizmet seçeneği (Bir önceki çözüm önerisinde sözü edilen yeni kuruluşların hizmet sunumunda farklı alışımlar sunması.)
3. Negatif gelir vergisi (Gelirin yeniden dağılımının sağlanması ve toplumun belirli bir refah düzeyine ulaşabilmesi açısından gelir düzeyi düşük ailelere, belirli bir yoksulluk çizgisinin altına düşmeleri halinde yardım amaçlı ödemelerde bulunulması. Yani kısaca temel gereksinimleri kapsamak üzere ayarlanmış olan basit bir "tekli" ödeme sistemi.)
4. Güvenlik ağı refahı (Bireylerin risklere karşı korunmaları adına sigorta yaptırımları konusunda teşvik edilmesi.)
5. Vergi kesintileri (Devlet bürokrasilerinin kaldırılmasından elde edilecek olan tasarrufların vergi kesintileri yolu ile bireysel kazanç sahiplerine iadesi.)

Neo-liberal düşüncenin bakış açısı ve çözüm önerilerine yönelik yapılmış olan bazı eleştirilere bakacak olursak; ilk olarak, liberal düşüncenin temelinde yatan negatif özgürlük kavramının, diğer düşünürlere göre fazla bireysel ve dar bir tanım olduğu düşüncesini görebiliriz. Negatif özgürlüğe verilen bu ağırlık, pozitif özgürlüğün ve kolektif yararın gözden kaçırılmasına neden olmuştur. İkinci eleştiri, liberal düşüncenin özgürlük (*freedom*) ve kabiliyet/yetenek (*ability*) kavramları arasında bir ayrım yapamamasına dayanır. Serbest piyasada gelirler adil ve eşit dağıtılmaz. Bu durumda daha fazla kazanç gücü olan bir bireyin yeteneklerini daha fazla kullanacağı gerçeği açıktır. Bir diğer eleştiri ise, liberal düşüncenin devlet baskısına fazla yoğunlaşırken özel veya gönüllü kuruluşların da devlet kadar baskıcı olabileceği gerçeğini göz ardı etmeleri üzerinde durmaktadır. Bu tip kuruluşlar hizmet sağlama sırasında bireylere karşı duyarsız davranıp onların özgürlüklerini sınırlayabilir. Son olarak da her ülkede farklı olan vergilendirme ve teşvik beklentilerine olan evrensel yaklaşımla liberalizm, refahın sosyokültürel boyutunu göz ardı etmektedir.

Muhafazakâr Görüş³

Muhafazakâr düşünce; genelleyici bir dünya bakışıyla toplumu kavramsallaştırma ve toplumsal değişime yanıt verme yolu olarak tanımlanabilir. Aynı zamanda hem siyasal bir ideoloji hem de bir parti doktrini olarak da ele alınabilir. Temelinde organik bir toplum örgütlenmesi yatan muhafazakâr gelenek, liberal bireyciliğe ve sosyalist ortaklaşmacılığa karşıdır.

Muhafazakâr düşüncenin toplumsal refah kavramı ile ilişkisine bakacak olursak, somut bir yaklaşıma sahip olduğunu görebiliriz. Diğer bir anlatımla bu gelenek, aile, cemaat, sınıf, din ve özel mülkiyet gibi toplumsal kurumların gerçekliğine dayanır. Bu gerçeklik de yukarıda sözü edilen organik toplum yapısı düşüncesi ile de örtüşmektedir. Buna göre, insan ve insan aklı, muhafazakâr düşünceye göre başlı başına bir inceleme nesnesi değildir.

Muhafazakâr gelenekte devlet; ne liberal düşüncede olduğu kadar çok sınırlı, ne de sosyal devlet anlayışındaki kadar toplumun her alanına nüfuz etmiş bir kurumdur. Yani, devletin sınırlı bir hareket alanı vardır. Muhafazakâr düşünceyi tarihsel görüngede (perspektifte) incelersek, yeni sağ muhafazakârlığı ile neo-liberal düşüncenin birleştiği Thatcher dönemine bakmamız yararlı olacaktır.

1976 yılında Muhafazakâr Parti'nin başına geçen Margaret Thatcher ve partisinin 80li yılların ortalarına kadar önceliği vergilerin indirilmesi, kamu harcamalarının kısılması, sanayilerin

³ Bu bölüm P.Alcock vd. nin "Sosyal Politika: Kuramlar ve Uygulamalar" kitabından alınmış ve Robert Pinker tarafından yazılmıştır.

özelleştirilmesi, istihdam ve sendika yasalarının reforma tabi tutulması ve sosyal konutların satılması konuları olmuştur. 1987 yılındaki 3. seçim zaferi sonrası ise partinin tutumu sosyal politikalar üzerine yapılacak olan reformlara ağırlık vermek olmuştur. Bu dönemde hizmet sağlayıcıları hükümete daha fazla hesap verir hale gelmiştir; üniversiteler sıkı denetim altına alınmıştır; özel konutlarda kira denetimleri kaldırılmış, hizmette verimlilik standartları yükseltilmiştir ve aynı zamanda derecelendirme sistemi yerine kelle vergisi sistemi getirilmiştir.

Bu dönemleri inceleyecek olursak; refah devleti anlayışının yok edilmesinden çok, üzerinde düzeltmeler yapıldığını görebiliriz. Devlet bir yandan özelleştirme politikalarını uygularken, diğer bir yandan da kamu personelinin devlete olan bağlılığı artırılmaya çalışılmıştır. Bu durumda özelleştirme ile devlet, her ne kadar hakem konumuna sokulmaya çalışılsa da, yapılan reformlar merkezi yönetim tarafından ve yukarıdan aşağıya gerçekleştiği için otoriter devlet yapısı da korunmaya çalışılmıştır.

Sosyal Demokrasi⁴

Sosyal demokrasi; kapitalizmi yok etmekten çok, onu insanileştirmeyi amaçlayan bir reform programı olarak tanımlanabilir. Şiddet içermeyen değişime bağlılık ve evrimci düşünce bu ideolojinin temelini oluşturur. Kısacası, bu düşünce sisteminde temel olan, anayasal ve faydacı (uygulanması olası) bir yol izlenerek reform yönünde ilerici sonuçlara ulaşma isteğidir.

Sosyal demokrasinin refah devletine ilişkin görüşünün başlangıç noktalarını, "tam istihdam, toplumsal dayanışma ve adalet, fırsat eşitliği, kamusal hizmetlere herkesin erişimi" oluşturur.

Sosyal demokrat refah devletinin en iyi örneklerinden biri olan İsveç'teki Sosyal Demokrat Parti 1932 yılından bu yana gerek tek başına, gerekse bir koalisyonun parçası olarak kesintisiz olarak iktidarda kalmıştır. Bu parti, sınıf temelli bir strateji izlememiştir. Bunun yerine, daha geniş destek koalisyonu oluşturmaya çabalamıştır. Çünkü her ne kadar sosyalizm ideolojisinin içinden çıkmış olsa da, sosyal demokrasiyi liberal politika ve kapitalist toplumla uzlaştırma isteği vardır. Yani bir yandan toplumcu bir anlayışı benimserken, diğer bir yandan piyasa ekonomisi anlayışını da sahiplenmektedirler.

1938 yılında yapılmış olan "Saltsjobaden Uzlaşması"na baktığımız zaman, devlet - toplum ilişkisinin sosyal korporatizm üzerine kurulmuş olduğunu görebiliriz. Bu uzlaşma çerçevesinde işverenler ve sendikalar, verimi ve refahı artırmak için bir antlaşma yapmışlardır. Bu anlaşmada devletin rolü; etkin bir katılımcı olmaktan çok, gelirin ve hizmetlerin adaletli dağıtılmasını sağlayan bir aktör olmasıdır. Bu durumda yapabilecek yorum ise; sosyal demokrasinin, piyasa sisteminin getirdiği eşitsizlikleri ve güvensizlikleri yok etmekten çok, herkes için asgari bir düzey sağlama ve bağdaştırma (homojenleştirme) politikasına sahip olduğudur.

Bu sistem İsveç'te 1970li yılların sonlarına kadar sürmüştür. Ancak iktisadi bunalım nedeniyle 1980'li yıllarda ekonomik büyüme durmuş, tam istihdam korunurken, ekonomiyi yeniden canlandırma girişimleri nedeniyle refah harcamalarında birtakım kesintiler yapılmıştır. Bu noktada refah kavramı yeniden sorgulanmış, devlet dışı aktörlerle birlikte bu politikaların sosyal demokrasi geleneği ile uyumlu olup olmadığı sorgulanmaya başlanmıştır.

⁴ Bu bölüm P.Alcock vd. nin "Sosyal Politika: Kuramlar ve Uygulamalar" kitabından alınmış ve Robert M. Page tarafından yazılmıştır.

Yeni İşçi Partisi'ne göre ise sosyal demokrat bir refah devletinin temel olarak 7 özelliği bulunmalıdır:

1. Edilgen değil etken bir refah sistemi (Vatandaş işe dönmeye teşvik etmek.)
2. Kamu finansmanlı hizmet sunucularının çeşitlendirilmesi (Gönüllü ve özel kuruluşları refah hizmetleri sağlamaya teşvik etmek.)
3. Tüketici odaklı olmak (Hizmetlerin farklılaştırılması, ısmarlama hizmet anlayışı.)
4. Evrenselciliğe olan bağlılığın azaltılması (Refah hizmetlerinin kişisel çıkarları olan tüketicilerin gereksinimlerini en iyi karşılayacak şekilde sağlanması.)
5. Sonuçlardan çok fırsatlarda eşitlik (Toplumsal olarak inşa edilmiş engellerin kaldırılması.)
6. Etkin ve sorumlu bir yurttaşlığın desteklenmesi (Bireylerin kendi refahları için daha fazla sorumluluk almaları.)
7. Hizmet standartlarının yakından izlenmesi (Hizmetlerin olabildiğince en üst düzeyde sunulması.)

İşçi Partisi'nin sunmuş olduğu bu politikalara karşı yapılan temel bir eleştiri, devlet dışı aktörlerin piyasa sistemine katılmak istenmesi ile kamu hizmetleri etiğinin altının oyulmasıdır. Bir diğer eleştiri ise, toplumsal engelleri kaldırma isteğinin piyasanın meşrulaşması için verilen bir ödün olduğudur. Bu politikalardan çıkarabileceğimiz sonuç, sosyal demokrasinin liberal düşünce ile birleşen melez bir ideoloji olduğudur.

Sosyalist Perspektif⁵

Toplumsal eşitliği savunan sosyalist düşüncenin temel hareket noktaları; *"hümanizm, ortaklaşmacılık ve eşitlikçiliktir."* Marx, çalışmalarında kapitalizmin adaletsiz doğası üzerine kurulu toplumsal ve ekonomik ilişkiler üzerine bir çözümleme sunmaktadır.

Sosyalist bakış açısı temelde refah devletinin sosyalist bir dönüşümün sonucu olmaktan çok, kapitalist sistemin bir kurumu olduğunu savunur.

Sosyalist bakış açısını 3 temel sınıfa ayırarak inceleyebiliriz:

1. Araçsalıcı Eleştiriler: Refah devleti kapitalist sınıfın çıkarlarına hizmet eder, sermayenin ekonomik gerekliliklerine uyacak bir şekilde tasarlanmıştır. Devamlı sağlık ve eğitim politikaları ile sürekli olarak eğitilmiş işçi sağlanmakta, böylece emeğin yeniden üretim maliyeti de azalmaktadır. Bir başka deyişle, refah devleti kapitalizmin ayakta kalmasına yardımcı olan bir kurumdur.
2. Yapısalcı Eleştiriler: Devletin belirli bir özerkliği ve kapitalizmin yapısal sınırlılıkları vardır. Gramsci, herkesin gözlerinin kapitalist ideoloji tarafından bağlanmadığını, herkesin kapitalizmin mantığının kaçınılmazlığı konusunda mutlaka ikna olmadığını ileri sürer. Yani bu görüşe göre, sosyalizm de bir karşı anti- hegemonik güç olarak işlev görebilir.
3. Neo-Marksist Eleştiriler: Refah devleti toplumsal tüketimi ve yaşam standartlarını artırmayı başarmış olsa da, bu durumdan emekten çok sermaye yararlanmıştır. Yoksulluk tam anlamıyla ortadan kalkmamış, emeğin niteliği ve niceliği değişmiştir.

⁵ Bu bölüm P.Alcock vd. nin "Sosyal Politika: Kuramlar ve Uygulamalar" kitabından alınmış ve Hartley Dean tarafından yazılmıştır.

Feminist Yaklaşım⁶

Feminist düşünceye göre sosyal politikalar, hem geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini destekleyebilir hem de onların dönüşümüne olanak sağlayabilir. Örneğin, yardım almakta olan bir kadın, bir erkek ile yaşamaya başladıktan sonra devletten yardım parasını alamaz. Çünkü erkeğin kadını destekleyeceği varsayılır. Yani feminist yaklaşıma göre, sosyal politikaların çözümlenmesinde toplumsal cinsiyetin önemine odaklanılmalıdır. Toplumsal cinsiyet ayrımının sürekliliği anlaşıldığında, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin sürekliliklerini de anlamak kolaylaşacaktır.

Feminist düşünceye göre, kadınlar refah hizmetlerinden yararlananlar olarak sunulurlar. Ancak kadınlar hem refah sağlayan hem de bu refah hizmetlerinden yararlananlar olarak görülmelidir. Ayrıca, kadınların hane içinde sunduğu enformel, karşılığı ödenmeyen hizmetleri de değerlendirmeye katılmalıdır.

Bunlara ek olarak; feminist düşünce refah devletlerinin temel programlarının erkekler tarafından yasalaştırılmış olduğunu ve iş sözleşmelerinin ekmek kazanacak erkekler için tasarlanmış olduklarının altını çizer.

Yeşillerin Yaklaşımı⁷

Yeşil siyasi partiler, 1980'lerde Almanya'da *Die Grünen*'in parlamentoda yer almasına kadar seçimlerde pek başarı elde edememişlerdir. 1980li yılların sonunda küresel ısınma ve ozon tabakasındaki deliklerin keşfi ile çok ciddi iki sorun ortaya çıkmıştır ve bu çevreyle ilgili bozulmanın faili insandır. Bu sorunlara karşı yeşillerin temel yanıtı "gezegen üzerindeki insan faaliyetlerinin ağırlığının azaltılması" çabasıdır. Bu temel yanıtın yanında, yoksul kesimlerin refahının daha fazla zarar görmesi de bir başka sorun alanıdır.

Temel olarak aynı sorunlar üzerinde birleşseler de yeşil yaklaşımını, "koyu (*dark*) ve "açık (*light*)" yeşiller olarak iki sınıfa ayırabiliriz:

1. Koyu/Radikal Yeşiller: Bu görüşe göre sanayileşme ile birlikte insanlar gezegeni yağmalamakta ve öteki yaşam formlarının varlığını tehdit etmektedirler. Bu sav çözüm olarak ise, gezegenin üzerinde ortaya çıkan yüklerin kaldırılabilmesi için insanların tüketim kalıplarını azaltmaları gerektiği ileri sürülmüştür. Yani, yaşam biçimleri değiştirilmeli, tüketim odaklı yaşama biçimi ortadan kaldırılmalıdır.
2. Açık/ılımlı Yeşiller: Koyu yeşillerin aksine kökten yapılacak bir değişimden çok, reform ile bu sorunların çözülebileceği görüşündedirler. Bu nedenle reformist olarak da adlandırılabilirler. Gelişmiş sanayi toplumlarıyla uyumlu hareket etmek isterler ve daha faydacı bir şekilde hareket ederler. Yani, çevresel dengesizlik piyasa mekanizması aracılığı ile düzeltilebilir. Kısaca, çevresel bir modernizasyon süreci düşünürler.

Yeşil yaklaşımın sosyal politikalar ile ilişkisine bakacak olursak, pek çok yeşil refah devletine karşıdır. Ancak burada önemli olan nokta; eğitim, sağlık gibi hizmetlere olan bir karşı çıkıştan çok, bu temel hizmetlerin devlet tarafından sağlanmasına karşı çıkıştır. Bu gibi hizmetler, yurttaşların kendilerince ve gönüllü örgütlerce sağlanmalıdır. Mahalle veya

⁶ Bu bölüm P.Alcock vd. nin "Sosyal Politika: Kuramlar ve Uygulamalar" kitabından alınmış ve Jane Lewis tarafından yazılmıştır.

⁷ Bu bölüm P.Alcock vd. nin "Sosyal Politika: Kuramlar ve Uygulamalar" kitabından alınmış ve Michael Cahill tarafından yazılmıştır.

gönüllü örgütlerin iş birliğinden hangi tür yerel yönetim çıkarsa çıksın, bu birlik temel gereksinimleri sağlayabilir. Yani, gelecek yeşil toplumda yerellik insanların yaşamında merkezi bir konum oluşturabilir. Kısacası bu görüşün temel hareket noktası "küresel düşün, yerel hareket et" olmuştur.

Bunlara ek olarak; yeşil yaklaşım, çevre kirliliğinden orantısız bir şekilde yoksulların daha fazla etkilendiğini savunur. Çevreyi kirleten fabrikaların, ağırlıklı olarak düşük gelirli grupların yaşadığı bölgelerin yakınına kurulması, yoksul bir çevrede yaşayan bireylerin çevresel tehlikelere daha çok maruz kalmasına bir örnektir. Buna ek olarak; 2005 yılında çıkan Katrina Kasırgası'ndan etkilenen göçmen ve siyahi insanların, bu felaketten kaçacak ulaşım araçlarından yoksun oluşu çevresel adaletsizliğe bir başka örnek olarak sayılabilir.

Postmodern Yaklaşım⁸

Bu yaklaşım temel olarak, yeni yaklaşımlara ve düşünce biçimlerine yer açmak için, geleneksel toplum teorilerinin birçoğunu ortadan kaldırmayı hedefleyerek 1990lı yıllarda beşeri ve sosyal bilimlerin içinde kendine bir yer edinmiştir. Post-modern yaklaşımın temel özelliklerine bakacak olursak:

- Evrenselciliği reddeder.
- Hakikatın bağlamsal olduğuna inanır.
- Kurumsalcılığı ve özcülüğü reddeder.
- İkili ayrımlardan kaçınır.
- Kimlik siyasetini destekler.
- Hiciv ve farklılığı över.

Bu düşünceye göre, tüm nesneler ve onların özleri aslında birer sosyal inşadan ibarettir. Ayrıca bireyler, gruplar ve toplumların kimlikleri asla sabitlenemez. Kimlik, benzerliğin yanında farklılığı da işaret eder. Bu noktada, post-modernistler merkezsizliği savunurlar.

Post-modern yaklaşımın refah devleti ve sosyal politikalar ile ilişkisine bakacak olursak, karşımıza iki farklı bakış açısı çıkabilir.

İlk olarak; refah devleti mantığının, belirli temel gereksinimlerin sağlanması üzerine kurulu olduğunu görebiliriz. Ancak; post-modernist yaklaşımın iddia ettiği gibi, eğer insan doğası sosyal bir inşa ise, gereksinimler de doğal olmaktan çok dil aracılığı ile inşa edilmiştir ve bu yaklaşımla refah devleti mantığı çürütülebilir. İkinci olarak ise; sosyal politikalar sınıf ile ilişkilidir. Bireylerin kimlikleri sınıf ilişkileri ile kurulsun da; toplumsal cinsiyet, etnisite, cinsel yönelim, din, ulus ve yaş gibi diğer önemli ilişki biçimleri de kimlik ve sınıfları şekillendirebilir. Tam da bu noktada, post-modernizmin refah devletine yardımcı olabileceği savunulur.

1.3. Refahın Üretimi ve Sunumu

Devlet Refahı

Bu bölümde genel olarak devletin refah alanında ne ölçüde yer alması gerektiği ve refahın sağlanması konusunda kamu ve diğer sektörler arasında kurulacak dengeye ilişkin tartışmalar yer almaktadır.

⁸ Bu bölüm P.Alcock vd. nin “Sosyal Politika: Kuramlar ve Uygulamalar” kitabından alınmış ve Tony Fitzpatrick tarafından yazılmıştır.

Devlet kavramı son derece çeşitli ve aynı zamanda da değişkendir. Bunun nedeni; devleti basit bir şekilde tanımlamanın zorluğundan kaynaklanır. İlgili yazında birçok farklı devlet kavramsallaştırması olmakla birlikte, devlet-toplum veya toplum-bireyler arasındaki ilişkiler, refahın sunumu ve üretiminin çözümlenmesinde temel bir boyut oluşturmaktadır.

Sonraki bölümlerde tartışılmakla birlikte, 'refah devleti' teriminin devlet tarafından sağlanan bir yığın refah hizmetini kapsadığı göz önüne alındığında, devletin refah hizmetlerinin sunumunda egemen kurum olduğuna ilişkin kanı şaşırtıcı değildir. Ancak, yirmi birinci yüzyılın hemen başında, refah hizmetleri özel, kamusal, kâr amacı gütmeyen ve enformel sektörlerdeki çeşitli aktörler tarafından finanse edilmekte ve sağlanmaktadır. Refah hizmetleri alanındaki bu sağlayıcılar çoğulluğu genellikle 'karma refah ekonomisi' olarak adlandırılmaktadır. Bununla birlikte, geçen otuz yıllık süreçte tartışmalar, refah hizmetlerinin üretimi ve sağlanmasında devletin ve farklı sektörlerin büyüklükleri ve rolleri üzerinde yoğunlaşmıştır.

Devletin Refahtaki Yeri

Bu noktada, refaha devlet müdahalesinin farklı biçimlerini gözler önüne sermek yerinde olacaktır.

I. Politika yapımı ve yasama süreci: Devlet merkezi hükümette ve yerel yönetimlerdeki bir çok alanda politika oluşturmakta önemli bir rol oynamaktadır.

II. Fonlama: Merkezi hükümet devlet refahının oldukça önemli bir bölümünü karşılar.

III. Hizmet sunumu: Devlet refaha ilişkin sorumlulukları yerel yönetimler aracılığıyla yerine getirdiği gibi, eğitim ve diğer birçok sosyal bakım alanında hizmetlerin doğrudan sağlanmasında da temel bir rol oynar.

IV. Düzenleme ve yönlendirme: Devletin düzenleyici rolüne ilişkin düzenleyici kurumlar gözlemlenebilir.

V. Ortaklık ve iş birliği: Refah hizmetlerinin sunumunda giderek daha çok başvurulmuş bu yöntem, farklı sektörlerdeki kurumları bir araya getirmeye dönük bir vurguya sahiptir. Tüm bu kurumların sayısı ve türleri, devletin refahın üretimi ve sunumuna ilişkin rolünün karmaşıklığını göstermektedir.

Ticari Refah

Refah hizmetlerinin sunumunda çok sayıda ve farklı türde kâr amaçlı firma yer almaktadır. Bu nedenle devletin refah faaliyetlerinin kapsamı ve türü ticari refahın alanını da belirlemektedir. Bu bölümde genel olarak ticari refahın özellikleri tartışılacak ve kâr amaçlı firmaların İngiltere'de refah alanında gerçekleştirdiği faaliyetlerin sonuçları ele alınacaktır. Buna bağlı olarak da değişen devlet rolüne ilişkin incelemeler yapılacaktır.

Ticari refah, refah hizmet ve ürünlerinin piyasalarda satışını ve satın alınmasını içerir. İki noktada refah hizmetlerini diğer mal ve hizmetlerden ayırt etmemiz gerekmektedir.

İlki, refah hizmetleri temel insani gereksinimlerin karşılanması için oldukça önem taşır. Hükümetler, diğer mal ve hizmetlerin sağlanmasından farklı olarak, tüm yurttaşlarının en temel gereksinimlerini asgari düzeyde de olsa karşılamalarını sağlayacak önlemleri alma gereği duyarlar.

İkinci olarak da refah hizmetlerinin sunumunda piyasanın bu hizmetleri çoğu zaman etkin biçimde sunmadığı fikri bu ayrımı yapmamıza yardımcı olur. Etkinlik, ciddi bir düzenlemeyi gerektirir.

Buna göre; bir ülkedeki refah devletinin gelişmişlik düzeyi ve tipi, refah hizmetlerinin özel sektörde sunumunun düzeyini belirlemektedir. Ancak bu noktada, birçok ülkede hükümet adına hizmetler sunmak için devlet tarafından yapılan ödemelerden yararlanan özel firmaların sayısını göz ardı etmemeliyiz.

Kâr amaçlı firmaların refah hizmetlerinin sunumunda yer almaları birçok örnekte gözlemlenebilmektedir. Farklı tipten çok sayıda firma bu hizmetlerin sunumunda yer almaktadır. Bunlar arasında en önemlisi kamuya doğrudan refah hizmetleri sunanlardır. Hastane, teşhis, diş, göz veya eczane hizmetleri gibi sağlık hizmetlerini sağlayanlardan temel ve ileri düzeyde okul eğitimi sunanlara kadar bu firmalar çok geniş bir yelpazede hizmet görmektedirler. Başka bazı firmalar eğitim, istihdam, barınma ve hapisane hizmetlerinin yanı sıra yetişkin ve çocuk bakım hizmetleri de sunmaktadırlar. Tüm hastaneler için onlara ilaç sağlayan, binalarını temizleyen, hastalara ve personele yiyecek sağlayan firmalar vazgeçilmezdir. Sigorta, özel emeklilik veya konut kredisi gibi mali hizmetler sunan firmaların refah hizmetlerinin sunumundaki rolleri azımsanmayacak düzeydedir.

Burada konu basitçe refah sunumunda hükümet faaliyetinin varlığı veya yokluğu değildir. Faaliyet tipine dikkat etmek özellikle önemlidir. Öyle ki, hükümet refah hizmetlerini sağlamak amacıyla doğrudan bir müdahale yerine özel sektör firmalarına ödeme yapmayı veya diğer kurumlara yetki vermeyi tercih edebilir.

Hükümetler için refah hizmetlerini sağlamaları karşılığında kâr amaçlı şirketleri içeren diğer kurum ve örgütlere ödeme yapılması daha iyi görünebilir. Sosyal politikalar için konulan hedeflere ulaşılması devletin ilgili hizmetleri doğrudan sunmasını gerektirmemektedir. Bu noktada devletin görevi, refah amaçlarının hangi araç uygunsa onun aracılığıyla sağlanmasıdır. Ancak, refah alanında piyasaların kullanılmasının yarattığı en önemli sorun eşitlik üzerinedir. Bu ilke refah devletinin merkezinde yer alır ve piyasalar, hizmetlere eşit düzeyde erişimi sağlıyor ve eşit düzeyde sonuçlar elde edilebiliyorsa, kolaylıkla refah sisteminin doğasını değiştirilmesinde yeni bir eğilim de sergileyebilirler.

Mesleki Refah

Mesleki refah kavramını en basit şekilde; işçilerin refahını artıran ve işverenler tarafından sağlanan 'ücret dışı' yararlar olarak tanımlayabiliriz. Bu tür katkılar kişinin harcanabilir gelirini, yaşam standardını ve fırsat yapılarını önemli derecede geliştirebilir. Bu tür harcamalar özellikle Amerika ve Japonya'da refahın önemli bir bileşenidir.

İlgili yazında mesleki refaha ilişkin olarak şu tanımlar yapılmaktadır:

Dar tanım: Salt işverenler tarafından, isteğe bağlı olarak yapılan refah düzenlemeleri,
Geniş tanım; Zorunlu düzenlemelerin de yer aldığı işyeri refahı.

Politik yönelimlerden bağımsız olarak mesleki refah alanı, bir yandan devlet uygulamalarında yaşanan eksikliklerin kapatılmasının, öte yandan da işveren programlarına dönük mali yardımlar aracılığıyla kamu harcamalarının kısıtlanmasının bir aracı olarak görülmektedir. Emeklilik ve diğer katkıya dayalı sistemler açısından ise, bu uygulamalar hükümet borçlanmalarının ve şirket yatırımlarının finanse edilmesine yardımcı olmaktadır. Mesleki uygulamaları, şirketlerin kurumsal sosyal sorumluluklarına dâhil etmeye yönelik güncel girişimlerin altında, 'endüstriyel refah' veya 'refah kapitalizmi' lobileri tarafından

sürdürülen sosyal yönetim anlayışı yatmaktadır. Bu anlayış, mesleki hizmetlerin devlet refahının önüne geçmesi gerektiği görüşü ile işverenlerin çalışanlarını desteklemesine ve sonuçta oluşan yüksek üretkenlik düzeyinden her iki kesimin de yarar sağlamasına dayanan 'karşılıklı kazanç', fikirlerine dayanır.

Bu konudaki birçok çalışmada, işyeri refahının işlevsel ve stratejik temellerine vurgu yapılır. Radikal analizlerin belirttiği gibi, emek sürecinin yönetimi ve denetimi açısından işyeri refahı önemli bir araç olarak görülmelidir. Nitekim bu konudaki ilk uygulamalar, güncel değişimleri de açıklayacak şekilde, sendikalaşmayı engellemek ve yeni üretim biçimlerine yönelik direnişi en aza indirmek amacıyla hayata geçirilmişlerdir.

Gönüllü Refah

Gönüllü refah; piyasa ve devlet arasındaki örgütlerin sosyal refaha katkıda bulunmasıdır. Gönüllü kuruluşların almasılarına göre daha duyarlı, uygun maliyetli ve güvenilir oldukları; bu kuruluşların dışlanmış kesimlerin gereksinimlerine yanıt verebilecekleri ve sosyal sermayenin oluşturulmasına katkıda bulunacakları kanaati, İngiltere'de uygulanan politikalarda bu grupların tanınırlığını artırmıştır. Bu tür etkinlikleri gerçekleştiren gruplar yasal açıdan genellikle 'hayır kurumları' olarak tanınır.

Sosyal sermaye kavramı, sadece refah hizmetlerinin sunumu ile değil ayrıca toplumdaki daha genel bağlar, alışkanlıklar ve etkileşimlerle ilişkilidir. Toplum odaklı güncel yaklaşımlarda yeni olan vurgu, güven ilişkilerinin ve karşılıklılık normlarının sadece toplumsal olarak yapıcı değil aynı zamanda ekonomik ve politik olarak da işlevsel olduğunun benimsenmesidir. Tam burada 'sermaye' sözcüğü, bir yandan yurttaşlık ve kamu temelli düşünceye referans veriyor olsa da; ekonomik değer vurgulanmaktadır. Robert Putnam'ın çalışmasına göre, gönüllü refah sektörü, bir yandan ekonomik performansı olumlu etkilerken, diğer yandan da yurttaşlık özelliklerinin geliştirilmesi için bir alan olarak görülmektedir.

İnsanlar neden gönüllü olur? Piyasaya bağımlılığın tetiklediği özverlilik ile ücretli çalışmaya rengini veren kişisel çıkar düşüncesinin, karşıtlık içinde olduğu belirtilmektedir. Gönüllülüğün -özverili olmak ile bireyin çıkarını birleştiren güdünün- kaynakları şu şekilde sıralanmaktadır: bilinçli ya da bilinçsizce 'sosyal sermaye' geliştirme, beşerî sermayeyi artırma, gönüllülük eyleminden ve onunla ilişkili süreçlerde başkalarıyla ilişki kurmaktan kaynaklanan 'içsel' tatmin, gönüllü olmanın sonuçlarından kaynaklanan 'dışsal' tatmin ve bunlarla ilişkili ruhsal kazançlar ya da öz saygıda artış.

Refahın Bedelini Ödemek

Şimdiye kadar tartışılmış olan ideallerin ve gereksinimlerin bir çeşit refah devleti tarafından karşılanması ya da kişinin aile üyelerinin bakım ve eğitim gereksinimlerini kendisinin karşılaması gerekir. Bu durumda tüm bunların bedelinin ödenmesi gibi bir zorunluluk doğar. Bu bedelleri kimin ve nasıl ödediği sosyal politika açısından büyük önem taşımaktadır. Bütçe kısıtları ve sahip olunan kaynaklar bu konunun merkezinde yer almaktadır.

Sosyal politika insan varoluşu ve esenliği için gerekli kıt kaynakların tahsisi olarak düşünülmelidir. Bu bağlamda odak noktası hiç kimsenin belirli bir yaşam düzeyinin altına düşmemesi olmalıdır.

Mal ve hizmetlerin dışlanmaz olduğu ve sosyal nitelik taşıdığı durumlarda, piyasaların aksadığını ileri sürülür. Hava bunun için iyi bir örnektir. Ancak yine de temiz hava düzenlemelerinin maliyetini, filtre kullanmak zorunda olan ve dumansız yakıtları tüketen fabrikalarda üretilmiş olan malların fiyatları içinde ödemekteyiz.

Öte yandan, tüketicilerin verimsiz tercihlerde bulunması, iktisatçılara göre bir bilgi eksikliğinin sonucudur.

Son olarak da 'davranışsal' aksaklık denilen; örneğin satın almak isteyeceğimiz şeyin bizden uzak olması ve onu önemsemememizin de bir piyasa aksaklığı olarak düşünülebileceği belirtilmektedir. Buna göre piyasada dışsallıklar, bilgi eksikliği ve davranışsal aksaklık, dünyanın büyük bir kısmında, çoğu insani hizmetin neden sıradan özel piyasalar tarafından değil de ortaklaşa finansman araçlarıyla (vergiler, sigorta katkı payları vb.) sağlandığını ve finanse edildiğini açıklamaktadır.

Gereksinim duyduğumuz çoğu şeyin bedelini, onları tam da istediğimiz anda ödemeye gücümüz yetmeyebilir. Bu nedenle piyasalar, kimi aileler için daha sonra geri ödemeleri koşuluyla borç verirler. Ancak bu olanak, yoksul aileler için pek de mümkün değildir. Burada bir 'sermaye piyasası aksaklığı' ile karşı karşıyayız. Bu noktada kredi alamayanın beşeri sermayesi gelişemeyecek ve bu da verimsiz ve aynı zamanda adaletsiz bir durum yaratacaktır.

Bu yüzden, sosyal politikanın yaptığı işin bir kısmı, insanların gereksinim duydukları hizmetler için yaptıkları ödemeleri; ödeme yapamayacakları bir dönemden, ödeme yapabilecekleri bir döneme aktarmaktır. Sosyal politika ömür boyu etkin bir tasarruf bankası gibi çalışır. (Falkingham ve Hills 1995)

Sosyal politika alanında birçok hizmet, ya doğrudan kişinin kendi gelirleri ile ya da özel borçlanma ve sigortacılık yoluyla karşılanır. Bunun yanında şirketler de çalışanlarına emeklilik planları veya sağlık hizmetleri sunabilirler.

Hazine, kuşkusuz siyasal iktidarın yönlendiriciliğinde, sosyal hizmetlere ayrılan kamu harcamalarının sınırlarını belirler. Yani bu hizmetlerin sunum miktarları politik kararlarla belirlenmektedir. Bu hizmetler ücretsiz ya da kısmen ücretli olarak sunulurlar. Sınırlı sosyal politika kaynaklarının tahsisi, her bir hizmete tahsis edilecek kaynak miktarı konusunda Bakanlar Kurulu tarafından alınan açık kararlardan, bölgelere ve okullar gibi belirli kuruluşlara özel bir hesaplama yöntemiyle kaynak tahsis edilmesine kadar bir dizi farklı karar aşamasını içerir. Yerel yönetimler, okullar için harcamaları gereken bir hibe ile bunun yanında sundukları herhangi bir hizmet için kullanabilecekleri hibeler almaya da yetkilidirler.

Yurttaşlık ve Refaha Erişim

Ekonomik ve politik kısıtlarla sınırlanmış olan kaynakların, refahı artırmak ve insani gereksinimleri karşılamak için en iyi şekilde nasıl dağıtılabileceği konusu, sosyal politikalar, kişiler ve gruplar açısından büyük bir öneme sahiptir.

Refaha erişimi düzenleyen farklı ilkelerin değerlendirmesinde temel ölçütlerden biri, bu ilkelerden türetilen kuralların insanların gereksinimlerinin karşılanmasında ne derece etkili olduklarıdır. Gereksinim kavramına, bir yandan, hak temelli ve sosyal yurttaşlık ilkesine dayanan bir sosyal refah yaklaşımını gerekçelendirmek için başvurulmaktadır. Buna göre, sosyal yurttaşlık ilkesine göre, toplumun her üyesi topluma eşit ve eksiksiz bir şekilde katılma hakkına sahiptir. Devlet tarafından güvence altına alınması gereken bu hak, insanların politik ve yasal haklarını kullanabilmeleri için elzemdir. Kısaca bu ilkeye dayanan düşünce, herkesin aynı haklar kümesine sahip olması gerektiğini savunurlar.

Diğer yandan, seçici mekanizmaları savunanlar; kaynakların sınırlı olması durumunda, bu kaynakların gerçekten gereksinimi olan kişilere yönlendirilmesi gerektiği görüşü etrafında birleşirler. Bunun için gereksinim tespiti yöntemi uygun olabilir. Bir başka yöntem ise, kişilerin önceden belirlenmiş haklara dayanarak talepte bulunabilmelerine değil, başvuru

sahibinin gereksinimlerinin neler olduğuna ve ne tür bir yardım alacağına uzmanların ya da görevlilerin karar verdiği, 'takdir yetkisi'ne dayanan yöntemdir.

Bu iki ilke, refaha erişimin düzenleme zeminleri olarak farklı iki yaklaşımı temsil etmektedir. Yurttaşlık refahı ve en muhtaca yönelik refah modelleri arasındaki ayrımla birlikte bu farklılık, kişi ve grupların refah düzeylerinde kimi etkiler yaratır.

Refah uygulamalarına ayrılan kaynakların sınırlandırılmasında devletlerin kullandıkları yollardan birisi, kısıtlayıcı göçmen ve mülteci yasalarıyla ve ülkeye kabul edilmiş olan göçmen ve mültecilerin refaha erişimini kısıtlayarak, vatandaş olmayanların refaha erişimini engellemektir. Bir dışlanma aracı olarak yurttaşlık, bu durumda toplumsal içermeyi engellemektedir.

Çoğu batılı ülke göçmen ve refah yasalarını, yabancıları refah yardımları ve hizmetlerinden dışlamak için kullanmaktadır. İngiltere'de sert yasalar uygulanarak bu kişilerin refaha erişimi daha da zorlaştırılmaktadır.

Burada ayrımcı kararlara yol açabilecek ırkçı ve önyargılı tutumlarla ilgili olarak, takdir yetkisine karşı öne sürülen temel sav, bu yetkinin refaha erişimi denetleyen kişilerde bulunma olasılığıdır.

Takdir yetkisi, hizmet sektöründe, İngiltere'de ve diğer birçok Avrupa ülkesinin sosyal yardım programlarında önemli rol oynamaktadır. Takdir yetkisi sayesinde, kişilerin bir hizmetten yararlanma hakkı olsa bile, bu hakkın yetkili merciler tarafından nasıl yerine getirileceğinin belirlenmesi konusunda söz konusu gereksinimin uzmanlar tarafından değerlendirilmesi gereği vardır. Örneğin İngiltere'de NHS (Ulusal Sağlık Sistemi) nin yücelttiği sağlık hakkı, talep edilen her tedavi türü için hastalara doğrudan bir hak kazandırmaz. Kişinin tedavi görme hakkı, bir sağlık uzmanı tarafından yapılan değerlendirme sonucuna bağlıdır.

Yerel Yönetimlerin Refah Sunumunda ve Sosyal Politikadaki Yeri

Refah yardımları ve hizmetlerinin sunumu genelde teknik bir sorun olarak ele alınmaktadır ve bu bakış açısıyla, en uygun sunum araçlarının seçimi politika dışı bir konu olarak görülmektedir. Ancak refah sunum sistemlerinin tasarım ve eşgüdüm süreçleri, son yüzyılda hem parti politikalarına göre refah sistemlerinin reformu konusundaki önemli farklardan dolayı hem de refahın sağlanması ve kullanımına ilişkin güç, otorite ve sosyal ilişki biçimleri arasındaki çatışmalardan dolayı giderek politikleşmektedir.

Refah yardımı ve hizmetlerinin çoğu, bireylerin etkin kılınmasını yani; bağımsız ve kendine yeten, aileleri ve kendileri adına sorumluluk üstlenen bireylere dönüşmelerini amaçlayan kimi reformları gündeme getirmektedir. Örneğin; kişilerin ölçüm ya da değerlendirme görüşmelerine katılmalarının gerekli kılınması ya da iş arayan veya uzmanlık düzeyini arttırmak isteyen kişilere, kişisel danışmanlık hizmetleri sunulması gibi hizmet süreçlerini daha "kişiselleşmiş" ve "bireyselleşmiş" hale getirecek düzenlemeler yapılmaktadır. Bu düzenlemelerle kişinin gereksinimine ve koşullarına uygun hizmetlerin sağlanması amaçlanmaktadır. Ancak bu tür modeller çeşitli tasarım sorunlarını ve tartışmalarını da beraberinde getirmektedir. Bu politikalar bireyleri ve onların değişen durum ve gereksinimlerini izlemeyi, buna bağlı olarak, bireylerin seçim yapabilmeleri için gereksinim duyulan sistemlerde yeterli miktarda boş kapasite olmasını da gerekli kılmaktadır. Ayrıca yeni model, refah yardımları ve hizmetlerinin koşulların artırılması ve sınırlı bir hale getirilmesi, yani bir anlamda bireyselleşmesi ve kişiselleşmesi nedeniyle bu hizmetlerin "evrensel hak" kavramı ile olan ilişkisinin de azalması riskini taşımaktadır.

Refah politikalarının tek amacı bireylerin etkin kılınması değildir, bunun yanında risk sorunları ve yarar/maliyet - maliyet/kaynak konuları da gözetilmesi gereken sorunlardır. Kaynakların verimli kullanılması ve sosyal hizmetlerin maliyetlerinin azaltılması yönündeki yaklaşım; sosyal hizmetlere yönelik talebi yönetebilmek için, yerel makamlarca yürütülen sosyal hizmetler ya da sosyal iş birimleri tarafından belirlenen gereksinim eşiği ölçütlerine dayalı gereksinim belirleme süreçlerinin genişlemesine yol açmaktadır. Ancak bu tür süreçler, kişilerin gereksinimlerine yönelik hizmet üretimi ile en çok gereksinim duyana yönelik hizmet sunumunu oldukça karmaşık bir yapıda birleştirmekte, bu da yönetim açısından bakıldığında maliyetlerin artırmasına neden olmaktadır.

Refah politikalarının, hizmet modelleri dışındaki bir ayağı da refahtan yararlananlardır. Sosyal politika hem bir disiplin hem de bir uygulama olarak refah hizmetlerinden yararlananları içermek durumundadır. Hizmetlerden yararlananların rolü ve katılımı üzerinde durulması gereken konulardan biridir. Katılımın gerçekten içerici, çeşitliliği yansıtıcı ve daha geniş dışlamaları yinelenmeyecek bir şekilde gerçekleşmesinin sağlanması önemlidir. Bu noktada, katılımın sürekliliği ve sürdürülebilirliği için iki önemli konu bulunmaktadır, bunlar; katılımın değerlendirilmesi ve yararlanıcılar tarafından yönetilen örgütler ağına kaynak sağlanmasıdır. Katılım sayesinde yararlanıcılar, kendi eleştiri ve önerilerini dile getirebilmekte ve kültür, politika ve hizmet sunumları üzerinde etkide bulunabilmektedirler.

En temel düzeyde sosyal politika alanları; sağlık, eğitim, konut, kişisel sosyal hizmetler ile yaşlı bakım, gelir desteği ve istihdam konularını kapsar. Bunların dışında, kapsamı daha da genişleterek boş zaman, ulaşım ve çevre alanlarını da içerecek alanlar tanımlamak ya da toplum güvenliği ve sosyal dışlanmaya odaklanan yorumlamalar yapmak da olanaklıdır. Ancak hangi kapsamda ele alınırsa alınsın, yerel düzeyde sosyal politikaların oluşumu ve uygulamalarının temel birimi yerel yönetimlerdir. Bununla birlikte, yerel yönetimlerin yapısı, yönetim süreçlerinin sonunda değişebilmektedir. Ancak bu değişimden bağımsız olarak, merkezi ve yerel konular arasında gerek yönetimler, gerekse uygulamalar açısından sürekli bir gerilim yaşanmaktadır.

Tarihsel açıdan, günümüz yerel yönetimleri aslında 19. Yüzyılda ortaya çıkmış ve temel olarak sanayi devrimi süreciyle ilişkili olarak biçimlenmiştir. Özellikle kentleşme ve sanayileşmenin ilerlemesiyle yerel yönetimlerin ürettiği hizmetlere duyulan gereksinimlerin çeşitliliği de artmıştır. Bu noktada merkezi yönetim evrensel bir politika geliştirmek isterken, eşitsizliklerin mekânsal olarak ayrışık (heterojen) bir dağılımda olması nedeniyle yerel düzeyde farklı demografik yapılara özgü sorunlara ve gereksinimlere yönelik özel politika ve hizmetler üretilmesi gerekliliği ortaya çıkabilmektedir. Yerel kamu hizmetlerinin sunumunda, yerel yönetimlerle diğer kurumlar arasında, bu çelişkiden doğan parçalı bir yapı bulunmaktadır ve bu parçalı yapı sosyal politikaların belirlenmesinde, uygulamalarında ve refah hizmetlerinin sunumlarında sorunlara yol açabilmektedir. Bu nedenle yerel yönetimlerin sosyal politika uygulamaları incelenirken; sadece yerel yönetimin sunduğu hizmetler ele alınmakla kalmamalı, diğer kurumlarla ortak çalışmalara, iş birliği modellerine, ulusal mevzuatlara bakılarak analiz yapılmalıdır.

1.4.Refah Hizmetleri

Gelir Desteği ve Sosyal Güvenlik

Bireyin ve ailenin gelirleri çeşitli kaynaklardan sağlanmaktadır. Maaş ve ücretler aracılığıyla gelir elde edebilen bireyler bunun yanında aile üyelerinin desteğiyle ve çoğu zaman da devlet tarafından nakdi yardımlarla da geçimlerini sağlayabilmektedirler. Burada dikkat edilmesi gereken ise farklı refah devleti örneklerinin gelir desteğinde farklı roller üstlendikleridir.

Sosyal güvenlik nedir?

Geniş bir tanım yapılacak olursa, sosyal güvenlik, yeterli bir gelir elde edebilmeleri amacıyla kişilerin yaşamlarını düzenleme yollarının tümü olarak belirtilebilir. İstihdam nedeniyle elde edilen gelir ve serbest meslek kazanımları, aile fertlerinden elde edilen nakdi destekler, yardım derneklerinin mali yardımları ve devlet tarafından gerçekleştirilen nakit yardımları bu tanımın içinde düşünülebilir. Daha dar bir bakış açısıyla ise sosyal güvenlik, piyasa tarafından sağlanan mali destek dışında kalan tüm destekleri içerir.

Bu noktada sosyal güvenliğin tanımını yapmaktansa, sistemin amacının ne olduğunu sormak daha anlamlı olacaktır. Yazarın özetlediği gibi, sosyal güvenliğin olası hedefleri şöyle sıralanabilir:

- Yaşam süresince karşılanabilecek emeklilik, işsizlik ve hastalık gibi çeşitli risklere karşı koruma sağlamak,
- Yoksulluğu ve yetersiz gelir sorununu hafifletmek,
- Özellikle çalışma çağından emekliliğe geçişte, çeşitli olanakları insanların yaşam döngüleri boyunca yeniden dağıtmak,
- Zengin ve yoksullar arasında kaynakları yeniden dağıtmak,
- Ek maliyet gerektiren bazı durumları (örneğin engelli çocuklar) gidermek,
- Geleneksel aile yapısının bozulduğu durumlarda mali yardım sağlamak.

İstihdam

İstihdama ilişkin politikalar, refahın sunumuna ilişkin tartışmalarda merkezi bir konumdadır. Bireyler için ücretli istihdam, yalnızca temel ve tek gelir kaynağı değil, aynı zamanda da sosyal var olma ve öz saygı kaynağıdır. Bu bakımdan işsiz ya da çalışamayan bireyler yüksek bir yoksulluk içinde ve sağlıksız yaşamak zorunda kalabilmektedirler. Bu kişilerin çocuklarının da eğitim hayatlarında başarılı olmaları, sağlam ve iyi gelir getiren bir işte çalışmaları çok daha zor olmaktadır. İşsizlik beraberinde orantısız suç, aile parçalanması ve toplum dışı davranışlar gibi sosyal sorunlara da yol açabilmektedir. Bunun yanında hükümetler için yüksek istihdam düzeyi vergi gelirlerinin artırılmasına, sosyal güvenlik yardımlarına yönelik harcamaların azaltılmasına, diğer sosyal politika faaliyetlerinin finansmanının kolaylaşmasına ve yaşlı nüfusun beklenen maliyetlerinin karşılanabilmesini olanaklı kılmaktadır.

Sağlık Bakımı

1946 yılında Dünya Sağlık Örgütü tarafından yapılan tanım, sağlığın geniş bir kapsamda ele alınmasını sağlamıştır. Buna göre; Sağlık sadece hastalık ve sakatlığın olmaması değil, tüm bunlara ilişkin fiziksel, zihinsel ve sosyal yönden tam bir iyilik halinin olmasıdır.

Sağlık hizmetleri sanayileşmiş toplumlarda öne çıkan olgulardan birisidir. Sağlık hizmetleri, vergi ödeyen kesimin parasının büyük bir bölümünü içermekte ve medyanın ilgisinin yoğun olduğu bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Sağlık hizmetlerinin finansmanında üç ana model bulunmaktadır. Bunlar; finansmanının büyük bir bölümü genel vergilendirme çerçevesinde gerçekleştirilen vergi temelli sistem, devlet sigortası sistemi ve özel sigorta sistemidir.

Modern toplumlarda devletin vatandaşlarının sağlığına ilişkin olarak büyük sorumluluğu vardır. Bu sorumluluk, sağlık hizmetlerine yönelik yüksek miktarda kamu harcamasını zorunlu kılmaktadır. Bu ülkelerde devlet kamu sağlığının gelişmesinde ve korunmasında da görev almakta; sağlığa yönelik riskleri düzenlemek, konut sağlamak, gelir desteği, eğitim,

ulaşım vb. sağlığa etki edecek hizmetlere yönelik kaynakları da paylaştıracak hizmetleri üstlenmektedir.

Sağlık hizmetlerinin diğer mal ve hizmet sunumlarından farklı olduğu açıktır. Burada arz, kendi talebini yaratmaya eğilimlidir. Yani örneğin; teknolojik bir ilerleme insanların yaşamlarını kurtaracağına yönelik inancı artırdığında, bu durum yeni bir talep yaratır. Bireylerin hastalandıklarında akılcı bir ekonomik aktör olarak hareket etmeleri beklenmemektedir ve bununla birlikte insanlar uygun sağlık hizmeti satın almaya yönelik teknik ve uzmanlaşmış bilgiden de yoksundurlar.

Hizmet sunumuna ilişkin gelecekte gerçekleştirilecek bir reformda dört temel nokta ele alınmalıdır.

Öncelikle, sağlık hizmetleri sistemleri, maliyetleri denetlerken hizmete yönelik talebi de karşılamalıdır. Yani temel hedef; artan bir biçimde maliyet tasarrufu sağlayan ve kalite artıran teknolojiler kullanılarak hizmetlerin maliyet verimliliğini sağlamak olmalıdır. Böylece bu bilgilerin karar alıcılar tarafından daha işlevsel bir şekilde kullanılması da mümkün olacaktır.

İkinci olarak, sağlık hizmeti sistemlerinin, hizmetten yararlananların seçim ve görüşlerine daha etkin bir biçimde yanıt vermesi gerekmektedir. Hizmeti yönetenler, tasarlayanlar ve uzmanlar halkın duyarlılıklarına daha fazla özen göstermelidirler.

Üçüncü olarak, modern sağlık sistemi çok taraflı bir sistemdir. Öyle ki sistemin parçalanma olasılığı hep vardır ve bundan kaçınılmalıdır. Bu noktada sağlık hizmetlerindeki çoğulculuğun sistemin temel değerlerine zarar vermediği de unutulmamalıdır.

Son olarak, sağlık tamamen sağlık hizmetlerinin sorumluluğunda algılanmamalıdır. Diğer aktörlerin de katkılarının güçlendirilmesi ve sağlığın gelişimine yönelik etkili bir ortaklığın inşası önem arz etmektedir.

Sosyal Bakım

1942'de Beveridge'in "Sosyal Sigorta ve Benzeri Hizmetler" raporunda savaş sonrası refah hizmetlerine yönelik ayrıntılı bir plan ortaya koyulmuştur. Raporda en dikkat çeken nokta ise, Beveridge'in gelecekte karşılaşılabilecek sosyal sorunlara yönelik açıklamalarının olduğu bölümdür. 'Beş Dev' olarak adlandırılan bu sorunlar: Muhtaçlık, Hastalık, Cehalet, Aylaklık ve Sefalet olarak göze çarpmaktadır. Bu hizmetlere altıncı dev olarak sosyal bakım hizmetleri eklenmelidir. Ancak sosyal bakımın ve sosyal hizmetin günümüzde tam olarak nereye oturduğu belli olmadığından bu, mesleki güven ve kimlik bunalımına yol açabilmektedir.

Sosyal bakım anlayışında can alıcı olan, birbirlerine alması olarak kullanılabilen çeşitli anahtar kavramlar arasındaki ayrımdır. Sosyal bakım, belirli hizmetlere yönelik bütüncül bir açıklama ortaya koymaktadır. Sosyal bakımın odak noktası; istismar tehlikesi altındaki çocuklar, dayanıksız yaşlılar, ruhsal sağlık sorunu olan bireyler, öğrenme güçlüğü çeken kişiler ve engelliler gibi belirli gruplara yönelik uygun yardım ve desteğin sağlanmasıdır.

Yirmi birinci yüzyılın başlarında sosyal bakım hizmetleri, ekonomik, demografik ve sosyal değişimlere yanıt vermek arayışındayken, bir dizi zorlukla karşılaşmıştır. Öncelikle, nüfusun yaşlanması, tıbbi ilerlemeler ve aile desteğinin sunulmasındaki değişimler, fazla sayıdaki yaşlının, engelli gencin ve öğrenme güçlüğü çekenlerin desteğe gereksinim duyduğu anlamına gelmektedir.

1.5.Belirli Gruplara Yönelik Hizmetler

İrk

İrk kavramı biyolojik olarak var olmamakla birlikte, insanların varmış gibi kabul ettiği bir gerçektir. Bu nedenle de ırkçılık bir davranış tipidir ve ten rengi gibi bazı fiziksel özellikleri sözde aşağı nitelikte olma durumunun temelli olarak kabul eder. Yine aynı nedenden bu kesimlere karşı düşmanlık gösterme ve/veya onların bir takım kaynak ve hizmetlere ulaşımını engellemek, bu uygulamalardaki tutumların gerekçesi olarak gösterilmektedir. İngiltere ve Avrupa'da 'etnisite' ve 'ırk' kavramı birbirinin yerine kullanılsa da etnisite, bir ortak köken inancı temelinde benzer insanlar ile paylaşılan; memleket, dil, din ve geleneklere bağlı olabilen, bilince ve sahiplenmeye dayalı bir kimliktir.

Etnisiteden veya etnik gruplardan söz ederken tartışmanın konusunun azınlık etnik gruplar olduğunu belirtmek sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bu, salt nüfusun küçük bir yüzdesini oluşturan bir gruba değil; aynı zamanda azınlıklara daha az güçlü bir statü veren ve çocukların 'azınlık' statüleri ile ilişkilendirilebilen güç ilişkileri sistemine işaret etme amacı taşımaktadır. Azınlık kavramının ikili anlamı, sayıca az olmaktan çok, bir etnik gruba mensup olmakla ilgili görece bir güçsüzlük ve marjinalleşme durumunu ifade etmesi bakımından önemli görülmektedir. Bu çeşit bir güçsüzlük, sınıf ve toplumsal cinsiyet gibi diğer avantajlı/dezavantajlı durumlarca da yönlendirilebilecektir.

Çocuklar ve Gençler

Çocuklar önemli refah tüketicileri olarak görüldüğünden, genellikle sosyal politikaların hedefi olmakla birlikte; eğitim, sağlık, konut ve çevre, çocuk bakımı, sosyal hizmetler, sosyal güvenlik gibi mali destek alanlarının da dâhil olduğu refah hizmetlerinin ana alıcısı konumundadırlar.

Çocuklar, bugünkü ve gelecekteki esenlikleri için refah hizmetlerine ciddi bir şekilde gereksinim duymaktadırlar, bu yüzden de ulusal ve uluslararası politikalardan ciddi bir şekilde etkilenmektedirler.

20. yüzyılın sonlarında, demografik ve sosyal değişiklikler aile şeklinde ve yapısında önemli dönüşümlere yol açmıştır. Doğurganlığın azalması ve geç çocuk sahibi olma yönündeki eğilim, Batı ülkelerinde doğan çocuk sayısında toplu bir azalmaya neden olmuştur. Aile yaşamındaki değişimler, evlenmeden birlikte yaşama ve boşanma pratiklerinin artmasına yol açmış, aile yapısındaki çeşitlilikler artmıştır. Bu durum, devletin çocuklar için evrensel politikalar geliştirmesini zorlaştırmıştır.

Çocukluk kavramı gibi çocukluk refahı politikaları da zamanla değişmiştir. Çocukluğa ilişkin hâkim algı ve ideolojiler çocuklara yönelik politikaları biçimlendirirken, uygulamada istikrarsızlığa yol açmıştır. Tarihsel olarak baktığımızda çocuk bakımı politikaları, çocukların gereksinimlerinin ailenin ihtiyaçları içinde görülmesiyle başlamış, son olarak ise çocuklara, hakları olan bağımsız özneler olarak davranılmaları yönünde ilerlemiştir.

Çocuk hakları sosyal politika alanındaki en önemli konulardan birisidir. Politik alanda çocukların sosyal ve hak sahibi aktörler olarak tanınması ile çocuk haklarına yönelik hareketlerin birçoğu desteklenmiştir. Tarihsel olarak çocukların gereksinimleri ailenin ihtiyaçları içinde gizli kalmış olsa da, zamanla çocukların sosyal bir yatırım olarak görüldüğü dönemler gelmiştir. Sosyal ve insani sermayeye dayalı yatırım anlamına gelen bu bakış açısıyla çocuklar geleceğin yetişkinleri olarak değer görmekte ve buna yönelik politikalar açık

bir şekilde ekonomik zenginliği sağlamak için çocukların gizil güçlerini, ülkenin gelecek yıllardaki ekonomik zenginliğini sağlayacak şekilde geliştirmeye çalışmaktadır.

Ancak çocukları geleceğin yetişkinleri olarak gören politikalar ile çocukluk döneminde sahip oldukları yaşam kalitesi arasında bir karşıtlık bulunmaktadır. Bu durum "olan" (çocukluk dönemindeki çocuklar) ve "olacak" (geleceğin erişkinleri ve işçi vatandaşları) bakış açıları arasında hangisinin öne çıkarılması gerektiği tartışmalarına yol açmaktadır.

Gençlik, genellikle çocukluk ve yetişkinlik arasındaki bir yaşam evresi olarak tanımlanmaktadır. Gençler ise bu evredeki bireylerdir. Farklı disiplinler bu konuya farklı bakış açıları ve tanımlarla yaklaşmaktadırlar. Psikoloji, 'adolesan' terimini ergenlik döneminde yaşanan fiziksel, duygusal ve cinsel olgunlaşmanın biyolojik ve ruhsal görünümelerini tanımlamak için kullanır. Sosyoloji gençliği üç egemen kurumsal geçiş dönemi ile ilişkilendirerek tanımlamaktadırlar. Bu geçiş dönemlerinden ilki, eğitimin tamamlanması ve iş gücü piyasasına girişidir. İkincisi aileden görece bağımsızlık kazanma dönemidir. Üçüncüsü ise aile ile birlikte yaşanan evden bağımsız bir konuta geçiştir. Siyaset bilimi ise ergenlik yılları boyunca gençlerin sahip oldukları haklar ve sorumluluklara odaklanmaktadır. Gerçekten de bazı araştırmacılar gençlerin yurttaşlığının, yetişkinlerin yurttaşlığından ayrı olması gerektiğinden söz etmektedirler. Sosyal politika da gençlerin gereksinimlerinin nasıl, ne derece ve ne şekilde sağlanacağına ilişkin eleştirel bir bakış sağlamak için, tüm bu bakış açılarını birlikte ele almaktadır.

Yaşlılar

Yaşlı insanların bağdaşık (homojen) bir grup olmadığının ve her bir bireyin yaşlanmayı farklı deneyimlediğinin farkına varmak tartışmamız için önemli bir nokta olmakla birlikte, tartışma içerisinde 'yaşlı' dediğimizde 50 yaş üzerindeki bireylerden söz edeceğimizi belirtmek önemlidir. Yaşlılar her zaman sosyal politikanın odak noktalarından birisi olmuşlardır; çünkü çocuklar gibi yaşlı insanlar da refah hizmetini kullanan büyük gruplardan biridir.

20.yüzyılda refah politikaları ve sağlık alanındaki büyük başarılar, insanların geçmişle karşılaştırıldığında daha uzun ve yüksek yaşam standartlarında yaşadığı bir dönemi başlatmıştır. 2006 yılında OECD'nin hazırladığı raporda daha uzun yaşam, daha uzun çalışma hayatı gibi bir önerinin bulunması pek çok ülkenin emeklinin yaşını yükseltmesi, sağlık ve bakım hizmetleri için ayrılan fonları düzenlemesine yol açmıştır. Değişen emeklilik haklarıyla birlikte, bakım ve destek hizmetlerine gereksinim duyan insan sayısındaki artış bu hizmetlerin kim tarafından sağlanacağı sorusunu da beraberinde getirmiştir. Anlaşılan o ki, gençlerin kendilerinden önceki nesillere göre daha fazla çalışmaları ve emekli olmadan önce daha fazla birikim yapmaları gerekecektir.

Demografik değişimlere baktığımızda, tüm sosyal sınıflardaki kadın ve erkeklerin yaşam beklentisinin arttığı açıkça söylenebilir. Ancak kadınların erkeklerden daha uzun yaşadığı ve yoksulluk içindeki bireylerin en kısa yaşam beklentisine sahip oldukları da yadsınamaz bir gerçektir.

Doğurganlığın azalması, genç insan sayısının daha az olması, ücretli iş gücündeki çalışan sayısının azlığına yol açmakta bu durum da beraberinde daha fazla emekli insanın var olmasına diğer bir deyişle, bağımlılık oranının artmasına neden olmaktadır. Bu oran bazı kesimler tarafından yaşlı insanların toplum üzerinde bir yük oldukları şeklinde yorumlandığı için sosyal politikaları etkilemektedir.

Bu bilgiler ışığında yaşlı insanlar ve iş gücü piyasası arasındaki ilişkiye baktığımızda, beklenti, çoğu insanın devletin belirlediği emeklilik yaşına geldiğinde ücretli iş gücünden

çıkacağı üzerinedir. İşverenlerin ise yaşlı çalışanlardan kurtulup, modern teknolojiye hâkim genç işçilere sahip olacakları için bu durumu destekledikleri düşünülmektedir. Bağımlılık oranının hem var olan işçiler üzerindeki yükünü azaltmak, hem de yaşlı işçilerin yaş ayrımcılığına uğramasını engellemek için devletler, yaşlı insanların emeklilik yaşından sonra da yarı zamanlı çalışmasını destekleyebilmektedir.

Engellilik

1970li yıllardan başlayarak engellilere yönelik politikalar, sosyal politika alanının temel konularından biri haline gelmiştir. Engellilik konusunun giderek ön plana çıkması üç ana tema üzerinden olmuştur. İlk olarak, politika düşüncesinde ciddi bir değişim gözlenmiştir. Engellilik birey için bireye özel eksiklik olarak görülürken, artık toplumdaki eksikliklerden kaynaklanan bir ayrımcılık biçimi olarak görülmektedir. İkinci olarak, bakım ve finansal yardım konusunda politikaların sosyal eşitliğin önündeki engelleri kaldırmasına yönelik düzenlenmesidir. Son olarak, engelli bireyler kendi aralarında örgütlenmeye başlamışlardır. Bu durum hak talepleri kanallarında daha fazla temsiliyet ve politikaların üretiminde daha fazla katılım olarak kendini göstermiştir.

Bu tartışmalara odaklanan farklı engellilik modelleri bulunmaktadır. Bunlardan ilki olan geleneksel politika yaklaşımları engelliliği genellikle fiziksel, duyuşsal ya da bilişsel bozukluklar sonucunda oluşan bireysel bir sorun olarak görmektedir. Bu nedenle de çözüm olarak kişinin ya tedavi edilmesi ya da bireylerin sınırlılıklarının korumalı istihdam, yatılı bakım gibi hizmetlerle telafi edilmesidir.

Sosyal Engellilik Modeli ise farklı bir yaklaşıma sahiptir. Bu modele göre engellilik bireylerin kendi kısıtlılıkları değil, toplumdaki kısıtlılıklardır. Engelli bireylerin üzerine getirilen kısıtlamalar, kurumsal ayrımcılık, bireysel önyargılar, ulaşılamaz binalar ve kullanışsız ulaşım sistemleri vb. birçok öge sistematik olarak engelliler üzerinde etki oluşturur. Engelli aktivistler tarafından savunulan bu model günümüzde politika kurumlarında ve hükümet kanalıyla daha fazla dikkat çekmektedir. Yine de günümüzde engellilik, politika tartışmalarında zorluklarla karşılaşırken, tarihsel dönüşümü görmek önemlidir.

Tarihsel bağlamda, kentsel sanayi kapitalizminin gelişmesi, engelliliği devlet için bir refah sorunu haline getirmiştir. Rekabetçi işgücü piyasalarının ve fabrika üretim yöntemlerinin oluşumunun engelli birçok bireyi istihdamdan dışladığını ve giderek artan sayıda bir kesimin yoksulluk ve ekonomik bağımlılık içerisinde yaşamaya mahkûm ettiği öne sürülmektedir. Bu açıdan hak eden ve hak etmeyen veyahut aciz ve sağlıklı yoksullar arasında ayrım yapılması, engelliler açısından önemli bir gelişme olmuştur. Çalışamayacak durumda görülen yoksullar refah hizmetlerinin konusu haline gelmişlerdir. Bu ayrımın sonucunda bütünsel bir gözetim ve denetim sistemi getirilmiştir.

1960 ve 1970'lerin sonunda politika ve refah mücadelelerinde engelli aktivistler 'Engelliler Enternasyonal' adlı çatı örgütün altında uluslararası düzeyde örgütlenerek tam katılım, fırsat eşitliğinin sağlanması ve engelli insan haklarının gelişmesine yönelik istemlerini bildirdiler. Bu talepler sosyal politikaların hem içeriğinde hem de oluşturulma sürecinde dört ilke üzerinde odaklanılmasına yol açmıştır. Birincisi, 'biz olmadan bizim için hiçbir şey' ilkesi savunulmuştur. Engellilerin kendilerini etkileyen politikalar üzerinde söz hakkına sahip olma istekleri anlamına gelen bu ilkeyi, ikinci olarak politikaların topluma eksiksiz ve eşit katılımın önündeki engellerin kaldırılması yönünde gelişmesi ilkesi izlemiştir. Üçüncüsü, eşitlik ve insan haklarına dayanan ayrımcılık karşıtı politikalara yönelik taleptir. Dördüncü ve son ilke ise engelli bireylerin kendi refah çözümlerine katılmaları ve bunun sonucunda

engellilerin gündelik yaşamlarında daha fazla seçme hakkı ve denetime sahip olmasını sağlayacak politika talepleridir.

Engelliliğe yönelik diğer bir yaklaşım ise hak temellidir. Daha az radikal bir strateji sunan bu yaklaşımın sosyal modelden farkı; sosyal model, engellilerin ezilmesinin modern kapitalist toplumlardaki toplumsal üretim ve yeniden üretim ilişkilerinden kaynaklanan temele odaklanırken, hak temelli yaklaşım verili yasal mevzuat ve anayasa hukukuna odaklanmaktadır. Sosyal model çözüm olarak engeli yaratan toplum ve kurumlara karşı politik mücadeleyi savunurken, hak temelli yaklaşım taleplerin anayasa hukuku üzerinden işlenmesi gerektiğini savunur.

Dünyadaki engelli birey sayısının önemli ölçüde artışı ve bu bireylerin dünyadaki yoksul gruplar içerisindeki en yoksullar olması dramatik bir gerçektir. Kaynaklara erişimin toplumsal cinsiyet ile bir ilişkisinin olması engelli kadın ve kız çocuklarının gereksinimlerine özel bir ilgi gerektirirken, engelli çocuk ve yaşlıların yaşam fırsatlarının daha düşük olduğu açıkça ortadadır.

Engelli hareketlerinin talepleri, engelli politikaları üzerindeki uygulamaların değişmesi üzerinde önemli bir etki yaratmış olsa da ekonomik zorlukların tehdidi altında hedeflenen başarılarla ulaşılması zaman alacak gibi görünmektedir.

Göçmenler ve Mülteciler

Göçmen terimi hem ulusal hem de uluslararası göçmenleri tanımlamak için kullanılsa da iç göçmenler ifadesi ülke sınırları içinde yer değiştiren kimseler için kullanılırken, uluslararası göçmenler uluslararası sınırları aşarak yer değişenleri kapsar.

Göçmenlerin kim oldukları ve oluşturdukları farklı kategorilerin anlaşılması sosyal politika çözümlemeleri için önemli bir konudur. Göçmen, hiçbir sınırlama olmaksızın göç alan ülkeye giren ve çalışma, yerleşme özgürlüğüne sahip olan kişiler için kullanılan ve göç alan ülkenin bakış açısını yansıtan bir terimdir. 'Geçici Göçmenler' ifadesi, geçici çalışma programları ya da öğrenci vizesiyle gelenleri tanımlamaktadır. Bu tanıma uyan kişiler çalışabilecekleri iş alanları, sosyal güvenlik ve konut yardımı gibi hizmetlere ulaşımında sınırlandırmalara tabidirler, çünkü ülkede kalma süreleri aldıkları vizeye bağlıdır.

Mülteci ise ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba aidiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı nedenlerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen kimselere verilen statüdür. Göçün denetlenmesi ve yönetilmesi Avrupa ülkeleri için temel sorunlardan biridir.

Daha önce de belirtildiği gibi, göç etme kararının arkasında birçok farklı neden yatmaktadır. Bunlar; istihdam, ekonomik fırsatlar, aile üyeleriyle birleşmek, sivil savaş, çatışma, politik baskılar, ayrımcılık, insan hakları ihlalleri vb.dir. Bazen göç kararının arkasında birden fazla neden bulunabilmektedir. Avrupa ülkelerinde göçmen politikası aşamalı olarak gelişmiştir ve farklı dönemlerde farklı politika akımları göçmenleri farklı şekillerde etkilemiştir.

Avrupa Birliği uygulamakta olduğu politikalarda dikkatini sınır denetimlerine, bilgi paylaşımına, hangi sığınmacı koşullarının mültecilik statüsü için uygun olduğunu belirleyen kurallara ve sığınmacıların korunmalarına çevirmiştir. Gelecekte sığınmacıların toplumdan daha fazla dışlanacağı, daha çok sayıdaki sığınmacının yoksulluk yaşayacağı, artan denetimler ve sınırlandırmalar nedeniyle daha çok kişinin insan kaçakçılarına mahkûm olacağı ön görülmektedir.

1.6. Uluslararası Sorunlar

Bu bölümde, refahı sağlama biçimlerine ilişkin çalışmalar açısından, karşılaştırmalı analizlerin önemi, kullanılan yöntemler ve bu tür çalışmalarda yaşanan güçlükler ele alınacaktır. Bununla birlikte sosyal politika uygulamalarının farklı toplumlardaki farklı yansımaları Avrupa ülkeleri, liberal piyasa toplumları, Doğu Asya toplumları ve Orta Asya toplumları gibi farklı kesimler üzerinden açıklanacaktır.

Sosyal Politikada Karşılaştırmalı Çalışmaların Rolü

Farklı ülkeler, görünüşte benzer olan pek çok soruna, tarihsel süreçte ortaya çıkan deneyimlerinden ötürü farklı yanıtlar geliştirmektedir. Hükümetler için, bir başka ülkede geliştirilmiş bir çözümü "politika ithalatı" kapsamında, kendi toplumuna uygulama yöntemi yararlı görülebilmekte ise de bu politika ithalatıyla gerçekleşecek yeniliğin olası politik ve ekonomik maliyetleri oldukça yüksek olduğundan, bu yöntemin uygulamaları seçici bir şekilde değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, ileri düzeyde sanayileşmiş - kapitalist toplumlar artan küresel ekonominin etkilerinin farkına varmaya başladıkça, politika ithalatı da farklı bir boyut kazanmıştır. Ekonomik değişimin ulus-devletlerin özerkliğini sarsma ve kamu harcamalarını azaltma konusundaki baskısı tartışmaya açılmıştır. Ekonomik durgunluk süreçleri, yüksek işsizlik oranları, değişen çalışma koşulları ve aile yapıları, ortaya çıkan yeni politik oluşumlar, demografik değişimlerin eğilimleri ve artan tüketici beklentileri birlikte değerlendirildiğinde, 1940'lı yılların refah uzlaşısının geniş ölçekli bir biçimde gözden geçirilmesine yol açmıştır. Yeniden yapılanmanın hızı ve doğası bu etmenlerin etkisiyle değişirken, ülkelerin bu değişim çerçevesinde oluşan refah dağılımına ilişkin sorunları için bulduğu çözümlerde de önemli ölçüde benzerlikler ortaya çıkmıştır. Bu benzerlikler ve değişimlerin ortaya çıkmasıyla, pek çok hükümet, ülke içi tartışmaların izin verdiği ölçüde, karşılaştırmalı uygulamaların bazı biçimlerini benimsemiş ve uygulamaya koymuşlardır. Yeni bilgi teknolojileri ve teknoloji alanındaki diğer gelişmeler doğrultusunda bu süreç hızlanmıştır. Küresel iletişim sistemleri de bireylerin kendi olanaklarıyla politika karşılaştırmaları yapmalarına imkân sunmaktadır, bu durumlar ülkeler arası refah lobisine yönelik faaliyetleri kolaylaştırmıştır.

Bunun yanı sıra, küreselleşme kavramıyla birlikte değerlendirilen karşılaştırmalı çalışmalar bağlamında yeni sorunlar ve sorular ortaya atılmıştır ve bunların bazıları güncelliğini korumaktadır. Ayrıca, uluslararası çözümlemelere ilgi; Dünya Bankası, Avrupa Birliği ve Uluslararası Para Fonu gibi ulus-üstü kuruluşların, sosyal politikaların belirlenmesi konusundaki etkilerinin artmasının fark edilmesi ile birlikte gerçekleştiğinden, karşılaştırmalı analizlerde yeni bir odak oluşturmuşlardır. Bunların yanı sıra, 2000'li yıllarda, özellikle de gelişmiş sanayi toplumlarında yatırımlar, karşılaştırmalı politika alanını kapsayacak şekilde geliştirilmiştir.

Karşılaştırmalı politikaların geliştirilmesi ve politika ithalatının maliyetlerinin yüksek olması, ulusal ve uluslararası kuruluşlar tarafından üretilen veri ve istatistiklerin daha özenli hazırlanmasını gerekli kılmaktadır. Karşılaştırmalı analizlerin artması, ulusal ve uluslararası düzeyde üretilen sağlıklı verilerin yorumlanması, yeni üretilen politikaların etkilerini görmeyi kolaylaştırmıştır. Böylelikle yoğun küreselleşme ve süregelen sanayi değişimi karşısında, sosyal politika üretimi, ekonomik modernizasyonun önünde bir engel olmaktan çok, bunu güvence altına alan bir araç olarak yorumlanmaya başlanmıştır.

Bu zeminde, karşılaştırmalı sosyal politikanın görevleri; refahın sağlanma biçimleri konusunda farklı ülkeleri incelemek, ortaklaşan ve ayrılan yönleri tanımlamak, var olan durumu ve gelişimlerin seyrini yorumlamak olmuştur. Daha yararlı bir yaklaşımla ise bu görevleri, politika ithalatı ve farklı sistemlerin toplum üzerindeki etkisini incelemek olarak

tanımlamak da olanaklıdır. Bu kapsamlı ilgi alanları göz önünde bulundurulduğunda, çözümlemeciler farklı soyutlama düzeylerinde çalışma eğilimi geliştirmişlerdir. Bu noktada, iki temel yaklaşımdan söz etmek mümkündür. Bunlardan ilki mikro yaklaşımlar / tek sorun yaklaşımlarıdır. Bu yaklaşımla ülke temelli çalışmalarda, ülkelerin politika çeşitlerini, biçimlerini ve refahın sağlanmasına yönelik sistemleri ayrıntılı incelenerek, karşılaştırma görevini okura bırakılır. İkinci yaklaşım ise makro/karşılaştırmalı yaklaşımlardır. Bunlar, özellikle hükümetlerin destekleyiciliğinde yapılan ve genellikle benzer sosyo-ekonomik ve politik yapılara sahip olan ülkelerin sosyal politika programlarına ilişkin bilgi sağlamaya ve bu bilgileri karşılaştırmaya odaklanan yaklaşımlardır.

Karşılaştırmalı çalışmalarda, kavramsal bulanıklıklar ve tanımlama zorlulukları ve ülkeler arası hizmet farklılıkları ve bu hizmetlerin farklı yasal düzenlemelerle belirlenmesi araştırmacıları zorlamaktadır. Örneğin "sosyal gereksinim" kavramının tanımı oldukça tartışmalıdır. Bununla birlikte, refah hizmetlerinin amaçlarını anlamak için dar kapsamda sadece yasal metinler ya da hükümet yayınları yetersiz kalmakta, ancak çeşitli kaynaklardan bu konuda araştırma yapılmasıyla ve bir ülkenin tüm refah sisteminin incelenmesiyle bu olgular açıklığa kavuşturulabilmektedir. Ayrıca farklı ülkelerde refahın sağlanma biçimleri de değişiklik göstermekte ve kamu ve/ya gayri resmi aktörler ön plana çıkabilmektedir.

Bütün bu zorlukların yanı sıra, sağlıklı, güvenilir ve standardize edilmiş verilere ulaşmak da bir başka sorun kaynağıdır. Dünyanın pek çok yerinde refaha ilişkin bilgiye tam olarak ulaşılması; ülkeler arasındaki veri toplama farklılıkları, araştırma kuralları ve epistemolojik köken farklılıkları nedeniyle de çok da mümkün olmamaktadır. Sosyal politika çözümleyicileri, kültürel açıdan, yorumlarında ve araştırmaya yükledikleri anlamlarda da bağımsız değillerdir. Aslında karşılaştırmalı çalışmaların bu anlamda bir başka yararı da sosyal yapısalcıların öne sürdükleri sosyal sorunların tanımlarının ve önemlerinin toplumdaki topluma değişebileceği savının araştırılmasıdır. Araştırmalar sırasında, benzer pek çok terim, derinlemesine incelenmediğinde oldukça farklı anlamlar taşıyabilmekte ve yerel uygulamalar yanlış yorumlanabilmektedir. Bu nedenle, çalışmalarda farklı refah sistemlerinin temel özelliklerini belirlemek için bir çerçeve geliştirmek son derece önemlidir.

Ülkeler arası farklılıkları kuramsallaştırma çabasına giren pek çok yazar, evrensel nitelikli kamu refahının yayılımı ile sosyal demokrasinin ya da işçi hareketinin gücü arasındaki ilişkinin üzerine eğilmiştir. Bunun dışında, kimi araştırmacılar ise çalışmalarında farklı grupların ve anlaşmazlıkların rolüne dikkat çekmişlerdir. Bunlar dışında kültürel ve kurumsal yapıların rolü ile refah düzenlemelerinin "patika bağımlı" doğasına işaret eden bazı çözümlemeciler de olmuştur. En fazla etkili olanların da bu grup olduğu söylenebilir.

Bir başka analiz yöntemi ise, sosyal politikaların sadece sınıf etkileri üzerinden değil, aynı zamanda toplumdaki diğer sosyal kesimler üzerindeki etkilerine dayalı olarak değerlendirilmesini gerekli görmektedir. Bu bağlamda, rejim biçimlerine bakılmaksızın, resmi refahın özünde özel, ücretsiz toplumsal cinsiyetçi sunuma dayandığını gösteren feminist çalışmalar yapılmıştır.

Karşılaştırmalı analizlerde, bu alanda yapılan çalışmalar ışığında, ulusal sosyal politikaların değişim yönünü ve doğasını, bu değişimin yakınsama mı yoksa farklılaşma yönünde mi olacağını ve dışsal ve içsel etmenlerin görece etkisini öngören çalışmalar da yapılmaktadır. Son olarak, karşılaştırmalı çözümlemelerin en önemli çabalarından biri de refah sistemleri, farklı sosyal ayrışmalar ve vatandaşlığın değişen inşası arasındaki bağlantıları açıklamaktır.

Küreselleşme

Uluslararası sosyal politika çalışmalarında küreselleşme önemli bir yere sahiptir. Küreselleşme; sıklıkla, üretim, mal ve hizmet ticaretinin artan uluslararasılaşması; finansal

işlemlerin kuralılaşlaştırılması (deregülasyonu); dünya ölçeğinde serbest ticaretin yayılması; dünyanın farklı bölgeleri arasında üretim faaliyetlerinin oluşması gibi çeşitli ekonomik nitelikli süreçleri kapsayan genelleyici bir kavram olarak kullanılmaktadır.

Yayılan küreselleşmenin, dünya piyasasında ulus-devletlerarasında ekonomik bağları artan oranda ve sistematik olarak yarışmacı hale getirdiği, bunun da var olan ekonomik ve politik ilişkileri aşındırmaya başladığı ileri sürülmektedir. Buna bağlı olarak da küreselleşmeye karşı çıkılmaz ve denetlenmezse, kaçınılmaz bir biçimde ulusal ekonomilerin kaybolacağı, nihai sonuç olarak da vatandaşların yaşamları üzerindeki demokratik denetimi yitirecekleri, bir süreç olarak görülmektedir. Küreselleşme karşıtları, küreselleşme güçlerinin denetimsiz bırakıldığı sürece, dünyanın yoksul bölgelerinde yaşayanlar ile zengin bölgelerindeki yoksullar ve dışlanmışların, yoksulluk ve sömürüye teslim edildiğine dikkat çekmeye çalışmaktadırlar. Bu doğrultuda, küreselleşmenin oldukça tartışmalı bir kavram olduğu söylenebilir.

Küreselleşme ve sosyal politika arasındaki ilişkileri açıklamaya yönelik farklı yaklaşımlardan söz edilebilir. Bu yaklaşımlardan ilki, "Küreselleşme kapitalizmin egemen kılınmasına ve refahın daralmasına neden olur" görüşünün öne çıktığı, Mishra ve arkadaşlarının yaklaşımıdır. Diğer bir yaklaşım, "Küreselleşme refah devleti üzerinde çok az etkiye sahiptir" savıyla Pierson'a aittir. "Refah devleti üzerinde küreselleşmenin etkisi ulusal politikalar aracılığıyla ortaya çıkmaktadır" ifadesiyle açıklanabilecek olan üçüncü yaklaşım Esping - Andersen tarafından ortaya koyulmuştur. Riger ve Leibfried'in yaklaşımına göre ise, "Küreselleşmeye refah devleti yol açmıştır ve küreselleşmenin gelecekteki gelişimini de o sınırlayacaktır."

Bütün bunlara ek olarak ekonomik küreselleşmenin refah devletlerinin finansmanı ve sürdürülebilirliği üzerinde baskı yarattığı söylenmektedir. Bununla birlikte, Rob Sykes'a göre politik açıdan küreselleşmenin "önemli ölçüde" özerkliği azalttığı ve hükümetleri güçsüzleştirdiği düşüncesi de abartılı bir fikirdir. Bu görüşü destekleyecek bir örnek olarak; Avrupa Birliği'nin ilgilenilen faaliyet alanına göre hem küreselleşme baskısını destekleme hem de karşı koyma açısından rol üstlendiği gösterilebilir.

Kısacası, her ülke küreselleşme sürecine farklı biçimlerde tepki vermektedir. Her ülkede refah sistemleri, belirli normatif, ideolojik, kültürel kodları oluşturmaktadır. Bu nedenle, refah devletini, ülkenin sosyal, ekonomik, politik ve kültürel yapılarının önemli parçaları olarak, ülkelerin küreselleşmenin kendileri üzerindeki etkilerini esasen kendilerinin biçimlendirdiği bir yapıda değerlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Avrupa'da Sosyal Politikalar

Küreselleşme ve sosyal politika ilişkisi incelendikten sonra Avrupa'da sosyal politika uygulamalarının ne durumda olduğuna bakmak yararlı olacaktır. Kültürel, dil ve sosyo-ekonomik açıdan Avrupa oldukça heterojen ülkeler ve bölgeler grubu olarak değerlendirilmektedir. Ancak, bu yaklaşımın ülkelerdeki sosyal politika farklılıklarını kavramak için uygulanması oldukça zordur. Bu nedenle, makalede öncelikle makro bir yaklaşım benimsenerek, Avrupa ülkeleri ile ekonomik açıdan gelişmiş diğer ülkelerdeki sosyal politikalar arasındaki ayrımlar araştırılmış, daha sonra Avrupa Birliği'ne odaklanılarak, sosyal politika uygulamalarındaki çeşitlilikler yansıtılmaya çalışılmıştır.

Öncelikle, ekonomik olarak gelişmiş OECD ülkeleri içinde Avrupa ülkelerinin her zaman en yüksek sosyal harcamaların yapıldığı ülkeler olduğu saptaması yapılmalıdır. Ancak karşılaştırmalara ilişkin bazı sorunlar bulunmaktadır, örneğin; eğitim gibi bazı sosyal politika alanları karşılaştırmalardan dışlanırken, farklı büyüklükteki ulusal ekonomiler dikkate alınmaktadır. Ayrıca, gönüllü sosyal harcamalar dikkate alındığında, net "toplam" sosyal

harcamaların düzeyleri açısından Avrupa ülkeleri ile diğer OECD ülkeleri arasında oluşan farklar önemli ölçüde azalmaktadır. Bu tür geniş içerikli ölçütlerin kullanılması da sosyal politikanın temel amacı olan yeniden dağılım işlevini gizlediği için yararlı olmayabilmektedir.

Avrupa'da sosyal politikanın özelliğine ilişkin bir başka varsayım da, sosyal vatandaşlığın dar anlamından çok geniş anlamına yapılan vurgudur. Kamu tarafından sunulan sosyal politika, Avrupa sosyal politikası ile özdeşleştirilen bir başka özelliktir.

Sonuç olarak, makro çerçeveden yaklaşıldığında, Avrupa'da sosyal politikanın, diğer ekonomik açıdan gelişmiş ülkelere göre, kamu sosyal harcamalarının göreceli yüksek düzeyi, sosyal vatandaşlığın geniş anlamı ve -her durumda olmasa da- genellikle göreceli yüksek yardım harcamaları açısından ayırt edici özelliklerinin olduğu görülecektir. Ancak yine de sosyal korumanın örgütlenme biçimleri ya da kamu ve özel sunumun rolü açısından tek bir Avrupa sosyal politikası kimliğinden söz etmek olanaksızdır.

AB ülkelerinde çok çeşitli sosyal politika düzenlemeleri bulunmaktadır. Aralarında farklılıklar olmasına karşın, yine de Avrupa'da baskın olarak uygulanan sosyal politika özellikleri de bulunmaktadır. Tipik olarak Avrupa ülkeleri, vergilere dayalı refah devletinden çok, işçi ve işverenlerin ortaklaşa paylaştığı katkıya dayalı sosyal sigorta modeline ağırlık vermektedirler.

Liberal Piyasa Topluluklarında Sosyal Politika

Liberal piyasa toplumlarındaki sosyal politikaya baktığımız zaman, piyasa mekanizmasının serbest işleyişine müdahalenin göreceli olarak sınırlı tutulduğu sosyal sunum yaklaşımını görürüz. Tanımlama açısından karşılaştırmak için seçilen referans noktası oldukça önem taşımaktadır. "Liberal piyasa toplumları" kavramı, karşılaştırmalı sosyal politika tartışmalarında, diğerlerinden ayrılabilir nitelikte olan belirli bir sosyal model ya da rejim biçimini tanımlamak için kullanılmaktadır. ABD, çoğu kez liberal piyasa toplumunun ilk örneği (prototip) olarak değerlendirilmektedir. ABD'nin, harcama düzeyi, yoksulluk, eşitsizlik ve hastalık-sağlık göstergeleri açısından sosyal politika performansı, diğer toplumlar ile karşılaştırıldığında daha düşük düzeyde kalmaktadır. ABD'de, politik tartışmalara egemen olan görüş çerçevesinde, çoğu kez en yoksullara yönelik, gereksinim/gelir testlerine dayalı refah olarak tanımlanan kamu sosyal politikası, vatandaşlar ve ekonomi üzerinde mali bir yükü olarak görülmektedir. Sonuç olarak, aşırı yoksullukla mücadelenin sarsaklanmaması yönündeki inanca karşın, yaşlıların dışında diğer gruplara yönelik sosyal desteklerin önemli bir bölümü, ancak yardım alanların davranışlarının istenilen şekilde düzenlenebildiği koşullarda verilmektedir. Özellikle yardımların sunumunda, ücretli bir iş bulma çabasının olması beklenmekte ve ücretli iş bulmada ortaya çıkan başarısızlık yardımların kesilmesi ile sonuçlanabilmektedir.

Bütünsel bir sınıflama sorunlu olmakla birlikte, ekonomik açıdan gelişmiş dünyada, ekonominin yönetimine ilişkin egemen yaklaşımın liberal piyasa yaklaşımı olduğu görülmektedir. Her ne kadar güçlü sosyal politika sistemlerinin olduğu rejimlerin yaşanmadığını gösteren veriler olmasa da, dünya çapında daha düşük ücretlere ve dolayısıyla ücretle ilgili daha düşük sosyal sigorta katkıları ve maliyetlere doğru oluşan eğilim, güçlü sosyal politika sistemlerine sahip olan ekonomilerin ekonomik üstünlüklerini aşamalı olarak ortadan kaldıracaktır. Bu nedenle, sosyal politikaya ilişkin liberal piyasa yaklaşımının savları, sadece rejim kuramının liberal olarak nitelendirdiği ülkeler tarafından değil, aynı zamanda birçok ülke tarafından da ciddi şekilde ele alınmaktadır.

Doğu Asya Topluluklarında Sosyal Politika

Rejim kuramı, her sistemin sınırlı sayıdaki rejim kategorisinden birine ait olduğunu göstermeye çalışan tipolojiler üzerine kuruludur. Bu nedenle rejim kuramının Doğu Asya ülkelerinde uygulanabilirliği ve/ya nasıl uygulanabileceği sorusu karşımıza çıkmaktadır.

Bu tip tartışmaları gerçekleştirebilmek için, dünyayı bölgelere ayırmaya yönelik her çaba, içinde belirli bir keyfîlik barındıran bir özelliğe sahiptir. Ayrıca bu tip bölgeselleştirme çabaları, Batı gözüyle bakıldığında, birbirine benzeyen toplumları bir arada ele alan ırkçı eğilimlere sahip olma potansiyelini de barındırmaktadır. Doğu Asya ülkeleri olarak belirtilen ülkeler, Pasifik Okyanusu'nun batısında yer alan ülkelerdir. Sosyal politikacılar tarafından en yoğun ilgi gösterilen ülkeler ise, Kuzey Doğu Asya ülkeleridir. Bunlar; Çin, Japonya ve sosyal refah gelişmeleri açısından dikkat çeken Güney Kore'dir.

Doğu Asya'ya ilişkin sosyal politika tartışmalarında, Japonya, Güney Kore, Hong Kong, Singapur ve Tayvan en yoğun ilgi gören ülkeler olurken, Çin önemine karşın daha az ilgi görmektedir. Japonya bu ülkeler arasında açık bir şekilde en gelişmiş sosyal koruma sistemine sahip olan ülkedir. Japonya, Tayvan ve Güney Kore'de geniş ölçüde sosyal sigorta modeli kullanılmaktadır. Hong Kong ve Singapur zengin ülkeler olmalarına karşın, oldukça küçük ülkelerdir. Bu ülkelerdeki sosyal politikanın gelişimi bazı özgül özelliklere sahiptir. Hong Kong'un eski sömürge statüsü, İngiltere'nin burada bazı temel refah uygulamalarını teşvik etmesine neden olmuş, ancak maliyetleri baskı altına alma çabası sosyal sigortaların gelişimine izin vermemiştir. Singapur ise, hükümet koruması altındaki 'ihtiyat fonları' ile oldukça farklı bir model geliştirmiştir.

Özetle, küresel alanda Doğu Asya toplumlarının artan önemi nedeniyle bu toplumlarda sosyal politika incelemeleri önemlidir. Doğu Asya'da oldukça farklı yeni rejimlerin ortaya çıkmakta olduğu yönünde görüşler bulunmaktadır. Hızlı ekonomik ve demografik değişimlerin etkisiyle, bölgedeki sosyal politikaların özelliklerine ilişkin sorular artmaktadır. Rejim kuramının başlangıç noktası olarak sorunlu olmadığı söylenebilecek olsa da, Doğu Asya toplumlarındaki sosyal politika gelişmelerini açıklamakta sıkı sıkıya rejim kuramına bağlı kalmanın sorunlu olabileceği görülmektedir.

Sonuç olarak dünyanın herhangi bir yerindeki sosyal politikayı anlamak için, sosyal boyutlar kadar, tarihsel, politik ve ekonomik boyutların da bir bütün olarak analiz edilmesi gerekmektedir. Bu durum özellikle, az gelişmiş toplumlarda sosyal politikayı anlamak için önem taşımaktadır. Az gelişmiş toplumlarda sosyal politika tartışmaları ve refah sistemlerinin şekillenmesinde, bu toplumların sömürgecilik, bağımsızlık ve ulus inşası deneyimlerinin, uluslararası finans kuruluşlarının, söz konusu toplumlardaki yoksulluk ve eşitsizliğin önemli etkileri bulunmaktadır. Dolayısıyla sosyal politika uygulamalarını çözümlerken karşılaştırmalı çalışmak ve farklı toplumsal yapılara sahip ülkelerin tecrübelerini birlikte değerlendirmek oldukça önemlidir.

2. Türkiye'de Sosyal Politika Uygulamaları

2.1. Türkiye'de Sosyal Politika Ortamı

Bu bölümde, Türkiye'deki sosyal politika ortamının günümüze kadar geçirdiği dönüşümün arka planını oluşturan gelişmeler Ayşe Buğra'nın 'Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika' kitabının ilgili bölümlerinden derlenerek tartışılmaktadır.

1970'lerin sonunda Türkiye ekonomik ve siyasal süreçlerin ülkeyi felç ettiği bir kriz ortamına girmişti. 24 Ocak 1980 kararlarıyla kabul edilen en uzun süreli IMF uyum programıyla birlikte Türkiye, ithal ikameci sanayileşme modelini terk etti ve dış ticaret hızla arttı. Bu süreçte Türkiye yeni-liberal küresel ekonomiyle hızla bütünleşme yoluna girdi. Kuşkusuz bu gelişme, 1989'da sermaye hareketlerinin serbest bırakılmasına koşut ilerleyen bir oluşumdur. 1980 sonrası dönem sosyal devlet anlayışının şiddetle eleştirildiği bir dönem olsa da; ortaya çıkan sosyal sorunlar, piyasaya duyulan güvenin sürekliliğini güçleştirdi. Bu olumsuz gidişin iyice anlaşılması ve yeni bir sosyal politika anlayışının ciddi olarak gündeme gelmesi, 2001'deki büyük ekonomik kriz sonrasında yeni-liberal refah yönetimiyle uyum içinde gerçekleşti. 1980 ve 90'larda; devletin sosyal yardım konusunda ciddi bir rol oynaması gerektiğinin farkında varılmasından kaynaklanan bir yaklaşım göze çarpar. Bu dönemde; bir yandan Türkiye'nin eşitsiz korporatist nitelikli formel sosyal güvenlik sisteminin, tüm yurttaşları kapsayacak biçimde dönüştürülmesi gereğini gündeme getiren yeni bir sosyal politika anlayışı oluşturulurken, diğer yandan da sosyal sorunların çözümünü hayırseverliğe havale etme eğilimlerinin de ortaya çıktığı görülmektedir.

Darbe sonrasında 1983 yılından başlayarak siyasal yaşama Özal'ın damga vurduğu yıllar; ciddi siyasi ve ideolojik baskılar yoluyla solun sesinin kesildiği, işçi örgütlenmesinin engellendiği bir dönemdir. Bu bağlamda, sendikal hareketi günümüze kadar neredeyse nefes alamaz hale getiren üç yasal düzenlemeden söz etmek oldukça önemlidir. İlk düzenlemeyle dayanışma grevleri ve ücretlerle ilgili olmayan grevler yasaklanıyor ve 'ulusal çıkarlar' gerekçesiyle hükümete grev erteleme yetkisi getiriliyordu. İkinci olarak, sendikanın bir toplu sözleşmeye katılım yetkisi kısıtlanıyordu. Bu yasayla sınırlanmış sendikal hareket, üçüncü olarak, yeni üye kaydetme sürecine getirilen ağır bürokratik engellerle iyice zorlaştırılıyordu.

1988 sonrasında, yasaklanan siyasetçilerin yapılan referandum sonrasında siyasete dönmeleriyle siyasal ortamın daha demokratik bir nitelik kazanması, büyük bir grev dalgası ve ücret artışlarına yol açtı. Ancak 1993 sonrasında yaygınlaşan yeni istihdam kalıpları ve taşeronlaştırma uygulamaları, bu gelişmelerin önünü kesmekte oldukça etkili olmuştur. Yani artık 'çalışan yoksul' olgusu göz ardı edilemeyecek boyutlara ulaşmış ve çalışanların büyük kesimi için özgün bir durum haline gelmiştir.

Burada önemli bir nokta, yoksulluğu denetim altında tutmaya hizmet eden mekanizmaların ortadan kalkmaya başlamasıdır. Tarım kesiminde sübvansiyonlarının kaldırılmaya başlanması ve tarım ürünlerinde ticari serbestlik (*liberalisation*) uygulamalarının yanı sıra, turizm ve inşaatla verilen teşvikler kanalıyla en verimli tarım arazilerinin betonlaşmaya teslimi de, sürecin ne yönde işleyeceğinin göstergeleriydi. 1963 ile 1979 arası tarım sektöründe yıllık ortalama büyüme yüzde 3,4 düzeyinde iken, 1980 ile 1990 arası bu oran yüzde 1,4'e kadar düştü. Bu gelişmelere bağlı olarak 1980'lerin ortasında bir dönüm noktasına tanık olundu. Şehir nüfusuyla köy nüfusu eşitlendi ve şehir nüfusunun artışıyla birlikte, aile yapısı da değişmeye başladı. Kentlerde geniş aile yerini çekirdek aileye bırakıyordu. Yoksulluğu denetim altında tutmaya yardım eden kişisel ilişkilerin niteliğinde önemli bir değişimin başlangıcını işaret eden bu dönüşüm, tarım çözülürken şehirlere göç edenlerin toplumla bütünleşmesini sağlayan mekanizmaların zayıflamasını da birlikte getirdi.

Gecekonduların ticarileşmesi, şehir yoksullarının konut edinme olanaklarını giderek zorlaştırırken, orta sınıf konutları ise kentlerin büyümesi ve ulaşımın kolaylaşmasıyla, şehir merkezinden çevreye doğru yayılmaya başladı. Bu yeni yerleşim biçimleri beraberinde, konut gereksinimine yanıt veren büyük inşaat şirketlerinin kentsel çevredeki arazilere göz koymaları bu alanlardaki gecekonducularla rekabete girmelerine yol açtı. Bir taraftan da bu sınıflar arası çekişmenin bir gecekondu önleme yöntemi olarak benimsenebileceğinden söz ediliyor, gecekonduların toprak işgallerini sadece orta ve üst orta sınıfların gereksinimlerine yanıt veren yüklenicilerin durdurabileceği ileri sürülüyordu.

1980lerde hükümet, gecekondu yapımını engellemek için konut kooperatiflerinin önemli bir rol oynayacağı düşüncesindeydi. 1984'te Toplu Konut ve Yatırım İdaresi (TKYİ) kuruldu ve zaman içinde ülkedeki en büyük konut finans kurumu haline geldi. Ancak TKYİ'nin rolü, gerçekten yoksul kesime konut sağlamaktan çok, kentsel çevre arazisinde orta sınıf yerleşim alanları inşa eden büyük inşaat şirketlerinin faaliyetlerini desteklemek oldu. Bu sürecin en önemli etkisi, gecekondu o zamana kadar konut gereksinimini karşılamadaki işlevine dayanarak savunulan sosyal meşruiyet zemininin büyük ölçüde zayıflatılması oldu. 1990ların ortasında gelindiğinde, gecekonduya yaşayanlara haksız kazanç sahipleri olarak bakma eğilimi yaygınlaşmıştı. Basının işlemekten çekinmediği bir başka görüş de gecekonduya yaşayanların yoksul olmadığı kanısıydı. Haberlerde, gecekondu yerleşimlerindeki zengin tüketim kalıpları ele alınıyor, oldukça abartılı istatistikler vermekten çekinilmiyordu. Yoksulluktan söz edilmesine karşı orta sınıflardaki tavır oldukça saldırgan bir hal almaya başlamıştı

1986 Haziran'da Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu yürürlüğe girdi. Yasanın gerekçesinde "fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ile gerektiğinde her ne surette olursa olsun Türkiye'ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler olarak gelir dağılımının adilane bir şekilde tevzi edilmesini sağlamak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmektir" deniliyordu.

Yasa, tek parti döneminin sosyal yardımın sadece devlet işi olamayacağı fikrini benimsiyor ve bu fikri aynı zamanda geleneksel dini kurumların işleyişinden alınan ilhamla destekliyordu. Yasanın bütçe dışı bir fon (Sosyal Yardım ve Dayanışmayı Teşvik Fonu-SYDT) aracılığıyla uygulanması öngörülüyordu. Bir dizi yerel vakıf kurulacak ve halkımız kendi köy, şehir ve kasabalarında yardımlarını yönlendirecekleri bir kuruluş olduğunu görecekti. Burada öngörülen, esas olarak, devlet-yurttaş ilişkisi mantığının yerine, geleneksel hayır-hasenat anlayışının konulmasıydı.

1990ların sonuna kadar SYDT fonu çok da ciddiye alınmadı. Fona aktarılan kamu kaynaklarının başka amaçlarla kullanılmış olduğu görülmüyordu. 18 Mayıs 1996 tarihli bir gazete haberinde, 1995'te SYDT fonunda toplanan 32,5 trilyonun sadece 3,4 trilyonunun yoksullara gittiği belirtiliyordu.

1999 Depremi ve ardından gelen ekonomik krizlerle beraber, SYDT fonu ciddi bir işlev görmeye başladı. Ecevit'in kurduğu koalisyon iktidarında SYDT fonu saydam ve etkin bir biçimde işliyordu. Marmara depreminden sonra, Dünya Bankası'nın Türkiye'ye verdiği yardım da bu fon aracılığıyla dağıtıldı. Bu başarılı uygulamaya dayanarak Bankanın sağladığı koşullu nakit aktarımı projesi bağlamında sağlanan kredinin kullanımı da fona verildi.

2000 sonrası sosyal politika ortamı, bu alandaki tarihsel arka planla hem bir süreklilik içeriyor hem de önemli değişiklikler sunuyordu. Süreklilik, sosyal yardımın 'devlet işi' olmadığı yönündeki görüşlerin köklerle ilgiliydi. Kopukluk ise, özellikle 2001 krizinin su yüzüne çıkardığı yeni yoksulluk gerçeğine bağlı olarak devletin yoksullukla mücadelede, ekonomik gelişmeye ve istihdam yaratmaya yönelik önlemler dışında, ciddi bir rol oynaması gereğinin tartışılmaz biçimde gündeme gelmesiydi. Bu çelişkili durum, yurttaşlık hakkı

temelinde bir sosyal politika anlayışının geriye itilmesi ve sosyal dayanışma kavramının ön plana çıkarılmasıyla sonuçlandı.

AKP (Adalet ve Kalkınma Partisi) iktidarı sırasında tüm yurttaşları kapsayan bir sosyal politika anlayışı Türkiye'nin siyasi gündemine girdi. AKP muhafazakâr liberalizmin sosyal politika karşıtı tavrını benimsemesi gereken bir siyasal bakışa sahip olmasına karşın, iktisadi krizin hemen ardından iktidara gelen AKP hükümeti, karşısında devasa bir yoksulluk sorunu buldu. Sorun o kadar büyük, o kadar görünürdü ki, devlete siyasi sorumluluk yükleyen bir sorun olarak ele alınması kaçınılmazdı. Bunun yanında uluslararası kuruluşların Türkiye'ye önerdiği politikalar içinde sosyal güvenliğin taşıdığı ağırlık da bazı yapısal reformların önünü açmakta büyük bir etken oldu. Sosyal yardım alanında atılan adımlar, bu ortamda gündeme geldi ve sosyal politika tartışmaları içinde yer aldı. Daha sonra bu gelişme, Avrupa Birliği'yle olan ilişkiler bağlamında hız kazandı. Bu süreç içinde hükümet, yoksulluk ve sosyal dışlanma sorununun boyutlarını ortaya koymak ve bu sorunla hangi yöntemlerle mücadele edeceğini açıkça belirtmek durumundaydı. Bu süreçte bir yandan sosyal dışlanmanın boyutları ortaya çıkarken, bir yandan da sosyal içermeye yönelik politikalar ve kurumların işlemediği gözler önüne serildi. Bu AKP hükümetini oldukça zorladı, ama durum da üstü örtülür olmaktan çıktı.

Yukarıda da söz edildiği gibi uluslararası ideolojik ortam, 1990'larda değişmiş ve ortaya "yönetişim" kavramını merkez alan bir yaklaşım çıkmıştı. Bu yaklaşım, piyasa ekonomisinin işlerliğini sağlamakta devletin düzenleyici rolünün önemine vurgu yapıyor; bütün dünyada artık yadsınamaz boyutlara ulaşmış bulunan yoksulluk sorununun çözümü için de devlete bazı görevler düştüğünü teslim ediyordu. Ancak yoksullukla mücadele alanında olduğu gibi sosyal hizmet sunumunda da, temel vurgu gönüllülük ve sivil toplum kuruluşları üzerine yapılmaktaydı. Gönüllülüğe büyük önem atfediliyor, bu önem doğrultusunda genel olarak hayırseverlik, zaman zaman da din temelli davranışlar ve kurumlar büyük önem kazanıyordu. Muhafazakâr liberalizm için her zaman piyasa ekonomisi açısından vazgeçilmez unsurlar olan aile ve cemaatin önemi de sonuna kadar takdir ediliyordu. İdeolojik ortam içinde, devlet ve bürokrasi kavramlarının taşıdığı olumsuz çağrışımlar hâlâ merkezî önem taşıyor, dolayısıyla toplumsal sorumluluk, devleti sosyal alanda göreve çağırarak değil sorunlara siyasi irade dışı çözümler üretmek şeklinde tanımlanıyordu. Devletten bir şeyler beklemenin ayıp olduğu fikri geçerliğini sürdürüyordu.

Aşağıdaki bölümde Denizcan Kutlu'nun 2000 sonrası Türkiye'de sosyal yardım uygulamalarının vatandaş temelinde bir değerlendirmesi ve sosyal yardım deneyimi üzerine gözlemleri, 'Sosyal Yardım Alanlar' çalışmasının ilgili kısmından yapılan bir derlemeyle ortaya konulacaktır.

2000li yıllar Türkiye'sinde sosyal yardımlar toplumsal yapı ve ilişkiler açısından açıklayıcı bir kategori halini almıştır. Toplumsal görünümleri harmanlayan; iktisadi, siyasal ve ideolojik yapılarla birleştiren sosyal yardımlar, bir tür toplumsal merhem halini almış durumdadır.

Sosyal güvenlik sistemleri ve onun içinde sosyal yardımlar, "yedek işgücü ordusunun, ataerkil ailenin ve emek gücünün denetiminin yeniden üretimi" ile birbirine sıkı sıkıya bağlıdır ve sosyal yardımlar tarihsel olarak, miktar, süre ve yararlanma ölçütleri bakımından, ücret disiplininin oluşum önceliğine göre örgütlenmiş ve çalışmaya/istihdama katılım, sosyal yardımların temel amaçlarından biri olmuştur. Sosyal yardımların, işsizleri ve yoksulları emek güçlerini satıp çalışmaya başlayacakları döneme kadar belirli bir bakım ve geçim düzeyi içerisinde tutma özelliği varken, aynı zamanda onları çalışmaktan da vazgeçirmeyecek bir özelliği vardır. Ayrıca sosyal yardımların salt üretime katılacak işgücü gruplarını değil, tüketim örüntüleri, dağılımı ve düzeylerini de denetim altında tuttuğu da

söylenbilir. Tüm bu özellikler temelinde, sosyal yardım deneyiminin bir sınıf ilişkisi olduğunu da söylemek mümkündür.

970'li yıllardan başlayarak yayılan küresel kapitalist anlayış ile 1980'li ve 90'lı yıllarla birlikte, yoksulluğun merkezi bir küresel sosyal politika olarak yeniden inşa edilmesiyle, artan işsizliği ve yoksulluğu denetim altına alacak sosyal koruma ve yardım programlarının da ortaya çıktığı gözlenmektedir. Bu çerçevede Türkiye'ye bakacak olursak, 2000'li yıllar itibari ile sosyal yardımları başat bir sosyal politika programı olarak görebiliriz.

Bu noktada önemli olan; Türkiye'de ücretin üzerine eklenen bir nakit biçimi olarak sosyal yardımların düşük ücretli çalışmayı hane halkları açısından katlanılabilir kılarken, işgücü piyasasında düşük ücretli çalıştırma rejimini ve istihdam biçimlerini de yeniden ürettiği söylenebilir. Ayrıca, ücret ve geçim beklentisini düşürme eğilimi taşıyan ve kanaatkâr yaşam tarzı ile bütünleşen bir niteliği de bulunmaktadır. Yoksulluğun süregenleştirilmesi ya da çitasının yükseltilmesi, kanaatkâr yaşam tarzı ve geçinip gitmeye dayalı geçim beklentisinin içerisine yerleşen özgün bir psikolojik durum da söz konusudur.

Sosyal yardımların, çalışmaktan kaçış gibi kimi güçlü olmayan eğilimler yarattığı söylenebilir. Ancak; kimi bulgular tembelliğe ve çalışma isteksizliğine değil, işsizlik ya da düzensiz işler nedeniyle çalışmamama durumuna işaret etmektedir.

Sosyal yardımlar, Türkiye kapitalizmine ait mülksüzleşme ve işçileşme süreçlerini tamamlayan bir "sosyalpolitika aracı" olarak içerik kazanmış; bununla birlikte, sosyal yardımların dullar, öksüzler, yetimler, işe bağlı yaralanma ve ölüm/maluliyet sonucu gelir kaybı yaşayanlar ve lümpen proletarya gibi kesimlerden oluşan "en dipteki tortusu" olan "sefalet alanı sakinleri" ne de yönelmiştir. Yani sosyal yardımlar, yedek işgücü ordusunun toplumsal varlığını tamamlayan bir öge olarak, bu ordunun farklı parçalarına yerleşen çalışan ve işsiz yoksulların yeniden üretimi işlevini üstlenmiştir diyebiliriz.

Bu yapı temelinde, neo-liberal evrede kırdan kopuş ile başlayıp kentte karşılaşılan yeni sosyal risklerle Türkiye'nin aile, iş ve konuta dayalı geleneksel refah rejiminin baş edemediği de gözlemlenmektedir. 2000'li yıllar ile devreye giren sosyal yardımlar, "yoksulları çitası yükseltilmiş bir yoksulluk içerisinde tutan, ücret dışı bir gelir türü ve geçim aracı" işlevi görmüşlerdir. Bu noktada bizim için "nöbetleşe yoksulluk" ⁹kavramı önem taşır. 1980 öncesinde kentlere göçenlerin işçi olarak başladığı hayat, onların çocuklarının aldığı eğitim ile orta sınıfa doğru evrilmiştir. Bu süreçte boşalan yerler diğer göçmenler ile doldurulmuş, yoksulluk devredilmiştir. Ancak 1980 sonrası dönemdeki göç eden aileler için aynı durum söz konusu olmamıştır. Yeni gelen ailelerin hayat standartlarında bir değişiklik olmamış, yoksulluk devredilemez hale gelmiştir. Sosyal yardımlar bu noktada devreye girmekte ve göç eden kişi ve hane halklarının güvence boşluğunu kapatacak ve onları kente hazırlayacak ilk geçim stratejilerinin arasında yer almaktadır. Aslında "son çare" sosyal politika önlemi olan sosyal yardımların, bu noktada mülksüz emekçiler için "ilk çare" haline geldiğini söylemek olanaklıdır. Yani sosyal yardımlar bu noktada hane halkları için bir geçim ve baş etme stratejisi olarak öne çıkmaktadır.

Sosyal yardımların içinde gerçekleştiği siyasal iktidar ilişkileri ortamına bakacak olursak, onların topluma bir tür parti (AKP) faaliyeti olarak sunulduğu gözlemlenmektedir. Yoksullar üzerinde de siyasal baskı kurabilmeye dönük sonuçları da olan bu tarzın, yardımların kesilmesi ya da sonlanmasına dönük bir belirsizlik ve korku faktörü ile birleştiği görülmektedir. Bu sosyal yardımlar temelinde "*yardım alıyorsun, ama oyunu vermiyorsun*",

⁹ Bkz. Işık, O. ve Pınarcıoğlu, M.M, *Nöbetleşe Yoksulluk*, İletişim Yayınları, 2001.

"yardım alıyorsun, oyunu da ver" gibi ifadelerle oluşturulan siyasi dilin, kayırmacılığı (klientalizmi) beslediği de görülmektedir. Bunun yanında bu dile eklenen "haram" vb. gibi kavramlar, terime muhafazakâr/dinsel bir ton da katmaktadır. Kayırmacılık ile birlikte yoksullar arasında geçim ve yaşam koşullarından kaynaklanan ortaklık bağı ve birlikte düşünce de geri plana itilmiştir.

Bunlara ek olarak, sosyal yardımlar toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü özellikleri ile de iç içe geçen bir nitelik kazanmıştır. Hane içi yükümlülükler doğrultusunda yardım başvurusu ve bunun izlenmesi kadının sorumluluk alanı içerisinde doğallaşmıştır.

Sosyal yardımlar, iktidarın seçim başarıları söz konusu olduğu zamanlarda temel açıklayıcı etmenler olarak kullanılabilirler. Bu açıklama biçimi, yardım alma ve oy verme davranışını mutlaklaştırırken, aynı zamanda "onur, namus, şeref" gibi ahlaki kodlar eşliğinde birtakım suçlama biçimlerine de başvurmaktadır. Çalışma ve istihdam vurgusu ile beraber, tembellik suçlaması ile hak edilmeyen yardımı alma yönündeki ithamlar son derece yaygınlaşmıştır. Ancak, tüm bu suçlamalar karşısında bu yardımı alanların sözleri işitilmemektedir.

Bu sözlerin duyulmamasının da bazı nedenleri vardır. Bu yardımı alan kişiler, ortaklaşa pazarlık olanaklarından dışlanmış bir sosyal politika deneyimi içindedirler. Sosyal yardım sürecinde taraf olabildikleri aşamalar, yardım başvurusu ve onu izleyecek gereksinimlerin belirlenmesi sürecinde hane incelemesi ya da fiili itirazlarla sınırlıdır. Yani tüm bu müdahale biçimleri, yoksulluğun kanıtlanması ve gereksinimin ortaya dökülmesine yöneliktir. Hak arama davranışlarından çok, sorma, tartışma, kendini acındırma, bağırma şeklinde gerçekleşen itirazlar gözlemlenmektedir. Bu davranışları, dışlanma sürecine dönük bir "örtük tepki" olarak da yorumlamak olanaklıdır.

Tüm bu olgular çerçevesinde, sosyal yardım alanların kendi aralarında ve yardım almayanların alanlarla ilgili görüş ve yaklaşımları da bizlere farklı bir boyut sunmaktadır. Türkiye'de sosyal yardımların kurumsal yönünü ve nicel boyutlarını inceleyen bir çalışma, sosyal yardımların sadece bu yönünü incelemiş olacaktır. Oysaki tüm bunların ötesinde, sosyal yardım gerçekliğinin sosyolojik boyutu da ele alınmalı, kavram ve olgular harmanlanmalıdır.

Aşağıdaki bölümde Gülcan Urhan'ın belediyelerin politika ve uygulamaları ve bu süreçte oluşan sosyal yardım alma deneyimini tartıştığı yazısına göz atmak yerinde olacaktır.

2.2.Yerel Refah Sisteminin Oluşumunda Belediye Yardımları

Urhan'ın araştırmasında ulaştığı verilerin aktarılmasına geçmeden önce, Türkiye'de belediyelerin sosyal politika uygulamalarının yasal temeli ve uygulamaları konularına kısaca değinmek yararlı olacaktır.

Bu bağlamda Türkiye'de belediyelerin hizmet götördükleri dezavantajlı gruplar arasında öncelikli olarak çocuklar, gençler, yaşlılar, engelliler, kadınlar ve yoksul bireyler yer almaktadır. Belediyeler; sosyal politika uygulamaları ile toplumun sosyal taleplerini karşılama, topluma rehberlik etme, toplumun gereksinimlerini giderme ve fiziksel yatırımlar gerçekleştirme gibi işlevleri yerine getirirler. Belediyelerin bu gruplara sundukları sosyal hizmetleri incelerken, bu konudaki yasal sınırlarını da ele almak yararlı olacaktır. Belediyelerle ilgili yasal düzenlemelerde görev ve sorumlulukları içinde yer alan bazı sosyal politikalar da 5393 sayılı belediye kanununda belirtilmiştir. Burada önemli olan bir nokta, belediyelerin sosyal politika alanında verdikleri birçok hizmetin yasal olarak zorunlu olmayışındır.

Çocuklara yönelik sosyal politika uygulamaları arasında öncelik verilen hizmetler kreş, çocuk yuvası, oyun alanları, parklardır. Belediye Kanunun 14. Maddesinin (a) bendinde "Büyükşehir

belediyeleri ile nüfusu 50.000'igeçen belediyeler, kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açar" ibaresi bulunmaktadır. Belediye kanununun çocuklara yönelik zorunlu tuttuğu tek hizmet budur. Aynı maddenin (b) bendinde *"Okul öncesi eğitim kurumları açabilir; Devlete ait her derecedeki okul binalarının inşaatı ile bakım ve onarımını yapabilir veya yaptırabilir, her türlü araç, gereç ve malzeme ihtiyaçlarını karşılayabilir"* ifadesiyle diğer birçok hizmeti belediyelerin kendi tercihinine bırakmıştır.

Gençlere yönelik hizmetlere gelindiğinde, Belediye Kanunu'nun 14. maddesinin (a) bendi belediyeleri gençlik ve spor hizmetlerini yapmakla görevlendirmiştir. 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, (Md. 7/v) "... Gençlere yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksekokullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile iş birliği yapmak" şeklindeki ifadeyle gençlere yönelik hizmetleri büyükşehir belediyesinin görevleri arasında saymıştır. Ancak diğer belediyelere böyle bir görev tanımlaması yapılmamıştır. Uygulamada Türkiye'de belediyeler gençlere yönelik hizmetlerde gençlik merkezleri, seminerler düzenleme, eğitim kursları, kütüphane açma gibi faaliyetler üzerine yoğunlaşmışlardır.

Yaşlılara yönelik hizmetler de Kanunun aynı maddesine dayanır. 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda yaşlılara yönelik hizmetlere dair çok genel bir ifade kullanılmıştır. "Hizmet sunumunda engelli, yaşlı, düşkün ve dar gelirli olanların durumuna uygun yöntemler uygulanır" ifadesiyle yaşlılara yönelik hizmetler büyükşehir belediyesinin görevleri arasında sayılmıştır. Yaşlılara yönelik hizmetler genellikle sosyal bakım alanında incelenir. Huzurevi yapımı ve işletilmesi, ücretsiz sağlık hizmetleri, fizik tedavi hizmetleri kültürel etkinlikler gibi hizmetler belediyelerde yaygın bir şekilde görülür.

Belediyelerin hizmet verdiği öncelikli bir kesim de engelli bireylerdir. Belediyeler engellilerin sosyal yaşamda karşılaştıkları sorunları çözmeye yönelik hizmetler vermeye odaklanırlar. 5393 sayılı Kanun da hizmet sunumunda engellilerin önceliklendirilmesi gerekliliğini vurgular. Büyükşehir belediyeleri için 5216 sayılı Kanun'un 18. Maddesinin (m) bendinde "engellilerle ilgili faaliyetlere destek olmak üzere engelli merkezleri oluşturmak" ifadesi kullanılmıştır. Belediyelerin engellilere yönelik yaygın uygulamaları evde bakım, engelli merkezi kurmak, engelli erişimini sağlamak, eğitim vermek, sosyal ve kültürel faaliyetler düzenlemektir.

Belediyelerin kadınlara yönelik hizmetlerinin başında 50.000 nüfusu geçen belediyelerde koruma evi açma zorunluluğu gelir. Ancak kabul edilmelidir ki bu hizmetin birçok açıdan zorlukları vardır. Dolayısıyla kanunla belirtilmiş olmasına karşın koruma evlerinin sayısı oldukça azdır. Kadınlara yönelik belediye hizmetleri oldukça çeşitlidir. Sağlıktan eğitime, meslek edindirme kurslarından spora çeşitli alanlarda belediyeler sosyal politika üretmektedirler.

Yukarıdaki hizmetlerin yanı sıra belediyelerin önemsedikleri bir diğer kesim de işsizlerdir. Meslek edindirme kursları ve çeşitli istihdam merkezleriyle belediyeler henüz bir işle eşleşememiş emek gücünü bir araya getirmeye çalışırlar. Bu konuda belediyelerin birbirinden farklı uygulamaları olduğu bilinmektedir.

Urhan, belediyelerin sosyal politika uygulamalarına ilişkin araştırmasının sonuçlarına geçmeden önce yeni kamu yönetimi anlayışı ve yerelleşme konularını ele almış ve çerçevede sosyal yardımları yerel yönetimler düzeyinde incelemiştir. Yeni sağ ideoloji egemenliğinde yeniden tasarlanan refah devleti için yerel yönetimler, hem kamu kesiminin verimliliğini artırmak açısından etkili bir araç, hem de yerel halkın özgül gereksinim ve taleplerine yanıt

verebilecek birimler olarak görülmüştür. Bu süreçte yerelleşme, sadece gelişmiş ülkeler için değil gelişmekte olan ülkeler için de kaçınılmaz bir yol olarak önerilmiştir

Bu tartışmada yazar, iki temel çıkış noktasından söz etmektedir. Bunlardan birincisi, yerel refah sisteminde belediye aktörlerden sadece biridir ve ulusal düzeyde çerçevesi çizilen sosyal politika programlarından bağımsız ele alınamaz. İkincisi, belediyelerin sosyal yardım dışındaki sosyal hizmet, politika ve programları ve konut politikası gibi refahın dağıtımına ilişkin stratejiler, yerel refah sisteminde sosyal yardım alanların belediye ile kurduğu ilişki biçimini etkilemektedir.

Avrupa'daki refah devletlerinde ise belediyeler yerel yönetimin temel aktörüdür. Ancak, Türkiye örneğinde refah devletinin yurttaşlık ilkesi üzerine inşa edilmemiş olması; sosyal dayanışma sisteminin aile temelli olması; enformel dayanışma ağları ve kayırmacılık (klientalizm) gibi özellikler, ülkenin kendine özgü bir seyri olduğuna işaret etmektedir.

Türkiye'de 1980'li yıllara kadar kurumsal anlamda devletin sorumluluğu bakım ve geçici yardımlarla sınırlıydı. Ancak 1980'li yıllardan sonra, yoksulluk tehdidi altında olanlara yönelik enformel destek mekanizmaları eritilmiş, sınırlı sosyal politika araçları ile yoksulluğun yönetilmesinin olanağı ortadan kalkmıştır. Devletin bu sorunlara ilişkin olarak geliştirdiği çözüm önerisi ise, yerelde vakıf örgütlenmesi (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları) ile kurumsallaştırılması olmuştur. Bu örgütlenme, merkeze esneklik alanı sağlamış, çeşitli sorunları olmasına karşın yoksul kesime ulaşılabilirliği artırmış, kayırmacılık (klientalist) ağlarının da devreye girmesi ile yeni-liberal politikaların piyasalaştırılması hedefini kolaylaştırmıştır.

Yerel refah sistemi kavramını hem yerel hem de yerel üstü dinamiklerin kesişimi olarak ifade eden yazar, yerel refah sisteminden bahsederken sadece yerel yönetimden değil, aynı zamanda sistemi oluşturan toplumsal kurumların ve her biri birbirinden farklı aktörlerin karmaşık bileşiminden söz edilmesi gerektiğinden bahseder.

Yerelde sunulan hizmetleri incelerken bir güven ilişkisi olarak kayırmacılık kavramı önemlidir. Toplum ne kadar modern olursa olsun, kurumsal düzen açısından eşitlikçi ve evrensel değerlere sahip değilse kayırmacı ilişkilerin kurumsallaşma olasılığının o kadar yüksek olduğundan söz eden yazar, farklı topluluklarda var olan eşitsizliklerin, sosyal normların ve bireysel bağlılıkların bu türden ilişkiler için bir zemin oluşturduğunu belirtmektedir.

Kayırmacı ilişki ağları toplumsal eşitsizliklerden beslenir ve bağımlılık ilişkisi yaratarak onları yeniden üretir. Enformelleşme ve yoksulluğun yaygın olduğu toplumlarda bu gibi ilişkiler hizmetlere ulaşma açısından yaşamsal bir önem taşır ve bu pazarlık sürecinde yerel unsurlar önemli bir rol üstlenirler. Diğer bir anlatımla, yerel düzeyde etnik/dinsel ve ailevi bağlara dayanarak oluşturulan kayırmacı ağların temel aktörleri belediyelerdir.

Yerel ölçekte gereksinim ve istemlerin dağıtımında, merkezi yönetimin yerel yönetimi bir paydaş olarak kabul etmesi, benimsemesi ve üretilecek hizmetin ölçeğine göre karar alıp uygulamaya geçmesi oldukça önemlidir. Ayrıca, farklı tür ve düzeydeki hizmetlerin oluşturulmasında yerel kaynakların önemi büyüktür. Örneğin; öz kaynakları yüksek olan bir belediye bu tür hizmetleri kapsayıcı bir şekilde karşılayabilirken, geliri düşük olan belediyeler sosyal yardım alanında devlet finansmanı ile sınırlı kalırlar. Bu durum standartlaşmış sosyal haklar sistemini bozar ve toplumsal eşitsizlikleri yeniden üretir.

Türkiye'de 1980 sonrasında yerel yönetimlerin güçlendirilmesine yönelik çalışmaların gündeme geldiği gözlemlenmektedir. Bu süreçte yeni sağ politikalarının yaşama geçirilebilmesi için, merkeze karşı yerelin güçlendirilmesi, yerelleştirme ve özerklik kavramları ön plana çıkarılmıştır. Bir yandan yerel yönetimlerin yetki ve sorumlulukları

artırılırken, diğer bir yandan hizmet sunumlarının piyasa aktörlerine devredilmesi anlayışı çıkartılan yasalar ve projelerle desteklenmiştir ve bu süreçler 1930lardan beri aynı ilkelerle süren merkez- yerel ilişkilerindeki değişimin başlangıcını oluşturmuştur.

1990lı yıllarda artan yoksulluk ve çeşitlenen gereksinimlerle birlikte, yerel yönetimlerin ilgi alanına projecilik, yatırımcılık ve sosyal belediyeçilik gibi yaklaşımlar eklenmiştir. Bu yaklaşımların yaşama geçirilmesinde kullanılan en önemli araçlar, sosyal yardım ve dayanışma örgütleri olarak anılan yerel sivil toplum örgütleri ve yerel topluluklar olmuştur. Ancak bu bölümde vurgu yapılması gereken nokta, bu yaklaşımın dönemin İslami kadrolarla oluşan merkezi hükümetinin, geniş taban arayışı sırasında geliştirdiği yöntemlerin süreç içinde değişime uğraması ile belirginlik kazanmasıdır. Yani bu örgütler sistematik ve bilinçli olarak üretilen kurumlar değillerdir.

2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (büyükşehir belediye yönetiminin hukuki statüsünü düzenlemek, hizmetlerin planlı, programlı, etkin, verimli ve uyum içinde yürütülmesini sağlamak) ve 2005 yılında çıkarılan 5393 sayılı Belediye Kanunu (belediyenin kuruluşunu, organlarını, yönetimini, görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usul ve esaslarının düzenlenmesi) ile belediyelere yeni görev ve sorumluluklar yüklenmiş, merkezden yürütülen sosyal hizmetlerin yerele devredilmesi olanağı yaratılmıştır. Ancak bu durum yerel yönetimlerin bu hizmetlerle ilgili olarak merkezden gelen gelirlere muhtaç olmasına yol açmıştır. Belediyelerin bu hizmetlerin hangi aşamalarında yetkili olacakları konusu açıkça tanımlı olmadığından uygulamada kaynaklar sınırlı ve etkin olmayan şekillerde kullanılabilmektedirler.

Ayrıca, Türkiye'de yerel refah sistemini etkileyen bir diğer unsur da, kente olan göç akışı ve bu akışın niteliğidir. Bugün, 1980 öncesi yaşanan zincirleme göç deneyiminin tersine, 1980 sonrası gerçekleşen zorunlu göçlerden söz edilebilir. Yeni göçenler, iş yaratma kapasitesinin düşük olduğu bir dönemde göç etmek zorunda bırakılmışlar, öncekiler gibi herhangi bir alana geçekondyu yapma şansına sahip olamamışlardır. Dolayısıyla, önceden yapılmış geçekondylara kiracı olarak yerleşmişler, enformel sektörün düşük ücretli işçileri haline gelmişlerdir. Diğer yandan, sosyal yardımların sermayenin gereksindiği ucuz iş gücü yaratmada etkili olduğu saptanmıştır. Aile içi yardım mekanizmalarının güvenlik sağlama işlevinin zayıflaması, komşuluk ilişkilerinin geçici ve güvensiz olması göç eden yoksullar için kamusal sosyal yardım kaynaklarına başvurmak tek seçenek haline gelmektedir. Diğer bir deyişle, göçle gelen kesimin ilk başvurdukları geçim stratejisi olan sosyal yardımlar, yedek işgücü üretme işlevini de görmektedirler.

Türkiye'de sosyal yardımlar, merkezi yönetim ve yerel yönetim tarafından başvuru esaslı, sosyal sigorta ve gelir sorgulaması yöntemiyle dağıtılmaktadır. Ancak yapılan pek çok çalışma bu yöntemlerin plansız- hedefsiz, eşgüdüm ve değerlendirmeden uzak bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Standartlarda keyfilik, denetim eksikliği, siyasi ve günöbirlik kaygılarla popölist uygulamaların ortaya çıkmasına yol açabilmektedir. Bu durum hem hizmetlerin verimliliğini olumsuz etkilemekte hem de kaynakların israfına yol açmaktadır. Örneğin, belediyelerin kadın ve çocuklara yönelik sosyal yardım yapma sorumluluğu bulunduğu halde, çoğunlukla popölist kaygılar ve siyasi yaklaşımlarla bu yardımlar gıda, yakacak ve nakdi yardımlar şeklinde dağıtılmaktadır. Ramazan'da ve özel günlerde çoğu zaman sivil toplum örgütleri ve hayırseverler tarafından kayıt dışı bağışlar yoluyla yapılan etkinlikler de popölist bir nitelik taşımaktadırlar. Dolayısıyla farklı kalemlerden yapılan veya kayıt dışı sosyal harcamalar, belediye harcamalarının denetimini de güçleştirmektedir.

Bunların dışında bir diğer sorun ise, büyükşehir ve ilçe belediyeleri arasında mali kapasite açısından önemli farklılıklar olmasıdır. Öz kaynakların yetersizliği, yerel yönetimlerin özerkliği açısından çok ciddi sorunlar yaratabilmektedir. Çoğu belediyenin kaynak

yetersizliği nedeniyle asli hizmetlerini dahi yerine getiremezken, örneğin konut üretimine, kreş, kadın sığınma evi, rehabilitasyon merkezleri gibi sosyal hizmetlere öncelik veremeyeceği, hizmetlerin nitelikli ve sürdürülebilir uygulamalar olamayacağı öngörülebilir. Bu durum, yerel yönetimlerin sosyal belediyeçilik adı altında kısa vadeli projeler geliştirdiklerini, ancak çoğu durumda bunu bir siyasi rant elde etme aracı olarak gördüklerini göstermektedir.

Belediyelerin yaptığı bu yardımlar biraz önce söz ettiğimiz gibi, genellikle gıda ve tek seferlik nakdi yardımlar şeklinde dağıtılmaktadır. Bu yardımların düşük düzeyde kalmasının nedeni olarak ise kaynak yetersizliği gösterilmektedir. Ancak, bu yardımların finansmanı bütçeden değil, bağışçılar tarafından karşılanmaya çalışılmaktadır. Ayrıca bu yardımları alan vatandaşlar gıdaların yetersiz ve kalitesiz olduğunu da belirtmişlerdir. Sosyal yardım alanların birçoğu, gıda yardımı yerine nakit yardımı yapılmasını tercih etmektedir. Bunun nedenleri arasında az önce değindiğimiz kalitesiz ürünlerle birlikte gıda kolilerinin siyasi partilerin oy devşirme aracı olarak damgalayıcı olması da vardır. Nakdi ve gıda yardımının yanı sıra; eğitim, sağlık ve ulaşım gibi diğer gereksinimlerin de karşılanmasında ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Dolayısıyla yazara göre, belediyeler tarafından sunulan sosyal yardımların, bireylere piyasadan bağımsız asgari bir yaşam standardı sunarak emeğin metalaşmasını sınırlamaktan çok, ucuz işgücü halinin sürekliliğini sağlamak gibi bir işlevleri vardır.

Bu yardımların temelinde devlet- vatandaş ilişkisinden çok, muhafazakâr hayırseverlik yaklaşımının da egemen olduğu söylenebilir. Sosyal yardımlar yöneticiler tarafından genellikle bir hayır işi olarak görülmekte, bir hak olarak tanımlanmamaktadır. Bir belediye başkanı, "Yardım etmek keyfi bir şey değildir. Neredeyse zorunlu gibidir, yani kazancın zekât yoluyla, sadaka yoluyla ya da başka yollarla insanlarla paylaşılması İslam inancı tarafından zorunlu kılınmıştır" diyerek sosyal yardım anlayışını dini inanç temelinde açıklamıştır. Yardım alanlar açısından da sosyal yardımlar etrafında bu anlayışın karşılıklı yeniden üretildiği de gözlemlenmektedir. "Kurban olduğum Allah razı olsun devletten, az veya çok veriyor" şeklindeki bir vatandaşın ifadesi bu duruma örnek olarak verilebilir. Yani sosyal yardımlar, yardım alanların çoğu tarafından bir lütuf olarak da algılanmaktadır.

Kuşkusuz bu süreçte kayırmacılığı ödüllendirmek için değil cezalandırmak için de kullanıldığını gösteren birçok örnek de bulunmaktadır. Bazı mahalleler yardımlar açısından geri plana atılmış ve yardımlar temelinde bir siyasal ayrışma yaratılmıştır. Sosyal yardımların bu niteliğinin, sosyal yardım alanlar arasında da bir toplumsal bölünme yarattığı gözlemlenmiştir. Bir vatandaşın *"AK Partili komşumuz var. Yardım alıyorsun, kömür alıyorsun ama oyunu vermiyorsun, haram diyor, haram zıkkım olsun diyor"* şeklindeki sözleri bu kutuplaşmaya bir örnek olarak gösterilebilir.

Son olarak üzerinde durulması gereken önemli konu, yerelde sosyal politikaları uygulayan toplumcu belediyelerin özellikleri ve işlevleridir. İlgili yazında yeğlenen adlandırmayla "toplumcu belediyeçilik"; toplumun taleplerini önceliklendiren, klasik belediye hizmetleri arasında sıralanan altyapı ve teknik hizmetlerin önüne sosyal kültürel sorumlulukları koyan belediye anlayışına verilen yaygın isimdir. Yerel sürdürülebilir kalkınma, kentlilik bilincinin oluşturulması gibi kavramlarla birlikte anılan toplumcu belediyeçilik gün geçtikçe daha da önem kazanmaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye'de sosyal yardım uygulamaları evrensel bir hak olarak değerlendirilmediği gibi, geçici, düzensiz ve kategorik programlar şeklinde uygulanmaktadır. Belediyelerin bu yöndeki kısa vadeli, standartlaştırılmamış uygulamalarını, haklar düzleminde değil hayırseverlik anlayışıyla yerine getirdiği gözlemlenmektedir. Günümüzde sosyal yardımlar yeni-liberal politikalarla uyumlu bir biçimde piyasalaştırma ve piyasaya

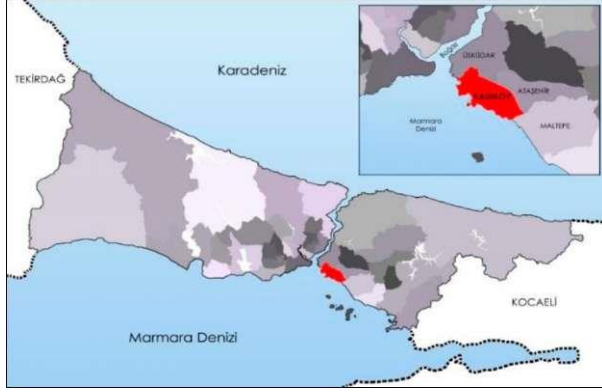
uyumlu yeni bir toplum yaratma açısından önemli bir araç olarak kullanılmaktadırlar. Bu nedenle sosyal yardımlar, yoksulluğu azaltmadığı gibi daha da derinleştirmişlerdir.

Tüm bu hizmetler; Türkiye'de belediyelerin yaygın olarak uygulamakta oldukları sosyal politikaları gösterirken, Kadıköy Belediyesi'nin sosyal politikalarını, Türkiye'de toplumcu belediyeçilik algısı üzerinden okunması bakımından kolaylık sağlayacaktır. Bu bölümde ele alınan; sosyal politikaların Türkiye'de AKP dönemi sosyal politika ortamına ışık tutan geçmiş dönüşümleri sonraki bölümlerde Kadıköy Belediyesi ölçeğinde sosyal politika faaliyetlerini incelerken bizim için önemli bir yol haritası olma özelliği taşıyacaktır.

3. Sosyal Politika Uygulamaları

3.1. Kadıköy Belediyesine İlişkin Genel Bilgiler

Şekil 1.Kadıköy İlçesi Coğrafi Konumu

Kaynak: *Kadıköy Belediyesi Gelecek Kadıköy Sunum (2018)'den alındı*

Kadıköy'ün Tarihi

İstanbul'un Anadolu yakasında yer alan Kadıköy ilçesi, Boğaz'ın Marmara ağzının doğusunda bulunmaktadır. Doğusunda Maltepe ilçesi, batısında İstanbul Boğazı ve Marmara Denizi, kuzeyinde Üsküdar ve Ataşehir ilçeleri, güneyinde ise Marmara Denizi ile çevrilidir.

Oldukça köklü bir tarihe sahip olan Kadıköy'deki sosyal hareketlilik M. Ö. 1000'li yıllarda Fikirtepe'de Harhadon ismiyle bilinen ticaret kolonileri ile başlamıştır. Burada kurulan ilk yerleşmenin karşısında Moda Burnu ile Yoğurtçu arasında Halkedon(Kalkedon) ismiyle ikinci bir yerleşme daha oluşmuştur. Apollon Tapınağı ile önem kazanan Halkedon'un yanı sıra Haydarpaşa Çayırı da at yarışları için kullanılan bir alan haline gelir. M.Ö. 658'de İstanbul'un Avrupa yakasındaki Sarayburnu'na yerleşen Bizanslılar için Kadıköy'de yaşamak İstanbul'un asıl güzelliğinden mahrum kalmak gibiydi. Kadıköy'ü "Körler Diyarı" yani Kalkedonya olarak adlandırmaları da buradan gelmektedir.

İstanbul'un fethi sonrasında 2. Mehmed'in Halkedon'u İstanbul'un ilk Kadısına verdiği ve böylece Halkedon'un isminin Kadıköy olduğu söylenir. Lale Devri boyunca mesire alanı olarak kullanılan Kadıköy'ün önemi zaman içerisinde artmıştır. Ama Kadıköy'ün asıl önemli gelişmeler gösterdiği dönem 19. yüzyılın ikinci yarısında; Selimiye Kışlası, Haydarpaşa Askeri Hastanesi gibi önemli yapıların kurulması ile gerçekleşmiştir. Şehir içi vapur işletmeciliği ve Haydarpaşa- İzmit demiryolunun açılması Kadıköy'ün önemini daha da artırmıştır.

1892'de Hasanpaşa Gazhanesi'nin yapılmasıyla havagazıyla, 1894'te şehir suyu hizmetiyle tanışan Kadıköy'e, 1928'de de elektrik ulaştırılmıştır. Moda tarafında yaşayan gayrimüslimleri, Göztepe, Bostancı dolaylarında yaşayan devlet görevlileri ve ağırlıklı Türk ve Rum nüfusuyla Kadıköy oldukça renkli bir yapıya sahip olmuştur.

Kadıköy Belediyesi'nin Tarihi

Kadıköy 1869 yılında o zamanlar çok daha önemli bir merkez olan Üsküdar Sancağı'na bağlanmıştır. Kadıköy'ün ilçe olması 1 Eylül 1930 tarihinde gerçekleşmiştir. İlçe'de kurulan Onuncu Belediye Dairesi'nin ilk başkanı Osman Hamdi Bey olmuştur.

Daha önce İstanbul Belediyesi'ne bağlı bir şube olan Kadıköy Belediyesi, 1984'te yapılan bir düzenlemeyle İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı bir ilçe belediyesi durumuna getirilmiştir. Kadıköy Belediyesi'nin ilk seçilmiş başkanı Anavatan Partisi'nden Osman Hızlan görevi son şube müdürü Sadettin Beygo Paşa'dan devralmıştır. 1989 yılında SHP'li Cengiz Özyalçın görev başına gelmiştir. 1994 yılında SHP'nin adayı olarak göreve başlayan Selami Öztürk, 1999 yılında CHP'nin adayı olarak ANAP'la başa baş bir seçim yarışını kazanarak tekrar belediye başkanı seçilmiştir. 2014 yılına kadar görevine devam eden Selami Öztürk başkanlığından sonra ise 2014-2019 yılları arasında CHP'den Aykurt Nuhoğlu Kadıköy Belediye Başkanlığı'nı yürütmüştür.

Yüzölçümü 25,20 km² olan Kadıköy ilçesi altı tepe üzerine kurulmuştur. Bu tepeler doğudan batıya Göztepe, Fikirtepe, Acıbadem, Altıyol, Cevizlik (Küçük Moda) ve Koşuyolu şeklinde sıralanmaktadır. Kuzeybatı-Güneydoğu doğrultusunda Haydarpaşa'dan Bostancı'ya 21 km'lik sahil şeridinde sahip olan Kadıköy İlçesi; Caferağa, Osmanağa, Rasimpaşa, Koşuyolu, Acıbadem, Hasanpaşa, Bostancı, Caddebostan, Dumlupınar, Eğitim, Erenköy, Fenerbahçe, Feneryolu, Fikirtepe, Göztepe, Kozyatağı, Merdivenköy, Sahrayıcedit, Suadiye, Zühtüpaşa, 19 Mayıs olmak üzere 21 mahalleden oluşmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu 2017 verilerine göre İstanbul toplam nüfusu 15.029.231 kişi iken, Kadıköy ilçesinin toplam nüfusu 451.453 kişi olarak tespit edilmiştir. Bu durumda Kadıköy ilçesi İstanbul nüfusunun %3'ünü oluştururken, ilçenin mahallelere göre nüfus dağılımı ise Tablo 1'deki gibidir.

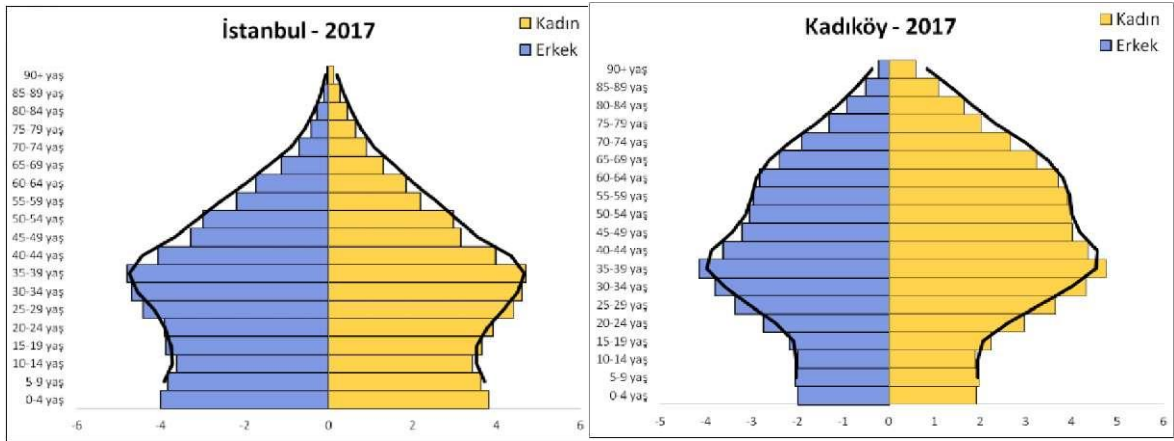
Tablo 1. Mahallere Göre Nüfus Dağılımı

Mahalle	Nüfus	Mahalle	Nüfus	Mahalle	Nüfus
Koşuyolu	7.839	Hasanpaşa	15.577	Acıbadem	30.549
Zühtüpaşa	8.095	Fenerbahçe	17.657	Sahrayıcedit	30.833
Osmanağa	8.466	Caddebostan	18.316	Erenköy	31.098
Fikirtepe	9.025	Suadiye	22.484	Bostancı	31.450
Dumlupınar	10.985	Caferağa	23.977	Merdivenköy	33.166
Eğitim	13.438	Feneryolu	24.488	Kozyatağı	34.164
Rasimpaşa	14.276	19 Mayıs	30.310	Göztepe	35.260

Kaynak: TÜİK Merkezi Dağıtım Sistemi

Türkiye İstatistik Kurumu'ndan alınan veriler, Kadıköy ilçesi hane halkı büyüklüğünü 2,6 olarak göstermektedir. (2017) Bu rakam ile Kadıköy, 3,4 olarak hesaplanan hem İstanbul hem de Türkiye hane halkı büyüklüğü ortalamasının altında yer almıştır. Şekil 2 ve Şekil 3'te Kadıköy ve İstanbul için hesaplanan hane halkı büyüklüğü gösterilmektedir.

Nüfus piramitlerinde de görüldüğü üzere Kadıköy'deki nüfusun yaş dağılımı İstanbul geneline göre farklılık göstermektedir. 2017 yılı TÜİK verilerine göre Kadıköy ilçesindeki yaş dağılımı cinsiyetlere göre Tablo 2'deki gibidir.

Şekil 2 (solda) ve Şekil 3 (sağda) Kaynak: Kadıköy Belediyesi Gelecek Kadıköy Sunum (2018)'dan alındı

Kadıköy nüfusu yaş gruplarına göre incelendiğinde ilçe nüfusunun %12'sinin 0-14 yaş aralığında, %10'unun 15-24 yaş aralığında, %31'inin 25-44 yaş aralığında, %27'sinin 45-64

Tablo 2. Kadıköy İlçesi Yaş ve Cinsiyete Göre Nüfus Dağılımı

Yaş Grubu	Toplam	Erkek	Kadın	Yaş Grubu	Toplam	Erkek	Kadın
0-4	17.342	8.860	8.482	45-49	33.543	14.986	18.557
5-9	17.924	9.142	8.782	50-54	31.267	13.542	17.725
10-14	18.016	9.196	8.820	60-64	29.613	12.713	16.900
15-19	19.162	9.560	9.602	65-69	25.636	10.874	14.762
20-24	25.306	12.130	13.176	70-74	21.319	8.851	12.468
25-29	30.802	14.755	16.047	75-79	15.654	6.157	9.488
30-34	35.714	16.804	18.910	80-84	11.623	4.220	7.403
35-39	39.887	18.436	21.451	85-89	7.312	2.397	4.915
40-44	36.414	16.621	19.793	90+	3.993	1.085	2.908

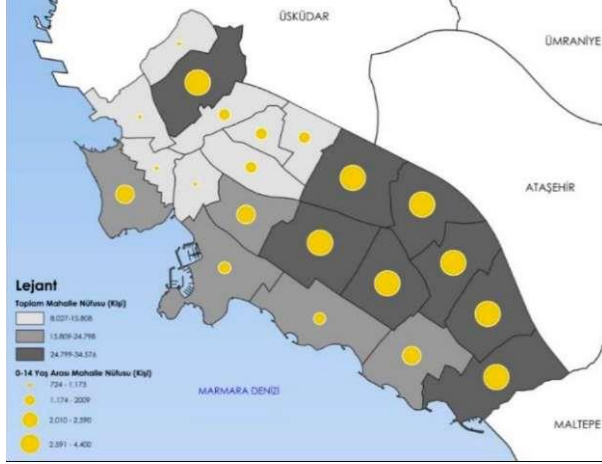
Kaynak: TÜİK Merkezi Dağıtım Sistemi

yaş aralığında ve %19'unun da 65 yaş üzerinde olduğu görülmektedir. Nüfusun dörtte birinden azı çocuk ve genç yetişkin kategorisinde iken, genel olarak yetişkin ve orta yaş kategorisinde (%58) yoğunlaşmıştır. Yaşlı ve genç yaş gruplarının neredeyse eşit yüzdeye sahip olmaları ilçe için önemli bir unsurdur. Cinsiyet dağılımına bakıldığında ise 0-14 yaş aralığında erkekler yoğunlukta iken 55-59 yaş aralığı hariç diğer tüm yaş aralıklarındaki kadın sayısı daha fazladır.

Kadıköy nüfusunun yaşa bağlı olarak ilçe içerisindeki dağılımı ise aşağıdaki gibidir.

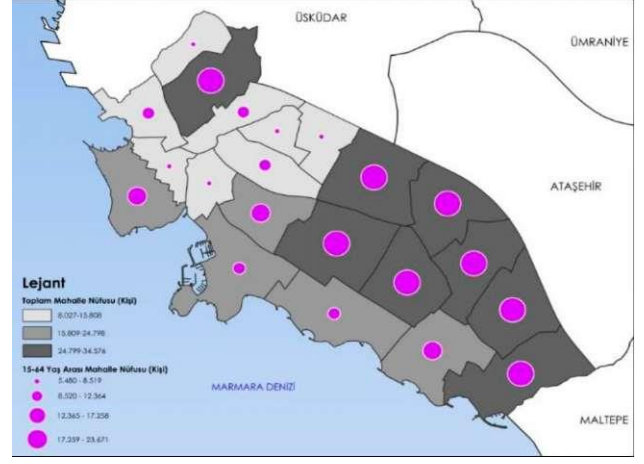
Kadıköy nüfusunun yaşa bağlı olarak ilçe içerisindeki dağılımı ise aşağıdaki gibidir.

Şekil 4. 0-14 Yaş Arası Nüfus

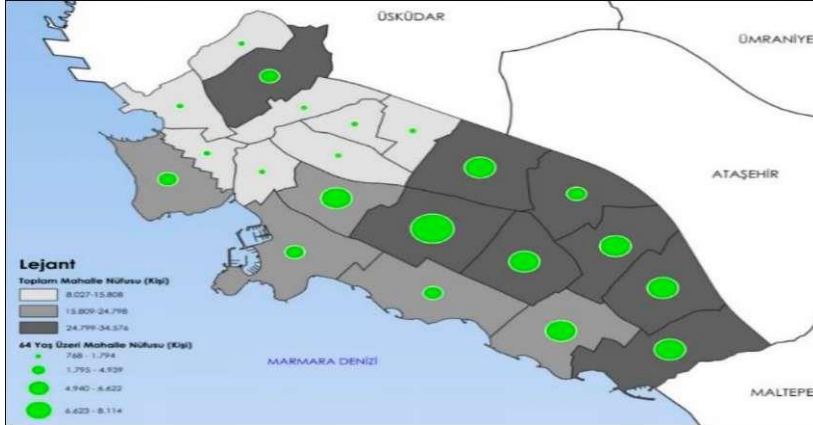
Kaynak: Kadıköy Belediyesi Gelecek Kadıköy Sunum (2018)'dan alındı

Şekil 5. 15-64 Yaş Arası Nüfus

Kaynak: Kadıköy Belediyesi Gelecek Kadıköy Sunum (2018)'dan alındı

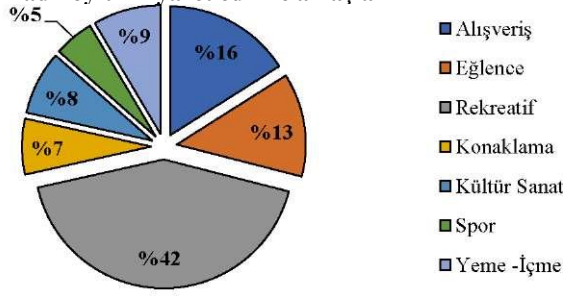
Şekil 6. 64 Yaş Üzeri Nüfus

Kaynak: Kadıköy Belediyesi Gelecek Kadıköy Sunum (2018)'dan alındı

Aşağıdaki Haritalandırmadan da görüldüğü üzere, üç yaş aralığı da benzer mahallelerde yoğunlaşmaktadır. Göztepe Mahallesi, üç grubun da yoğunlaştığı bir alan olup nüfusun da en kalabalık olduğu mahalledir. Kadıköy'de oturanların dışında, gün içerisinde Kadıköy'ü ziyaret eden nüfus miktarı da göz önüne alınmalıdır. Kadıköy Belediyesi'nin 2017 yılı verilerine göre Kadıköy ilçesi alışveriş, eğlence, re-kreatif, konaklama, kültür sanat, spor, yeme-içme gibi amaçlarla ziyaret edilmektedir.

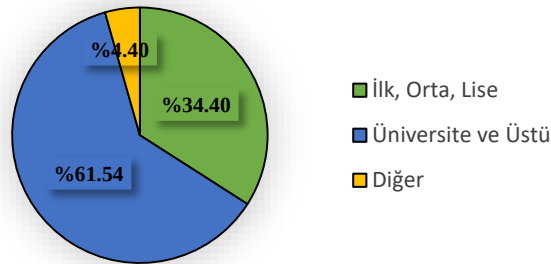
Şekil 7. Kadıköy'ün ziyaret edilme amaçları

Kaynak: Kadıköy Belediyesi Gelecek Kadıköy Sunum (2018)'dan alındı

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre Kadıköy ilçesindeki yerleşik nüfusun eğitim düzeyi ise Şekil 8'deki gibidir. Görüldüğü üzere nüfusun yaklaşık %62'si üniversite ve üzeri eğitim seviyesine sahipken, nüfusun %34'ü ilköğretim, orta öğretim veya lise mezunudur. Diğer ile belirtilen grup ise eğitim bilgisi alınamayan, okuryazar eğitimsiz ve okuryazar olmayan kişileri temsil etmektedir.

Şekil 8. Kadıköy İlçesi Eğitim Düzeyi

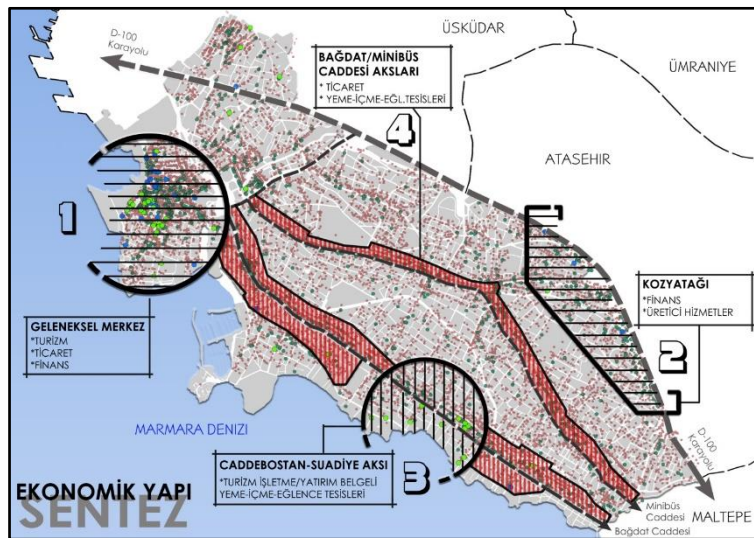

Kadıköy ilçesinin ekonomik yapısı Geleneksel Merkez, Kozyatağı, Caddebostan - Suadiye aksı ve Bağdat/Minibüs Caddesi aksı olmak üzere dört bölüme ayrılarak incelenebilir. Geleneksel Merkez Caferağa, Osmanağa ve Rasimpaşa mahallelerinden oluşurken bu bölgede turizm, finans ve ticaret yoğun olarak gerçekleştirilen ekonomik etkinliklerdir. Kozyatağı bölgesi ise Kozyatağı, 19 Mayıs ve Sahrayı Cedit mahallelerini kapsamaktadır. Bu bölgede finans hizmetlerinin ve üretici hizmetlerin yoğunlaştığı gözlemlenmektedir. Caddebostan – Suadiye aksında ise turizm işletme/yatırım belgeli yeme-içme-eğlence tesisleri yoğunlaşmıştır. Son olarak Bağdat/Minibüs Caddesi aksında ticari etkinlikler ve yeme-içme-eğlence tesisleri ağırlıklı olarak gözlemlenmektedir.

Tablo 1. Ekonomik Yapı

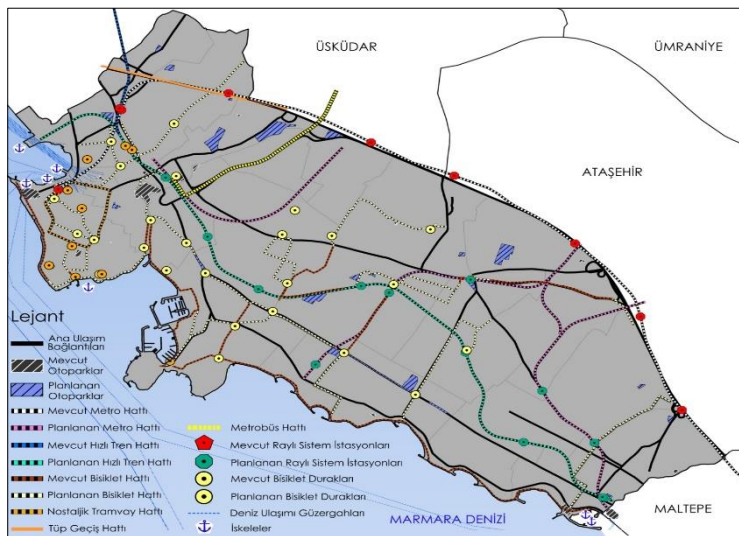
Faaliyet Alanı	Adet	Oran (%)
Eğitim	597	2.5
Hizmet	5.542	23
İmalat	1.140	4.7
İnşaat	2.654	11.1
Turizm	110	0.4
Kültür - Sanat	609	2.5
Sağlık	619	2.5
Spor, Eğlence vb.	176	0.7
Ticaret	12.430	52
Toplam	23.877	100

Şekil 9. Ekonomik Bölgeler

Tablo 3'te de görüldüğü gibi Kadıköy ekonomisinin %52'sini ticari faaliyetler oluştururken, hizmet sektörü %23 ve inşaat sektörü de %11 ile en yüksek ağırlığı olan diğer iki sektördür. Ayrıca Kadıköy Belediyesi 2017 verilerine göre yaratıcı endüstriler hizmet sektörünün %44'üne denk gelmektedir.

Şekil 10.Ulaşım Yolları

51.974 iş yerinin bulunduğu Kadıköy’de hem ilçe içerisindeki hem de İstanbul’un diğer ilçelerine ulaşım büyük önem taşımaktadır. (2017-2019 Güncellenmiş Stratejik Plan) 467 km karayolu, 14,5 km raylı sistem, bisikletli ve yayaların kullanımı için 15 km sahil hattı bulunan Kadıköy’de; ikisi İDO, üçü Şehir Hatları İskelesi olmak üzere toplam beş iskele bulunmaktadır.

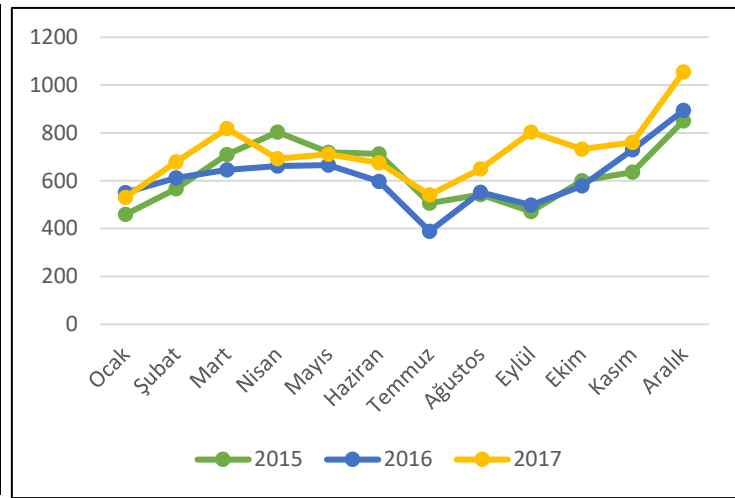
Kadıköy Belediyesi 2017 verilerine göre ilçedeki konut sayısı 212.261dir. İlçe içerisindeki mahalleleri ortalama kira değeri yönünden incelediğimizde 35

TL/m² ile Fenerbahçe en yüksek kira ortalamasında sahip iken, 22 TL/m² ile Bostancı ve Hasanpaşa kira değeri en düşük mahalleler olarak karşımıza çıkmaktadır. 2015-2017 yılları arasında Kadıköy'deki konut satış sayısı Şekil 11'de gösterilmektedir. Buna göre üç yılda da en çok konut satışı Aralık ayında gerçekleşirken, en az satış Temmuz'da gerçekleşmiştir.

Tablo 2. Ortalama Kira Değerleri

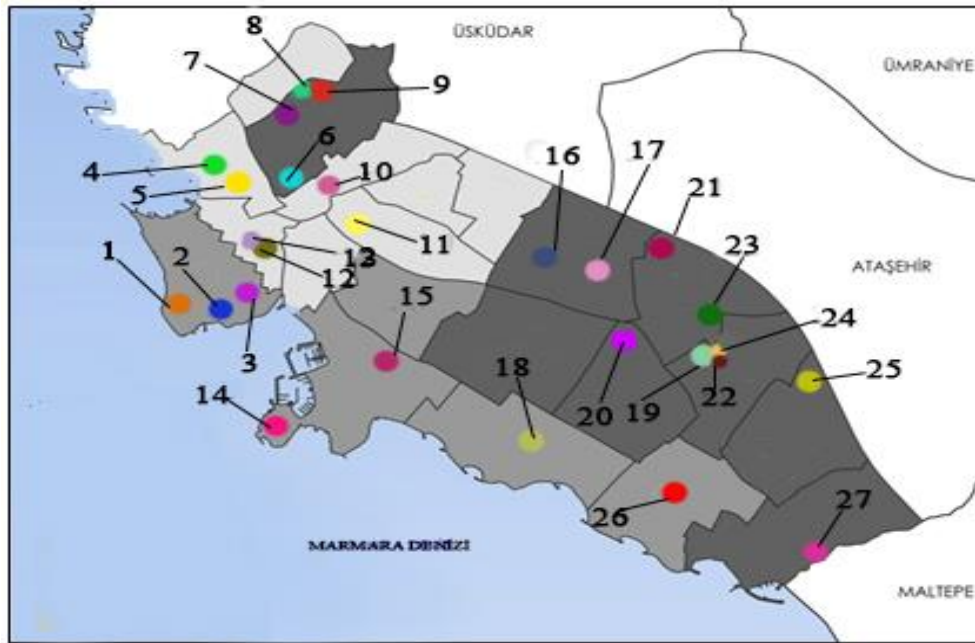
Sıra	Mahalle	Ortalama Kira Değeri (TL/m ²)
1	Fenerbahçe	35,00 TL
2	Rasimpaşa	34,00 TL
20	Bostancı	22,00 TL
21	Hasanpaşa	22,00 TL

Şekil 11. Konut Satış Sayısı

Kadıköy ilçesinin 245 hektarlık (%9,7) bölümü çeşitli kentsel hizmet alanlarından oluşmaktadır. Kentsel hizmet alanları; eğitim tesisleri, sağlık tesisleri, sosyal ve kültürel tesisler, dini tesisler ve açık-yeşil alanlar olarak tanımlanmaktadır. Şekil 12 Kadıköy ilçesi sınırlarında bulunan ve sosyal politika faaliyetleri yürütülen yapıları mahalleler temelinde göstermektedir.

Şekil 12. Kadıköy İlçesi Hizmet Merkezleri

Şekil 12’de de görüldüğü üzere Fikirtepe mahallesinde herhangi bir hizmet merkezi bulunmamaktadır. Bunun sebebi 2014 yılında başlayan Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi’dir. Fikirtepe merkezi konumu, taşıma noktalarına yakınlığı, çevresindeki iş yoğunluğu ve ulaşım noktalarına sahip olması nedeni ile Anadolu yakasında önemli bir konuma sahiptir. (Artuç, 2016) 1990’larda yoğun bir gecekondu yapılaşması yaşayan Fikirtepe’de, 2014 yılına gelindiğinde dönüşüm projeleri uygulanmaya başlamıştır. Dumlupınar, Eğitim ve Merdivenköy

mahallelerini de kapsayan kentsel dönüşüm uygulamalarıyla başlayan yıkım süreci hem mahallenin hem de Kadıköy'ün nüfus hareketliliğini ve nüfus yapısını değiştirmiştir. 2010-2017 yılı verilerine dayalı mahalle ve ilçe nüfus değişimi Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. 2010-2017 Yılları Arası Nüfus Değişimi

MAHALLE/YIL	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
DUMLUPINAR	24.847	24.149	19.750	17.469	15.327	13.215	11.328	10.985
EĞİTİM	16.445	16.191	14.855	14.596	13.966	13.657	13.660	13.438
FİKİRTEPE	20.041	19.361	16.286	15.198	13.896	10.809	9.705	9.025
MERDİVENKÖY	41.822	41.365	39.815	38.658	36.335	35.264	33.557	31.316

Tablo 6. Yıllara göre nüfus değişimi

İLÇE/YIL	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
KADIKÖY	532.835	531.997	521.005	506.293	482.571	465.954	452.302	451.453

3.2.Sosyal Politika Faaliyetleri ve Yararlanan Gruplar: Kadıköy Belediyesi Örneği

Bu bölümde sosyal politikaların üretiminde ve uygulanmasında önemli görevler üstlenen yerel yönetimlere vurgu yapılacak olup, bu politikaların hedefi olan toplumsal gruplar temelinde gerçekleştirilen faaliyetler Kadıköy Belediyesi örneği üzerinden incelenecektir. Çalışmada hizmetlerden yararlanan toplumsal gruplar ‘Kadınlar, Çocuklar, Yaşlılar, Engelliler, Gençler ve LGBTİ+ Bireyler’ olarak ayrı ayrı incelenecektir. Bununla birlikte bu sınıflandırma içerisinde bahsedilecek olsa da temel müdahale alanları ‘İstihdam, Yoksulluk ve Sağlık’ olarak ayrı bölümlerde tartışılacaktır.

Yerel Yönetimlerde İstihdam Politikaları

Bu bölümde, hükümetlerin ulusal sosyal politika faaliyetleri arasında çözümünü büyük bir önem taşıyan işsizlik sorunu ve işsizliğe karşı gerçekleştirilen istihdam politikalarına ilişkin olarak kısa bir inceleme yapılacak olup, esas olarak son yıllarda yerel yönetimlerin de gündeminde olan genç işsizlik sorunu Kadıköy Belediyesi özelinde değerlendirilecektir. Bu bölümde ayrıca Kadıköy Belediyesi’nin ilgili birimlerinde gerçekleştirilmiş olan alan araştırması hakkında da genel bir değerlendirme yapılacaktır. Son olarak ise belediyenin istihdam alanında yürütmekte olduğu faaliyetler incelenecektir.

İstihdam ve işsizlik konuları her zaman küresel bir sorun olmuş, hükümetlerin karşı politikalar üretmesini gerektiren bir alan olarak görülmüştür. İşsizlik, işgücünden üretim amacıyla yararlanılmasından bu yana süregelen ve son yüzyıl boyunca alınan tüm ekonomik ve sosyal politika önlemlerine karşın bu süreçte sürekli olarak etkisini artıran; bireyi ve ekonomiyi olumsuz yönde etkileyen bireysel ve toplumsal bir gerçekliktir (Kumaş, 2001). Bu bağlamda özellikle genç işsizlik sorunu tüm dünyada, gelişmişlik düzeyi fark etmeksizin, ülkelerin çözmesi gereken ve işsizliğin en çok etkilediği bireylerin yer aldığı alanlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Böyle bir ‘küresel işsizlik’ sorunundan söz edilirken birçok hükümet bu sorunun çözümü için birbirinden çok farklı yollar ve uygulamalar geliştirmektedirler. Akademik çalışmalarda da konunun derinlemesine incelendiğini, farklı çözüm yolları ve

istihdam programları tasarlandığını ve bunların uygulamaya koyulduğunu görmekteyiz. Yüksek genç işsizlik oranları, ülkelerde gençlerin potansiyelinden tam olarak yararlanma noktasında önemli bir ekonomik kayba işaret etmektedir (Küçüköğlu & Taş & Demirdöğmez, 2018). Rekabet ortamının zorlu ve standartların yüksek olduğu ekonomilerde genç nüfusun kendilerine uygun işleri bulmaları ve istihdam içinde kalabilmeleri oldukça zor hale gelmektedir (Işık, 2016). Bu anlamda genel işsizlik gibi genç işsizliği de hem bireysel hem de toplumsal anlamda ciddi sorunlara yol açabilecek potansiyeldedir (Çetinkaya, 2010).

2017’de küresel işsizlik oranı %5,49 olarak öngörülmüş olup, bu oran yaklaşık 193 milyon işsiz insana karşılık gelmektedir (World Bank, 2018). 2007-2016 arasında dünya genelinde işsizlik oranı ise yüzde 5,29’dan yüzde 5,53 düzeyine yükselmiştir. Bütün bu rakamlar, alınan önlemlerin, işsizlikle mücadele politikalarının, ekonomik programların ve ulusal planların bu sorun üzerinde etkisiz kaldığını göstermektedir.

Yerel yönetimlerde ise, faaliyet alanları 5393 sayılı Belediyeler Kanunu ile belirlenen bu birimler hem kentsel alanlarda hem de kırsalda düzenledikleri kurslarla bireylerin mesleki yeterliğe sahip olmasında rol oynayabilmektedirler. Kanuna göre Millî Eğitim Bakanlığı’ndan onaylı sertifikalı ve ücretsiz olarak gerçekleştirilen kurslar ekonomik nedenlerle özel kurslara bütçe ayıramayan, meslek sahibi olmayan, ancak becerilerini geliştirmek isteyen insanların çeşitli alanlarda mesleki yeterliğe kavuşmalarına yardımcı olabilmektedirler (Germir, 2012). Ancak bu çabaların etkinliği hala soru işareti olarak kalmaktadır.

3.3.Kadıköy Belediyesi İstihdama Yönelik Uygulamalar

Kadıköy Belediyesi 2017-2019 Stratejik Planı’nda istihdama yönelik olarak kadın, çocuklar ve gençler ön planda olmak üzere halkın her kesimine kültürel-sosyal ve ekonomik üstünlükler sunacak çalışmalar yapmak ve istihdamın desteklenmesine yönelik mesleki eğitimler vermek şeklindeki stratejik amaçlarından söz edilmektedir. Anılan amaçlara yönelik olarak Kadıköy Belediyesi’nin politika planlamaları ve uygulamaları bu bölümde ele alınacaktır.

Kadıköy Belediyesi’nde istihdam hedeflerine yönelik hizmetleri sağlayan, planlayan ve uygulayan birim Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü’dür.

Yukarıda belirtilen sosyal politika amaçlarına yönelik olarak Kadıköy Belediyesi’nin Faaliyet Raporunda istihdam faaliyetleri için ayırdığı bütçe 2017 için 4.560.000 TL olarak hedeflenmiştir. Aynı yıl istihdama yönelik gerçekleşen bütçe ise 4.776.288 TL olmuştur.

Meslek Edindirme, Hobi ve Kişisel Gelişim Kursları

Kadıköy Belediyesi bu stratejik amaçlara yönelik olarak; yetişkin kadınlar öncelikli olmak üzere tüm Kadıköy halkına mesleki, kişisel gelişim ve hobi, sanat kursları hizmeti sağlamaktadır. Şaşkınbakkal, Hasanpaşa, Yel değirmeni ve Kuşdili gibi kentin önemli noktalarında verilen kurslar ve eğitimlerden 2015,2016 ve 2017 yıllarında toplamda 4250 kişi yararlanmıştır. Fotoğrafçılık, aşçılık, iğne oyası, el sanatları, pastacılık, web tasarımı, cilt bakımı ve makyaj, girişimcilik ve iletişim teknikleri gibi kurslar düzenlenerek, bireyin ilerisi için kendi istihdam olanaklarını yaratmasına destek olunmaktadır. Bu anlamda doğrudan bir istihdam faaliyeti olmasa da -kurumsal kapasitesi sınırlarında- Kadıköy Belediyesi’nin Kadıköy’de yaşayan halkın bir gelir elde etmeleri konusunda ilk adımı atmalarında yardımcı olduğu gözlemlenmektedir. Kadıköy Belediyesi’nde bu süreçte toplam 91 adet mesleki gelişim ve hobi edinmeye yönelik kurs hizmeti sağlanmıştır.

Bu hizmetin verilmesinde ve projenin uygulanmasında yer alan ve destekleyen paydaşlar arasında ise Türkiye İş Kurumu yer almaktadır. Hizmet sağlayıcı konumundaki belediye tüm bu etkinlikleri Türkiye İş Kurumuyla birlikte yürütmektedir.

Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi'nde İstihdama Yönelik Verilen Hizmetler

Engelli bireyler öncelikli olmak üzere, çeşitli sosyal hizmetlerin verildiği Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi; sosyal ve ekonomik destek modellerinin uygulandığı, bireylerin yaşam kalitelerini artıracak ve sosyal hayata etkin katılımlarını sağlayacak faaliyetlerin üretildiği ve yürütüldüğü bir merkezdir. Kadıköy Belediyesi için engelli bireylerin istihdam edilmesi olgusu ayrı bir önem arz etmektedir. Bu faaliyet aracılığıyla istihdam danışmanlığı hizmeti alan kişi sayısı 2016'da 158 ve 2017 yılında 98 olarak ifade edilmektedir. Belediye'nin doğrudan istihdam ettiği engelli bireylerin sayısı ise 2017 ve 2016 yıllarında toplamda 72 kişidir. Burada önemli olan nokta ise engelli bireylerin istihdamının sürekliliğidir. Engelli bireyler istihdam edildikten sonra bu istihdamın devamlılığı konusunda olasılıkla belirsiz bir durumla karşı karşıya kalmaktadırlar. Gelir elde etmeye başlayan, sosyal yaşama daha etkin bir şekilde katılma şansı elde eden istihdam edilmiş bireyin; bir sonraki yönetim değişikliğinde aynı işte çalışma olanaklarının olup olmadığını bilemediği bir durum birey için oldukça sağlıklı bir istihdam modeli olarak görülmektedir. Bir belediyenin bu noktada hangi önlemleri alabileceği ayrı bir tartışma konusu olmakla birlikte, Belediyenin bu konuda bir endişesi olduğu gözlemlenmektedir. Kurum bu sorun için bazı mekanizmalarla önlem almaya çalışmaktadır, ancak tüm bu önlemlerin ne kadar etkili olduğu ise bir yönetim değişikliğinde gün yüzüne çıkacaktır.

Sonuç

Türkiye'de de işsizlik oranları merkezi yönetim tarafından sorunun çözümü için üretilen politikaların yetersizliğini gözler önüne sermektedir. 2007'de ulusal işsizlik oranı yüzde 8,87 iken 2017'de bu oran yüzde 11,26¹⁰ olarak saptanmıştır. Yine Türkiye'de genç nüfusun, 14-25 yaş arası, işsizlik oranı ise 2007'den 2017'ye geçen on yıllık sürede yüzde 17,24'ten yüzde 20,31'lere kadar ulaşmıştır. Genç işsizlik oranı Dünya'da ise 2017'de yüzde 13,37 olarak ifade edilmektedir (International Labour Organization, 2018).

Bu noktada çalışmanın başında da belirtildiği gibi işsizlik sorununa karşı geliştirilen politikaların odaklanması gereken öncelikli kesim, genç işsizler olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada genç işsizlik sorununun altında yatan yapısal nedenler ise bu çalışmanın konusu değildir. Yürütülen araştırma süresince ve sonrasında, Kadıköy Belediyesi'nin diğer birçok sosyal politika faaliyetleri arasında genç nüfusu hedef alırken, genç işsizlik konusunda etkin politikalar üretmediği ve bu önemli sorunu gözden kaçırdığı görüşündeyiz.

Kadıköy Belediyesi'nin yürütmekte olduğu ve bizce yerel düzeyde istihdam olgusunun geleneksel tanımından oldukça uzak, yenilikçi iki projesini bu bölümden ayrı bir bölümde değerlendirmemiz gerektiği kanısındayız. İ.D.E.A Kadıköy ve POTLAÇ; kentteki kadınların ve yaratıcı sınıfin istihdamına yönelik alışlageldik projelerin çok dışında olan iki inceleme alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle ilerleyen bölümlerde bu iki hizmete odaklanılacak ve istihdama yönelik bu etkinlikler ayrıntılı bir şekilde değerlendirilecektir.

¹⁰ Bu oran 2018 yılı Ocak ayında % 14,7 olarak gerçekleşmiştir.

3.4.Yerel Yönetimlerde Yoksulluğa Yönelik Politikalar: Esping-Andersen Modeli ve Türkiye

18. yüzyılın sonlarına doğru yaşanan Sanayi Devrimi'nin ürünü olan refah devleti, ulus devletlerde kendilerine özgü ekonomik, kültürel ve tarihsel farklılıklardan dolayı farklı uygulamalarla gelişmiştir. Ulus devletlerin sosyo-ekonomik yapıları zaman içinde değiştikçe, ülkelerin farklı gruplar içerisinde yer almaları olgusu ortaya çıkmıştır. Buna göre refah devletleri, üç farklı tipoloji içerisinde değerlendirilmiştir:

- Sosyal Demokratik veya Kurumsal Refah Devleti
- Korporatist Katolik Refah Devleti (Muhafazakâr Refah Devleti)
- Liberal veya Kalıntı Refah Devleti (Toprak, 2015)

Esping-Andersen tarafından kullanılan bu üçlü sınıflandırma modeli, ulusal refah rejimlerini ve uluslararası farklılıkları açıklamak üzere kullanılmıştır. (Toprak, 2015)

Esping-Andersen, sosyal harcamaların düzeyinin refah devletinin sınıfının belirlenmesinde bir gösterge olmadığını, farklı refah devletlerince sağlanan ve “dekomüdfikasyon” olarak adlandırılan; bireylerin veya ailelerin piyasa katılımından bağımsız olarak sosyal açıdan kabul edilebilir bir yaşam standardını gerçekleştirebilme derecelerinin daha açıklayıcı olduğunu savunur. Buna göre dekomüdfikasyon derecesi düşük devletleri liberal refah devletleri, yüksek olan devletleri sosyal demokrat refah devletleri, orta düzey olan devletleri muhafazakâr refah devletleri olarak belirlemiştir. (Toprak, 2015)

Bu sınıflandırmaya göre, Avustralya, ABD, İngiltere, Kanada gibi ülkeler Liberal Refah Devletleri; İtalya, Japonya, Almanya, Fransa, Finlandiya gibi ülkeler Muhafazakâr Refah Devletleri ve Avusturya, Belçika, Hollanda, Norveç ve İsveç gibi ülkeler ise Sosyal Demokrat Refah Devletleri grubunda yer alırken, Güney Avrupa-Latin Havzası ülkelerini de sınıflandırmaya tabi tutarak dördüncü bir kategori daha belirleyen çalışmalar da mevcuttur. Portekiz, İspanya ve Yunanistan gibi ülkelerin yanında Türkiye de bu dördüncü grupta bulunmaktadır. Politik vaatler, seçim odaklı parti politikaları ve zayıf devlet kapasiteleri gibi ortak özellikleri bulunan bu ülkeler ile Türkiye sosyo-ekonomik benzerlikler göstermektedir. Fakat sosyal harcamalar bakımından yapılan sınıflandırmada, sosyal harcama oranı oldukça düşük ve sosyal refahın yetersiz olması ile Türkiye, adı geçen diğer ülkelerden ayrılmaktadır. (Toprak, 2015)

İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli kaynağa sahip olamama ve asgari refah düzeyinin altında kalma durumu olarak tanımlanabilecek yoksulluk olgusu ile mücadele, devletlerin, meşruiyetlerini sağlamaları için önemli bir olgudur. Yoksullukla mücadele çerçevesinde, yoksullara yönelik olarak uygulanan sosyal yardımların günümüzde en kapsamlı uygulaması devlet yardımları olarak karşımıza çıkmaktadır. (Kaya, 2009)

Türkiye gibi liberal politikaların yoğun bir biçimde uygulandığı ve devletin uygulayıcı rolünü azaltıp düzenleyici rolünü piyasaya uyumlu bir şekilde ön plana çıkardığı ülkelerde, dezavantajlı gruplara yönelik politikalar ve uygulamalar ikinci plana atılabilmekte veya tamamen kaldırılabilmektedir. Her ne kadar ülkenin makroekonomik göstergeleri ile yakından ilişkisi bulunsun da yoksulluk oranını düşürmeye ve yoksullukla mücadele etmeye yönelik politikalar ulusal ölçekte uygulanabildiği gibi yerel halkla birebir iletişim içerisinde bulunan ve onların ihtiyaçlarını daha yakından izleyip daha sağlıklı kararlar verebilecek olan yerel aktörlerce de gündeme getirilebilmektedir.

Ulusal ölçekte alınan kararların somut hale gelebilmesi için yerelde düzeyde karşılığının olması gereklidir. Dolayısıyla merkezi yönetimlerin yetki ve sorumluluklarını yerel yönetimlere devretmesi kimi zaman özellikle sosyal politikalar alanında alınan kararların uygulanabilirliği açısından gerekli olabilmektedir.

Yine de doğaları gereği ekonomik kararlılık veya gelir dağılımında adalet gibi makroekonomik göstergeler üzerinde yerel yönetimlerin etkisi cılız kalmaktadır. Fakat kamu hizmeti sunan yerel yönetimlerin bu alandaki varlıkları önem taşımaktadır (Tiyek, 2012). Bu kapsamda yerel yönetimler, genel olarak ekonomik problemlerin sebebi olmamakla birlikte çözüm için uygulanacak sosyal politikalarda önemli rol oynamaktadırlar. Yerel yönetimlerin, ulusal politikalar sonucu ekonomik, sosyal veya kültürel anlamda zarar gören vatandaşlara yönelik sunduğu hizmetlerden, sadece, normalde kamu hizmetlerinden en çok yararlandığı kabul edilen düşük gelir grubuna mensup vatandaşların değil, aynı zamanda üst gelir grubundan vatandaşların da yararlanmak için talepte bulunması durumu ise merkezi yönetimin ne ölçüde eksik ve zayıf kaldığının ve yerel otoritenin yerel halkın ihtiyaçlarını ne derece iyi ölçebildiğinin göstergesidir.

Sanayileşme ile yoğunlaşan üretim ve tüketim aynı zamanda kent nüfusunun kırdan gelen göçle artmasına ve kentleşme sürecinde sosyal ve ekonomik uygulamalara yönelik taleplerin artmasına yol açmıştır. Bu kapsamda, merkezi yönetim tarafından sunulması beklenen ve ulusal politikaların konusu olan eğitim, sağlık, ulaşım, konut ve hatta diploması gibi alanlarda yerel yönetimlerin de sorumluluk alması ve uygulamalarda bulunması ilk bakışta çelişkili gibi görünse de aslında küreselleşmenin de etkisiyle ortaya çıkmış olan bir durumdur. Ekonomiden çekilerek küçülme eğiliminde olan devletin yetki ve sorumluluk alanlarını yerel yönetimlere bırakması, piyasa ekonomisindeki aktörlerin kabul edemeyeceği bir durum değildir.

Türkiye’de de yerel yönetimlere sosyal yardım ve hizmet alanlarında görevler verilmiş olup, Belediye Kanununda belediyenin görevlerinin tanımlandığı 14’üncü maddede “Belediye, mahalli müşterek nitelikte olmak şartıyla, sosyal hizmet ve yardım yapar veya yaptırır” hükmü ile “büyükşehir belediyeleri ve nüfusu 100 binin üzerindeki belediyeler, kadınlar ve çocuklar için konukevleri açmak zorundadır.” hükmü yer almaktadır. Ayrıca “...Hizmet sunumunda engelli, yaşlı, düşkün ve dar gelirli olanların durumuna uygun yöntemler uygulanır” hükmü ile belediyelere dezavantajlı gruplara yönelik sosyal yardım hizmetleri götürme sorumluluğu verilmektedir. Aynı kanunun 38. maddesinde belediye başkanının görev ve yetkileri tanımlanırken “Bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak” görevi verilmiştir. Belediye giderlerinin tanımlandığı 60’ıncı maddede “dar gelirli, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile engellilere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar” yer almaktadır.

Gelir dağılımının görece eşitsiz olduğu ülkelerde, kişi başına düşen geliri artırmanın, yani büyümenin, yoksulluğu azaltmayacağı açıktır. Kaynak dağılımında sosyal politika uygulamalarına daha fazla kaynak ayrılması veya ayrılan kaynakların etkin kullanılması çok daha gerçekçi sonuçlar alınmasını sağlayabilmektedir. Bu anlamda, yerel yönetimlerin yoksullukla mücadelede kullanabilecekleri politika araçları arasında meslek edindirme kursları, ayni ve nakdi yardımlar, ücretsiz sağlık hizmeti, aşıları, yakacak yardımı, gıda yardımı, giysi yardımı ve bunların yanında askerlik görevini yapan askerlerden durumu kötü olan ailelerine sosyal yardım sağlanması bulunmaktadır (Çelik, 2013).

Kadıköy Belediyesi Yoksulluğa Yönelik Uygulamalar

Kadıköy, giderek yoğunlaşan nüfusu ve özellikle İstanbul’un diğer bölgelerinde yaşam alanı bulamayıp ilçeye yerleşenlerin etkisiyle bölgesel ve ulusal bir çekim merkezi haline gelmiştir. Ülke genelinde artan ekonomik istikrarsızlık ve işsizlik, diğer ilçelerden yüksek yaş

ortalamasına sahip olan Kadıköy için de önemli bir sorundur. Kadıköy Belediyesi'nin uyguladığı sosyal politikaların bazılarını bu anlamda, yoksullukla mücadele kapsamında değerlendirmek mümkündür.

Aynı Yardımlar

Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğünce yürütülen ve tekerlekli sandalye, akülü sandalye, ortopedi malzemesi, hasta karyolası ve hasta bezi desteği gibi hizmetleri kapsayan aynı yardımlardan 2017 yılında 2617 kişi yararlanmıştır.

Açık Gardirop

Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğünce yürütülen ve ihtiyaç sahiplerine ikinci el kıyafet desteği verilmesini sağlayan bu hizmetten 2015 yılında 6.536, 2016 yılında 10.204 kişi ve 2017 yılında 10.757 kişi yararlanmıştır.

Nakdi Destek

2015'te Kadıköy'de meydana gelen sel felaketinden etkilenen bireylere nakdi yardım amacıyla başlatılmış olan proje Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğünce yürütülmektedir.

Nakdi Yardım

Muhtaç asker ailelerine nakdi destek sağlanması amacıyla sunulan hizmet Mali Hizmetler Müdürlüğü'nce yürütülmüştür.

Sosyal Ekonomik Destek Çalışmaları

Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü'nce yürütülen ve çocuk bezi, gıda, kırtasiye ve eğitim malzemeleri desteğini kapsayan bu hizmet ile 2016 yılında 5.800, 2017 yılında ise 4.135 kişi faydalanmıştır.

Alışveriş Kart Desteği

Sosyo-ekonomik ihtiyaç sahibi olan dezavantajlı bireylere yönelik olarak sunulan kart desteği 2017 yılında sunulmaya başlamış olup 640 haneye destek sağlanmıştır.

Kadıköy ilçe sınırları dışına yönelik olarak, 2016 yılında Anadolu kentlerindeki ihtiyaç sahibi 1.525 kişiye yardım yapılmıştır.

3.5.Kadıköy Belediyesi ve Yaşlılar

Kadıköy, İstanbul'un en fazla yaşlı nüfus barındıran mahallesi olarak özgün bir nitelik taşımaktadır. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi tarafından 2017 yılında yürütülen ve İstanbul Kalkınma Ajansı'nın desteklediği Mahallem İstanbul Projesi'ne göre; Kadıköy'de yaşlı nüfusun en fazla yoğunlaştığı mahalleler Caddebostan, Suadiye, Fenerbahçe, Göztepe ve Feneryolu olmuş, bu mahallelerde ortalama yaşın 45'in üzerinde olduğu belirtilmiştir. (Demirtaş, 2017) Bunlara ek olarak, TÜİK verilerine göre 451,453 toplam nüfus içerisinde yaşlı ve orta yaşlı nüfus oranı sırası ile %25,51 ve %52,84'tür.

En yaşlı mahalle olan Kadıköy, bu özelliği ile önemli ve yoğun nüfuslu bir müdahale grubuna sahiptir. Kadıköy Belediyesi'nin kurumsal yapısı içerisinde ise Sağlık İşleri ve Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlükleri temel olarak proje uygulayıcısı konumundadırlar. Bahsetmiş olduğumuz bu ana müdürlükler dışında proje hazırlama ve yürütme kısmında gerek iç gerek dış

paydaşlar ile de iş birlikleri sağlanmıştır. Bu iş birlikleri proje bazında, sürekli ve/veya sınırlı olmak üzere yazının ilerleyen kısımlarında aktarılacaktır.

Projeler

Sosyal Yaşam Evleri

Kadıköy Belediyesi tarafından 2013 ve 2017 yıllarında sırası ile Sahrayıcedit ve 19 Mayıs Mahallelerinde kurulmuş olan Sosyal Yaşam Evlerinin politika hedefleri, 65 yaş ve üzeri yaş grubundaki kişilerin aktif ve sağlıklı yaş almalarına yardımcı olmak, onlara psikolojik destek sağlamak, sosyalleşmelerine ve kişisel gelişimlerine katkıda bulunarak koruyucu, önleyici ve destekleyici hizmetler sunmak olarak sıralanabilir. Bu hizmetler arasında sağlık seminerleri, psikolojik destek hizmetleri, kişisel gelişim faaliyetleri, sosyo-kültürel etkinlikler ve kişisel bakım hizmetleri bulunmaktadır.

Sağlık İşleri Müdürlüğü'ne bağlı olan Sosyal Yaşam Evlerinde, dönemsel veya sınırlı projeler üreten Kadıköy Belediyesi'nin bu projedeki temel rolü "hizmet sağlayıcı" şeklindedir.

Bu projede bizim için kritik olan durum ise yaşam evlerinin konumlarıdır. Yan yana mahallelerde olan yaşam evlerinin arasındaki mesafe oldukça kısadır. Bu durumda Rasimpaşa, Suadiye, Caferağa veya Caddebostan gibi, Yaşam Evlerine görece uzak olan mahallelerde yaşayan 65 yaş üzeri bireylerin bu hizmetlere ulaşım konusunda yaşayabilecekleri potansiyel sıkıntıların göz önünde bulundurulması önemlidir. Ancak tabii ki ilçe belediyelerinin hizmet sağlama sırasında yaşadıkları mekân sıkıntıları da oldukça aleni bir durumdur. Yine de Kadıköy gibi yoğun yaşlı nüfusa sahip olan bir ilçenin, erişim konusunda duyarlı olması beklenmelidir. Kadıköy Belediyesi ile saha çalışmamız sırasında; bu durumu Sağlık İşleri Müdürlüğüne belirttiğimiz zaman ise, görece üst gelir grubunun yaşadığı mahallelerde ikamet eden yaşlı bireylerin zaten yaşadıkları yerlerde dışarıya çıkma imkânlarının olduklarından bahsedilmiştir. Oysaki Sosyal Yaşam Evi hizmeti vizyonu ve misyonu ile maddi bir destek sağlamaktan ziyade, sağlıklı yaş alma ve 65 yaş üzeri bireylerin sosyalleşmeleri üzerine kurulmuştur. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. maddesinde de belirtildiği gibi, "belediye hizmetleri, vatandaşın en yakın yerlerde ve en uygun yöntemler ile sunulur, hizmet sunumunda engelli, yaşlı, düşkün ve dar gelirli durumuna uygun yöntemler uygulanır." Bu nedenle bu hizmete daha geniş bir çerçeveden bakılmasında fayda vardır.

Tablo 7. Sosyal Yaşam Evleri faydalanıcı sayısı

MERKEZ ADI	YARARLANICI SAYISI		
	2015	2016	2017
Sahrayıcedit Mahallesi Sosyal Yaşam Evi	-	930	1139
19 Mayıs Mahallesi Sosyal Yaşam Evi	-	-	529

Faydalanıcı sayılarını gösteren yukarıdaki tabloya göre, iki yaşam evinin arasındaki farkın yarı yarıya olması, 19 Mayıs Mahallesi Sosyal Yaşam Evi'nin 2017 yılında açılmış olmasından kaynaklı normal bir durumdur. İsteğe yönelik İngilizce, dans, pilates, takı tasarımı, satranç ve benzeri pek çok kurs açan Sosyal Yaşam Evlerinin üye sayısı son faaliyet raporuna (2017) göre, kurumsal kapasitenin iyileştirilmesi dolayısıyla beklenenden fazla olmuştur.

Alzheimer Merkezi

Ekim 2017 tarihinde hizmete başlamış olan ve Sağlık İşleri Müdürlüğü'ne bağlı olan bu merkezin temel amacı, Alzheimer hastalığı olan bireyleri hayata bağlamak, günlük yaşam faaliyetlerini keyifli bir şekilde geçirmelerini sağlamak ve zihinsel iyileştirme çalışmaları ile hastalığın evre atlamasını geciktirmek ve hastalara sosyal anlamda işlevsellik kazandırmaktır. Ülkemizde ve dünyada yaygın olan bu ciddi hastalığa yönelik açılmış olan bu merkez, Kadıköy gibi yoğun yaşlı nüfusa sahip olan bir ilçe için oldukça önemli bir hizmet olarak değerlendirilebilir.

Bu merkezin önemli bir özelliği, 19 Mayıs Mahallesi Sosyal Yaşam Evi ile aynı binada olmasıdır. Hastasını merkeze bıraktıktan sonra, istediği bir etkinliğe katılmak isteyen bir hasta yakını için kolaylaştırıcı olan bu hizmet, hasta yakınlarının da sosyalleşmelerine olanak sağlamaktadır.

Hastalara zihinsel, psiko-motor aktiviteler, bedensel egzersizler, sanat, müzik aktiviteleri, sosyo- duygusal aktiviteler, özel gün kutlamaları, gezi programları, mutfak atölyeleri gibi hizmetler verilirken; hasta yakınlarına da psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetleri, destek grubu çalışmaları, sosyal yaşam evlerinde sosyo-kültürel faaliyetler, bireysel-grup psikoterapileri, eğitim ve seminer gibi hizmetler verilmektedir.

Başvuru ve ardından nöropsikolojik test ile hasta kabul eden bu merkez, aynı zamanda İstanbul'un ikinci Alzheimer merkezi olması yönünden de önemlidir. İlk olarak Şişli Belediyesi'nde Türkiye Alzheimer Derneği ile iş birliği içerisinde açılan Alzheimer Gündüz Bakımevinden farklı olmak üzere, bu Alzheimer merkezini özgün kılan, Kadıköy Belediyesi bünyesinde açılmış olmasıdır.

Bir tedavi merkezi olmayan bu kuruluşun çalışanları sosyal hizmet uzmanlarıdır. Tablo.2'de görüleceği üzere, merkezin 2017 senesinde mevcut hasta sayısı 80'dir. Bu kadar kalabalık bir yaşlı nüfusa sahip olan Kadıköy'de 80 kişi görece az bir sayıdır. Bu durumu Kadıköy Belediyesi gezimiz esnasında ilgili kişilere yönelttiğimiz zaman *"hasta yakınları çoğu zaman hastalarını daha profesyonel tedavi merkezlerine götürmeyi de tercih ediyor"* şeklinde bir cevap aldık. Ayrıca, hasta alım süreci ölçütlerinde en önemli nokta hastalığın evresi olmasından dolayı, bu sayı normal karşılanabilecek düzeydedir diyebiliriz.

Tablo 8. Alzheimer Merkezi hizmetleri ve faydalanıcı sayısı

HASTALARA YÖNELİK HİZMETLER	HİZMETLER/EĞİTİMLER/ETKİNLİKLER	2017
	Toplam Başvuru Sayısı	149
	Nöropsikolojik Test Uygulanan Hasta Sayısı	107
	Merkeze Kabul Edilen Hasta Sayısı	80
	Hastaların Aldığı Toplam Seans Sayısı	320
	İyi Oluş Psiko eğitim Programı	32
	Destek Grubu Çalışması	34

HASTA YAKINLARINA YÖNELİK EĞİTİM HİZMETLERİ	Demans ve Alzheimer Nedir? Tanı ve Tedavisi Eğitimi	130
	Hasta Yakınlarının Karşılaştığı Hukuki Sorunlar ve Adli Tıbbi Yaklaşım	16
ETKİNLİKLER	Yılbaşı Etkinliği	113
	Deniz Müzesi Gezisi	40

Yaşlı Nüfusa Yönelik Dönemsel Projeler

- Akdeniz Üniversitesi tarafından düzenlenen Senex Lisansüstü Yaşlılık Çalışmaları Kongresinde katılım sağlanmıştır.
- Sabahattin Zaim Üniversitesi’nde Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalında yüksek lisans yapan Ayşe Sezer Doğan ile çalışmalara yönelik görüşmeler gerçekleştirilmiştir.
- Akademi Kadıköy aracılığı ile Dr. Hamza Kurtkapan’ın “Kentleşme Sürecinde Yaşlılık ve Yerel Yönetim Uygulamaları: İstanbul Örneği” adlı sunumu gerçekleştirilmiştir. Yine Akademik Kadıköy aracılığı ile Merve Tunçer’in “Kentsel Yaşlanma ve Kent Hakkı, Kadıköy’deki Yaşlıların Deneyimi” semineri düzenlenmiştir.
- 18-24 Mart 2017 Yaşlılar Haftası kapsamında 65+Forum ile “Birlikte Yaş Alıyoruz” etkinliği düzenlenmiş, etkinlik kapsamında Kalamış Parkı’nda spor, yemek organizasyonu ve tekne turu gibi aktiviteler gerçekleştirilmiştir. Hafta boyunca 136 katılımcı ile beklenti ve taleplere yönelik anket çalışması yapılmıştır.
- Dünya Sağlık Örgütü tarafından Macaristan’da düzenlenen “Avrupa Sağlıklı Şehirler Ağı- Sağlıklı Şehirler Yıllık İş Toplantısı ve Konferansı”na sunulan “The Research of Kadıköy Sample for Policy Development on Healthy Ageing” (Sağlıklı Yaşlanma Üzerine Politika Geliştirme Araştırması, Kadıköy İlçesi Örneği) bildirisi kabul edilmiş ve sunumu gerçekleştirilmiştir.
- Bilgi ve Deneyim Paylaşım Toplantıları kapsamında, Ankara 8. Ulusal Sosyoloji Kongresi “Yaşlılık Politikalarının Geliştirilmesinde Kadıköy Yaşlılık Çalışması” sunumu belediye personeli ile paylaşılmıştır.

3.6.Kadıköy Belediyesi & Gençler

TÜİK verilerine göre, Kadıköy sınırları içerisinde yaşayan 451,453 toplam nüfus içerisinde genç nüfusun oranı 21,65’tir. Bu kadar yoğun yaşlı nüfusa sahip olan ilçenin az genç nüfusa sahip olması gayet anlaşılabilir. Ancak, Kadıköy Belediyesi faaliyet raporlarına bakıldığında gençler ile ilgili projelerin “Kadıköy Belediyesi ve Çocuklar” başlığı altında olması, belediyenin gençler ile ilgili özel olarak bir politika alanı olup olmadığı konusunu muğlaklaştırmaktadır. Kadıköy Belediyesi bünyesinde gençlere yönelik proje üreten birim ise Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü’dür. Bu projeler yazının ilerleyen kısımlarında aktarılacaktır.

Projeler

Gençlik Sanat Merkezi

2016 yılında Acıbadem Mahallesi’nde açılmış olan ve ücretsiz hizmet sağlayan ve Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü’ne bağlı olan Gençlik Sanat Merkezi’nin temel amacı, 14 yaş ve üzeri Kadıköy’de yaşayan ve eğitim alan gençlerin; kültüre, sanatsal ve sosyal gelişimini desteklemek ve onlar için aktiviteler düzenlemektir. Merkezin binası 1800lerin sonlarında

yapılmış, daha sonra Kadıköy Belediyesi tarafından satın alınıp, aslına uygun olarak restore edilip kamulaştırılmıştır.

Müzik, yaratıcı drama ve dans derslerinin verildiği merkezde 1558 katılımcı (2017 verilerine göre) bulunmaktadır. Ayrıca 2017 yılı boyunca 8 sergi, 3 film gösterimi ve söyleşi, 6 workshop, 7 seminer, 8 tiyatro ve 26 konser düzenlenmiş ve yaklaşık 4000 kişi katılım sağlamıştır.

Kadıköy Belediyesi gezimiz sırasında ziyaret etmiş olduğumuz Gençlik Sanat Merkezi'nde devamlı katılımcıların orta yaş ve üzeri olduğu dikkatimizi çekmiştir. Bu durumu yetkili kişilere sordüğümüzda, merkezin herkese açık olduğunu ve genelde emekli olan orta yaş ve üzeri vatandaşların kurslara başvurduğu söylenmiştir. Bu durumda yazının başında belirttiğimiz soru hala geçerli kalmaktadır ve sadece gençlere özel bir merkezin olmayışı dikkat çekmektedir.

Tablo 9. Gençlik Sanat Merkezi Yıllara Göre Branşlar Ve Katılımcı Sayıları

BRANŞLAR	KATILIMCI SAYISI (2016)	KATILIMCI SAYISI (2017)
Bağlama	21	93
Drama	68	155
Flüt	11	67
Gençlik Korusu	20	-
Gitar	43	210
Keman	55	172
Klasik Türk Müziği	7	-
Piyano	67	334
Klasik Kemençe	-	12
Ney	-	14
Piyano- Ses Eğitimi	-	42
Ses Eğitimi	-	16
Solfej	-	50
Vurmalı Çalgılar	-	46
Dans	-	335

Tablo 10. Gençlik Sanat Merkezi yıllara göre atölyeler ve katılımcı sayıları

ATÖLYELER	KATILIMCI SAYISI (2016)	KATILIMCI SAYISI (2017)
Bağlama Atölyesi	15	-
Gitar Atölyesi	17	-

Keman Atölyesi	15	-
Perküsyon Atölyesi	11	-
Piyano Atölye	9	-
Sinema Yoluyla Felsefe & Psikoloji Atölyesi	-	40
İngilizce Atölyesi	-	20
Drama Atölyesi	-	15
Koro Atölyesi	-	10

Yukarıdaki tabloları incelediğimiz zaman, Gençlik ve Sanat Merkezi’nde açılan ders sayısının arttığı ve bununla beraber katılımın da yoğunlaştığını gözlemlemekteyiz. Ancak, bu katılımcıların yaş aralıkları Kadıköy Belediyesi verilerinde belirtilmemiş, genç kesime ne derece ulaşabildiği anlaşılamamıştır.

Üniversiteye Hazırlık Kursları

19 Mayıs Gençlik Eğitim ve Çocuk Merkezi bünyesinde ve Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü’ne bağlı olan, 2017-2018 eğitim öğretim yılı içerisinde hizmet vermeye başlayan bu kursların amacı; periyodik olarak yapılan deneme sınavları ile birlikte alınan sonuçlara göre, etüt ve birebir derslerle öğrencilerin akademik gelişimlerinin sağlanmasıdır.

Tablo 11. Üniversiteye hazırlık kursları faydalancı sayısı

19 MAYIS GENÇLİK EĞİTİM VE ÇOCUK MERKEZİ	EŞİT AĞIRLIK	SAYISAL	SÖZEL	TOPLAM
	21	40	11	72

Gençlere Yönelik Dönemsel Projeler

2017 senesinde Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü ve Kadıköy İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü iş birliği ile birincisi gerçekleştirilen “Liselere Ücretsiz Tiyatro Gösterimi” projesi ile ilçede bulunan 27 lisede eğitim almakta olan lise öğrencilerine ücretsiz tiyatro gösterimi gerçekleştirilmiştir. Moliere Efendi, Musahipzade ile Temaşa, Kim Var Orada?, Muhsin Bey’in Son Hamleti ve Selam Sana Shakespeare oyunları ile 1277 öğrenciye ulaşılmıştır.

Avrupa Birliği, Ulusal Ajans, Konsolosluk ve Büyükelçilikler gibi fon sağlayıcı kurumlar tarafından belirli dönemlerde yayımlanan hibe çağrıları takip edilerek, Kadıköy Belediyesi adına çeşitli alanlarda proje başvuruları gerçekleştirilmiştir. Kadıköy Belediyesi; başvuru sahibi olarak 1, ortak olarak 5 ve iştirakçi olarak 1 proje olmak üzere 2017 yılında toplam 7 proje başvurusunda bulunmuştur.

3.7.Kadıköy Belediyesi ve Engelli Yurttaşlar

Yerel yönetimler, görev alanlarının sınırları içerisinde yaşayan her bireye; görev, yetki ve sorumlulukları kapsamında sundukları hizmetleri eşit şekilde sağlamakla yükümlüdürler. Bu

doğrultuda, sundukları hizmetlerin her kesimi kapsayıcı olması ve her yurttaş tarafından erişilebilir olması son derece önemlidir. Ancak, herkesin eşit olanaklara sahip olduğu homojen bir sosyo-demografik yapı mümkün ve gerçekçi olmadığı için hizmetlere erişim açısından dezavantajlı kimselerin, dezavantajlarını giderebilmek adına özel hizmet politikaları geliştirilmesi gerekmektedir. Engelli bireyler de hizmetlere erişim açısından bu dezavantajlı gruplardan birisidir. Bu nedenle, yerel yönetimlerin her yurttaş için geçerli olan temel görev ve sorumluluklarının dışında engelli bireyler için sunmaları gereken özel hizmetler vardır. Dünyada da Türkiye’de de yerel yönetimler, hizmet vermekle yükümlü oldukları engelli bireylere özgü, farklı ve çeşitli hizmetler sunmakta, sorunlara yönelik çözümler ve sosyal politika uygulamaları geliştirmektedir. Bu noktada, yerel yönetimlerin engelliler için sunduğu hizmetlerde ve geliştirdiği sosyal politikalarda farklılıklar olmasının sebeplerine kısaca bakmamız gerekir.

Öncelikli olarak engellilik tanımı üzerinden yola çıkılması yararlı olacaktır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO), engellilik olgusunu üç farklı kategori altında toplamıştır. Bunlardan ilki; iç veya dış organların zarar görmesi ya da tahrip olması şeklindedir (impairment). Bu durum tıbbi tetkiklerle teşhis edilir. İkincisi; organların zarar görmesi nedeniyle psikolojik veya fiziksel fonksiyonlarda engellerin ortaya çıkmasıdır (disability). Fonksiyonel engel, normal herhangi bir aktiviteyi gerçekleştirmedeki zorluklara, dolayısıyla bedene ait çeşitli yetenek ve performans kaybına işaret etmektedir. Üçüncü kategori ise sosyal engeldir (handicap). Fonksiyonel engellerin artması nedeniyle kişinin sosyal hayatında engellerle karşılaşması ve üstlenmesi gereken sosyal rolleri yerine getirememesi durumudur. Dünya Sağlık Örgütü, bu üçlü kategorilendirme çerçevesinde engellilik olgusunu, sadece anatomik bir bozukluktan ziyade, fonksiyonellik açısından değerlendirmektedir yani işlevini hangi oranda yerine getirdiğinden yola çıkan bir engellilik tanımı yapmaktadır. Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesinin 1. Madde 2. Fıkrasında ise engelli birey tanımı şu şekildedir: çeşitli engellerle karşılaşmaları halinde diğerleriyle eşit bir şekilde topluma tam ve etkili şekilde katılmalarını engelleyen uzun süreli fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal sakatlığı olan kişi. Türkiye’de ise 2005 yılında çıkarılmış olan Özürlüler Kanunu olarak da bilinen 5378 Sayılı Kanun engelli bireyi şu şekilde tanımlamıştır: doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, iyileştirme, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi. Engelli bireyin bir başka tanımı ise “vücudunda doğuştan veya sonradan oluşmuş, fiziksel, biyolojik veya estetik olarak, görünüm / işlev bozukluğu nedeniyle, günlük hayat ve sosyal yaşam içerisinde engel ve sorunlarla karşılaşmakta olup, genel hayata uyum sağlayabilmesi ve engel durumuna özel gereksinimlerinin sağlanması için, sosyal-bilimsel çalışma ve destekleri almaya hakkı olan kişidir.” (Besiri, 2009, s. 356) şeklinde yapılmıştır.

Ulusal ve uluslararası düzeyde engellilik olgusu görüldüğü üzere sadece bedensel değil sosyal boyutuyla da ele alınan bir olgudur. Bu nedenle, engelli bireylerin hakları tanımlanırken sosyal hayatta diğer bireylere göre haklarını kullanmada dezavantaj oluşmaması üzerinde durulmuş, ayrımcılığa uğramamaları yasa ve uluslararası sözleşmelerle koruma altına alınmıştır. Ancak engellilik olgusunun farklı tanımları olabildiği gibi engelli haklarına da farklı yaklaşımlar olabilmektedir. Kimi yaklaşımlarda, engelli bireyin edilgen olarak tutulmasıyla birlikte; sosyal engellerin aşılması ve erişilebilirlik problemlerinin çözülmesi için dışarıdan bir destek verilmesi söz konusuysa, kimi yaklaşımlarda engelli bireyin etkenliğini odak alıp, çevresel faktörleri erişilebilirlik problemleri yaratmayacak şekilde düzenleme şeklinde çözümler üretilmektedir. Bu noktada bu yaklaşımların temellerini oluşturan iki olgu devreye girmektedir; erişilebilirlik ve yoksulluk.

Türkiye'de 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun gereğince, erişilebilirlik; "Binaların, açık alanların, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin, engelliler tarafından güvenli ve bağımsız olarak ulaşılabilir ve kullanılabilir olması" ifadesiyle tanımlanmıştır. Bu noktada fiziksel koşulların erişilebilir olması tek başına yeterli değildir. Bu nedenle devreye yoksulluk kavramı girmektedir. Besiri, 2009'daki makalesinde yoksulluk için şu ifadeyi kullanmıştır: "Yoksulluk, maddi nitelikteki mahrumiyetler sebebiyle kaynaklara ve üretim faktörlerine erişememe ve böylece asgari hayat düzeyini sürdürecektir. gelirden yoksun bulunulması halidir." Ancak yoksulluğun sadece maddi bir boyut olarak ele alınması oldukça kısıtlayıcı olacaktır, bu maddi nitelikteki mahrumiyetlerin sosyal boyutu da vardır ve daha kapsayıcı bir tanımlamayla; ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi eşitsizliklerin yani sınıfsal eşitsizliklerin daha keskin ve daha görünür biçimde ortaya çıkmasıyla, insan haysiyet ve onuruna yakışan hayat standartlarına erişilebilirlikte tam anlamıyla ya da kısmi olarak yetersiz olma haline yoksulluk denilebilir. Yoksulluk bu tanımla engelliliğin sosyal boyutuna işaret ettiği gibi aynı zamanda engellilik, yoksulluk tanımının içine de girmektedir. 2002 yılı verileri itibarıyla dünya nüfusunun yaklaşık olarak %25'inin açlık sınırında yaşadığı ancak engelli bireylere bakıldığında bu oranın %50'yi bulduğu ve Türkiye'de ise engellilerin %75'inin açlık sınırının altında yaşadığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Bu veriler sadece engellilik ve yoksulluk arasındaki ilişkinin gücüne işaret etmekle kalmamakta, aynı zamanda yoksulluğun göreliliğini de göstermekte, zamansal ve mekânsal olarak değişken tanımlamalarının olmasına işaret etmektedir. Ancak bu görelilik baki olmakla beraber, yoksulluk halinde bireylerin mensubu oldukları toplumla fonksiyonel bir uyum içerisinde yaşamalarının zorlu olduğu gerçeği değişmemektedir. Sonuçta bireyler temel insani ihtiyaçları dahi karşılamakta zorlanırken, gerek engelliliğin gerektirdiği özel bakımı karşılamaları, gerekse sosyal sorunlarla baş etmeleri oldukça güçtür. Bu durum bir ekonomik kaynaktan beslenmeyi zorunlu kılmaktadır. İşte bu nedenle merkezi devletler ve yerel yönetimler engelliler için ekonomik ve sosyal ihtiyaçları karşılamak adına özel çözümler bulma yoluna gitmiştir ve yine bu nedenle ihtiyaçların göreliliği gereği özellikle de yerel ölçekte yaklaşımlar, bulunan çözümler ve üretilen politikalar farklılıklar göstermektedir.

Türkiye'de devlet, çıkardığı yasalarla engellilerin haklarını koruma altına alırken, yetki kullanımını öncelikli olarak Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na vermektedir. Ancak merkezi devletin müdahalelerinin yanı sıra yerel yönetimler de görevleri gereği kendi ürettikleri çözümlerle yasaların uygulanmasına katkı sunmaktadır. 5393 Sayılı Belediye Kanunu'na göre engelli hakları ve engelli hizmetlerinin içeriği konusunda detaylı bir yetkilendirme olmamakla birlikte, belediyelerin gider kalemleri arasında engellilere yönelik hizmetlere yerilmiş, madde 14 ile "Belediye hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur. Hizmet sunumunda engelli, yaşlı, düşkün ve dar gelirlilerin durumuna uygun yöntemler uygulanır." şeklinde görev kapsamına sokulmuştur. Aynı kanunda madde 38 ile belediye başkanının görev ve yetkileri tanımlanırken "Bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak, engellilere yönelik hizmetleri yürütmek ve engelliler merkezini oluşturmak" ifadesi bulunmaktadır. Kısaca, görevlerin içerikleri ve kapsamları detaylı bir şekilde belirtilmemiş olmakla birlikte, Belediye Kanunu yerel yönetimlere engelli haklarının korunması ve engelli hizmetlerinin yürütülmesi için politika üretme görevini vermiştir ancak içeriğin belirsizliği nedeniyle, her belediyenin sunduğu hizmetler farklı olabilmektedir.

Bu rapor Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kentsel Politika Planlama ve Yerel Yönetimler Yüksek Lisans Programı'nın Kentsel Politika Planlama Stüdyosu I dersi kapsamında; yerel yönetimlerin engelli bireylere sundukları hizmetler ve ürettikleri sosyal politikaların bir örneği olarak Kadıköy Belediyesi'ni ele almaktadır. Çalışma belediyedeki hizmetlerin yerinde gözlemi ve yüz yüze görüşmeler ile elde edilen bilgilere dayanmaktadır. Kadıköy Belediyesinin engelli bireylere sunduğu hizmetler amaçları ve hedefleri ile ele alınacak,

organizasyon yapısı, yasal mevzuat ve kurumlar arası ilişkiler irdelenecek, müdahale araçları değerlendirilecek, hizmet kullanıcıları açısından sunulan hizmetler, kullanıcıların politika ve hizmet üretimindeki temsiliyetleri tartışılacak ve hizmet sağlamadaki paydaşlarla ilgili bilgiler aktarılacak, son olarak da genel bir değerlendirme yapılacaktır.

Kadıköy Belediyesi, yukarıda detaylıca bahsedilen sebepler nedeniyle, engelli bireylerin, belediye tarafından sunulan hizmetlere erişmekteki dezavantajlarını giderebilmek için yasaların belediyeye atfettiği görev ve sorumluluklar dâhilinde, engelli hizmetleri sunmaktadır.

Belediyenin engelli bireylere yönelik politikası, engellilik olgusunu fonksiyonel engellilik üzerinden ele alarak, hizmetlere erişimde hangi sebeple olduğu önemli olmaksızın işlevsel bir yetersizlik içerisinde bulunan her kentliye bu erişim problemini ortadan kaldıracak çözümler üretmek üzerine kurulu bir politikadır. Bu nedenle Kadıköy Belediyesi Engelsiz Hizmet Birimi tarafından fonksiyonel ihtiyaçlara yönelik engelli hizmetleri verilmektedir. Bu birimle hizmet götürülmesi hedeflenen yararlanıcılar esas olarak; bedensel engelliler, görme engelliler, işitme engelliler, zihinsel engelliler, otizm sendromlular ve fonksiyon kaybı yaşayan yaşlılar olarak belirlenmiştir.

Belediyenin sunduğu hizmetlerde asıl amaç; hizmet alanı içerisindeki her kentlinin sunulan hizmetlerden eşit şekilde yararlanabilmesi için engelli bireylerin hizmetlerden yararlanırken karşılaştıkları sorunlarından ve ihtiyaçlarından yola çıkarak geliştirilen çözümlerle bireylere ekonomik, medikal ve sosyal destekler vermektir.

3.8.Kadıköy Belediyesi'nin Kadınlara Yönelik Hizmetleri

Belediyelerin kadına ve kadını güçlendirmeye dair politikalarının dünyanın çeşitli bölgelerinde farklı yansımaları görülebilir. Birçok Avrupa ülkesinde ve yine refah düzeyi yüksek ülkelerde değişmeyen standart uygulamalar olsa da ülkelerin koşullarına göre farklı düzenlemeler gündeme gelebilir. Türkiye özelinde düşünüldüğünde ilgili belediye kanunda kadınlara yönelik hizmetlerle ilgili detaylı ifadeler kullanılmadığı gibi adı geçen hizmetlerin birçoğu zorunlu değildir. 5393 sayılı kanunda kadınlara yönelik hizmetler "Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000'in üzerindeki belediyeler, kadınlar ve çocuklar için konukevleri açmak zorundadır. Diğer belediyeler de mali durumları ve hizmet önceliklerini değerlendirerek kadınlar ve çocuklar için konukevleri açabilirler.", "Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular." ifadelerinden ibarettir. Fakat Birleşmiş Milletler, AB gibi uluslararası ve yine birçok ulusal kuruluş, belediyelerin hangi hizmetlerle kadın dostu hizmetler verebileceğine dair çalışmalar gerçekleştirmiştir. Öncelikle daha önce yapılan sayısız çalışma sonucunda yerel yönetimlerde kadının güçlenmesinin kadının siyasette, istihdamda, toplumda ve ailedeki konumundan bağımsız düşünülemediğini görüyoruz. (Bayraktar, 2017) Genellikle kadına yönelik hizmetlerde kadının aile içindeki rolünün de büyük ölçüde önemsendiği ortada, dolayısıyla öncelik genel itibarıyla aile içindeki kadının güçlendirilmesine yönelik oluyor. Yine bunun yanı sıra kadına yönelik hizmetlerde; kadınların sosyoekonomik durumlarının iyileştirilmesi, kadın girişiminin güçlendirilmesi, kadınların belediye hizmetlerine erişebilirliklerinin sağlanması ve kadınların teknik becerilerinin geliştirilmesine yardımcı olunması gibi amaçlar ön plana çıkıyor. Bu çalışmaların ve model oluşturabilecek belediyelerin ortak hizmet alanlarına bakıldığında kategorik bir çerçeve oluşturmak açısından cinsiyete duyarlı bütçeleme, güvenlik ve koruma hizmetleri, sağlık hizmetleri, eğitim ve danışmanlık hizmetleri, istihdam

hizmetleri gibi hizmet alanlarının oldukça önemli olduğu görülecektir. Tüm bu hizmet alanlarının ötesinde önemli olan bir nokta da kadına yönelik söylem ve faaliyetlerin, sorunun temellerini ve dinamiklerini idrak etmiş bir iradeye dayanmadan sadece siyaseten doğrucu olmak adına ezberlenmiş bir anlayışın ürünü olmaktan çıkmasıdır. (Bayraktar, 2017) Bunun en önemli yollarından biri kadınların politik süreçlere ve yerel yönetimlere katılımlarının sağlanmasıdır.

Yukarıda bahsedilen hizmetlerin yanı sıra kadınların yereldeki siyasal sürece dahil olmaları ve yerel yönetimlerde istihdam edilmeleri, yerelde uygulanan sosyal politikaların kadına yönelik olma niteliği açısından oldukça önemlidir. Bu açıdan belediyelere, üst düzey yöneticiler ve meclis üyelikleri göz önünde bulundurularak bakıldığında kadınların belediye yönetimlerinden ne denli uzak kaldığı görülecektir. Türkiye genelinde 2014 yılı itibarıyla seçilmiş tüm belediye başkanlarının yalnızca %2'si kadındır. Yine Türkiye genelinde belediye meclisindeki üyelerin toplam sayısı 20.498 iken, kadın meclis üyesi sayısı 2.198'dir. İstanbul'daki ilçe belediyelerine bakıldığında kadınların belediye meclislerindeki oranı yüzde 16'da kalmaktadır. Kadıköy Belediye Meclisine bakıldığında kadınların bütün meclis üyelerine oranının %34 olduğu görülecektir. Bu sayı İstanbul belediyeleri ve Türkiye'deki belediyelerin genel durumuna kıyasla oldukça iyi gözükmemektedir.

Kadıköy'de yaşayan kadın nüfusu 2017 verilerine göre 247.877 olup toplam nüfusa oranı %54,91'dir. Cinsiyet dağılımı açısından bakıldığında dengeli bir dağılımdan söz edilebilir. Kadıköy'de yaşayan kadınların yaş ortalamasının da görece yüksek olduğu söylenebilir. Evli olan kadınların sayısının 110 bin civarında geri kalan 137 binlik grupta hiç evlenmemiş, boşanmış ya da eşi vefat etmiş kadınlar bulunmaktadır. Belediyenin sağladığı hizmetlerin bu demografik bilgilerin ışığında değerlendirilmesi faydalı olacaktır.

Kadıköy Belediyesi'nin bütüncül hizmetlerinin yanında sadece kadınlara yönelik veya öncelikli olarak kadınlara sunduğu hizmetler de bulunmaktadır. Bu hizmetler yukarıda belirtilen kategorik ayrıma göre ele alınmıştır.

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme

Kadıköy Belediyesinin kadınlara yönelik hizmetlerine gelindiğinde, yeni yeni oluşturulmaya çalışılan toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme dikkat çekiyor. Doğrudan kadınlara yönelik bir hizmet olmamakla beraber, hizmetlerin ve faaliyetlerin planlanmasında bütçelendirilmesinde ve uygulanmasında toplumsal cinsiyeti ve eşitlik ilkesini dikkate almayı taahhüt eden bütçelemeyle beraber birçok problemin temelden çözülmesi öngörülmüyor. Dünyada da oldukça önem gören TCDB birçok toplumcu belediye tarafından öncelikli olarak ele alınıyor. Bunlardan biri Mexico City kenti. Mexico City kent yönetimi ilk TCDB'yi, ağırlıklı olarak kadınları gözeterek 2008 yılı için hazırlamıştır. Sivil toplum kuruluşlarının katılımı ile ortaya çıkarılan bu bütçeleme ile toplumsal cinsiyet eşitliği kültürü oluşturma, kadınların işgücü piyasasına eşit koşullarda katılımı, kadınların sağlık hizmetlerine kolay erişimi, kadınların iktisadi gelişmenin nimetlerine erişimi, kadınların haklarını kullanabilmeleri için sosyal içerme olanaklarına erişimi, kadınların eğitimi, toplumsal cinsiyet kaynaklı şiddetin azaltılması, engellenmesi, sonuçlarının giderilmesi gibi amaçlara yönelik bütçe kalemleri arttırılmıştır. (Kamu Politikaları, Yerel Yönetimler, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Kadın Dostu Kentler, Türkiye Örneği, 2014) Kadıköy Belediyesi'ndeki TCDB çalışmaları Strateji Geliştirme Müdürlüğü bünyesinde yer alan Toplumsal Eşitlik Birimi koordinasyonunda oluşturulan Kadıköy Belediyesi Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Çalışma Grubu tarafından gerçekleştiriliyor. Henüz aktif olarak uygulanmayan TCDB, 2020-2024 dönemi stratejik planıyla beraber hayata geçirilecek.

Güvenlik ve Koruma Hizmetleri

Kadına şiddeti önlemeye ve şiddet mağduru kadınları korumaya yönelik hizmetlere bakıldığında Kadıköy Belediyesi'nin Alo Şiddet Hattı ve Sığınak hizmetleri öne çıkmaktadır. Sığınak şiddet mağduru kadınların barınma ihtiyaçları başta olmak üzere yaşamsal ihtiyaçlarına gidermek üzere hizmet vermektedir. Alo Şiddet Hattı ise 08:00-20:00 saatleri arasında şiddet mağduru kadınlar için bilgi ve danışma merkezi olarak çalışmakta. Bu hizmetlerle beraber şiddet mağduru kadınlara sosyal hizmet merkezlerinde hem psikolojik hem hukuksal destek verilmektedir. Kadınlara yönelik bu hizmetler belediyenin Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü tarafından verilmektedir. Verilen hizmetin içeriği sebebiyle Aile Çalışma Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile iş birliği yapılmakta, bunun yanı sıra sığınak içindeki hizmetlerde de çeşitli sivil toplum örgütleriyle birlikte çalışılmaktadır. 15 kişilik kapasitesiyle, 2017 verilerine göre Sığıntan yararlanan kadın sayısı 40 olup Alo Şiddet Hattı'ndan yararlanan kadınlara dair bir veriye ulaşamadı. Sığınak hizmetinde en önemli nokta sığınağın yerinin gizliliği konusudur, belirli zamanlarda mekânsal değişikliğin yapılması da bu yüzden ayrıcalıklı önem taşır. Kadıköy Belediyesi'nin uzun süredir sığınağın yerini değiştirmemesi bu anlamda bir eksiklik. Ama konunun kendiliğinden taşıdığı zorlukları da göz ardı etmemek gerek. Hâlihazırda kanunda belirtilen bir hizmet olmasına rağmen Türkiye'de sadece 137 kadın konukevi var, 2018 yılı itibariyle konukevi hizmeti vermeyen belediyelere yaptırım getirilmesi de gündemde.

Sağlık Hizmetleri

Sağlık hizmetlerine gelindiğinde bütüncül sağlık merkezlerinin yanı sıra, kadınlara ve kadın hastalıklarına yönelik olarak Kadıköy Belediyesi Mamografi Ve Kadın Sağlığı Merkezi Kadıköylü kadınlara hizmet vermektedir. Tıbbi müdahalenin yanı sıra toplu seminerlerle ve muayene sırasında bire bir görüşmeler yoluyla "Kendi Kendine Meme Muayenesi Eğitimi" verilmektedir. Bu hizmetler Sağlık İşleri Müdürlüğü tarafından verilmektedir. Sağlık hizmetlerinden yararlanan kadın sayısı 15.179'dir. Sağlık hizmetleri temel hizmetler olması sebebiyle belediyelerin öncelik verdikleri alanlardan biridir, dolayısıyla birçok belediyede hizmetler birbirleriyle benzerlik gösteriyor. Kadıköy Belediyesi'nin sunduğu farklı hizmetlerden biri olarak Gebe Okulu projesi "sağlıklı hamilelik, sağlıklı bebek" sloganıyla 2012 yılında başlatılmış. Gebe Okulu Projesi'nde; hamilelik dönemi, doğum eylemi, doğum sonrası dönem ve bebek bakımıyla ilgili bilimsel doğruları içeren eğitim içeriği ile hamile kadınların doğum ile ilgili önyargılarını ve korkularını azaltmak, anne adaylarını bebek bakımı konusunda bilinçlendirmek ve sağlıklı bebekler yetiştirmelerine yardımcı olmak amaçlanmıştır. (Kadıköy Belediyesi Faaliyet Raporu)

Eğitim ve Danışmanlık Hizmetleri

Kadıköy Belediyesi tarafından kadınlara genel ve dar kapsamlı eğitimler, kadın hakları eğitimleri verilmektedir. Bunun yanı sıra kadınlara psikolojik ve hukuki danışmanlık hizmetleri de sağlanıyor. Rasimpaşa, Hasanpaşa, Kuşdili Sosyal Hizmet Merkezlerinde Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü tarafından verilen hizmetlerin yanı sıra Potlaç projesiyle beraber Potlaçlı kadınlara yönelik atölye çalışmaları da bu eğitimlere eklendi. Psikolojik ve hukuksal destek verilen kadın sayısı 164'tür. Eğitimlerin verilmesi noktasında çeşitli sivil toplum kuruluşlarıyla protokol imzalanması yoluyla iş birliği yapılmaktadır. Bunlardan biri Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği iş birliği ile verilen Kadının İnsan Hakları Eğitimidir.

İstihdam Hizmetleri

Belediyenin kadınlara yönelik istihdam projelerine gelindiğinde, çalışmanın istihdam kısmında ele alınan meslek edindirme ve hobi kursları dışında özgün ve işlevsel birçok özelliği sebebiyle Potlaç ayrıcalıklı bir yere sahiptir.

3.9. Kadıköy Belediyesi'nde Çocuklar

Çocuğun haklarını bilen ve bunları rahatlıkla kullanan bireylerden oluşan toplum olarak niteleyebileceğimiz çocuk dostu toplumlarda amaç, kendi haklarını bilen ve uygulayabilen bir çocuk popülasyonu oluşturabilmektir. Bu noktada, çocuk dostu bir toplum yaratmanın yolu, çocuk haklarına saygı gösteren ve bu hakların savunucusu olarak çocukların ihtiyaçları doğrultusunda politikaların belirlenmesinde ve uygulanmasında rol oynayan bireyler yetiştirmektir.

Çocuk dostu toplumları oluşturan bireylerce idare edilen şehirler olarak Çocuk Dostu Şehirler, Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin uygulanması kapsamında çocuk haklarının yerel politikaların belirlenmesinde göz önünde bulundurulduğu yerel yönetimlerdir.

Ürettikleri fikirleri kent yönetimi tarafından dikkate alınan ve kentsel politikalarda karşılık bulan Çocuk Dostu Şehirde çocuklar, kent yönetiminin aktif katılımcılarıdır. Çünkü, çocuk dostu şehirlerin çocuklara fiziksel mekanlar dışında sosyal ve yönetsel alan da açması ve yerelde çocukların kendilerini ilgilendiren konularda yönetime katılması da gerekmektedir. Bu nedenle, çocuklar ile ilgili alınacak tüm kararlarda çocukların yerel hayata ve yönetime katılımı sağlanmalıdır. (ÖZSERVET, 2014)

2014-2015 yılları arasında 10 belediye ve Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu (UNICEF) tarafından yürütülen Çocuk Dostu Şehirler Projesi, yerel yönetimleri çocuk dostu politika ve program geliştirmeyi hedefleyen bir proje olarak, çocuk hakları konusunda yerel düzeyde hesap verebilirliği artırmak için karar verme mekanizmalarına toplumun katılımının olmasını desteklemekte ve bu nedenle çocukların kentsel değişimin ana öncülleri olması için belediyeleri anahtar olarak görmektedir. (Url, 2019)

Gerek çocukların gerekse de toplumun diğer kesimlerinin günlük hayatını etkileyen birçok hizmeti yürüten belediyelere çocuk haklarının korunması ve uygulanması kapsamında önemli görevler düşmektedir. Çocuklar için yaşanabilir çevreleri oluşturmakla sorumlu olan belediyeler, birçok konuda hem probleme hem de çözüme en yakın idareler olarak, kendi sınırları içinde yaşayan vatandaşların ve vatandaşların oluşturduğu toplumsal grupların ihtiyaçlarını ve sorunlarını en iyi bilen ve bunlara çözüm üretecek olan kurumlardır. (UNICEF, 2018)

Türkiye'de şehirleşme oranı, büyüyen ekonomi, sanayileşme ve kırdan kente göç ile gittikçe hızlanarak artmaktadır. Nüfusun üçte birini oluşturan çocukların gereksinimleri ve öncelikleri bu dinamik ve hızlı değişim sürecinde dikkate alınmalıdır.

Bu amaçla, yerel yönetimlerin sorumluluğunda olup, UNICEF tarafından belirlenen Çocuk Dostu Şehirler girişiminin hedefleri:

- Sağlık ve eğitim gibi temel hizmetleri almak
- Caddede tek başına güven içinde yürümek
- Arkadaşları ile oyun oynamak ve yeşil alana sahip olmak
- Kültürel ve sosyal etkinliklere katılmak
- Etnik köken, din, gelir, cinsiyet veya engellilik durumu ne olursa olsun, her hizmete erişime sahip şehrin eşit vatandaşı olmaktır. (Url, 2019)

1982 Anayasası, kadın, çocuk ve yaşlılar gibi korunmaya muhtaç kesimlere yönelik olarak devlete önemli sorumluluklar yüklemiştir. Fakat günümüzde, merkezi hükümetlerin bu tarz sosyal politika alanlarında yetersiz kaldıkları görülmekle beraber, halkın ortak ihtiyaçlarına yönelik olarak kurulan yerel yönetimlerin bu alanlarda faaliyet göstermesi, toplumsal tabanda karşılık bulmaktadır.

Çocuk Haklarına ve Çocuklara İlişkin Mevzuata Genel Bir Bakış

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin birinci maddesinde "Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır." denilerek çocuğun tanımı yapılmıştır.

Sosyal politika alanında çocuklara yönelik yasal düzenlemeler ve kurumlar oluşturma şeklinde ortaya çıkan sosyal politika uygulamaları, kapitalist batı toplumlarında ortaya çıkmıştır. (Mamur Işıkcı & Karatepe, 2016)

Çocukların gereksinimlerinin karşılanmasındaki amaç olarak çocukların çıkarlarının korunmasının sebebi ise onların sahip oldukları haklardır. Çocuk hakları uluslararası alanda farklı tarihlerde gündeme gelerek 20.y.y. içinde önemli bir gelişme göstermiştir. (Sunal, 2010)

Türkiye'de ise, 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile çocuklara yönelik hizmetlerin verilmesi yerel yönetim birimlerine devredilmiş, mezkur kanunun 6. maddesinde ".. .Belediye sınırları il sınırı olan Büyükşehir Belediyeleri hariç. sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları açmak" il sınırları içinde il özel idarelerinin görevlerinden sayılmıştır.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. maddesinde yer alan "Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000'in üzerindeki belediyeler, kadınlar ve çocuklar için konukevleri açmak zorundadır. Diğer belediyeler de mali durumları ve hizmet önceliklerini değerlendirerek kadınlar ve çocuklar için konukevleri açabilirler." hükmü ile 77. maddesinde yer alan "Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular" hükümleri birlikte düşünüldüğünde, yasama erkinin çocuklara yönelik olarak yerel yönetimlere kapsayıcı sorumluluklar yüklediği değerlendirilmektedir.

İhtiyaçları karşılanmayan, hakları tanınmayan ve güçsüzlüğü sebebiyle, haklarını koruması gereken polis, savcının ve hâkimin ve hatta en yakınları olan anne ve babasının dahi, her türlü baskıda bulunabileceği çocuğun, hukuk kurallarıyla özel olarak korunması gerekir. (ÖZSERVET, 2014)

Örneğin, Sözleşmede 31. Maddede ele alınan ve çocuk için vazgeçilmez haklardan birisi olan Oyun Hakkı, ancak çocuğun çevresine güvendiğinde ve kendisini güvende hissettiğinde kullanılabilir bir hak olması açısından çok güzel bir örnektir. Çocukların temel oyun gereksinimleri basittir. Bu anlamda çocuklar, kendilerince oyun oynayabilecekleri güvenli ve erişilebilir bir alan gereksinimi duymaktadırlar. Bu alanın yeni şeyler yaratmaya ve var olanları değiştirmeye elverişli olması önemlidir olmakla birlikte ayrıca, çocukların oyun alanlarının evlerine de yakın olması gerekmektedir. Bu noktada, yaşayan sokaklar oluşturmak, sokakları oynanabilir kılmak önemlidir. Sokaklar çocukların olmalı, çocuklar güvenlik kaygısı olmadan, özgürce oynayabilmelidirler. Modern dünyada oyun "şeylerle oynamak" anlamına gelse de tarih boyunca oyun şeylerle oynamaktan çok "başkalarıyla oynamak" anlamını taşımıştır. Belediyelerin, çocukları yeniden arkadaşlarıyla ve gerçek fiziksel mekanlarda oynayan çocuklar haline getirmek üzere politikalar üretmesi gerekmektedir. (ÖZSERVET, 2014)

Ülkemizde, çocuklarla ilgili sosyal politika alanlarında var olan eksiklikler ve sorunlar, özellikle 2000'li yıllardan itibaren, değişen sosyo-ekonomik ve siyasal koşullar ile toplumun genel olarak çocuklara yönelik bakışındaki değişim sebebiyle derinleşmiştir. Bu noktada, ulusal bir çocuk politikasının eksikliği sebebiyle, çocuklarla ilgili yerel düzeyde yapılacak

olan hem temel sorunları gidermeye yönelik hem de çocuğu daha özgür ve yetkin kılacak sosyal politika çalışmaları büyük önem arz etmektedir.

Doğaları gereği bağımlı olan çocuklar, temel gereksinimlerini karşılayamamalarından ve bu sebeple gördükleri zarardan ötürü sorumlu tutulamazlar. Bu noktada sorumlu olanlar aile, toplum ve devlettir. Bu kapsamda, toplam nüfusa oranı %8 ve 0-9 yaş arası 37.299, 0-14 yaş arası ise 55.427 çocuk nüfusuna sahip olan Kadıköy Belediyesi tarafından çocuklara yönelik çalışmalar şu şekildedir:

Eğitim Hakkı Alanındaki Hizmetler

Çocukların eğitim hakkını tanıyan Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 28. Maddesine göre taraf devletler, çocuklara ücretsiz zorunlu temel eğitimi sağlamalı ve ortaöğretimi genel ve mesleki olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütleyerek, bunları tüm çocuklara açık bulundurmalıdır.

Türkiye'de Anayasanın 42. maddesinde ilköğretimin kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunlu ve Devlet okullarında parasız olduğu hüküm altına alınarak, eğitim hakkı tüm çocuklar için eşit olarak anayasal zorunluluk şeklinde öngörülmüştür.

Özellikle 1970'lerde ortaya çıkan ve kamu yönetimine olan yaklaşımları da etkileyen post - Fordizm akımı ve neoliberal politikaların etkisiyle, devletin birçok alanda olduğu gibi eğitim alanına yönelik yatırımlarını da azaltması, tarihsel olarak kamusal bir hizmet olan eğitimde, özel sektörün de faaliyet göstermesine yol açmıştır. Bu durum, devlet okullarında nitelikli bir eğitim alamayan vatandaşların bizzat devlet tarafından özel sektöre yönlendirilmesine yol açmış, zaten dezavantajlı durumda olan alt gelir grubu ailelerin çocukları özel okullarda ve özel dershanelerde eğitim alamadıkları için mevcut durumlarından daha da dezavantajlı hale gelmişlerdir.

Merkezi idarenin açtığı bu boşluğu doldurma noktasında, belediyelerin aksiyonda bulunmaları, vatandaşların yaşadıkları mağduriyetlerin giderilmesi açısından oldukça önemlidir. Kadıköy Belediyesi'nin de bu anlamda sunduğu hizmetler bulunmaktadır.

Eğitim ve etüt merkezleri olarak 19 Mayıs Gençlik ve Çocuk Eğitim Merkezi ile Kuş Dili Gençlik ve Çocuk Eğitim Merkezi öne çıkmakla birlikte, Fazıl Hüsnü Dağlarca Çocuk Etüt Merkezi, Cemal Süreya Çocuk Etüt Merkezi, Bedri Rahmi Eyüboğlu Çocuk Etüt Merkezi ve Kemal Tahir Çocuk Etüt Merkezi bu alanda hizmet vermektedirler.

Kadıköy sınırları içinde yaşayan çocukların eğitimlerine destek olmak, sağlıklı sosyalleşme olanakları sağlamak, etüt ve pekiştirme çalışmaları yaparak çocukların düşünsel ve sosyal gelişimlerine katkı sağlamak için 2008 yılından bu yana ücretsiz biçimde hizmet veren Çocuk Etüt Merkezleri, yaklaşık 3.000 çocuğa yönelik olarak onların yardımcı ders kitaplarını da temin eden çalışma kapsamında çocuklarla sanat, kitap ve felsefe etkinlikleri de gerçekleştirilmektedir.

Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğünce, sosyo-ekonomik ihtiyaç sahibi ve eğitimine devam eden çocuklara yönelik olarak eğitim materyali desteği de verilmektedir. Proje için öngörülen maliyeti 250.000,00 TL olan ve tamamı belediye kaynakları tarafından karşılanan bu hizmetten ortalama 1200 çocuğun faydalanması beklenmektedir. 2015 yılından itibaren sunulan bu hizmetin maliyetinin tamamı belediye kaynakları kullanılarak karşılanmakta olup, bu hizmetin sürdürülebilir nitelikte olduğu düşünülmektedir.

2016 yılında kullanıma açılmış, 250 m2 kapalı kullanım alanına ve 63 çocuk kapasitesine sahip, Fenerbahçe Parkı Çocuk Yuvası, bahçe içerisinde, müstakil binada hizmet vermektedir. Diğer yuvalardan farklı olarak doğa ile iç içe olan ve Kadıköy Belediyesine ait perma kültür bahçesinde doğal bitki yetiştirmeyi, bahçecilik hakkında bilgilendirmeyi hedefleyen yuva ekibine, Kadıköy Belediyesi Park Bahçeler Müdürlüğü destek vermektedir.

Sürdürülebilir çevre ve ekolojik mimari doğrultusunda uygulama yapılmak üzere tasarlanan Bahriye Çok Ekolojik Çocuk Yuvası projesi ile tasarlanan ve kurulan yuva, inşaatından iç tefrişatına, enerji ve su gibi temel altyapısına değin, bütünüyle çevreci bir tasarım ile gerçekleştirilmiştir. Çocukların her türlü gelişimine uygun olarak çok fonksiyonlu ve farklı alternatiflerin sunulduğu kum ve toprak alanlar, çim tepeler, labirent bahçe, çeşitli meyve ve diğer yenilebilir bitkilerden oluşturulmuş 462 m2 bahçe ile çocuğun her aşamasında içinde bulunduğu perma kültür çalışmaların uygulandığı bir ekolojik peyzaja sahiptir. Okul öncesi eğitimlerine ekolojik bir yuvada başlayan çocuklar, madde döngüsü ve temel çevre bilgilerini yaşayarak öğrenmektedir. 110 kişilik kapasiteye sahip olan kreşin, belediye tarafından çocuklara yönelik olarak hayata geçirilen en önemli hizmetlerden biri olduğu değerlendirilmektedir.

Yukarıda sayılan iki çocuk yuvasına ek olarak, Hasan Ali Yücel Çocuk Yuvası, İsmail Hakkı Tonguç Çocuk Yuvası ve Mevhibe İnönü Çocuk Yuvası ilçe genelinde hizmet vermektedir. Kreş hizmeti veren bu kuruluşların var olan yoğun talebi karşılamakta yetersiz kaldıkları ve belediyenin bu alanda daha fazla yatırım yapması gerektiği değerlendirilmektedir.

Bunun yanında, Kadıköy'de ikamet eden ihtiyaç sahibi yurttaşların 7 -14 yaş arası çocuklarına yönelik gönüllü eğitimcilerin desteği ile Temmuz ve Ağustos ayları olmak üzere 2 ayrı dönemde Yaz Spor Okulu organizasyonu, gerçekleştirilmektedir. 2 dönemde toplam 120 çocuk hizmetten yararlanmıştır. Bu projenin, Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğünden ziyade farklı bir birim tarafından gerçekleştirilmesinin daha doğru olacağı düşünülmektedir.

Ayrıca, yaz dönemi boyunca 14 farklı ülkeden, 18-25 yaş grubunda olup üniversitede eğitim gören öğrenci gençlerin mentörlüğünde, 8-15 yaş grubu engelli ve engelsiz ilköğretim ve ortaokul çocuklarına yönelik olarak eğitimler, hak ve farkındalık atölyeleri, deneyim paylaşımı, kültürel etkileşim ve rol model çalışmalarını kapsayan Büyülü Adımlar Projesi gerçekleştirilmektedir.

AIESEC ile paydaş olunan 8.000 TL maliyetli Yaz Okulu projesi ile engelli bireylerin bağımsız yaşam için insan hakları temelinde eğitim almalarını sağlamak, kültürel farkındalık yaratmak ve kendini ifade etme özgürlüğü kazandırmak amacıyla yürütülen çeşitli projelere devam edilmesi planlanmaktadır.

Engelsiz Sosyal Hizmet bünyesinde, engelli çocuklara ve ailelerine yönelik olarak özel eğitim danışmanlığı hizmeti sunulmaktadır. Yılda ortalama 100 kişiye sunulan bu hizmetin engelli çocuklara yönelik bir hizmet olması bakımından önem taşıdığı değerlendirilmektedir. Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında, çocukların katılım kolaylığını da gözeterek oluşturulan özel programlarla etüt merkezleri, kütüphaneler ve çocuk -gençlik sanat merkezlerinde düzenlenen yaz okulları, özellikle etkinliklere erişim zorluğu olan çocukların transferleri de sağlanarak katılımları gerçekleştirilmektedir.

Çocuk Etüt Merkezlerinin içinde yer alan Çocuk Kütüphaneleri de çocukların etüt saatleri dışında kitaplara ulaşımını sağlaması açısından önemlidir. 5 ayrı etüt merkezinin içinde bilgisayar odaları da bulunan kütüphaneler, yılda ortalama 1.000 çocuğa hizmet vermektedir.

"İlk Kütüphane" projesi ise İnteraktif Çocuk Kütüphaneleri olarak ifade edilen ve 0-3, 3-6, 6-8 yaş grupları ile oyun ve kitap odaklı etkinliklerle 2014 yılından bu yana çocukları oyunla kitapla buluşturarak 3.000 çocuğa hizmet veren bir projedir.

Yerel yönetimlere eğitim alanında geniş yetki ve sorumlulukların verildiği Finlandiya'da uygulanan eğitim programlarının hedefi, çocukların bireysel anlamda potansiyellerini arttırmaktır. Ülkede, sadece okullar değil, okul servisleri, yemekler ve tüm okul kırtasiye, ders ve yardımcı kitaplar da yerel yönetimler tarafından ücretsiz olarak kendi bütçelerindeki

eğitim kaleminden karşılanmaktadır. Bu anlamda Finlandiya, kalkınma yolunda en önemli kaynağı olarak çocukları görmektedir. (Özservet, 2014)

Sağlık Hakkı Alanındaki Hizmetler

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ile taraf devletlerin, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanımalarını ve taraf devletlerin, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba göstermesini ve bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip etmelerini zorunlu kılmıştır.

Devlet eliyle sunulması gereken bir kamu hizmeti olan sağlık alanında, yerli ve yabancı özel sektör yatırımlarının önünü açarak karlı hale getirmek, sağlık hizmeti alımında yaşanan eşitsizliği düşük gelir grubuna sahip vatandaşlar aleyhine derinleştiren bir uygulamadır.

1970'lerin sonlarından itibaren tohumları atılan ve 1980'lerden sonra artarak devam eden küreselleşme olgusu ile sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesine yönelik çalışmalar, ülkemizde özellikle 2003 yılından sonra hızlanmıştır.

Bir ilçe belediyesi olarak Kadıköy Belediyesinin kendi kaynaklarını kullanarak çocuklara yönelik sağlık hizmeti sunma noktasında genel olarak beklentiyi karşıladığı değerlendirilmektedir.

2008 yılından beri ilçede öğrenim gören ilköğretim ve anasınıfı çağındaki çocuklara sağlık hizmeti veren Kadıköy Belediyesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Merkezinde, Kadıköy ilçesi sınırları içerisinde yer alan resmi ilköğretim okullarındaki çocukların boy, kilo ve tansiyon ölçümü, ardından genel bir sağlık kontrolü yapılmakta olup, çocukların gelişim süreçlerini takip amaçlı muayeneler ve uzman psikolog tarafından psikolojik danışmalık hizmetleri ücretsiz olarak verilmektedir.

Sosyo-ekonomik ihtiyaç sahibi ve eğitimine devam eden çocuklara yönelik olarak sünnet hizmeti sunulmaktadır. Proje için öngörülen ve tamamı belediye tarafından karşılanan maliyet 25.000,00 TL olup, yılda ortalama 100 çocuğa sunulan bu hizmetin, Sağlık Müdürlüğü'nce yerine getirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

2007' de hizmete açılan Çocuk Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi ile 2009'da hizmete açılan Diş Ameliyathane Ünitesi, ilçe sınırları dahilindeki ilkokullarda okuyan çocuklara yönelik olarak Koruyucu Diş Sağlığı Hizmetleri, Tedavi Edici Diş Sağlığı Hizmetleri ve hem çocuklara hem de velilere ağız ve diş Sağlığı ve Oral Hijyen Eğitimleri olmak üzere çeşitli hizmetler sunmaktadır. Ayrıca, engelli vatandaşlara yönelik olarak Genel Anestezi Uygulaması Altında Diş Sağlığı Hizmetleri ile velilerine ve sosyal hizmetlere bağlı devlet kurumlarından gelen engelli bireylerin bakıcılarına Ağız - Diş Sağlığı ve Oral Hijyen Eğitimleri verilmektedir. Bunun yanı sıra, İstanbul Halk Sağlığı Müdürlüğü ile yapılan protokol kapsamında 60 ayını doldurmuş ana sınıfı çocuklarına ve özel ilkokul 1. ve 2. sınıf çocuklarına Yerel Flor Uygulaması hizmetleri ücretsiz olarak verilmektedir.

Toplumu ruhsal ve zihinsel gelişimin önemi konusunda bilgilendirmek, bilinçlendirmek ve bu konuda farkındalık yaratmak amacıyla Çocuk Koruyucu Ruh Sağlığı projesi yürütülmektedir. Bu bağlamda, proje ile 0-18 yaş aralığındaki çocukların ruhsal ve zihinsel gelişimlerini tespit etmek, danışmanlık yapmak ve ihtiyaç duyanların ruhsal tedavilerini yapmak amaçlanmaktadır.

Sosyal ve Kültürel Alanlardaki Hizmetler

İnsanoğlunun fiziksel veya biyolojik olmayan, daha ziyade sosyal bir varlık olmasından ve iletişim ihtiyacından kaynaklanan sosyal ve kültürel faaliyetler, yalnızca yetişkin bireyler için değil aynı zamanda çocuklar için de en hayati ihtiyaçlardır. Bireye sağladığı faydaları

doğrudan ölçülmenin mümkün olmamasına rağmen sosyal ve kültürel ihtiyaçların tatmin edilmesi, sağlıklı yaşamak ve kişisel gelişimi ve olgunlaşmayı gerçekleştirmek açısından çocuklar için son derece önemlidir.

Bu nedenle çocuklara yönelik olarak yapılan sosyal politika çalışmalarında sadece temel ihtiyaçların değil duygusal açıdan gereksinimlerinin de karşılanması konusu da göz önünde bulundurulmalıdır. İnsan onuruna uygun bir hayat yaşamak hedefiyle ve sosyal eşitsizlikleri gidermek amacıyla, nefret duygularının yerine sevgi ve kardeşlik duygularını koymanın yolu, çocukları bu değerlerle yetiştirmektir. Ancak bu yolla eşitlik esasına dayalı adil bir toplum yaratılabilir.

Bu kapsamda, çocukların sanatsal, kültürel ve sosyal gelişimlerine katkı sağlayacak ve yaygın sanat eğitimi yaparak ücretsiz sanat eğitimini geniş kesimlere ulaştırmayı amaçlayan Çocuk Sanat Merkezi projesi, 2007 yılından bu yana on binlerce çocuğu 10 ayrı sanat dalıyla tanıştırmış olmasıyla Kadıköy Belediyesi'nin çocuklara yönelik sosyal politika uygulamaları arasında önemli bir yere sahiptir.

Aynı şekilde, çocuklarda düşünme, soyutlama ve çizme yeteneklerini geliştiren, demokrasi ve hoşgörü kültürünü erken yaşlarda çocuklara ve gençlere kazandıran çalışmalara odaklanan Karikatür Evi, ücretsiz atöller ve seminerleri ile sergileri ve çeşitli etkinlikleriyle karikatürü gelecek yıllara taşıyan bir rol üstlenerek sosyal politikanın kültürel hizmet alanındaki çeşitliliğinin güzel bir örneği olmaktadır.

Okulların tatil olduğu yaz aylarında, çocukları erken yaşlarda tiyatro ile tanıştırmayı hedefleyen ve 16 yıldır devam ederek Kadıköy'le özdeşleşen Çocuk Tiyatro Festivali, ücretsiz olarak çocuk oyunları sunmaktadır.

Çocukların ve gençlerin kış mevsiminde spordan uzak kalması ve hızlı okul temposunda sosyal yaşamdan soyutlanmasının gençlerin psikolojisi üzerinde olumsuz bir etki yarattığı toplumbilimciler tarafından tespit edilmiştir. Sportif bir faaliyet olmasının yanında çocukların sosyalleşmesine de katkı sağlayan Buz Pateni Pisti Projesi ile çocukları ve gençleri spora teşvik etmek ve tanınırlığı az olan buz sporlarıyla tanıştırmak amaçlanmıştır.

Engellilerin sosyal yaşama, sanat ve kültürel faaliyetler kanalıyla katılımlarının sağlanması amacı ile Mehmet Sait Aydoslu İşitme Engelliler Okulu ile birlikte "İzler Düşler ve Gerçekler" Sergisi gerçekleştirilmiştir.

Çocukların sağlıklı ve güvenli gelişimleri için kültürel, sosyal, sağlık ve eğitim avantajları sağlamak amacıyla merkezlerde yürütülen Çocuk Sınıfı hizmeti, Sosyal Hizmet Merkezlerinden yararlanan çocukların merkezlerde sağlıklı ve nitelikli zaman geçirmeleri için düzenlenmiş aktivite ve atölye odalarıdır. Aynı zamanda merkezlerden hizmet alan kadınlar ile yapılan mesleki çalışmalar sırasında varsa çocukları oyun odasında zaman geçirmektedir.

6. ve 7. sınıf öğrencisi çocuklarda, savaşı ve toplumsal çatışmalardaki şiddeti destekleyen kavramlara ilişkin soru işaretleri oluşturmak; ayrımcılık ve ötekileştirme üzerine konuşmak ve çocukların toplumdaki farklı sosyal gruplara ait insanlarla olumlu iletişim kurma becerilerini arttırmak amacıyla gerçekleştirilen Ben ve Başkaları Atölyesi yılda 3 kez düzenlenmektedir. TODAP ile paydaş olunan projede, çocukların sağlıklı ve güvenli gelişimleri için kültürel, sosyal, sağlık ve eğitim avantajları sağlamak amacıyla gerçekleştirilen atölyeler, farklı formlarda devam edecektir. Yılda ortalama 100 çocuğun yararlanması beklenen projenin maliyeti 500,00 TL'dir. Böylesi oluşumların, yerel yönetimlerin bütçeden daha fazla para harcamasını gerektiren pahalı işler olmadığı, sadece paranın doğru yere ve sağlıklı şekilde harcanmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir.

Sosyal yönü daha ağır basan bir hizmet olarak Çocuk Bezi Desteği uygulaması, sosyo-ekonomik ihtiyaç sahibi çocuklara yönelik olarak, tüm ilçeye, iki ayda bir olmak üzere tüm

yıl boyunca sunulmaktadır. Tamamı belediye kaynaklarınca karşılanan ve öngörülen maliyeti 220.000,00 TL'dir.

Diğer uygulamalarından farklı olarak sadece Kadıköy özelinde değil tüm ülkeye yönelik olarak uygulanan Anadolu'ya Yardım Kampanyası ise ayrı olarak ele alınması gereken bir projedir. Anadolu'nun ihtiyaç sahibi bölgelerine gelen talep sonucu kitap, oyuncak, giysi, eğitim materyali vb. ihtiyaçlara yönelik olarak ülke genelinde tüm dezavantajlı birey ve gruplar nezdinde sunulan bu projenin öngörülen maliyeti 41.500,00 TL olup tamamı belediye kaynaklarınca karşılanmaktadır.

Çocuklara yönelik kültürel hizmetlere örnek olarak İtalya'nın Fano Belediyesi verilebilir. Belediye, çocukların oynaması ve kullanması için bir 'Çocuk Evi' açılmasına karar vermiştir. Daha sonra, Kent Konseyi bünyesindeki Çocuk Kurulu tarafından çocukların bu alandaki isteklerinin neler olduğu belirlenmiş ve uygulanmıştır. Çocukların bu faaliyetlerini evdeki yetişkinlerle ortaklaşa yapmalarına evrilen bu süreç, çocukların yetişkinlerle birlikte geçirdikleri vaktin artarak herkes tarafından benimsenmesini sağlamıştır. (Özservet, 2014)

Korunma Hakkına Yönelik Hizmetler

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin üçüncü maddesinde;

"Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler." hükümleri yer almaktadır.

Korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usûl ve esasları düzenlemek üzere çıkarılan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu hükümlerine göre, korunma ihtiyacı olan çocuk, bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu ifade etmektedir.

Mezkûr kanunun "Koruyucu ve destekleyici tedbirler" başlıklı beşinci maddesi;

"Koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir. Bunlardan;

a) Danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye,

e) Barınma tedbiri, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya, yönelik tedbirdir." hükmünü,

"Kurumlar" başlıklı kırk beşinci maddesi;

"Bu Kanunun 5 inci maddesinde yer alan koruyucu ve destekleyici tedbirlerden;

a) (a) ve (e) bentlerinde yazılı danışmanlık ve barınma tedbirleri Milli Eğitim Bakanlığı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve yerel yönetimler, tarafından yerine getirilir." hükmünü amirdir.

Dolayısıyla, Kadıköy Belediyesi Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü tarafından yürütülen Rasimpaşa Sosyal Hizmet Merkezi ile Kadın Sığınma Evi, her ne kadar diğer dezavantajlı

gruplara yönelik olarak kurulmuş olsalar da çocuklara yönelik bir hizmet olarak da düşünülmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Bunun yanında, mülteci çocuklar, sokakta çalışan çocuklar, sokakta yaşayan çocuklar, suça sürüklenen çocuklar, şiddet mağduru çocuklar, cinsel istismar mağduru çocuklar ve madde bağımlısı çocuklar gibi sorunlar üzerinde durulan Risk Altındaki Çocuklar Çalıştayı da belediye bünyesinde çocuk politikalarının geliştirilmesi amacıyla çalışmalar yapılmasına devam edilmesi açısından önem taşımaktadır. Söz konusu çalıştaya alanda çalışan ilgili kurum ve STK'lar davet edilmiş ve 120 kişi katılmıştır.

Çocukların güvenliği ve korunmasına yönelik dünyadan örnek gösterilebilecek projelerden biri de Fano Belediyesi tarafından hayata geçirilen "Okula Yalnız Başımıza Gidiyoruz" kampanyasıdır. Çocukların bağımsızlığını kazanmalarının en büyük göstergelerinden biri olabilecek olan okula tek başlarına gitmelerini sağlamaya yönelik olarak yollardaki trafik işaretleri bu kapsamda yenilenmiş ve uyumlaştırılmış, çocukların okul yollarını sevmeleri için sokak güzelleştirme çalışmaları yapılmış hatta öğretmenler çocukların çantalarındaki yükü azaltacak şekilde ders programlarında değişiklikler yapmışlardır. (ÖZSERVET, 2014)

Kadıköy Belediyesi'nin çocuklara yönelik olarak uyguladığı sosyal politikaların, Türkiye genelindeki diğer ilçe belediyeleri ile kıyaslandığında oldukça başarılı olduğu ortadadır. Fakat bu başarıda, kamusal haklarının farkında olan yüksek eğitilmiş ve üst gelir grubuna mensup Kadıköy sakinlerinin payı büyüktür. Bu anlamda, uluslararası iletişimi yüksek ve dünya ile entegre olabilen ilçe sakinlerinin taleplerini bütçe kısıtı altında karşılayabilmek önemlidir. Kadıköy Belediyesi'nin uluslararası projelere, örneğin, Kardeş Kent ilişkilerini güçlendirerek veya yenilerini kurarak, kültürel köprüler kuracak birlikteliklere daha fazla ağırlık vererek Kadıköy'ün yurtdışında da varlığını göstermesinin önemli olacağı değerlendirilmektedir.

3.10.LGBTİ Yurttaşlar

LGBTİ (Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Transeksüel, İnterseksüel) bireyler, toplum içerisinde cinsel kimlik ve cinsel yönelimlerini açıklıkla yaşayabilmeleri, ayrımcılık ve nefret suçlarına maruz kalmadan insan hak ve özgürlüklerini rahatça kullanabilmeleri, kimliklerinin hukuksal anlamda da toplumsal normlar açısından da kabul edilebilmesi için dünyada da Türkiye'de de uzun yıllardır mücadele etmektedirler. Dünya'daki mücadeleler 1960'lı yıllarda Harvey Milk ile Amerika'da başlayan ilk mücadele, Türkiye'de ise 1990'lı yıllarda ortaya çıkmıştır. 2000'li yıllarda dernekleşme sürecine gidilen LGBTİ mücadelesinde, 2013 yılında Gezi Eylemleri mücadelenin toplumun farklı kesimlerinde karşılık ve destek bulmasını hızlandırmış hatta Gezi Eylemleri esnasında LGBTİ Blok olarak kendiliğinden ortaya çıkan platformun Gezi'nin diğer bileşenleriyle süreç boyunca kurduğu iletişim ve dayanışma ağı sayesinde LGBTİ mücadelesinin bir siyasi özne olarak görülmesini sağlamıştır. 2013 yılında LGBTİ mücadelesinin destekçilerinin ve toplumsal karşılığının artmasının ardından 2014 yılındaki yerel seçimler, bu mücadelenin siyasi alanda muhatap bulması ve güçlenmesi için bir fırsat doğurmuştur.

Dünyada da Türkiye'de de LGBTİ bireylerin yürüttüğü cinsel kimlik ve cinsel yönelim haklarında eşitlik mücadelesinin iki ayağı bulunmaktadır. İlk olarak bu mücadelenin LGBTİ bireylerin, toplumdaki tüm bireylerle eşit değerinde olduklarının sadece Anayasal bir söylem olmaktan öte fiili bir durum olarak hissedilmesi ve deneyimlenmesi ile ilgilidir. İkinci olarak ise yürütülen mücadele toplumsal kaynaklara ve hizmetlere erişimin eşit olması ile ilgilidir. Bu bağlamda yürütülen mücadelenin siyasi alanda tezahür edebilmesiyle ilgili elde edilen kazanımların tamamı Türkiye'de de dünyada da yerel yönetimlerde temsiliyet elde etmeyle

başlamıştır. Bu nedenle mücadelenin iki ayağı için de yerel yönetimler hem önemli bir basamak hem önemli bir mücadele ve müdahale alanıdır.

LGBTİ mücadelesinde dünyadaki örnekler incelendiğinde yerel yönetimlerde temsiliyetle başlayan siyasal alandaki görünürlüğün mücadeleye katkılarının gözlemlenmesi mümkündür ve bu deneyimler Türkiye'deki LGBTİ örgütlerine yol gösterici olmuştur ancak Türkiye özelinde sadece bu nedenle değil, aynı zamanda merkezi hükümetin LGBTİ'lere yönelik baskıcı ve dışlayıcı yaklaşımları sebebiyle de günümüz koşullarında yerel yönetimler neredeyse tek siyasal temsiliyet ve politika üretme alanı konumundadır. Bu sebeplerle yerel yönetimlerle temas kurmanın ve temsil edilmenin öneminin farkında olan LGBTİ örgütleri, Gezi Eylemleri ile aldıkları yolun ardından gelen 2014 yerel seçimlerinin doğuracağı fırsatı doğru değerlendirebilmek adına yerel yönetimlerin bu mücadelelere nasıl dahil olabileceğine dair uzun süreli çalışmalar yapmış ve LGBTİ bireylere yönelik sosyal politika hizmetleriyle ilgili beklentileri ve yerel yönetimlerin mücadeledeki rolünü belirleyen tartışmaları ortaya koymuştur. Bu noktada 2014 yerel seçimleri öncesi SPoD (Sosyal Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği)'un çağrısı üzerine İstanbul'da LGBTİ hakları konusunda çalışan sivil toplum kuruluşlarının bir araya gelerek oluşturduğu "LGBTİ Siyasal Temsil ve Katılım Platformu" bu çalışmaların ilk adımı olarak ortaya çıkmıştır. Böylelikle, LGBTİ+'ların yereldeki siyasal taleplerini duyurmak, LGBTİ hakları mücadelesini güçlendirmek için siyasetin araçlarını kullanmak gibi amaçlarla kurulan bu platform, örgütlü ya da bağımsız aktivistlerin siyasal gündemi tartışabileceği bir zemin oluşturmıştır. Daha sonra yine bu platformun çalışmalarının da katkılarıyla, SPoD ve Genç LGBTİ+ (Genç Lezbiye n Gey Biseksüel Trans İnterseks Gençlik Çalışmaları ve Dayanışma Derneği) tarafından "LGBTİ+ Dostu Belediyecilik Protokol Metni" yayınlanmış, belediye başkan adaylarının imzasına sunulmuştur. Türkiye genelinde 40 belediye başkan adayının bu protokolü imzalamasıyla birlikte adaylar seçim çalışmalarında, LGBTİ haklarına duyarlı olduklarını ve seçilmeleri halinde cinsel kimlik ve cinsel yönelim eşitliği konusunda politika üreteceklerini beyan etmişlerdir. Bu protokolü imzalayan 40 belediye başkan adayından 4 tanesinin seçimi kazanmasıyla birlikte sürecin seçim öncesi boyutu kapanmıştır. Ardından süreç, protokolü imzalayan belediye başkanları ile seçimden sonra görüşmeler yapılmasına ve belediyelerde toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı ve LGBTİ+ bireylere yönelik sosyal politika uygulamalarının gerçekleşmesi için gereken aksiyonların takipçisi olunmasına evrilmiştir.

Yerel yönetimlerde LGBTİ+ bireyler için sosyal politika uygulamalarından bahsederken, belediyelerin görev ve sorumluluklarına bakılması gerekmektedir. Özellikle de hak temelli mücadeleler açısından merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki yetki paylaşımı, bu bağlamda üzerinde durulması gereken önemli noktalardan biridir. Yerel yönetimlerin yetki, görev ve sorumluluklarını aşan, gerçekdışı beklentilere girilmemesi gerekmektedir. Yerelleşmenin sağlayacağı imkanlar önemlidir ancak temel hak ve özgürlüklerin merkezi yönetimin görev ve sorumlulukları arasında olması nedeniyle bu kapsamda mücadelelerin ve tartışmaların yerel yönetimler üzerinden yürütülmemesi gerektiği bir gerçektir. Bu durumda belediyenin görev, yetki ve sorumlulukları dahilinde yapabileceklerinin çerçevesini tespit etmek önemlidir. Türkiye'de cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimler hukuksal olarak korumalı kategoride değildir ve LGBTİ haklarına dair hiçbir yasal düzenleme bulunmamaktadır, bu nedenle belediyenin görev ve sorumlulukları arasında da LGBTİ bireylere yönelik özel bir madde yoktur. Ancak Belediye Kanunu'nda da belirtildiği şekilde, her yurttaşa eşit hizmet götürmek belediyenin temel görevi olduğu için özel olarak LGBTİ bireylerden bahsedilmese dahi, LGBTİ bireylerin hizmetlere erişimi konusunda yaşadıkları sıkıntıları aşmak için belediyelerin çözümler bulması gerektiği bir gerçektir.

Bu çerçevede, yerel yönetimlerin politika ve hizmet üretmesi gereken sorunların tespiti önemlidir. LGBTİ örgütleri, çeşitli çalışmalarla bu sorunları ve yerel yönetimlerden beklentilerini ortaya koyan yayınlar çıkararak belediyelerle iletişime geçmişlerdir. LGBTİ hakları konusunda yerel yönetimlerden beklentiler, SPoD'un hazırlamış olduğu Yerel Siyasette LGBT Hakları kitapçığında şu şekilde belirtilmiştir:

- Özel ihtiyaç alanına denk düşmeyen hizmet alanlarında LGBTİ'lere yönelik ayrı hizmetler değil, herkese yönelik hizmetlere LGBTİ eşitliği yaklaşımı entegre edilmelidir. Çünkü LGBTİ bireylere kör bir eşitlikçi belediyeçilik mümkün değildir.
- LGBTİ eşitliği perspektifini içeren toplumsal cinsiyet temelli analiz bütçe oluşturma süreçlerinde bir zorunluluk haline getirilmelidir.
- Yalnızca hizmet sunumunda değil, hizmetlerin planlanması ve denetiminde belediye ve LGBTİ hakları dernekleri arasında ortaklıklar kurulmalıdır.
- Belediye hizmetlerinin özelleştirilmesi ya da taşeronlaştırılması durdurulmalıdır.
- Belediyelerde açık LGBTİ bireylerin istihdamı sağlanmalıdır.
- Belediyelerin hizmet satın aldığı tüm kurumlardan istihdamlarında LGBTİ eşitliğini sağlamaları şartı konulmalıdır.
- Belediyelerin LGBTİ dernekleri ile ortak güçlendirme çalışmaları yapmalıdır.
- Bakıma ihtiyaç duyan hasta, yaşlı ya da engellilere yönelik LGBTİ bireyleri 'gören' bir profesyonel bakım desteği sağlanmalıdır.
- LGBTİ bireylerin ayrımcılığa uğramadığı ve 24 saate yayılan toplu taşıma hizmetleri sağlanmalıdır.
- LGBTİ bireyleri kapsayan bir yerel sığınma evi politikası hayata geçirilmelidir.
- Belediye polikliniklerinde LGBTİ bireylere hizmet veren cinsel sağlık hekimleri ve klinik psikologları istihdam edilmelidir.
- Barınma ve mekânsal hizmet dağıtımını politikalarında LGBTİ eşitliği yaklaşımı benimsenmelidir.
- Belediye çalışanları, özelde belediyelerin doğrudan hizmet veren bölümlerinde çalışanları LGBTİ eşitliğine duyarlı bir hizmet sunumu için eğitilmelidir.

LGBTİ örgütleri açısından yerel yönetimlerin, cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim eşitliği için verilen mücadelede ne kadar önemli olduğu ortadadır. Ancak paydaşlık çift taraflı bir etkileşim gerektirdiğinden, yerel yönetimler açısından LGBTİ mücadelesine ve üretilen sosyal politikalara da bakmak gerekmektedir. Bu noktada, mücadelenin tarihsel seyri açısından

Türkiye'ye de ışık tutacağı düşünülecek olursa, Avrupa örneğini incelemek aydınlatıcı olacaktır.

LGBTİ bireylere yönelik ilgi Avrupa'nın her yerinde belirgin bir şekilde artış göstermektedir ve bu artışla birlikte, başta metropol kentlerde bulunan belediyeler olmak üzere yerel yönetimler için LGBTİ bireylerin sorunlarına yönelik çözümler bulunması gerektiği daha görünür olmuştur. Örneğin, Hollanda'da 40 belediye, yerel LGBTİ politikaları için eylem planları oluşturmuştur ve bu belediyelerin kendi aralarında LGBTİ bireylere yönelik politikaları ve hizmet sunumlarının iyi yönlerini paylaşmalarını sağlayan, yeni hizmetler ve müdahale araçları geliştirilmesi konusunda ortak çalışmalara zemin hazırlayan bir ağ kurulmuştur. Bununla birlikte, Avrupa şehirlerindeki cinsel çeşitlilik ve cinsiyet kimliği alanındaki gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda karşılıklı paylaşımların sadece bir ülke içerisinde değil, farklı ülkelerdeki şehirlerarasında da gerçekleştirilmesi oldukça önemli görülmüş, bu nedenle Hollanda'dakine benzer bir ağ yapısı olarak, büyük Avrupa şehirlerini temsil eden politika belirleyicilerinden oluşan Gökkuşáğı Şehirler Ağı oluşturulmuştur. Bu ağ sayesinde, Avrupa belediyeleri arasında; LGBTİ politikalarının yaygınlaştırılması ile ilgili deneyimler paylaşılmakta, cinsel çeşitlilik ve cinsiyet kimliği alanında doğru uygulamaların

paylaşımı yapılmakta ve uluslararası ağlarla diğer kurumlardaki gelişmeler arasında bağlar kurulmaktadır. Bu kapsamdan anlaşılabileceği üzere, yerel yönetimler açısından LGBTİ politikaları üretmek ve iş birliği modelleri kurmak; çıkar ortaklığından ziyade, hızla yaygınlaşan bir şekilde yerel yönetimlerin hizmet sunumlarının bir parçası olmakta ve bu yayılma hızı ile standart bir uygulamaya dönüşme yolunda ilerlemekte, böylelikle hizmet kaliteli ve kapsamlı hizmet sunumunun kaçınılmaz bir şartı olmaya başlamaktadır. Avrupa kentlerinden Amsterdam ve Berlin başta olmak üzere, Gökkuşluğu Şehirler Ağı'nın 18 üye kentinde bu durumu gözlemek mümkündür. Türkiye'deki LGBTİ mücadelesinin de ileride bu noktaya geleceği düşünüldüğünde, Türkiye kentleri için de benzer süreçlerin işlemesi ileride kaçınılmaz olacaktır.

Yukarıda da değinildiği gibi, Türkiye'de yasal mevzuatlar ve kanunlar ne merkezi yönetime ne de yerel yönetimlere LGBTİ bireylere yönelik özel bir görev vermemektedir ve LGBTİ bireyler kanuni olarak koruma altında sayılan dezavantajlı gruplar arasında tanımlanmamıştır. Ancak, bu durum LGBTİ bireylerin hizmetlere erişimleri ve hak ve özgürlüklerini kullanabilmeleri konusunda dezavantajlı konumda oldukları gerçeğini değiştirmemektedir. "Toplumsal büyük bir kesimi tarafından eşcinsel, biseksüel ve trans olma hâlinin hâlâ ahlaksızlık, hastalık ve hatta suç ile ilişkilendiriliyor olması lgbti'lerin kendi kimliklerini saklayarak yaşamak durumunda kalmalarına yol açmaktadır." (Çakmak, 2014, s.20)

Bu durum, LGBTİ örgütlerinin yoğun çabaları sonucunda toplumsal karşılığı olan bir sorun olarak görünür bir şekilde ortaya konmuş ve özellikle de 2014 yerel seçimlerinden itibaren, belediyelerin LGBTİ bireylere yönelik sosyal politikalar geliştirmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda yukarıda değinildiği gibi, seçim sürecinde hazırlanan "LGBTİ+ Dostu Belediyecilik Protokol Metni" ilk adım olarak görülmektedir.

Kadıköy Belediye Başkanı Aykurt Nuhoğlu da bu protokolün imzacılarından biri olarak, henüz adaylık sürecindeyken, belediyede LGBTİ politikaları uygulanacağını beyan etmiştir. Sürecin ilerleyen safhalarında, seçilmesiyle birlikte, örgütlerle belediye arasındaki kurumsal ilişkiler devam etmiştir ve Kadıköy Belediyesi LGBTİ'lere yönelik politikalarını uygulamaya koymaya başlamıştır.

Kadıköy Belediye Başkanı: "Sosyal demokrat bir yerel yönetim anlayışı, kamunun yurttaşlarına taşıdığı "eşit" sorumluluğunun tartışmasız uygulayıcısıdır. LGBTİ bireylerin, anayasal eşitlik taleplerini dile getirdikleri alanları, açılımları, yaklaşımları görmezden gelmek, gerçek anlamda anayasal haklara ihtilaflı bir tutumdur. Yerel yönetimler, toplumda yaygın, öğretilmiş, inşa edilmiş "nefret" söylemlerine, dışlayıcı yaklaşımlara karşı tutum, politika geliştirmelidir. Göreve başladığımız ilk günden bu yana bu anlayış ile hareket ediyoruz. Kadıköy Belediyesi olarak kapalı, bürokratik yerel yönetim pratiklerinin aksine geniş katılımlı, çoğulcu uygulamaları önemsiyoruz. Yerelin gücünün farkında olan bir belediye olarak, önümüzdeki beş yılı Kadıköylülerle planladık. Bu yolda, her yurttaşla olduğu gibi LGBTİ bireylerle birlikte yol alacağız." Şeklinde beyanda bulunarak, belediyenin LGBTİ politikalarının çizgisini belirtmiştir.

Bu politika yaklaşımının Kadıköy Belediyesi 2015 - 2019 Yılları Arası Stratejik Plan'ına yansımaları şu şekilde olmuştur:

- Belediye, yerel demokrasinin gelişimi için yurttaşların karar süreçlerine katılımını sağlamak için stratejik hedef belirlemiştir. Bu kapsamda Kentsel Tasarım Müdürlüğü (Kent Konseyi) tarafından Kent Konseyi çatısındaki Gençlik, Kadın, Engelli, Çocuk, Kıdemliler ve LGBTİ Meclislerinin oluşturulması amaçlanmaktadır.
- Belediye, toplumsal gelişim alanı altında kadın, çocuk, erkek, genç, engelli, yaşlı ve LGBTİ bireylerin sosyal hayata katılımına destek olmak amacıyla iç ve dış

paydaşlarla iş birliği içerisinde sosyal destek çalışmalarını sürdürmek ve projelerin sürdürülebilirliğini sağlamayı hedeflemektedir.

- Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak ve LGBTİ bireylerin Kadıköy'de eşit, özgür ve güvenceli yaşamaları için gerekli tüm koşulları oluşturmak amaçlanmaktadır.
- Bu amaç doğrultusunda Özel Kalem Müdürlüğü, LGBTİ bireylere yönelik ayrımcılık konusunda kamuya açık etkinlikler düzenleyerek farkındalık yaratılması için çalışacaktır.
- İnsan Kaynakları ve Eğitim Müdürlüğü, Belediye personeline her yıl toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın, LGBTİ hakları ve ayrımcılık konusunda gerekli eğitimleri verecektir.
- Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü, LGBTİ bireylere ve ailelerine psikolojik ve hukuki danışmanlık hizmeti verecektir.

Stratejik plandaki hedefler doğrultusunda, Kadıköy Kent Konseyi tarafından LGBTİ örgütlere yapılan davetin ardından, Kadıköy Kent Konseyi içerisinde LGBTİ Meclisi kurulması kararı çıkmıştır. Bu olumlu gelişmenin hemen ardından harekete geçen İstanbul'daki örgütler, Kadıköy Kent Konseyi LGBTİ Meclisi hazırlık toplantılarına başlamış, Lambdaistanbul, SPoD LGBTİ, LİSTAG, Hevi LGBTİ İnisiyatifi ve bağımsız aktivistlerin katılımıyla gerçekleştirilen toplantılar süreç içerisinde devam etmiştir.

Yine stratejik plan doğrultusunda, kurum içi toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimleri yapılmıştır. Kadıköy Belediyesi'nin uyguladığı bir diğer politika da LGBTİ+ örgütlere destek olmaktır, bu kapsamda QueerOlympix ve QueerFest organizasyonları için yer temin edilmiştir.

Ayrıca 2016 yılında organizasyon yapısında yenilemeye giderek Toplumsal Eşitlik Birimi kurulmuş, bu birimin çalışmaları kapsamında, kadın ve LGBTİ örgütlerinin de katılımıyla Kadıköy Kadın Forumu ve Yerel Eşitlik Çalıştayı düzenleyerek, Kadıköy Belediyesi Yerel Eşitlik Eylem Planı hazırlanmıştır. Birimin hedefleri arasında Kadıköy Belediyesi'nde cinsiyete duyarlı bütçeleme yapmak vardır. Yine bu birimin projeleri arasında, Kadıköy Belediyesi tarafından anonim cinsel sağlık testleri hizmetinin verilmesini sağlamak da bulunmaktadır. Bu iki konu da henüz hayata geçirilmemiş olmakla birlikte, hazırlıkları devam etmektedir.

Toplumda LGBTİ bireylere yönelik farkındalık oluşturmak üzere etkinlikler düzenlenmesi de Kadıköy Belediyesi tarafından LGBTİ politikaları çerçevesinde sunulan bir diğer hizmettir. Yine Stratejik Plan doğrultusunda, Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü'ne bağlı Sosyal Servis Birimi'nde başvuran LGBTİ bireylere ve ailelerine yönelik psikolojik ve hukuki danışmanlık verilmektedir.

Bu hizmetlere rağmen, Kadıköy Belediyesi'nin faaliyet raporlarına bakıldığında, LGBTİ bireylere yönelik hizmetler için ayrılan bütçenin oldukça kısıtlı olduğu ve buna rağmen bütçenin kullanılmadığı görülmektedir. Burada belediyenin öz kaynak kullanımı ile hizmet sunumu yaptığı sonucu çıkmakla birlikte, LGBTİ'ler için daha fazla hizmet sunumu yapma fırsatı olduğu şeklinde yorum yapmak da mümkündür. Ancak, Türkiye'de toplumsal tepkiler ve LGBTİ bireylere bakış açısı nedeniyle yerel yönetimlerde LGBTİ politikaları yürütülmesi ve hizmetlerin arttırılması bir sorundur. Çünkü sunulan hizmetlerin toplumsal tepkiye neden olması, kentlilerin gözünde olumsuz bir algı oluşması belediyeler gibi siyasi kurumlarda riskli bir tablo oluşmasına sebep olabilmektedir. Bu konuda özellikle iktidar partisinin politikalarına ters düşen uygulamalar söz konusu olduğunda, muhalefet partisi tarafından yönetilen belediyeler üzerinde kurulan vesayet artmakta, belediyelerin kaynakları kısıtlanmakta, basında yapılan aleyhte propagandalarla yönetimler hedef olarak gösterilmektedir. Buna örnek olarak Milli Gazete'nin Kadıköy Kent Konseyi'nde oluşturulacak LGBTİ Meclisinin hazırlık toplantısını "Şerde yarışıyorlar" başlığıyla

sayfalarına taşımasını göstermek mümkündür. Toplantının fotoğrafını katılımcılardan birinin sosyal medya hesabından alarak kullanmak suretiyle toplantı katılımcılarını hedef gösteren Milli Gazete, haberin içeriğinde de Kadıköy Belediyesi ve CHP'yi de "milli ve manevi değerlerimize" tamamen aykırı faaliyetlerin altına imza atmakla suçlamıştır. Bu ve buna benzer haberler münferit değil, iktidar partisinin yürüttüğü politikaların basındaki yansımasıdır ve toplumsal karşılığı olan bir tutumdur. Konda Araştırma Şirketi'nin Mayıs 2012 tarihinde Türkiye çapında yaptığı ankette, "Eşcinsellik suç olmalı mı?" sorusuna katılımcıların %32'si eşcinsellerin en ağır cezayla cezalandırılmaları gerektiği, %28,9'u ise eşcinsellerin toplum dışında tedavi edilmesi gerektiği cevaplarını vermiştir. Suç olmamalı diyenlerin oranı ise %11,2'dir. Bu anketten de anlaşılabileceği üzere, LGBTİ'lere yönelik hizmet sunumu yapan belediye yönetimlerinin, kamuoyu tarafından olumsuz algılanma ihtimali en az %60'lardadır.

Ayrıca, LGBTİ bireylere yönelik sosyal politika üretilmesinde karşılaşılan tek sıkıntı toplumsal tepkiler ve siyasi riskler değildir. Belediyeler tarafından sosyal politikalar oluşturulurken karşılaşılan bir diğer zorluk da LGBTİ sorunlarına yabancı olunmasıdır. "Konunun ne kadar önemli ve acil olduğunun farkına varmış belediye yetkilileri ise lgbti'lerin ne gibi sorunlar yaşadığını bilmedikleri için bu konuyu çözmeye yönelik iyi niyet bir türlü kurumsallaşamamaktadır. Bu sebeple öncelikle belediye yetkililerinin ve personelinin lgbti'lerin yaşamış oldukları sorunlarla ilgili farkındalıklarının artırılması gerekmektedir." (Çakmak, 2014, s. 21). Eğitim faaliyetleri oldukça uzun sürmektedir, bu nedenle müdahale araçlarının üretilmesi zaman açısından maliyetli bir süreçtir, belediye yönetimlerinin 5 yıllık periyodlarla görevli oldukları göz önünde bulundurulduğunda, üretilen hizmetin etkin ve verimli kullanılması için kalan süre oldukça kısıtlı olmaktadır.

Bu noktada, Kadıköy Belediyesi'nin LGBTİ bireylere yönelik sosyal politikalar üretme konusundaki çabalarının, Türkiye'deki siyasi şartlar değerlendirildiğinde, sınırlı sayıdaki örneklerden biri olarak oldukça önemli olduğu görülmektedir. LGBTİ mücadelesi için de kazanım olarak görülebilecek bu faaliyetlerin sürdürülebilirliği ve kalıcılığı ise yapılan iş birliklerine bağlı olacaktır. Kadıköy Belediyesi'nin LGBTİ örgütleriyle sürekli iletişim halinde olmasına ve proje bazlı iş birliktelikleri yapmasına rağmen, karşılıklı bir protokol çerçevesinde resmileştirilmiş kalıcı ilişkilerden söz etmek mümkün değildir. Ancak bu ilişkiler kurulduğunda, LGBTİ bireylere yönelik hizmet sunumlarında sürdürülebilirlik sağlanacak ve yeni hizmetler geliştirilebilecektir.

4.Kadıköy Belediyesi'nin Sosyal Politika Uygulamalarına Yönelik Saha Çalışması

4.1. İ.D.E.A Kadıköy - Yeni Bir Kamusal Alan Fikri

Bu çalışmada Kadıköy Belediyesi'nin sosyal politika alanında verdiği hizmetlerden biri olan İ.D.E.A Kadıköy Ortak Çalışma Alanı'nda gerçekleştirilen araştırmalardan yola çıkarak; Türkiye'de ve dünyada yaratıcı endüstrinin konumu, yaratıcı sınıfın kentte çalışma ve bir araya gelme mekânları ve ortak çalışma alanlarının bu sınıflar için önemi ve işlevine ilişkin bir çerçeve çizerek İ.D.E.A Kadıköy'ün genel değerlendirmesinin yapılması amaçlanmaktadır.

Bu bölümde yaratıcı sınıflar ve ortak çalışma alanlarının akademik çalışmalardaki tanımlamaları ve değerlendirmeleri üzerinde durulduktan sonra; İ.D.E.A Kadıköy'de gerçekleştirilen alan araştırmasının bulguları ortaya konacaktır. Son bölümde ise Türkiye genelinde ve İ.D.E.A özelinde yaratıcı sektörün geleceği ve İ.D.E.A'nın genel değerlendirmesi yapılacaktır.

Yaratıcı Sanayi

Yaratıcı sanayi kavramı 18. Yüzyılda yaratıcı sanatlar ve kültür endüstrileri fikirlerinin iç içe geçmesi ve buna vatandaş, tüketici olgularının da eklenmesiyle ortaya çıkmıştır (Hartley, 2005). Adorno (1975) kültürel sanayi kavramını tanımlarken, sanayi kelimesini kültürel malın standardizasyonu ve dağıtım tekniklerinin rasyonelleşmesi bağlamında ele almış, 'gelir sağlayan kültürel mal' anlayışıyla birlikte kültürel eserlerin sanatsal değerinden çok piyasa değerlerinin ön plana çıktığını belirtmiştir. Özünde özgün yaratıcılık ve beceri olan; bununla birlikte bu becerinin zenginlik yaratma potansiyelinin de olduğu etkinlikler yaratıcı sanayilerin en basit tanımı olarak karşımıza çıkmaktadır (Braun 2007). Küreselleşme ile birlikte 'coğrafya' nın anlamını bir anlamda yitirmesiyle birlikte, bu yeni düzende şehirlerin büyümesi ve kalkınmasında yaratıcı sınıfın büyük rolü olduğu Richard Florida tarafından dile getirilmiştir (Florida, 2004). 2004 yılında *'The Rise of the Creative Class'* kitabıyla ilgili yazında yeni tartışmalar başlatan Florida'nın öngörülerine akademik çevrelerden sert eleştiriler gelirken; bölgesel kalkınmada yaratıcı sınıfın rolünün azımsanamayacağı fikrini destekleyenler de olmuştur. Şehirlerde kalkınmayı ve büyümeyi desteklemekle yükümlü olan yerel idarelerin önemine değinen Allen Scott, rekabet halindeki ve birbirlerinin ürettikleri ürünleri tamamlayan, iş birliği içerisindeki şehirlere dikkat çekmektedir (Scott, 2006).

21. yüzyılın başından itibaren kültürel ve yaratıcı sanayinin, beşeri sermaye anlamında, kent kalkınmasında önemli bir kaynak olduğu fikri tartışılmalıdır. Yeni kentsel büyüme içinde kültürel sanayi ve yaratıcı sınıfın oynayacağı rol bu noktada önemlidir (Kratke, 2011). Yaratıcı sınıfın üyeleri ise reklam, mimarlık, sanat, tasarım, moda, film, yazılım, müzik, yayıncılık, televizyon ve radyoculuk gibi farklı alanlarda çalışan bireylerden oluşmaktadır.

Yaratıcı sınıfın kent kalkınmasındaki rolünü değerlendiren Florida (2004), yaratıcı sınıfı kendisine çekemeyen, yaratıcı sınıfın üyelerine çalışma koşullarını sağlayamayan ve çalışma koşullarını kolaylaştıramayan kentlerin hiçbir zaman beklenen ekonomik büyümeyi ve kalkınmayı sağlayamayacaklarını belirtmektedir. Bu noktada bu kentlerle ilgili belli ipuçları da veren Florida; sözünü ettiği kentlerde farklılıklara hoşgörünün oldukça yüksek olduğunu, göçmenler ve LGBTİ bireylerin de insanlar tarafından hor görülmediğini; bu sayede bu kentlerin yaratıcı sınıf üyelerinin yaratıcı üretim yapmak için uygun koşullara sahip olduğunu ifade etmektedir.

Yaratıcı sektörler ile ilgili çalışmalarda Türkiye'nin de bu alanda ciddi bir potansiyel taşıdığı gözlenmektedir. Özellikle de İstanbul, büyük bir anakent olmasıyla birlikte bu sınıfların

kümelendiği, yerleştiği dünya örneklerinden biri olmaktadır. Bu konuda yakın zamanda yapılan çalışmada ortaya konan bulgulara Ankara ve İstanbul'daki yaratıcı ve kültürel endüstrilerin gelişimini gösteren Tablo 1 'de gösterilmektedir.

Tablo 12. Ankara ve İstanbul'da Yaratıcı Endüstrilerin Gelişimi

Yaratıcı Sektörler	İstihdam 2011		2008-2011 Büyüme Yüzdesi	
	Ankara	İstanbul	Ankara	İstanbul
Yayımcılık	2,175	8,985	240	633
Yazılım	4,159	13,596	462	630
Tasarım	697	1,501	159	81
Film ve Video	1,040	11,055	40	54
Reklamcılık	6,073	40,066	-45	4
Eğlence ve Sanat	2,652	6,528	20	-6
Müzik	137	1,457	40	54
Radyo ve Televizyon	756	3,539	613	237
Fotoğraf	639	1,376	159	81
Mimarlık	6,620	9,444	38	24
Toplam	24,948	97,547	19	46

Kaynak: Lazzeretti, Capone ve Seçilmiş, 2014

Tabloya göre Türkiye'de yaratıcı sektörlerin yoğunlaştığı iller Ankara ve İstanbul'dur. Her iki ilde de yaratıcı etkinlikler film, video, müzik, radyo, yayımcılık, reklamcılık gibi sektörlerden oluşmaktadır. Bu bölgelerdeki toplam yaratıcı istihdamın ilgili sektörlerdeki iş gücünün %64' ünü oluşturduğu bilinmektedir (Lazzeretti, Capone ve Seçilmiş, 2014).

Türkiye'de görece yeni bir kavram olan 'ortak çalışma alanları' ise; 2007/2008 finans kriziyle başlayan küresel daralmaya bağlı ortaya çıkan ve bir anda yayılan bir olgudur (Merkel, 2015). Şehirler, bu kriz sonrasında, geleneksel yapıdaki çalışma alanlarından, ortamlarından ve düzenlerinden farklı iş yerlerinin doğuşuna tanık olmuştur. Ortak çalışma alanları yaratıcı sınıf çalışanlarına ve çoğunlukla serbest zamanlı çalışmayı yeğleyen kültürel ve bilgi sektöründe çalışan bireylere paylaşımlı çalışma ortamı, sabit veya sabit olmayan masa ve en önemlisi esnek, hareketli ve değişken sosyal ortam sunan ofisler olarak tanımlanabilir.

Bu noktada ortak çalışma alanları salt insanların yan yana masalarda bireysel üretim süreçlerini sürdürdükleri yerler olmalarının dışında bilgi paylaşımı, etkileşim, sosyal ilişkiler ve karşılaşmalar ağına da sahip mekânlar olarak önümüze çıkmaktadır. Bireyler bu mekânlarda birlikte iş üretme süreçlerine katılarak kendileri için yeni bilgi ve tecrübeler edinebilmekte; bu sayede çalışma ve üretim süreçleri daha verimli ve daha sürekli hale gelebilmektedir. Bu tarz mekânlar kafelerde veya evlerinde serbest çalışan, kendi işini yapan yaratıcı sınıf mensupları için yenilikçi ve çok daha sosyal alanlar olarak görülmektedir. Kahve dükkânları ve kütüphanelerin tersine, ortak çalışma alanları kısa süreli çalışma mekanları olarak tasarlanan, açık masaların olduğu, toplantı odalarının sunulduğu, sosyal ağların kurulabildiği ve yenilikçi girişimlerin doğduğu yerlerdir (Moriset, 2014). Çoğu örnekte yarı-sessiz olan bu alanlar; birbirini tanımayan insanların kent içerisinde kendileri için önemli sonuçlar doğurabilecek karşılaşmaları olanaklı kılan alanlar olarak görülebilirler. Bu tarzdaki kentsel rastlaşmalar (Valentine, 2008) ise bireyler için hem finansal hem de sosyal anlamda dönüştürücü deneyimler sunabilmektedirler.

Son dönemde değişen ve çok daha esnek hale gelen çalışma pratikleri bu alanların sayısının artmasında oldukça etkili olmuştur (PYORIA, 2003). 2012'nin sonunda dünyada toplamda 2500'e yakın ortak çalışma alanı bulunmaktadır (Deskmag, 2013b). Moriset(2014), ortak çalışma hareketine referans olan uluslararası web sitesi *Deskmag'dan* aldığı veriler ışığında;

ortak çalışma alanlarının Berlin, Paris, San Francisco, New York gibi daha çok gelişmiş ekonomilerdeki yaratıcı şehirlerde yayılma gösterdiğini ancak bunun yanında Brezilya'da 95, Avusturalya'da 60 ve Rusya'da 39 tane ortak çalışma alanı olduğunu belirtmektedir. Türkiye'de ise ortak çalışma alanları 2012 yılında İstanbul'da açılan 'Urban Station' ile başlangıç yapmıştır (Avcı, 2016). İzmir'de 8, İstanbul'da ise bugün toplamda 20'ye yakın ortak çalışma alanı bulunmaktadır. Ankara'da ise yalnızca bir tane ortak çalışma alanı saptanmıştır.

Bu bölümde Dünya'da ve Türkiye'de yaratıcı sektörlerin gelişimi, yaratıcı sınıfın kentte çalışma ve bir araya gelme mekanları ve ortak çalışma alanlarının bu sınıflar için önemi ve işlevine dair bir çerçeve çizilmiş, yaratıcı sınıflar ve ortak çalışma alanlarının akademik çalışmalarda tanımlamaları ve değerlendirmelerinden bahsedilmiştir. Bir sonraki bölümde İ.D.E.A Kadıköy'de sürdürülen araştırmanın bulgularına dair bilgilere yer verilecektir.

İ.D.E.A Nedir?

İ.D.E.A, Kadıköy Belediyesi çatısı altında geliştirilen yeni bir kamusal alan fikri olup etkileşim, üretim, öğrenme, paylaşma ve deneyimi bünyesinde barındıran ve çok çeşitli meslek grubundan insanlara esnek bir çalışma ortamı sağlayan bir ortak çalışma alanı modelidir. Bu alanda mekânsal ve toplumsal çeşitlilik için fırsat yaratarak toplumsal etkileşimi destekler, öğrenir ve öğretir. Ortak ve bireysel çalışma ve üretim alanlarını sağlayan İ.D.E.A dört farklı alandan oluşmaktadır.

1. İşlik alanı etkileşimi, öğrenmeyi, deneyimi, üretimi, paylaşımı ve dayanışmayı temel alan, kamuya ait, paylaşımlı, yarı erişilebilir bir ortak çalışma alanıdır. İşlik kullanıcıları, farklı alanlarda eğitim görmüş, farklı ilgi ve uzmanlık alanlarından, sektörlerden çalışanlar olup, temelde İşlik Topluluğu' nu oluşturmaktadır ve üyelerden topluluğun diğer üyelerinin üretim süreçlerini desteklemeleri beklenmektedir. Bireyler İşlik alanından ücret tarifi karşılığında yararlanabilmektedirler.

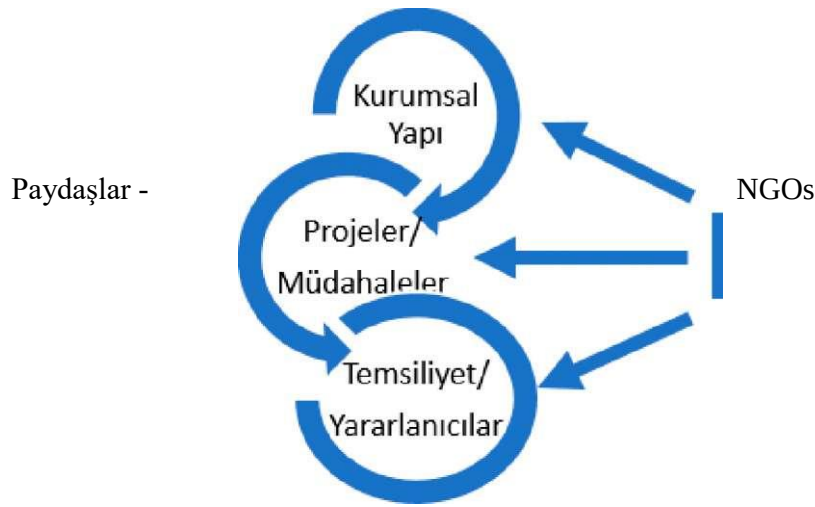
2. Derslik alanı tamamen kamunun kullanımına açık, yarı sesli, internet ve sabit olmayan masa hizmetinin sunulduğu serbest bir çalışma alanıdır. Derslik kısmında kullanım ücreti yoktur. Derslikten, başta üniversite öğrencileri ve araştırmacılar olmak üzere entelektüel bir uğraş içerisinde olan, öğrenme süreci devam eden, kısa süreli ve nitelikli çalışma alanına ihtiyaç duyan her birey yararlanabilmektedir. Mayıs 2017'den beri derslik alanından yaklaşık 12.000 kişi yararlanmıştır.

3. İ.D.E.A Etkinlik alanı, kamunun bir araya gelip fikirlerini sunabildiği, deneyimlerini paylaştıkları ve sürekli öğrenmeye açık etkinliklerin düzenlendiği bölümdür. Farklı kullanımlar için ihtiyaca göre modüler bir tasarıma sahip olan alan, iki farklı etkinliğin eş zamanlı düzenlenmesine imkan tanımaktadır. Etkinlik alanı kullanıma açıldığından beri 72 farklı etkinliğe mekan sağlamıştır.

Aşlık alanı ise, Khalkedon Restoran'dan kalan ve halen var olan donanımın kullanılarak nitelikli gastronomi eğitimlerinin verilmesi planlanan bir alandır. Ekmek yapım atölyeleri ve yeni nesil balık mezeleri gibi eğitimleriyle yeni bir mutfak anlayışını kamuya sunacak olan Aşlık alanı; katılımcılara eğitimler sonrasında sertifika sağlanan bir yerdir Proje Yeditepe Üniversitesi Gastronomi Bölümü ile iş birliği içerisinde planlanmaya devam ediyor. Bu anlamda Aşlık Alanı bireyler için yeni bir istihdam alanı sağlayacak bir alandır.

Alan Çalışması

Çalışma boyunca; İ.D.E.A Kadıköy birimi incelenirken araştırma sürecinde de göz önünde bulundurduğumuz bir çerçeve üzerinden değerlendirmeler yapılacaktır. Bu üçlü yapı; bir yanda araştırma nesnesi içerisindeki kurumsal ilişkiler, organizasyon, karar alıcıları içeren 'kurumsal yapı'; bir tarafta kurumun kente müdahale biçimlerini ve bu müdahalelere kurum ile birlikte müdahil olan paydaşların içinde olduğu 'projeler'; diğer yanda ise müdahalelerin etkilediği veya yararlanabilen/yararlanamayan bireylerin oluşturduğu 'temsiliyet' noktalarını içermektedir. Araştırma boyunca elde edilen bulgular yardımıyla, bu üçlü yapı sınırları içerisinde, her bir yapı kendi başına veya birbirleriyle ilişkilendirilerek, İ.D.E.A'nın ne olduğu ve değerlendirmesi yapılacaktır.

Fikir

İ.D.E.A Kadıköy'ün gerçekleştirilme sürecinin arkasındaki hikâyeye geçmeden, üzerinde durulması gereken önemli bir nokta olduğu kanısındayız. Öncelikle İ.D.E.A Kadıköy, alışıldık, geleneksel belediye etkinlikleri arasından sıyrılan ve yine diğer ortak çalışma alanlarına kıyasla farklı bir yapı üzerinde yükselen, yenilikçi bir model olarak görülmelidir. İstanbul'da son beş sene içerisinde, sayıları halen artmaya devam etmekle birlikte, faaliyete geçen ortak çalışma alanları bulunmaktadır. Aslında İ.D.E.A Kadıköy, model olarak son zamanlarda bir trend haline gelen 'ortak çalışma alanı' formuna uygun bir şekilde yola çıkan, modellenen ve uygulamaya geçirilen bir alandır. Bir ilçe belediyesi tarafından tasarlanan, uygulanan ve yürütülen bir model olarak İ.D.E.A'nın biricikliği tam da bu noktada anlaşılabilir. İstanbul'da 20'nin üzerinde ortak çalışma alanı olmakla beraber; bunların arasında kamu eliyle hizmet veren tek yerin İ.D.E.A olduğu saptanmıştır. Yerel yönetim etkinlikleri arasında bir ilk olan ve belki de bundan sonrası için bir 'öncü' olabilecek İ.D.E.A Kadıköy'ün hikayesi ise bizce tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda anlamlı hale gelmektedir.

Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta ise, Belediye'nin çatısı altında gerçekleştirilen hizmetlerin birbirleri arasındaki iş birliği ve etkileşimidir. Daha öncesinde bir restoran olarak faaliyet gösteren İ.D.E.A arazisi; kamuya kazandırılması gereken bir arazi olarak düşünüldükten sonra; kapatılacak restoranın yerine ne yapılabileceğiyle ilgili Kadıköy

Belediyesi Başkanı ve yöneticileri tarafından Kadıköy Akademi araştırmacılarına danışılmıştır.

Bu süreçte, bir başka belediye hizmeti olan Kadıköy Akademi araştırmacılarının fikrinin alınması da etkin bir belediye yapılanması örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir sosyal politika hizmetinin içinden çıkan başka bir hizmet olarak İ.D.E.A modelinin oluşmasından önce, Akademi araştırmacıları Dünya ve Türkiye'de ortak çalışma alanı örneklerini incelemişlerdir. Bu model planlaması sırasında sivil toplum kuruluşlarıyla da buluşulmuş; onlarla fikir alışverişinde bulunulmuştur. Ancak bu noktada dikkat edilen şey, gerçekleşmesi planlanan modelin bir kamusal hizmet olduğu ve buna göre bir modelleme yapılması gerekliliği olmuştur.

Yola çıkarken amaçlanan ise Belediye ile yaratıcı sektör arasındaki uzaklığın ortadan kaldırılması gerekliliğidir. İ.D.E.A bir anlamda kamunun gereksinimi olan personelin yetişeceği bir mekân olarak tasarlanmıştır. Bu sürece diğer bir Belediye birimi olan Tasarım Atölyesi Kadıköy'ün de (TAK) dahil olduğu gözlenmektedir.

Model tamamlandıktan sonra Kadıköy Belediyesinin modeli inceleyip, kavrayıp uygulamaya geçmesi istenmiştir. Belediye'nin bu noktadaki olumlu duruşu ise bizim için oldukça değerli görünmektedir. Çalışma boyunca belirttiğimiz gibi, böyle bir hizmet modeli gerçekten de yerel yönetimlerde karşılaşılan örneklerden değildir.

2017'de faaliyete geçen İ.D.E.A Kadıköy; fikrin oluşması ve uygulamaya geçiş hikayesiyle de bizim için farklı bir örnek oluşturmaktadır. Bu yenilikçi ve yaratıcı yapıyı incelemek istememizin arkasında, daha önce de belirttiğimiz gibi, bu nedenler yer almaktadır.

Kurumsal Yapı

Bu bölümde İ.D.E.A Kadıköy'ün, kurumsal yapısı, Belediye ile olan ilişkileri ve birim içi ilişkiler ele alınacak; tüm bunlar en başta gösterilen diyagram çerçevesinde incelenecektir. Diyagramdaki 'Kurumsal Yapı' çerçevesi, burada yapılacak tartışma ile doldurulacak ve diğer iki nokta (müdahale ve temsiliyet) ile olan ilişkisi ise son bölümde incelenecektir.

İ.D.E.A Kadıköy'ün idaresi yatay bir örgütlenme modeli üzerinden sağlanmaktadır. Birim içi işleyiş ve kararlar beş kişiden oluşan ve aralarında yatay bir hiyerarşi olan bu ekip tarafından sürdürülmektedir. Katılımcı programlar yine bu beş kişinin ortak fikirleri üzerinden tasarlanıp uygulamaya geçirilmektedir. İşlik alanında üyelik başvurularını da yine bu ekibin içinden üç kişi değerlendirmeye almaktadır. Bu noktada kullanıcılara uygulanacak filtreler ve onay ölçütleri yine bu ekibin ortak fikirleri doğrultusunda belirlenmektedir.

İ.D.E.A 'nın bağlı bulunduğu müdürlük Strateji Geliştirme Müdürlüğü'dür. Müdürlük aynı zamanda Tasarım Atölyesi Kadıköy ve Kadıköy Akademi'nin de Belediye nezdinde yürütülmesinden sorumludur. Bu üç ayrı etkinliğin aynı müdürlük çatısı altında idare ediliyor oluşu ise son derece önemli gözükmemektedir. Nitekim İ.D.E.A, TAK ve Akademi birçok noktada iş birlikleri kurarak planlamalar yapmakta, programlar çıkartmakta ve etkinlikler düzenlemektedir. Bu yapılanma ise bu iş birliklerinin önünü açan bir tercih olarak düşünülmelidir.

Birimde tasarlanan programlar ve projeler beş kişilik İ.D.E.A ekibinin fikir birliği sonrasında Strateji Geliştirme Müdürü'nün onayına sunulmaktadır. Tasarıyı inceleyen müdür, programı onayladıktan sonra; program müdürlüğün bağlı olduğu Başkan Yardımcısının görüşleri alınmak üzere Başkanlık makamına sunulmaktadır. Bu noktada Başkan Yardımcısı projeyi onayladığı takdirde son kararı Belediye Başkanı vermektedir. Burada onaylanan program,

uygulamaya geçilmesi için ilgili idarelere gönderilmektedir. Adı geçen idareler dışında Etüt Proje Müdürlüğü ve Fen İşleri Müdürlüğü de uygulamada taraf olmaktadır.

Proje/Müdahale

İ.D.E.A Kadıköy, yaratıcı sınıfın yenilikçi ve özgün çalışma mekânlarından biri olmasının yanında ürettiği projelerle, kişilerin ve kurumların bir araya gelebildiği çeşitli etkinliklerle ve kamu/özel kuruluşlarla birlikte yürüttüğü programlarla da dikkat çekmektedir. Kullanıcılar veya ağ dışındaki bireyler bu etkinliklerde bir araya gelerek sosyalleşme, öğrenme ve paylaşmayı anlık olarak deneyimleyebilmektedirler. İ.D.E.A Etkinlik alanında şu ana kadar toplam 73 etkinlik gerçekleştirilmiştir. 'İnovasyon Sohbetleri', 'Mekansal Zekâ Buluşmayı', 'Sosyal Medyada Güvenlik', 'MarketingImpactProgram', 'BlockChairf' gibi birçok etkinliğe ev sahipliği yapan İ.D.E.A Kadıköy bu etkinliklerde insanların teknoloji, gelecek, yapay zeka, yazılım, güvenlik ve mega datalar ile ilgili yeni bilgiler edinmesine kapı aralamış; farklı disiplinden gelen insanları ortak bir mekanda buluşturarak farklı karşılaşmalara ve tanışmalara fırsat vermiştir.

Bunun dışında "Kodluyoruz" programı Akademi ile birlikte yürütülecek, 12-16 yaş arası genç kızlara Kadıköy Belediyesi'ne ait Çocuk Etüt Merkezlerinde algoritma, kodlama ve toplumsal cinsiyet eğitimlerinin verileceği ve toplamda 120 öğrencinin yararlanmasının hedeflendiği uzun dönem 'Kızlarla Kodluyoruz' programı İ.D.E.A Kadıköy bünyesinde hazırlanmıştır. Kadıköy Belediyesi'nin bu programda görev ve sorumlulukları ise eğitimlerin gerçekleştirileceği mekânların tahsisi, katılımcıların kullanabilecekleri bilgisayarların temini, potansiyel katılımcılara ulaşılması ve eğitim sırasında fiziksel gereksinimlerin giderilmesi olarak ifade edilmektedir.

Diğer bir önemli program ise "Tasarım Atölyesi Kadıköy" ile birlikte tasarlanan ve yürütülen, Nisan 2018'de hayata geçirilen "Kadıköy'ün Kültürel Çeşitliliği Belgesel Fotoğraf ve Foto röportaj Projesi: Kadıköy'ün Sakinleri" uzun bir süredir bireylerin İstanbul'un kültürel çeşitliliğini en zengin biçimde barındıran Kadıköy'de bu çeşitliliğin fotoğraf yolu ile belgelenmesini deneyimleme fırsatı sunmuştur. Proje ilçeyi hem toplumsal hem de mekânsal olarak inceleyen ve kent belleğine katkı sağlamak amacıyla yola çıkan bir etkinlik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Proje boyunca, Kadıköy'deki kültürel çeşitliliğe tanık olmak ve bu çeşitliliği kent belleğinde kalıcı hale getirmek amacıyla fotoğrafçılık konusunda amatör kullanıcılar İ.D.E.A, TAK ve Kadıköy Akademi gibi mekânlarda gerçekleştirilen seminerler, eğitimler ve proje toplantıları ile birlikte, Kadıköy'ün çeşitli noktalarında çektikleri fotoğrafları ve fotoğrafların hikayelerini sergileyebilme şansı yakalamışlardır. Burada belediye çatısı altında etkinlik gösteren kurumların arasındaki iş bölümüne bir kez daha dikkat çekmekte yarar vardır. Bir kamu hizmeti olarak gerçekleştirilen bu projelerde; Kadıköy Belediyesi'nin birimleri arasında gerçekleştirilen iş birliği ve ortaklıklarla hazırlanıp yürütüldüğü görülmektedir. Bu anlamda Belediye birimleri arasındaki bu iletişim ve birlikte çalışma pratiği verimli ve yenilikçi bir örnek olarak gözükmemektedir.

Buraya kadar olan bölümde İ.D.E.A Kadıköy'de üç ay boyunca gerçekleştirilen alan araştırmasının bir şekilde özeti ve önemli noktaları paylaşılmış; araştırmanın niteliğiyle ilgili bazı bilgiler aktarılmıştır. Çalışmanın temelini oluşturan ve bize İ.D.E.A'da yapılmak istenen ile şu anki gerçekliğin arasında karşılaştırma yapmak için ışık tutacak olan kullanıcı görüşmelerinin ayrıntıları ve görüşmelerden elde edilen bulgular yardımıyla çalışmayı belli bir noktaya taşıyacak olan değerlendirmeler sonraki bölümde yapılacaktır.

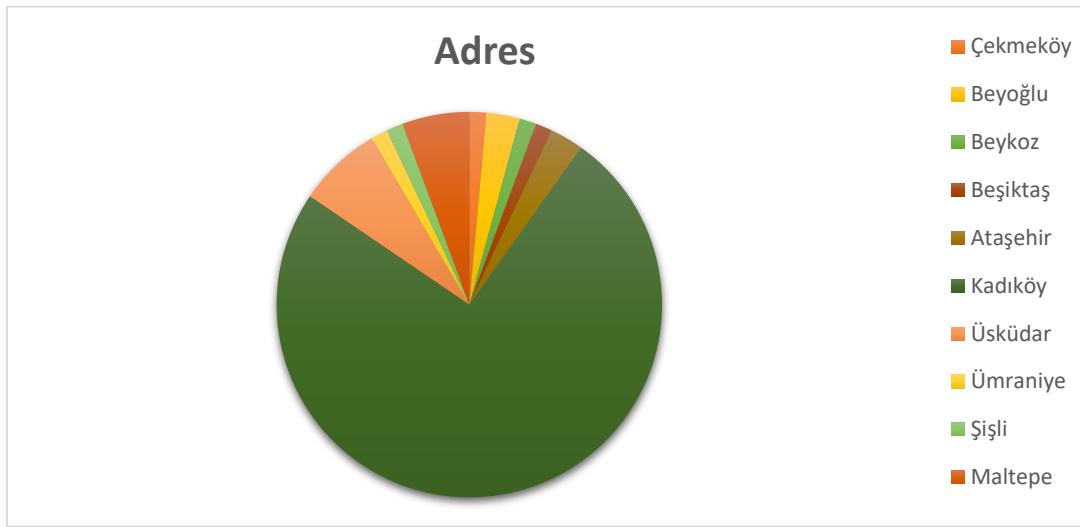
Kullanıcılar

Bu bölümde İ.D.E.A İşlik kullanıcılarıyla gerçekleştirilen görüşmelerin bulguları ortaya koyulacaktır. Yürütülen araştırmanın yönteminden ve araştırma sorularından söz edildikten sonra da son olarak bulgular analiz edilecek ve değerlendirmeler yapılacaktır.

İ.D.E.A Kadıköy İşlik alanı, kuruluşundan bu yana 204 üyeye çalışma alanı sağlayan bir birimdir. Yazılım, mühendislik, Ekonomi, finans, ticaret, tasarım, medya ve iletişim sektörlerinde iş yaşamlarını sürdüren katılımcı üyelerin 76'sı kadın 128'i erkek kullanıcılardır. Genellikle 30-39 yaş arasındaki üyeler İ.D.E.A'yı çalışma alanları olarak kullanmaktadırlar.

Kasım ayında İ.D.E.A İşlik alanını kullanan üyelerin ikamet adresleri ise Tablo 2 de gösterilmiştir. Buna göre kullanıcıların çoğu Kadıköy'de ikamet ederken; Üsküdar, Maltepe, Ataşehir gibi diğer ilçelerde yaşayan kullanıcıların da İşlik alanında çalışmayı yeğledikleri görülmektedir.

Şekil 13. İ.D.E.A İşlik Üyelerinin İkamet Ettiği İlçeler

İ.D.E.A'nın Belediyenin bir müdahale alanı olarak açıklanması ve tanımının yapılmasıyla başlayan bu bölümün; kullanıcı görüşmelerinden elde edilen bulgular paylaşılmadan tamamlanması İ.D.E.A'nın ne olduğu sorusunun hala yanıtsız kalmasına neden olacaktır. Öyle ki, İ.D.E.A Kadıköy belli kurumsal ilişkiler ve aktörlerle kente bir müdahale olmasının dışında; en başta sözünü ettiğimiz diyagram içerisinde, bir temsiliyet sorusunu da içeren bir birim olarak karşımıza çıkmaktadır. Mekânın tanımlanması noktasında son basamağı oluşturan yararlanıcı olgusu son bölümde tamamlanarak üçlü yapı içerisindeki son nokta da doldurulmuş olacaktır.

Araştırma Süreci

Bu çalışma, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı Stüdyo dersi kapsamında, Kasım 2018 – Ocak 2019 arasında Kadıköy Belediyesi'nde gerçekleştirilen alan çalışmasının sonuçlarının değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Üç aylık bir süreç içerisinde, Kadıköy Belediyesi'nin bir sosyal politika etkinliği olarak 'İ.D.E.A Kadıköy' biriminde yürütülen araştırma kapsamında elde edilen bulgular, öncelikle araştırma sorularının belirlenmesi, katılımcılar, verilerin toplanması ve bunların değerlendirmesiyle tamamlanacaktır.

Öncelikle İ.D.E.A Kadıköy'ün kullanıcılarıyla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde kullanıcılara yöneltilen sorular ve elde edilen yanıtlardan söz edilecek, sonrasında İ.D.E.A Kadıköy'ün şu anki niteliği göz önünde bulundurularak; çalışmanın son bölümünde bu veriler ışığında değerlendirmeler yapılacak ve öneriler geliştirilecektir.

Araştırma Soruları

Yapılan görüşmelerde kullanıcılarla yöneltilen sorular ve alan sorumluları ile gerçekleştirilen görüşmelerde yanıtlanması istenen sorular; aktörlerin birimdeki konumları bakımından farklılık göstermektedir.

Kullanıcılara yöneltilen sorular

- Ortak çalışma alanı nedir? Genel olarak ortak çalışma alanlarıyla ilgili düşünceleriniz ve buralarda çalışmayı tercih etme sebepleriniz nelerdir?
- İ.D.E.A' dan önce deneyimlediğiniz iş tecrübelerinizden kısaca bahsedebilir misiniz?
- İ.D.E.A Kadıköy'den nasıl haberiniz oldu ?
- İ.D.E.A Kadıköy'ün genel olarak size sağladığı açılımı anlatabilir misiniz?
- Bir ortak çalışma alanı olarak İ.D.E.A'da kullanıcılar arası etkileşim ne düzeyde? Bir kullanıcı olarak sizin için bu etkileşim konusu ne kadar önemli?
- Burada çalışırken elde ettiğiniz finansal gelir ile, özel bir ofiste elde edebileceğiniz gelir arasında bir kıyaslama yapabilir misiniz?
- İ.D.E.A'da düzenlenen etkinliklere katılıyor musunuz? Katılım sıklığınız nedir?
- İ.D.E.A Kadıköy biriminden talepleriniz olduğunda bu talepleri nasıl iletiyorsunuz? Talepler karşılık buluyor mu?
- Yaratıcı sınıf nedir?
- Türkiye'de yaratıcı sınıfın içinde bulunduğu durumu nasıl görüyorsunuz?
- Kendi meslek grubunuzdaki insanları toplum içerisinde nerede konumlandırırsınız?
- Kendi meslek grubunuzun ortak problemlerinde dair bir şeyler söyleyebilir misiniz?
- Aynı sektörde çalışan diğer arkadaşlarınızın yaşadığı sorunlar nelerdir?
- İ.D.E.A veya bir başka ortak çalışma alanı bu problemlere bir çözüm sunuyor mu?

Alan sorumlularına yöneltilen sorular

- Ortak çalışma alanı nedir?

Bu soru kullanıcılara da sorulmuş olup hem alan sorumlularının hem de kullanıcıların bu soruya verdikleri yanıtların birbiriyle uyumu incelenmiştir.

- Ortak çalışma alanını kimler kullanır?

Bu soru ile üyelik başvurularını değerlendiren alan sorumlularının kullandıkları filtrelerin niteliği ortaya konmak istenmiş, İ.D.E.A' da hangi potansiyele sahip kullanıcıların varlığının birim tarafından talep edildiği incelenmiştir.

- İnsanlar neden ortak çalışma alanlarını kullanır?

Kullanıcılar ve alan sorumlularının böyle bir ortamdan beklentilerini ortaya koymak ve karşılaştırmak amacıyla bu soru her iki gruba da sorulmuştur.

Katılımcılar

Araştırma boyunca İ.D.E.A İşlik Topluluğu üyesi 13 kullanıcıyla yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. İ.D.E.A'nın güncel kullanıcı sayısı 48'dir.

Bir alan sorumlusu ile bir kere yüz yüze mülakat gerçekleştirilmiştir. Diğer alan sorumlusu ile ise üç aylık araştırma süreci boyunca sürekli olarak sorular tekrarlanmış, sürekli bir görüşme formuna dönüşen enformel mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Böylece iki alan sorumlusunun görüşmelerde verdiği yanıtların sürekli olarak karşılaştırılması olanağı değerlendirilmiştir.

Çalışma süresince kullanıcıların ortak çalışma olgusunu ve ortak çalışma alanlarını/mekânlarını nasıl tanımladıkları ve günlük ortak çalışma rutinleri sorgulanmıştır. İ.D.E.A özelinde üyelerin burayı kullanma amaçlarının bütüncül bir tanımlaması yapılmaya çalışılmış; İ.D.E.A İşlik Topluluğu üyelerinin alanda çalışma motivasyonlarını ve üyelerin ortak niteliğini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Yukarıda belirtilen araştırma sorularının dışında kullanıcılara;

- Yaş
- Cinsiyet
- Meslek alanı (sektörel boyut)
- Nerede yaşadıkları (mekânsal boyut)
- Ne kadar zamandır İşlik üyesi oldukları
- Ayda kaç kere İ.D.E.A Kadıköy'ü kullandıkları sorulmuş; demografik verilerin toplanmasıyla araştırmaya katkısı olacağı düşünülen bilgiler toplanmıştır.

Kullanıcılarla ortalama 12 dakika süren görüşmeler gerçekleştirilmiştir. En kısa görüşme 5 dakika, en uzun görüşme ise 21 dakika sürmüştür. Katılımcılar basit rastgele örneklem ile seçilmiş; birimi ziyaretler sırasında alanda çalışan üyeler arasından mülakatlara davet edilmişlerdir.

Bulgular

İ.D.E.A Kadıköy'de gerçekleştirilen bu araştırma, daha önce de belirttiğimiz gibi, İşlik alanında gerçekleşen etkinliğe odaklanmakla birlikte bu alanın kullanıcılarıyla yapılan görüşmelerin sonucunda elde ettiğimiz bulgular bu bölümde ortaya koyulacak ve görüşme bulgularının değerlendirmesi bir sonraki bölümde yapılacaktır.

İşlik üyelerinin oluşturduğu İşlik Topluluğu; yapılan görüşmeler sonucunda belli başlı ortak nedenlerle özel bir ofiste çalışmak veya bir ofis sahibi olmak yerine ortak çalışma alanlarında çalışmayı tercih etmektedirler. Kullanıcıların belirttikleri gerekçeler, görüşmelerde verilen yanıt sıklıklarına göre şu şekilde sıralanmaktadır;

- Ofis sahibi olmanın finansal açıdan maliyetli olması,
- Ofiste çalışmanın bireye yüklediği birtakım sorumluluklardan kaçma isteği,
- Ortak çalışma alanlarındaki görece daha rahat ve verimli çalışma ortamı,
- Ortak çalışma alanlarının kullanıcıya sağladığı esnek çalışma saatleri,
- Ortak çalışma alanlarının, bireyin insanlarla birlikte çalışarak yalnız hissetmediği bir çalışma ortamı oluşu,
- Sosyal ve profesyonel anlamda deneyimlenen etkileşimler
- Ortak çalışma alanlarında kullanıcıların sektörel çeşitliliğinden kaynaklanan iş birliği ve finansal sonuç doğuran etkileşim fırsatları.

İstanbul'da var olan diğer ortak çalışma alanlarından İ.D.E.A'yı ayıran özelliklerin ne olduğunun ortaya konması amacıyla; ortak çalışma alanlarının yeğlenmesi nedeni ile İ.D.E.A Kadıköy'ün tercih edilme nedenleri arasında bir ayırım yapılmış olup; ikinci bölümde

kullanıcıların İ.D.E.A'yı kullanma motivasyonları sorgulanmıştır. Burada ise görüşmelerde kullanıcıların belirttiği gerekçeler yine sıklığa göre aşağıda sıralanmıştır.

Kullanıcıların İ.D.E.A'yı tercih etme nedenleri:

- Uygun üyelik ücreti,
- Sessiz, sakin ve güzel manzarasıyla uygun bir çalışma ortamı,
- İ.D.E.A'nın konumu,
- Ev veya kafede çalışmaktan daha disiplinli bir çalışma ortamı,
- Sosyalleşmeye uygun bir çalışma ortamı,
- İş birlikleri ve etkileşim fırsatları,
- Anlık tanışmalar/ karşılaşmalar,
- Rahat ve kullanışlı mekân tasarımı,
- İ.D.E.A'da tecrübe edilen ilham verici atmosfer,
- Bilgi paylaşımının sürekliliğine uygun bir çalışma alanı.

Katılımcılarla gerçekleştirilen yüz yüze görüşmelerde sorulan sorular ve aldığımız yanıtlar ışığında İ.D.E.A Kadıköy birimi ile ilgili genel değerlendirmelerimiz burada yapılacaktır.

İ.D.E.A İşlik Topluluğu üyelerinin burayı kullanma amaçları genellikle ofis açma maliyetinden ve özel sektörde çalışmanın sorumluluklarından kaçma isteği olarak göze çarpmaktadır. Bu noktada kullanıcılar için İ.D.E.A'nın en önemli işlevi çok düşük maliyetli çalışma ortamı sağlamasıdır. Nitekim 14 kullanıcıyla gerçekleştirilen görüşmelerde 12 kullanıcı bu birimin sağladığı açılımı ücret tarifi üzerinden açıklamışlardır. K5 " böyle bir yeri gördükten sonra artık bir ofise ihtiyacım olmadığını düşündüm. Ofis sahibi olmak çok yüksek maliyetler ve bunun yanında sorumluluklar getiriyor" yanıtını vermiştir. K4 ise " İ.D.E.A'nın kullanım ücretlendirme politikası ofis sahibi olmanın maliyeti ile kıyaslandığında oldukça makul. Bu yüzden burada çalışmaya devam ediyorum." diyerek burada çalışma nedenini belirtmektedir.

İ.D.E.A hem konumu bakımından hem de mekân tasarımı ile kullanıcıların öncelikle tercih ettiği çalışma alanlarından. Kullanıcılar burayı sessiz, sakin ve 'huzur veren' manzarası nedeniyle tercih etmektedirler. Araştırmada görüşmeciler genel olarak İ.D.E.A 'nın konumunun ulaşılabilirliği ve güzel manzarasını belirtme gereği duymuşlardır. Burada İşlik Topluluğu üyelerinin çalışma ortamlarında gereksindiği şeylerden biri olarak sakinlik, eve yakınlık ve manzara olduğu görülmektedir. Uzun süredir kafelerde çalışma hayatını sürdüren ve gazeteciliğe devam ettiğini söyleyen K7; serbest zamanlı gazetecilik için kafelerin uygun bir çalışma ortamı sağlamadığını, İ.D.E.A'da çalışma ortamının bütünüyle kendi ihtiyaçlarını karşıladığını belirtmiştir. Katılımcılardan K8 ise manzaranın İ.D.E.A'yı tercih etme nedenlerinin başında geldiğini söylemektedir.

Serbest çevirmenlik yapan K9 ve K14, görüşmeler sırasında eski iş deneyimlerindeki durağanlığın, yalnızlığın ve evde çalışmanın bunaltıcılığının kendilerini İ.D.E.A'da çalışmaya ittiğini söylemişlerdir. Kendisi kitap çevirmeni olduğu için yaklaşık 17 senedir evde tek başına olduğu bir ortamda çalıştığını belirten K9, evde yalnız çalışmaktan sıkıldığı, insanlarla bir arada çalışabilmek istediği için İDEA işlik üyesi olduğunu belirtmektedir. Bu noktada İ.D.E.A'nın kendisine sağladığı açılımlardan birinin de disiplinli çalışma ortamı olduğundan söz eden K9; 'Daha rutine oturmuş bir iş hayatım oldu' demekte ve bu rutinin verimliliği de beraberinde getirdiğini dile getirmektedir. Mimar K1 ise İ.D.E.A'nın kendisine mekân tasarımı olarak ve çalışma saatleri anlamında ciddi bir esneklik getirdiğini belirtmiştir.

Kullanıcı görüşmelerinde verdiği yanıtlarda bu tarz ortak çalışma alanlarındaki sosyal ortamdan söz eden tek katılımcı K14 olmuştur. Yola çıkış amacı insanlar arası etkileşim ve sosyalleşmeyi kolaylaştıran bir mekân ve model tasarımı olan İ.D.E.A'nın; kullanıcılar tarafında bunu sağlayamadığı gözlenmektedir. " Herkes kimin ne iş yaptığını biliyor ve günlük etkileşimler, iş birlikleri ve rastlantısal paylaşımlar tecrübe ediyoruz." diyen K14 kendi meslek grubu için sorun oluşturan 'durağanlık' sorununu çözebilecek yer olarak İ.D.E.A'yı işaret etmiştir.

Kuruluşundan beri İ.D.E.A İşlik alanı üyesi olan K3, yine buranın rahat ve sakin bir çalışma alanı olduğunu düşündüğünü belirtirken; paylaşım ve etkileşim amacıyla yola çıkan birimin bu noktalarda oldukça eksik kaldığı görüşündedir. "Burası bilgi paylaşımının ve anlık karşılaşmaların yoğun olarak yaşanabileceği bir yerken bu fırsatı tam olarak değerlendiremiyoruz" diyen katılımcı farklı sektörlerden kullanıcılarla karşılaşmayı istediğini belirtmiştir. Haftada 2 gün İ.D.E.A'da çalışan K3, paylaşım ve etkileşim eksikliğinin bir an önce doldurulması gerektiğini görüşme boyunca yinelemiştir.

Etkileşim, sosyallik ve paylaşım eksikliğini görüşme boyunca gündeme getiren kullanıcılardan K11, kendisini esnek çalışma saatleri talebiyle ortak çalışma alanlarını kullanan bir girişimci olarak tanıtmıştır. İ.D.E.A dışında iki farklı ortak çalışma alanında üyesi olan K11 etkileşim noktasında çok esnek yapılar olarak gördüğü bu alanlar arasında İ.D.E.A'nın ne yazık ki eksik kaldığını dile getirmektedir. " Burada maalesef etkileşime dair hiçbir şey tecrübe edemiyorum. Kendi çabalarımızla birkaç kullanıcı yapabildiğimiz kadar paylaşımda bulunuyor insanlarla tanışıyoruz. Öğle yemeklerine çıkıyoruz bu etkileşim noktasındaki eksikliği giderebilmek için." diyen K11, alan sorumlularının sektörel yönelimleri izleyerek küçük de olsa farklı etkinlikler yapması gerektiği düşüncesinde olduğunu belirtmiştir.

İ.D.E.A ciddi bir iş birliği alanı olma potansiyeli taşımaktadır. Çok farklı sektörlerden yaratıcı emeğin buluşma noktası olan İşlik alanının; yaratıcı sınıf için finansal anlamda büyük fırsatlar sunan bir yer olduğunu düşünmekteyiz. Ancak kullanıcıların bunun farkında olması da bu etkileşimlerin ilk adımı olma noktasında oldukça önemli. K11'in " artık yaratıcı sınıfın çalışma mekânları burası" diye söz ettiği ortak çalışma alanları, eski paylaşımlı çalışma alanı modellerinden iş birliği, birlikte çalışma ve ulaşılabilirlik noktalarında ayrılmaktadır. Çok farklı sektörlerden çok farklı ilgi alanları ve kabiliyetleri olan insanları bir araya getiren İ.D.E.A ise bizce henüz bu amaca hizmet eden somut örnekler önümüze sunmamaktadır. İnşaat mühendisi olan K4 birlikte çalışma olgusunu birkaç programcı ve bilgisayarçıyla tanışarak, muhabbet ederek deneyimleyebildiğini ifade etmiştir.

Yaklaşık bir buçuk senedir faaliyet gösteren İ.D.E.A işlik alanında kullanıcıların bir süre sonra değişen taleplerinin olması oldukça doğaldır. Birim içerisinde üyeler taleplerini alan sorumlularına iletmektedirler. Birimin bağlı olduğu müdürlüğe iletilen talebin yerine getirilmesi ise yine İ.D.E.A personelinin sorumluluğunda olmaktadır. Ancak görüşmeler sırasında bazı kullanıcılar taleplerini birime iletemediklerini, letseler dahi olumlu veya olumsuz bir yanıt alamadıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda K11 " Şimdiye kadar birimle ilgili taleplerimin karşılığı olmadı. Bazı taleplerime yanıt dahi alamıyorum. Bu iletişimsizlik bazı sorunları da beraberinde getiriyor." diyerek bu tarz çalışma alanlarında önemli bir nokta olan alan sorumlusu ve kullanıcı arasındaki iletişim sorununa dikkat çekmektedir. K3 ise son zamanlarda birime bazı taleplerini ilettiğini, bu taleplerin kendi işiyle ilgili marka patent eğitimleri olduğunu ancak bu taleplerin gerçekleşmediğini ifade etmiştir.

Mülakatlar sırasında fark ettiğimiz bir diğer durum ise, İ.D.E.A özünde paylaşımın, etkileşimin, farklı sektörlerin karşılaşmasının, iş birliklerinin ve sosyalleşmenin oldukça

yoğun yaşanabileceği bir birim iken, bu yapıya direnen kullanıcıları da bünyesinde barındıran bir yer olduğudur. Şimdiye kadarki görüşmelerden fark edildiği gibi kullanıcılar arasında potansiyelinden çok daha az etkileşim örnekleri, tanışmalar ve iş birlikleri tecrübeleri olduğu fark edilmektedir. Bunun dışında kullanıcılarla yaptığımız görüşmelerde İ.D.E.A'nın kuruluş amacının tamamen aksine, İşlik alanını dönüştürmeyi talep eden kullanıcılarla karşılaşmıştır. K8 ve K12 görüşmeler sırasında İ.D.E.A İşlik Alanı'nın sessiz ve disiplinli; kişiler için ayrı çalışma odaları olan ve insanların birbirini rahatsız etmediği bir alan olması gerektiğini ifade etmektedirler. K8 " İ.D.E.A'nın ayrı ayrı bölmelerle sessiz çalışmak isteyen insanlara da uygun çalışma ortamı haline gelmesi gerekiyor" diyerek mekanı dönüştürme amacı taşıyan bir talebini dile getirmiştir.

İ.D.E.A'nın yerel yönetim etkinliği olarak yenilikçiliği ve potansiyeli açıktır. Yaratıcı sınıf üyeleri için ilham veren bir çalışma ortamı, sosyalleşme noktası, finansal verimliliği sağlayabilecek bir fırsat olan İ.D.E.A'da, yenilikçi üretim modellerine kapı aralayabilecek bir hizmet Türkiye'de ilk kez Belediye eliyle sağlanmaktadır. Bizce önem arz eden bu noktaları göz önünde bulundurarak; İ.D.E.A 'da gerçekleştirilen araştırmanın bulgularının değerlendirmesini sonuç bölümünde yapacağız.

Sonuç

Yaratıcı sınıfın çalışma tarzlarında ve iş, üretim düzenlerinde son yıllarda fark edilen değişimlere karşılık olarak, kent merkezlerinde bu sınıfın farklılaşan çalışma anlayışına uygun çalışma alanlarının yaygınlaşmasının ülkemiz için henüz birkaç yıllık bir deneyim olduğu gözlemlenmektedir. Ancak dünyada sayıları giderek artan bu sınıf üyelerinin yeni üretim merkezleri olarak ortak çalışma alanlarını seçmeye devam ettiği göz önünde bulundurulduğunda, aynı değişim ve gelişimin Türkiye'de de yaşanacağı düşüncesindeyiz. İstanbul'da var olan ve özel sektör eliyle işletilen ortak çalışma alanlarının dışında bir kamusal hizmet olarak İ.D.E.A Kadıköy; hizmeti veren yapının bir belediye olması noktasında bir ilk olma özelliği taşımaktadır. İ.D.E.A dışında ülkemizde tamamen kamu eliyle faaliyet gösteren başka bir ortak çalışma alanı ne yazık ki bulunmamaktadır. Oysa ki gerçekleştirdiğimiz araştırma sonucunda, bir yerel yönetim hizmeti olarak İ.D.E.A'nın kuruluşundan başlayarak yaklaşık bir yıl içerisinde iyi bir model ve örnek bir hizmet teşkil ettiği düşüncesindeyiz.

Belediye'nin yakın zamanda İ.D.E.A Kadıköy modelini açık kaynak olarak kamu ile paylaşacak olması ise; birimin kamu eliyle verilmekte olan bir ortak çalışma alanı örneği olması açısından oldukça değerlidir. Böylece İ.D.E.A modeli diğer belediyeler ve hatta özel girişimler için bir ilk örnek model oluşturacaktır.

Çalışmada İ.D.E.A'nın uygulanmasında karşılaştığımız eksik yönlerinden de söz edilmiştir. Yaratıcılık, Florida'nın bahsettiği gibi, basit bir biçimde birkaç yazılımcının, sanatçının, göçmenin veya eşcinselin sırtında kentlere getirdikleri şeyler olamaz. Yaratıcı ekonomi yalnızca bireylerin bu sıfatlarla adlandırıldığı mekanlarda gün yüzüne çıkmamaktadır. Yaratıcılık belli bir kentsel bağlam içerisinde üretim, sosyal yaşam ve çalışma ilişkilerinin iç içe girdiği kompleks ve organik bir gelişimin ürünü olabilir (Scott, 2006). Bu nokta aslında salt birlikte çalışma eyleminin kendi içerisindeki sınırlılıklarını da göstermektedir. Birlikte çalışmak veya aynı disiplinden farklı insanlarla bir masayı paylaşıyor olmak; görünen o ki bu noktada yeterli değildir (Spinuzzi, 2012). İ.D.E.A' da gözlemediğimiz eksikliklerin geliştirilmesiyle birimin kent içerisinde yaratıcı sınıfın uğrak çalışma mekanlarından biri olabileceğini düşünmekteyiz. Etkileşim ve taleplerin gerçekleştirilmesi konusundaki eksiklikler giderildiğinde İ.D.E.A Kadıköy'ün bir anlamda kentin bilgi üretiminin, yeni girişimcilik anlayışının odak noktalarından biri haline gelebileceği kanısındayız.

Burada göz önünde bulundurulması gereken ve belki de bu eksikliklerin giderilmesi bakımından en önemli nokta ise kurumsal kapasite sorunudur. Kamu eliyle hizmet veren ve bu anlamda Türkiye'de başka bir örneği ne yazık ki bulunmayan İ.D.E.A'nın geliştirilmesi sürecinde kurumsal kapasite noktası unutulmamalıdır. Birçok ortak çalışma alanında, kullanıcılar arası etkileşimin başlatılması ve sürdürülmesi noktasında özel sektörden alınan hizmetlerle sorunların çözüldüğü örnekler olmakla birlikte; İ.D.E.A'nın kendi içerisindeki etkileşim ve iş birliği sorununu yine kendi kapasitesi ve kaynaklarıyla çözmesi zorunluluğu oldukça anlaşılabilir bir durumdur. Aynı sınırlılık, kullanıcı taleplerinin karşılık bulabilmesi noktasında da karşımıza çıkmaktadır. Kadıköy Belediyesi'nin kurumsal kapasitesinin sınırları içerisinde yapılacak geliştirmeler ile yukarıda da belirtildiği gibi, İ.D.E.A yeni ve farklı bir istihdam modeli olarak karşımıza gelecektir.

4.2.Tasarım Atölyesi Kadıköy (TAK)

Tak Nedir?

Tasarım Atölyesi Kadıköy (TAK), Kadıköy Belediyesi tarafından katılımcı belediyeciliğin bir gereği olarak özellikle gençlerin kamu yönetimine katılabilmesi ve kentlerin hem fiziksel hem sosyal tasarımlarının beraber yapılabilmesi hedefiyle 2013 yılında Rasimpaşa mahallesinde kurulmuştur.

Tasarım, Araştırma, Katılım yoluyla kentsel sorunların çözülmesi için Kadıköylüler ile tasarımcıları buluşturmayı hedefleyen TAK; Kadıköy Belediyesi, Çekül Vakfı ve Kentsel Strateji Şirketi'nin ortaklığında gerçekleşerek yerel yönetimler için kamu-sivil-özel iş birliği örneği oluşturmayı da hedeflemiştir.

Hedefleri arasında yerel tasarım ağı oluşturmak da olan TAK, Kadıköy'ün ihtiyaçlarını temel alan bir kuluçka ünitesine benzemektedir. Hem tasarımcıların bireysel olarak önerdikleri ve belediyeden talep edilen, hem de TAK ekibinin sorun olarak düşündükleri konularda birçok farklı disiplinden faydalanarak tasarım yapılmaktadır.

Alan Çalışması: Kurumsal Yapı ve Müdahale

Tasarım Atölyesi Kadıköy, Strateji Geliştirme Müdürlüğüne bağlı olarak çalışmalarını sürdürmektedir. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 15. Maddesinin b bendine dayanılarak hazırlanan Strateji Geliştirme Müdürlüğü Görev, Yetki ve Sorumlulukları ile Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik'te TAK'ın görev ve sorumlulukları belirlenmiştir. Yönetmeliğe göre TAK: a) Kadıköy'e ilişkin sorunların çözümünde tasarımın etkin kılınması; kent sorunlarının ve önceliklerinin halkın katılımı ile tespit edilmesini sağlamak, b) genç tasarımcılarla profesyonel tasarımcıların bir araya gelebilecekleri ortamları sağlayarak, tasarımcılarla Kadıköylüleri buluşturmak; ortak atölye çalışmaları gerçekleştirerek Kadıköy'ün sorunları için kolektif çözüm arayışlarında bulunmak, c) tasarımcıların özgürce fikir üretecekleri ve ürünlerini kamuoyu ile paylaşacakları yenilik ve yaratıcılık ortamını kamu, özel ve sivil toplum işbirliği yoluyla gerçekleştirmek, ç) kısa ve orta vadeli çalışma programları ile belli periyotlarda etkinlik takvimi hazırlamak, d) ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde kamu kurumları, üniversiteler, meslek örgütleri, sivil toplum kuruluşları (STK) ile projeler geliştirmek, programlar oluşturmak ve tecrübe paylaşımlarında bulunmak, e) projelerin geliştirilmesi ve takiben sorumlu Tasarım Atölyesi Kadıköy yönetimi ve personeli bağlı bulunduğu müdürlüğün önerisi ve Başkanlık onayıyla belirlenir, f) tasarımcılar ile dezavantajlı grupları buluşturmak ve engellilerin sorunlarını çözüme yönelik tasarımların oluşturulmasına katkıda bulunmak, g) tasarım etkinlikleri ile çocukların yaratıcılıklarını geliştirici faaliyetlerde bulunmak, ğ) "Tasarım", "Araştırma", "Katılım" başlıkları altında gönüllülerin inisiyatif alacağı çalışmalara ev sahipliği yapmak, h) farklı disiplinlerden serbest

çalışan tasarımcılara çalışma ortamı sağlamak, 7/24 işler bir tasarım ve düşünme alanı yaratmak, i) Kadıköy'e özgü tasarımların çalıştaylar vasıtası ile geliştirilmesini sağlamak, bağımsız tasarımcıların Kadıköy için gerçekleştirdikleri çalışmalarını ödüllendirmek, teliflerini almak ve üretim sürecine aktarmak, ı) kamusal hayatı düzenlemede ortak karar alınması için gerekli ortamı yaratmak ve kent yaşamını düzenleyici tasarım rehberleri ve harita çalışmaları hazırlayarak meclisin onayına sunmak, j) Rasimpaşa Mahallesi ve Yeldeğirmeni semtinin eski sinema yapısı (Özen Sineması) içerisinde, mahallelinin hatıralarını canlı tutacak şekilde film gösterimi ve benzeri etkinlikler gerçekleştirmek, k) üniversiteler ve benzeri kurumlarla işbirliği kurarak Kadıköy üzerine gönüllülerin katılımına açık farkındalık çalışmaları gerçekleştirmek, Kadıköy'ün kültürel ve tarihi değerlerini yaşatmak üzerine gönüllülerin katılımına açık farkındalık çalışmalarını gerçekleştirmek ile görevlidir.

Tasarım Atölyesi Kadıköy, herkesin ücretsiz olarak 7/24 kullanabileceği bir kamusal alandır ve yürütücü kadrosu dört kişiden oluşmaktadır. Bu personellerin uzmanlık alanları grafik tasarım, endüstriyel tasarım ve iç mimarlık disiplinlerinden oluşurken, atölye içerisinde yatay hiyerarşi işlemektedir. TAK içerisinde hem kuramsal hem de uygulama projeleri üretilirken, üç çeşit projelendirme yöntemi kullanılmaktadır. Bunlar; Kadıköy Belediyesi'nden talep edilen ve TAK'ın projelendirip tasarımcıya açık çağrı ile açtığı projeler, tasarım fikri ile TAK'a başvuran Kadıköylülerin fikirlerinin projelendirilmesi ve son olarak TAK'ın kendi bünyesinde ürettiği projelerdir (Çatalyürekli&Kaya, 2014). Üretilen projelerin hedef kitlesi ve ihtiyaç listesi çıkarıldıktan sonra bu projeler Strateji Geliştirme Müdürlüğü'nce incelenip onaylanmaktadır. Ayrıca TAK Strateji Geliştirme Müdürlüğü ile haftalık toplantılar gerçekleştirerek projelerin süreçleri hakkında bilgilendirme yaparken, yaptığı etkinlikler ve ulaşılan kitle hakkında her 3 ayda bir Müdürlüğe rapor sunmaktadır.

TAK içerisinde üretilen kuramsal projeler veya uygulama projelerinden bazıları;

Kıyı Köşe: Kullanılmayan kıyı köşe mekânların tasarım yoluyla canlandırılması,

Cadde: Kadıköy'ün yeni kentsel kurgusu yapılırken akıcı ulaşım ve yeterli açık alan sistemlerinin tasarlanması,

3x3: Tasarımcıların seçtikleri ölçek ve tanımlanan tasarım alanında yeni kentsel doku, açık alan ve ulaşım stratejileri geliştirmesi,

TasarlaTAK: Kadıköy'den ilham alarak tasarım ürünlerinin geliştirilmesi,

Harita: Kadıköylülerin katılımı ve tasarımcıların yaratıcılığıyla, kolay algılanabilir ve görsel kalitesi yüksek sosyal, kültürel haritaların oluşturulması,

FilmTAK: Tasarımcılara ve mahallelilere yönelik ücretsiz açık film gösterilmesi,

KesTAK: Kamusal mekânlarda, mahallelilerle birlikte mahalleyi algılamak ve anlamak için mahallenin maketlerinin yapılması,

TAKas: Ulusal ve uluslararası üniversiteler veya yerli ve yabancı ofisler ile iş birliklerinin kurulması ve proje geliştirilmesi,

TAKım: Geri dönüşüm, ürün tasarımı, haritalama, mahalleyi algılama gibi temalar kapsamında sokak etkinlerinin gerçekleştirilmesi,

KonTAK: Konusunda uzman yerli ve yabancı tasarımcıların katılımıyla konferans, panel ve söyleşilerin gerçekleştirilmesi,

Rehber: Tasarımcılar tarafından Kadıköy'ün uyumlu bina, yaşayan sokak ve özgün mahalle kriterleri çerçevesinde yeni tasarım ilkelerinin tartışılarak belirlenmesi,

Bellek: Kadıköy'ü Kadıköy yapan her türlü birikimi ve değeri, fotoğraf, video, çizim, yazı gibi araçları kullanarak kolay erişilebilir zengin bir arşive dönüştürülmesidir.

Strateji Geliştirme Müdürlüğü'ne bağlı olan ve TAK gibi birer kuluçka ünitesine benzetilen diğer birimler ise 'İ.D.E.A Kadıköy' ve 'Kadıköy Akademi'dir.

Şekil 14. Tasarım Atölyesi Kadıköy Projeler

Bu üç birim aynı müdürlüğü bağlı olmaları ve birer kuluçka ünitesi özelliği göstermelerinden dolayı etkileşim ve iş birliği içerisinde.

Tasarım Atölyesi Kadıköy, özellikle gençlerin kamu yönetimine katılabilmesi ve kentlerin hem fiziksel hem sosyal tasarımlarının yapılırken Kadıköylüleri ve tasarımcıları bir araya getirmeyi hedeflemiştir. Kamu (Kadıköy Belediyesi), sivil (Çekül Vakfı) ve özel (Kentsel Strateji Şirketi) iş birliği ile kurulan TAK, ürettiği projelerde ve yürüttüğü etkinliklerde bu üç alanla iş birliği yapmaya devam etmiştir.

TAK'ta gerçekleştirilen tüm etkinlikler ücretsiz ve herkesin katılımına açık yapılırken, TAK temel ilkelerine uygun olduğu ve kâr amacı gütmeyen sürece kente müdahale etmek isteyen herkesle iş birliği yapmaktadır. TAK'ın daha önce iş birliği yaptığı kurum ve kuruluşlar Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 13. TAK Paydaşları

Sosyal Girişimler ve Dernekler	Üniversiteler	Uluslararası Girişimler ve Üniversiteler	Diğer Etkinlik Ortakları
Studio X (https://www.studio-xistanbul.org/)	T.C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	Schleijpen & Leatemia (http://www.schleijpen-leatemia.nl/)	Tasarım Yarışmaları (http://www.tasarimyarismalari.com/)
Atölye İstanbul (https://atolye.io/tr/anasayfa/)	İstanbul Teknik Üniversitesi	Urban Center Bologna (http://www.fondazioneinnovazi oneurbana.it/)	72 Hour Urban Action (http://72hoururbanaction.de/en/)

Things	Bahçeşehir Üniversitesi	Mayors' Institute on City Design (https://www.micd.org/)	GYODER (https://www.gyoder.org.tr/)
Sürdürülebilir Yaşam Platformu (http://surdurulebiliryasam.tv/)	İstanbul Bilgi Üniversitesi	Norsk Kommunalteknisk Forening (http://www.kommunalteknikk.no/)	İKSV Tasarım (http://www.iksvtasarim.com/)
Inno Campus (http://innocampus.org/)	TC İstanbul Kültür Üniversitesi	Little Sun (https://littlesun.com/)	Kabine Nadire (http://kabinenadire.tumblr.com/)
Sokak Bizim (https://sokakbizim.org/)	Okan Üniversitesi	Hochschule Ostwestfalen-Lippe (https://www.hs-owl.de/)	Whatabout (http://whataboutistanbul.tumblr.com/)
Arkitera (http://www.arkitera.com/)	Yeditepe Üniversitesi	École Spéciale d'Architecture (http://www.esa-paris.fr/?lang=fr)	Genç Mimarlar
İskele 47 (http://iskele47.com/)	Mardin Artuklu Üniversitesi	The University of Sheffield (https://www.sheffield.ac.uk/)	Amber Platform (http://amberplatform.org/)
Bisikletli Ulaşım Platformu (http://bisikletliulasim.com/)		School of Visual Arts (http://www.sva.edu/)	Tiyatro Laboratuvarı
Engelsiz Pedal Derneği (http://engelsizpedal.tumblr.com/)		Goethe Institut (https://www.goethe.de/de/index.html)	
DEM Dernek (https://www.demdernek.org/)			

Tablo 13'te de görüldüğü üzere Tasarım Atölyesi Kadıköy; ulusal ve uluslararası birçok paydaşa sahiptir. Bunlar sivil toplum kuruluşları, dernekler, özel ve devlet üniversiteleri, kâr amacı gütmeyenlere süreçte özel şirketler olabildiği gibi; öğrenciler, yeni mezunlar ve meslek odaları da tabloda yer almayan paydaşlardır.

Araştırma: Kullanıcılar

2017 yılında beş farklı program başlığı altında 89 adet etkinlik gerçekleştiren TAK; 2.808 katılımcıya ulaşmıştır. Etkinliklerin katılımcı sayıları kayıt altına alınırken TAK

kullanıcılarının sayısı, kullanım aralıkları ve sıklıkları kayıt altına alınmamaktadır. 2017 yılında kaç kullanıcısı olduğuna erişilemeyen TAK, kullanıcıların TAK'ı ilk kullanımlarında meslek, yaş, cinsiyet gibi bilgilerinin istendiği bir form doldurtmaktadır. 2018 Aralık ayı

içerisinde TAK'ta bulunan kullanıcılarla yapılan görüşmelerde kullanıcıların farklı yaş gruplarından olduğu gözlemlenirken, Tasarım Atölyesi Kadıköy'ün farklı meslek gruplarını cezbedtiği ortadadır. Tüm katılımcılar haftada en az 2 kez TAK'a geldiklerini belirtmiştir. Görüşmelere katılan ve öğrenci olan TAK kullanıcıları genellikle mimarlık ve grafik tasarım bölümlerinde eğitim gören öğrencilerken, görüşmelere katılan diğer kullanıcıların tasarım alanının dışında yer alan mesleklerde olması ilgi çekicidir.

Öğrenciler TAK'ı gece de açık olan bir kütüphane/stüdyo ortamı olarak tanımlamaktadır. Diğer kullanıcılar ise TAK'ı kullanım amaçları sorulduğunda sessiz bir ofis ortamı olmasının araştırma ve projelerini gerçekleştirmede kolaylık sağladığı yönünde cevap vermişlerdir. Görüşmelerin gerçekleştirildiği tüm kullanıcılar, TAK'ın etkinliklerinden haberdar olmakla birlikte vakit buldukça etkinliklere katıldıklarını dile getirmişlerdir. Kullanıcıların TAK'ta eksik buldukları veya geliştirilmesini istedikleri yönleri sorulduğunda ise alınan cevaplardan bazıları şöyledir:

"Keşke İ.D.E.A 'daki gibi farklı meslek alanlarındaki kullanıcılar bir araya getirilebilse. İhtiyaçlarımız doğrultusunda birbirimizden haberdar olmamızı sağlayacak bir pano olması iyi olurdu. " (A., ISO Kalite Denetçisi, 36)

"Halkın yani Kadıköy 'de yaşayanların katılabileceği şekilde kentsel dönüşüm ve tasarım anlamında forumlar, toplantılar olmalı. Bu toplantılarda Belediye de bulunmalı. "

(B., İnternet Gazetecisi, 35)

"Belediye ve TAK arasında bir iletişimsizlik olduğunu düşünüyorum ya da kullanıcılara ulaşamıyorlar, benim burada hissettiğim bu. Farkındalık ve çözüm üretecek atölyeler yapmalılar. Yani kamu yararına; halka yönelik bir alan açmalılar. "

(C.,İngilizce

Öğretmeni, 35)

"Ben mimarlık öğrencisiyim ve jüri zamanları nerdeyse her gece burada çalışıyorum. Geceleri en çok kantinin eksikliğini çekiyoruz ve yemek yemek için buradan çıkmak zaman kaybettiriyor. " (Ç.,Mimarlık Öğrencisi, 24)

Türkiye'deki Benzer Örneği: KETA, Benzerlikler ve Farklılıklar

Bu bölümde TAK'ın Türkiye'deki benzer bir örneği olan Karabağlar Belediyesi Kent Tasarım Atölyesi (KETA) hakkında bilgi verilecek ve TAK ile olan benzerlik ve farklılıkları incelenecektir. KETA, TAK'ın da desteğiyle İzmir'in Karabağlar ilçesinde 2015 yılında kurulmuştur. Türkiye'de yerel yönetimler bünyesinde kurulan ve sürekliliği olan birkaç atölyeden biridir. Karabağlar Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü'ne bağlı olan KETA; kentsel sorunların çözümünde kentliler, tasarımcılar, gönüllüler, öğrenciler ve destekçilerin ulusal ve uluslararası iş birlikleri kurarak fikir ürettikleri ve ürünlerini kamuoyu ile paylaştıkları yenilik ve yaratıcılık mekânı olmak amacıyla akademisyenler öncülüğünde kurulmuştur.

"Yeni Bir Kent Tasarımı İçin Projeler Üretiyoruz" sloganıyla hayata geçen KETA Karabağlar ilçesinin mekânsal sorunlarının çözümü, stratejik tasarım yönetimi ve düşünce tasarımı yaklaşımıyla yürütülürken; kamu, üniversite, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yapmaktadır. KETA'da çalışan personellerin uzmanlık alanları ise Görsel İletişim ve Tasarım,

Halkla İlişkiler, Film Tasarım, Grafik Tasarım, Radyo TV ve Fotoğraf bölümleri üzerine çeşitlenmektedir. Ayrıca Mimarlık, İç Mimarlık ve Endüstriyel Tasarım gibi alanlarda akademisyenlerden destek alan KETA 3 ana programdan oluşmaktadır;

Sosyal Diyalog Atölyesi: Farklı kültür ve uzmanlık alanlarını bir araya getirerek görüş, tartışma, danışma ve bilgi paylaşımı süreçleri doğrultusunda sosyal uzlaşmanın sağlanması hedeflerken sorun ve ortak çözüme odaklanır.

Ortak Akıl ve Üretim Atölyesi: Düşünce grupları tarafından ortaya çıkan fikirlerin üretime dönüştürülmesini amaçlayan atölye çalışmalarıdır.

Kent Tarihini Araştırma ve Kentlilik Bilinci Atölyesi: Karabağlar'ın yaşanmışlığını, tarihini belgeleriyle gün ışığına çıkarır ve kentlilik bilincini aşlar.

3 yılda 6.000 kişiye ulaşan KETA herkese açık olmakla birlikte, etkinliklerini yaş aralığı, kültürel farklılıklar ve ihtiyaç alanlarına göre düzenlemektedir. Kent estetiği ve sürdürülebilir tasarım atölyeleri öncelikli olup, psiko-sosyal ve felsefe alanlarındaki konularda da etkinlikler düzenlemektedir.

TAK ile benzer kuruluş amaçlarına sahip olan KETA, 10 yıllık genç bir belediye olan Karabağlar'da kurulması sebebiyle daha farklı etkinliklere yönelmektedir. Kadıköy eski bir tarihe ve gelişmiş bir sosyo-ekonomik yapıya sahipken, Karabağlar gelişmekte olan ve nüfus yoğunluğunun hızla arttığı bir ilçedir. Farklı kültürleri bir arada barındıran bu ilçede aidiyet duygusu yüksek, yerleşik ve sürdürülebilir bir yapıya sahip değildir. Bu sebeplerden dolayı KETA farklı grupları bir araya getirmek için tasarımı araç olarak kullanırken, TAK tasarım için farklı grupları bir araya getirmeyi hedeflemektedir. Kadıköy'de servis hizmetlerinin yoğunlaşmış olması ve gelişmiş bir yaratıcı sektörün varlığı önemliyken, Karabağların mobilya sanayisi üzerinde yoğunlaşmış bir ilçe olmasının da TAK ve KETA arasındaki farklılık üzerinde önemli bir etkisi vardır.

Değerlendirme

Tasarım Atölyesi Kadıköy, Türkiye'de yerel yönetimler bünyesinde kurulan ve sürekliliği olan birkaç atölyeden biridir. Kadıköy'ün kentsel sorunlarının tasarım yoluyla çözülmesi için mahalleliler ile tasarımcıları bir araya getirmeyi amaçlayan TAK, kurulduğu günden itibaren birçok proje ve etkinlik gerçekleştirmiştir.

Kadıköy Belediyesi bünyesinde kurulan ve Strateji Geliştirme Müdürlüğü'ne bağlı olan TAK, yasal olarak kamu yönetmeliklerine bağlıdır ve bağlı olduğu müdürlüğün bütçesinden yararlanmaktadır. Belediyenin diğer müdürlüklerini desteklemek, kenti yeniden tasarlamak ve sorunlarını çözmek için katılım, araştırma, tasarım esası ile yürütülmekte olan atölye, etkinlik ve projelerini gerçekleştirirken birtakım zorluklarla da karşılaşmaktadır. Ürettiği tasarım projelerinin çoğunu hayata geçirmeyi başaran TAK, gerçekleştiremediği projeler için bütçe, ilçe belediyesi ile büyükşehir belediyesi arasındaki idari sınırlar ve bazen de öngörülemeyen tasarım hatalarını gerekçe olarak göstermiştir.

TAK, Kadıköylülerden gelen istekleri her ne kadar %95 oranında gerçekleştirdiğini belirtse de projelerin niteliği ve gerçekleştirilme tarihleri sorulduğunda mahallelilerin artık bir talep doğrultusunda TAK'a başvurmadığını ama başvuruların TAK'ın ilk kuruluş yıllarında sayıca fazla olduğu belirtilmiştir. Her ne kadar bu talep yokluğu; Kadıköy'de devam etmekte olan kentsel dönüşüm süreci, buna bağlı olarak müdahalede bulunabilecek mahallelerin azlığı ve diğer mahallelerde de ihtiyacın olmaması yönünde açıklansa da bu durum mahallelilerle bir iletişim kopukluğu anlamına gelebilmektedir. Nüfusunun %19'u 65 yaş üzerinde olan Kadıköy, ilçe genelinde yüksek bir sosyo-ekonomik statü ve eğitim seviyesine sahipse de bu

yaş grubunun TAK hakkında ne kadar bilgi sahibi olduğu, taleplerini iletebilecekleri bir birimin varlığından haberdar olup olmadıkları hakkında bir değerlendirme bulunmamaktadır. TAK bünyesinde gerçekleştirilen mekânsal tasarımlar ve dönüşümler sorulduğunda ise bürokratik işlemlerin uzun sürmesinden kaynaklı, izin alınmasına gerek olmadığı için, çoğunlukla Şok Kıyı Köşe projelerinin gerçekleştirildiği bildirilmiştir. İki haftalık bir saha çalışması sonucunda çoğunlukla geri dönüşüm malzemeleri kullanılarak yapılan kıyı köşe projeleri mahallelilerin somut olarak günlük yaşamlarında faydalanabildiği ürünlerdir.

Hem kullanıcılarla hem de TAK teknik sorumlusu ile yapılan görüşmelerden anlaşılabildiği üzere TAK hakkında bir "kütüphane" algısı oluşmuştur. Birçok kullanıcı görüşmelerde TAK için "kütüphane gibi" şeklinde söz ederken kullanıcıların bazıları farklı ilçelerden TAK'a gelmektedir. Görüşmelere katılan tüm kullanıcılar atölyeyi hızlı bir internet bağlantısına sahip olması, gece açık bulunması ve ücretsiz olması sebebiyle çalışma mekânı olarak kullanmaktadır. Her ne kadar kullanıcılar zaman buldukça etkinliklere katıldıklarını belirtmeler de katıldıkları etkinlikler sorulduğunda daha çok film gösterimleri ve sergilere katıldıklarını söylemişlerdir. Bu durum, kentin sorunlarına Kadıköylülerle ortak bir çözüm üretmek hedefi doğrultusunda kullanıcılarla etkin bir iletişim kurulamadığı anlamına gelebileceği gibi yapılan etkinliklerin tasarım geçmişi olmayan kişilere uzak kaldığı anlamına da gelebilmektedir.

İ.D.E.A ve Akademi ile iş birlikleri içinde bulunulmasına rağmen, TAK'ın bu birimler ile iletişimi daha çok kendisine gelen etkinlik isteklerini içeriklerine göre bu birimlere yönlendirmek üzerinedir. "Kadıköy'ün Sakinleri" gibi büyük bir proje imkânı çıkmadığı sürece birimler arasında düzenli bir iletişim bulunmadığı, her birimin kendi içerisine dönük bir şekilde etkinlik ve projeler gerçekleştirdiği TAK teknik sorumlusu ile yapılan görüşmeden anlaşılmaktadır.

Buna rağmen Erdem Selvin'in (2016) de makalesinde belirttiği üzere TAK; kentlilik ve kentleşme alanında uluslararası etkinlikler yürüterek kentteki mekanları katılım ve deneyim alışverişi esasına dayanarak tasarlamak konusunda çaba harcamaktadır. Mahalle sakinleri, çeşitli disiplinlerden uzmanlar, özel ve kamu sektörünü bir araya getirerek şeffaf müzakereler gerçekleştirilip her bir grubun aktif katılımını sağlamaya çalışmaktadır. TAK bu çabası ve 2013 yılından beri devam eden aktif çalışmaları ile Türkiye'de yerel yönetimler içerisinde kurulan atölyeler arasında örnek oluşturmaktadır.

4.3.Kadıköy Akademi

2015 yılından itibaren 19 Mayıs Mahallesi'nde hizmet vermekte olan Kadıköy Akademi, üniversitelerin ya da akademik çalışma yürütenlerin yerel yönetimle ortak politika geliştirmesine duyulan ihtiyaçtan hareket ile Kadıköy Belediyesi tarafından kurulmuş bir kent düşünce merkezidir. Kadıköy Akademi, Strateji Geliştirme Müdürlüğü'ne bağlıdır ve çalışanları belediye şirketi işçisi statüsündeki kişilerden oluşmaktadır. Ancak, sözleşmeli personel ya da memurların Akademi'de çalışmasında da herhangi bir engel yoktur.

Türkiye'de diğer belediyelerdeki Akademiler incelendiği zaman, bu kurumların daha çok kurslar üzerinden işlediği gözlemlenmiştir. Kadıköy Akademi'yi özgün kılan ise onun kent çalışmaları üzerine yoğunlaşmış bir kurum olmasıdır

Kadıköy Akademi, "*Kent Profilleri, Kent Bülteni, Açık Akademi Seminerleri, belgesel gösterimi ve söyleşiler, atölyeler ve çalışma grupları*" gibi faaliyetler yürütmektedir. Yazının ilerleyen kısımlarında bu projelere yer verilecek ve dünya üzerinde Akademi örnekleri de incelenecektir.

Tablo 14. Kadıköy Akademi 2015 yılı faaliyetleri

FAALİYETLER	ADET
Kent Profili	8
Kent Bülteni	15
Çalıştay	2
Seminer	2
Söyleşi	2
Eğitim	1
Halk Bilgilendirme Toplantısı	2
Toplantı	23

Tablo 15. Kadıköy Akademi 2016 yılı faaliyetleri

FAALİYETLER	ADET
Kent Profili	14
Kent Bülteni	26
Çalıştay	3
Kitap	1
Tematik Dosya	1
Çarşamba Seminerleri	5
Saha Çalışması	1

Tablo 16. Kadıköy Akademi 2017 yılı faaliyetleri

FAALİYETLER	ADET
Kent Profili	4
Kent Bülteni	19
Açık Akademi Seminerleri	2
Çarşamba Seminerleri	4
Tematik Dosya	2
Yaz Okulu	1
Gezi	1
Söyleşi	1
Fotoğraf Sergisi	1
Belgesel Gösterimi ve Söyleşi	4
Atölye	1
Çalışma Grubu	2
Dünyadan Haber Çevirileri	31

Kent Profilleri

Kent Profillerinde; Cenevre, Tel Aviv, Helsinki, Melbourne, Montreal, Boston, Grenoble, Viyana, Pendik, Ljubljana, Singapur, Eskişehir (Odunpazarı, Büyükşehir, Tepebaşı), Diyarbakır ve Bristol olmak üzere yurt içinden ve yurt dışından kentler ve belediyeler; yerel yönetimler, hizmetler ve

uygulamalar bazında incelenmektedir. Bu profillerde şehir hakkında genel bilgiler, şehrin coğrafyası, demografik, siyasi ve idari yapısı, sosyal hizmetler, kültür ve sanat gibi konuların detaylı bir şekilde mercek altına alınmıştır. Ancak, Kent Profilleri ile ilgili üretilen içeriklerden Kadıköy Belediyesi tarafından herhangi bir proje oluşturulmamıştır. Belediyenin kendi içerisindeki proje oluşturma dinamikleri farklı bir şekilde işlemektedir. Profillerdeki uygulama örneklerinin, belediye çalışanlarına bazı temel kentsel-toplumsal problemlere dair çözüm önerileri konusunda fikir vermesi ve aynı zamanda kentlerdeki çeşitlenen ihtiyaçlara dair farkındalık yaratma ve gelecek vizyonu oluşturma hedeflenmektedir.

Kent Bülteni

Kente dair problemlere, dünyadan ve Türkiye’den iyi belediyecilik uygulama örneklerine ver verilen Kent Bülteni düzenli aralıklarla Akademi tarafından hazırlanmaktadır. Bu bültenler hazırlandıktan sonra belediye çalışanlarının ve vatandaşların ilgisine sunulmaktadır. Ancak; bu yayınların, gözlemlerin ve önerilerin belediyenin kurumsal yapısı içerisinde uygulama projesine dönüştürülmesi gibi bir beklenti veya yaklaşım bulunmamaktadır.

Açık Akademi Seminerleri

Kadıköy Akademi’nin çeşitli olguları farklı disiplinler altında tartıştığı ve dönemsel olarak farklı üst başlıklar altında içerikler oluşturduğu, belediye deneyimleriyle akademik bilginin bulunduğu bir seminer programı olan Açık Akademi Seminerleri, ilk olarak 15 Mart- 6 Mayıs 2017 tarihleri arasında düzenlenen “İstanbul Nereye?” isimli fotoğraf sergisi ile başlamıştır. Daha sonra 17 Ekim- 23 Kasım 2017 tarihleri arasında “İstanbul Yeniden” ve 27 Mart- 3 Mayıs 2018 tarihleri arasında “Yereli Yönetmek”, 30 Ekim- 22 Kasım 2018 tarihleri arasında “Geleceğin Kentleri” programları ile devam etmiştir.

Bu seminerlerde aşırı iklim olayları, kentlerin uyumu, yurttaş temelli siyaset, birlikte yaşam, yerel siyaset, stratejik planlama, sivil toplum, belediye meclisleri, Avrupa’da yerinden yönetim, akıllı kentleşme, geleceğin kentleri, dijital dönüşüm, yenilikçi modeller, kolektif yaratıcılık gibi konular tartışılmıştır.

Katılım ücretsiz olan bu seminerlerde katılımcı koşulu aranmamakta, çeşitli yerlerden gelen akademisyenler ve farklı kurumlardan gelen alanında uzman kişiler konferans vermektedirler.

Açık Akademi Seminerleri katılımcılarının bir kısmı ile de devam çalışmaları yapılmış, Yeldeğirmeni Mahallesi’ndeki sorunlar tespit edilmiş, eşit yurttaşlık ve birlikte yaşam gibi konular tartışılmıştır. Ayrıca kentli mülteciler ve göçmenlerle ilgili çalışmalarına başlayacak olan grup, 2018 yılını kapsayacak şekilde bir faaliyet planı hazırlamıştır.

Bugüne kadar bu projelerin hazırlanma ve yürütme aşamalarında çeşitli STK’lar ile temaslar gerçekleşmiştir. Mimarlar Odası, Kent Konseyi, TÜSES, Su Hakkı Kampanyası, Kadıköy Kooperatifi gibi kurumlar bu STK’lar arasında yer almaktadırlar. Ancak bu temasların bir kısmı, birlikte iş yapma amaçlı olurken, bir kısmı da bir konu hakkında fikir ve öneri alma şeklinde olmaktadır. Aynı zamanda çeşitli akademisyenler ile de kurulan ilişkiler Akademi bünyesinde mevcuttur. Yeri geldiği zaman bu akademisyenlere çeşitli konular hakkında fikirleri sorulmakta ve konuya dair önerileri alınmaktadır. Bu iş birlikleri, söz konusu proje süresi ile sınırlıdır, bir sonraki programa kadar sürekli bir iş birliği durumu yoktur.

Bu faaliyetlerin dışında, akademik alanda yapılan tez çalışmalarının tartışıldığı Çarşamba Seminerleri, belgesel gösterimi ve söyleşiler ve çeşitli atölyeler de Kadıköy Akademi bünyesinde gerçekleşmektedir.

Akademi, belediye bünyesinden çıkan projelerin hiçbirinde doğrudan sahip konumunda olmamıştır. Zaman zaman projelerde kolaylaştırıcı rol üstlenmekte gerek kurum içi gerek kurum dışı aktörlerin istemleri ve beyanlarıyla, gerçekleşme potansiyeli olan projelerde tarafları bir masa etrafında toplamaktadır. Bu durumda Kadıköy Akademi'nin kent bilinci yaratma kısmındaki rolü tartışılmalıdır.

Dünyadan Akademi (Urban Lab) Örnekleri ve Tarihsel Gelişim

Maastricht Lab

(Maastricht, Hollanda)

Kendisini “kent gelişimi ile alakalı yeni yöntemler bulma katalizörü” olarak tanımlayan M-Lab, 2012 yılında Maastricht Belediyesi tarafından kurulmuş, 2014 yılına kadar belediye bünyesinde çalışmalarını sürdürmüştür. Ancak 2014 yılında sonra vatandaşın yoğun ilgisi ile beraber bürokrasinin kontrolünden çıkıp, bireyler ve girişimciler için bir mekân haline gelmiştir. Pek çok projesi olan M-Lab'ın seçilen 2 projesi aşağıda yer almaktadır.

- *Urban Nature Vision*: Kentsel doğa ile başa çıkma konusunda başlatılan bu proje, taşlaşmış ortamda flora ve fauna için bilinçli bir alan yaratma konusunda ilerlemektedir. 2020 yılına kadar kente bir şehir ekolojisti atamayı planlayan projeye gönüllü bireyler ve profesyonel kuruluşlar dahil edilmiştir.
- *M-Lab/ Lab Cafe, Student & City*: Maastricht ve öğrencileri ele alan bu etkinlikte, öğrencilerin mezun olduktan sonra çoğunluk olarak neden şehri terk ettikleri tartışılmıştır. Uluslararası şirketleri tercih eden yeni mezun öğrenciler için uygun fiyatlı iş yerleri ve onlar için şehirde deneysel alanlar yaratmanın yolları aranmıştır.

Baltic Urban Lab

(Tallinn- Estonya, Turku- Finlandiya, Riga- Letonya, Norrköping- İsveç)

Avrupa Birliği eş finansmanlı bir iş birliği projesi olan Baltic Urban Lab; çekici, kaliteli ve sürdürülebilir kentsel alanlar inşa etmek ve rekabet edilebilirliği artırmak ve bütünleşik yaklaşımları aramak için uygulamaya geçirilmiştir.

Özel, kamu ve birey iş birliği çerçevesinde (*4P: Public, Private, People partnership*) projelerini yürüten Baltic Urban Lab bünyesinde Tallinn, Turku, Riga ve Norrköping şehirleri bulunmaktadır. Norrköping Belediyesi, Turku şehri, Riga Kent Konseyi- Kent Geliştirme Departmanı, Tallinn Şehir Planlama Departmanı gibi partneri bulunan projenin seçilen uygulamaları aşağıda yer almaktadır.

Using 3d Models In City Planning: Bu proje Norrköping şehrinde 2012 yılında nisan ve aralık ayları arasında uygulanmıştır. Sanayi bölgesi için yeni vizyon oluşumunda lokal halkı dahil etmek, herkes için iyi bir şehir planlamak, sadece güçlü bireyleri değil halkın ihtiyaç ve isteklerini dikkate alan bir şehir oluşturmak ve tüm vatandaşlara ulaşmak amacıyla yaş, cinsiyet, etnik köken ve sosyoekonomik statü ayrımı gözetmeksizin herkesin planlama sürecine katılımını sağlamak için bir fırsat yaratmak bu projenin hedefleri arasındadır.

Uygulama sırasında *-harita okumak herkes için kolay olmayacağından-* şehrin son derece yüksek çözünürlüklü 3D hava fotoğrafı CityPlanner (7/24 internet üzerinden erişim) ve Urban Explorer (şehrin ana 2 bölgesinde bulunan forumlardaki dokunmatik ekranlardan erişim) isimli 2 adet program ile paylaşılmış, bu sayede vatandaş ile diyalog başlatılmıştır. Sonuç

olarak, 400'den fazla katılımcı bahsedilen uygulamalara görüşlerini bildirmiş, planlama departmanı halkın ne istediği hakkında bilgi sahibi olmuştur.

Student Competition As A Planning Method For Brownfields: 2017 Eylül ve 2018 Şubat arası gerçekleştirilen bu projede; Riga Belediyesi, Mukusala pilot tesisinin geliştirilmesine yönelik yeni ve taze fikirler bulmak ve aynı zamanda yeni bir planlama yöntemini test etmek için bir öğrenci yarışması düzenlemiştir. Katılımcılar arasında mimarlık, mekânsal planlama, ulaştırma mühendisliği, peyzaj mimarlığı, coğrafya, çevre bilimi, sosyoloji, kültür, ekonomi ve iletişim gibi bölümlerden öğrenciler yer almıştır. Böylelikle alanında uzman öğrencilerin fikirleri alınmış ve onların şehir hayatına katılımları artırılmıştır.

Yukarıdaki örneklere baktığımız zaman, “*Urban Lab*” diye adlandırdığımız kurumları özel ve kamu arasındaki bir “*üçüncü mekân*” olarak tanımlamamız mümkün olacaktır. Pek çok sayıda alanında uzman partner ve sürekli iş birlikleri ile devam eden proje süreçleri, ilgili halkın da düşüncelerini alarak hayata geçirilmiştir. Katılımcılığı aktive eden ve birlikte çalışmayı destekleyen bu oluşumlar için anahtar kelimeler “*ortaklık, eşitlik, aktif katılım, güçlerin dengeli paylaşımı, erişilebilirlik, karşılıklılık, açıklık, birlikte üretim*” olarak belirlenebilir. Ancak, bu özelliklere sahip tüm benzer kurumların ortaya çıkışında mevcut yerel yönetim anlayışının rolü çok büyüktür.

Dünyada 1970li yıllara kadar hâkim olan geleneksel kamu yönetim anlayışı, vatandaşın kamu kurumlarından olan beklentilerini karşılayamaması, hantal devlet yapısı, katı bürokrasi, sürekli değişim ve gelişim içerisinde olan piyasaya uyum sağlayamama gibi nedenlerle özellikle son dönemlerde ciddi eleştirilere maruz kalmıştır. (Korkut & Acar & Tetik, 2015) 1980lerin başında yavaş yavaş kendisini göstermeye başlayan yeni arayışlar devletleri ve yerel yönetimleri modernizasyon sürecine itmiştir. Merkezi yönetimin bir uzantısı olarak hizmetlerini sağlayan yerel yönetimler, bu süreçten itibaren desentralizasyon ve yerellik ilkeleri ile beraber özerkliklerini kazanmaya başlamışlardır.

Küreselleşme ve yerelleşmenin de birlikte büyüüp evrilmesi ile de “*Yeni Kamu Yönetimi*” anlayışı ortaya çıkmıştır. Yazının önceki kısımlarında bahsetmiş olduğumuz “*üçüncü mekân*” kavramı bu noktada bizim için önem taşımaktadır. Yeni Kamu Yönetimi yaklaşımı da geleneksel kamu yönetimi ile özel sektör yönetim anlayışı arasında bir “*köprü*” görevi görmektedir. (Yaman & Önalp, 2018) Yerel yönetimlerin sivil toplum kuruluşları ile ilişkileri, girişimcilik, özerklik, hizmetlerin yerellikleri, vatandaş gibi devlet dışı aktörlerin karar alma mekanizmalarına dâhil olması gibi yenilikler bu köprüyü kuran temel yapılar olarak sayılabilirler. Yerel yönetimin girişimci haline gelmesi ve kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi ile “*urban neoliberalism*” (kentsel neoliberalizm) kavramı küreselleşen dünyaya yayılmıştır. Bu bağlamda kentsel neoliberalizm; hibridizasyon ve çeşitlilik süreçleri ile dünya genelinde bir çeşit siyasi- ekonomik rejime yol açan, oldukça hareketli bir hükümet teknolojisinin şeklini almıştır. (Rossi & Vanolo, 2015) Bu noktada gri mekânlar olarak Urban Lab’lar, vatandaşların yerelde fikir beyanı ve aktif katılımı için uygun zemini oluşturabilecek kuruluşlar olarak değerlendirilebilirler. Farklı sosyal aktörler arasında yakınlık için yer yaratma arzusunun bir uzantısı (Chatterton & Owen & Cutter & Dymksi & Unsworth, 2018) olan Urban Lab’lar akademi ve teknolojiyi de bir araya getirdikleri için oldukça da deneysel mekânlardır.

Kamu yönetimi anlayışının dünyadaki dönüşüm sürecinde Türkiye’ye bakacak olursak; yeni kurulmuş Cumhuriyetin kötü ekonomik durumu, 1950li yıllara kadar süren tek parti rejimi ve sınırlı kaynakların sınırlı kullanımı gibi durumlar nedeniyle merkezi yönetimin katılaştığını görebiliriz. Hiçbir zaman Batılı anlamda bir refah devleti olmayan ve yatırımların sosyal politikalara çok fazla aktarılmadığı Türkiye’de, bu durumlar içerisinde yerel yönetimlerin özerkliğini kazanamaması oldukça aşikâr bir durumdur. Merkezi idarenin katı bir denetimi altında olan yerel yönetimler - *vesayet sistemi ile de birlikte*- tamamen onlara bağımlı hale

gelmişlerdir. Özelleştirilmiş, sınırlı bir kesime hitap eden ve yerel topluluklara devredilmiş bir hizmet anlayışına sahip yerel yönetimlerde; “*piyasa, devlet ve yerel topluluklar*” işbirliği ile sosyal klientalizm oluşturulmuştur. 2004 sonrası yapılan yerel yönetim reformları ile yerel yönetimlerin vesayet sistemiyle sınırlanmış özerklikleri revize edilmeye çalışılmış, ancak istenilen sonuç alınamamıştır. Kanunlar çıktıktan sonra Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen reform maddeleri, süreçten beklenenlerin sınırlı gerçekleşmesine ya da hiç gerçekleşmemesine yol açmıştır. Ayrıca reform kanunlarının teoride ve kurguda düşünülen şekli ile uygulamaya yansıma şekli arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır (Özer, 2013).

Tüm bu süreçleri kısaca gözden geçirdiğimizde; çöp toplamak, sokakları temizlemek, parklar açmak veya asfalt yollar yapmak gibi hizmetlerin zaten temel gereksinim olduğu kentlerde; bu hizmetlerin dışına çıkmayan belediyecilik anlayışı eski kamu yönetimi anlayışını devam ettirmektedir. Bu durumda önceden bahsetmiş olduğumuz “*devlet dışı aktör*”lerin karar alma mekanizmalarının dâhil olması bir hayli zor bir durumdur.

Bu olumsuzlukların dışında, belediyelerin kaynakları arasındaki eşitsiz dağılım da hizmetlerin kalitesini ve boyutunu etkilemektedir. Sınırlı kaynağa sahip olan belediyeler; biraz önce bahsettiğimiz daha zorunlu gördükleri hizmetleri yerine getirmekte, vatandaş katılımını sağlayacak Urban Lab gibi akademi ve teknolojiyi bir araya getirebilecek bir hizmeti sağlayamamaktadırlar. Klientalist ilişkilerin de gelişmesiyle, vatandaş ile yerel yönetim arasındaki ilişki zayıflamakta, müşteri ilişkisi ile de iletişim eksikliği yaşanmaktadır. Bu nedenle dünyada uzun süredir örnekleri bulunan vatandaş katılımına yönelik Urban Lab veya Akademi gibi kuruluşlar geri planda kalmaktadırlar.

Değerlendirme

Kadıköy Akademi’ye son kez genel bir bakış atacak olursak; her ne kadar atılan adımlar yeni yönetim anlayışına yönelik bir ihtiyaçtan doğuyor olsa da, ilerleme konusunda temel eksiklikler vardır.

Kadıköy gibi kapsamlı bütçeye sahip olan bir belediyenin; kent çalışmaları yapacak, vatandaş katılımını artıracak ve onlara kent bilinci aşılayacak potansiyele sahip Akademi’yi maddi olarak daha fazla desteklemesi ve onu belediye bünyesinde karar alma mekanizmasına katması gerekli bir durumdur. Kadıköy Belediyesi tüm bu faaliyetlerde sadece hizmet sağlayıcı olmamalı, Akademi’yi vatandaşa daha yakın tutacak çalışmalara dâhil olmalıdır.

Daha önce bahsedildiği üzere; Türkiye’deki diğer akademi uygulamalarına göre özgün bir yapıya sahip olan Akademi’nin yıllara göre faaliyetleri sayısal olarak artmış ve projeleri çeşitlenmiştir. Seminerler ve konferanslardaki Türkiye’nin pekçok yerinden katılım sağlayan akademisyenlerin sayısı oldukça fazladır. Bu seminerlerdeki konuşulan konuların güncel ve önemli konular olması da Akademi’nin bu yeni çağı bir şekilde yakaladığına işarettir. Ancak tüm bu faaliyetler sırasında sivil toplum kuruluşları ile ilişkilerin sadece proje bazlı olması ilerleme konusunda büyük bir engel teşkil etmektedir. Devamlı iş birlikleri ile maddi destek daha fazla sağlanabilir, projeler çeşitlenebilir ve vatandaş katılımı daha aktif hale gelebilir.

Bunun dışında, Kadıköy’de veya İstanbul’da yaşayan öğrenciler için kapsamlı staj programları hazırlanıp, onlara bir belediyenin kurumsal yapısı öğretilir. Bu sayede gençler, bir yandan kent bilincine sahip vatandaşlar haline gelirken, diğer bir yandan gelecekte yapacakları işler için kendilerine yaratıcı fikirler edinebilirler.

Sonuç olarak, yenilikçi ve çağa ayak uyduran Kadıköy Akademi, Kadıköy Belediyesi tarafından daha fazla desteklenmeli, sadece açıldığı gibi kalmamalı ve belediyenin her sürecine eklemlenmelidir.

4.4. Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi

Kadıköy Belediyesi Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi, Koşuyolu Semt'i'nde bulunan sadece engellilere yönelik hizmet verebilmesi için kullanımı tamamıyla kendilerine tahsis edilmiş olan 3 katlı bir binada çalışmalarını sürdürmektedir. Hizmet merkezinin mekânsal olarak Belediye Başkanlık Binası'ndan farklı bir yerde bulunması nedeniyle bir dış birimdir. Ancak organizasyon yapısında, belediyenin kurumsal organizasyon yapısı içerisindeki klasik hiyerarşiye bağlıdır. Kadıköy Belediyesi Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi'nde Birim Sorumlusu, Sosyal Hizmet Uzmanı, Sosyolog, Psikolog, Fizyoterapist, Dil ve Konuşma Terapisti, Özel Eğitim Öğretmeni, Şoför, Veri Giriş ve Raporlama Personeli, Büro Personeli, Kabul ve Yönlendirme Personeli çalışabileceği ve bunların görev ve sorumlulukları Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü'nün Görev ve Çalışma Yönetmeliği'nde belirtilmiştir. Şu anda Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi'nde birim sorumlusu hariç çalışan personeller hizmet alımı yoluyla çalışan personeldir. Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi'nde iki engelli personel çalışmaktadır. Merkezde verilen kurslar için Özel Eğitim Öğretmenleri ise İlçe Halk Eğitim Müdürlüğü tarafından görevlendirilmektedir.

Kurumsal Yapı

Kadıköy Belediyesi Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi, Belediye Başkanı'na bağlı bir Başkan Yardımcısı'nın sorumlu olduğu Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü'nün bir dış hizmet birimi olarak faaliyetlerini yürütmektedir. Bu hiyerarşi içerisinde Engelsiz Hizmet Merkezi'nde sunulan hizmetlerin birinci derecede sorumlu uygulayıcısı Hizmet Merkezi Birim Sorumlusu, burada sunulan hizmetler için harcama sorumlusu Sosyal Destek Hizmetleri Müdürü, hizmet ve kararların onaylayıcısı Belediye Başkan Yardımcısı ve hizmet politikalarının nihai onaylayıcısı Belediye Başkanı'dır.

Kadıköy Belediyesi Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi tarafından sunulan hizmetler, yukarıda Yerel Yönetimler ve Engelli Hizmetleri bölümünde bahsedilen 5378 Sayılı Engelliler Kanunu ve 5393 Sayılı Belediye Kanunu çerçevesinde verilmektedir. Bu iki yasa dışında kullanılan mevzuatlar; engelli haklarıyla ilgili diğer kanunlar, kanun hükmünde kararnameler, taraf olunan uluslararası sözleşmeler bulunmaktadır, ayrıca Kadıköy Belediyesi Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü Sosyal ve Ekonomik Destek Yönetmeliği, Kadıköy Belediyesi Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü Görev ve Çalışma Yönetmeliği de Kadıköy Belediyesi'nin engelli hizmetleri sunarken kullandığı mevzuatlar arasındadır.

Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi yönetim ve bütçe açısından Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü'ne bağlı olmakla beraber, merkezde sunulan hizmetlerin bütüncül bir yaklaşım gerektirmesi nedeniyle kurumsal organizasyon yapısı içerisinde bulunan diğer birimler ve müdürlüklerle de koordinasyon halinde olmayı gerektirmektedir. Bu açıdan Kadıköy Belediyesi; Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü, Strateji Geliştirme Müdürlüğü, Sağlık İşleri Müdürlüğü, Fen İşleri Müdürlüğü ve Kentsel Tasarım Müdürlüğü'nün eşgüdümlü çalışmaları ile engelli hizmetlerini sunmaktadır. Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü'ne bağlı bulunan Sosyal Servis birimi de bu hizmetlerin sunumunda Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi ile eşgüdümlü çalışmaktadır.

Bu müdürlüklerin engelli hizmetleri sunumuna yönelik bütçe giderlerine bakıldığında Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü dışında özel olarak harcama kalemi belirtilen tek müdürlük Strateji Geliştirme Müdürlüğü'dür. Diğer müdürlükler tarafından engelli hizmetlerine yönelik yapılan çalışmalar için ayrı harcama kalemleri konulmamış olması, bu müdürlüklerin hizmet sunumunda sadece lojistik ve teknik destek sağlayıcıları olduğu sonucuna varmamızı sağlamaktadır. Kurum içi paydaşlar olarak değerlendireceğimiz bu müdürlüklerin organizasyon yapısındaki ilişkilerine baktığımızda, farklı başkan yardımcılara bağlı çalışan müdürlükler olduğu görülmektedir. Müdürlüklerin verdiği hizmetler ve alınan kararların onaylayıcısı

konumunda olan başkan yardımcılarının farklı olmasının, koordinasyonun verimliliğini düşüren bir etmen olabileceği düşünülmektedir ve koordinasyon halinde çalışması gereken müdürlüklerin neden farklı başkan yardımcılarının altında konumlandırıldığı da sorulması gereken bir başka sorudur. Kadıköy Belediyesi'nin engelli hizmetleri sunumunda yapılan kurum içi iş birlikleri için kullanılan yöntem bu noktada önem teşkil etmektedir. Kadıköy Belediyesi'nde engelli hizmetleri sunumu için; Engelsiz Sosyal Hizmet Birimi'nin öncülüğünde, ilişkili müdürlüklerin ilgili personellerinin katıldığı toplantılarla ve müdürlüklerde çalışan personellerin kişisel ilişkilerine dayalı, enformel ve anlık iletişimler yoluyla sağlanan bir koordinasyon bulunmaktadır.

Yapılan görüşmelerde, bu enformel yöntemlerin ve yapılan toplantıların hizmet sunumu konusunda aksaklıklara yol açacak herhangi bir sorun oluşturmadığı aksine çözümün yeterli olduğu görüşü personel tarafından belirtilmiş olmakla birlikte, bu tarz enformel ilişkilerin kişilere bağlı olması ve kişisel değişimlerle bozulacağı, bu nedenle yöntemin sistematik olmayışının kendisi bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Kurumsal yapılarda kişisel ilişkiler sayesinde günü kurtarmak kalıcı bir çözüm olarak görülmemelidir. Hizmet sunumunda şu ana kadar aksaklık çıkmamış olmasına rağmen, Belediye Başkanı'nın belirli periyodlarla değiştiği bu nedenle üst, orta ve alt düzey yönetici kadrolarının da değişken olduğu belediyelerde, karar mercii olan kişilerin değişmesine bağlı olarak koordinasyonun bozulma riski sistematik bir yöntem ve uygulama oturtulmadığı sürece bulunacaktır. Ancak yine belediyelerin kurumsal yapısı gereği yönetici kadrolarının değişkenliğiyle birlikte çalışan personelin görev yeri ve tanımının genellikle sabit kalması, kurum içi personel yer değişikliklerinin az rastlanan örnekler olması, çalışanlar arasındaki ilişkilere dayalı bu uygulamanın sonuç vermesini sağlamıştır. Organizasyon yapısı itibarıyla kurum içi paydaşların farklı başkan yardımcılarının sorumluluğunda olması konusu ise yine yetkililerle yapılan görüşmelerde ele alınmıştır ve bu müdürlüklerin farklı başkan yardımcılara bağlı olmasının hizmet sunumunda bir dezavantaj yaratmadığı konusunda görüş alınmıştır.

Bu noktada sorun teşkil etmese dahi bu seçimin nedeninin önemli olduğu düşünülmektedir; asıl görev ve sorumlulukları birbirinden çok farklı olan, bu nedenle de farklı teknik bilgi, beceri ve donanım gereksinimleri olan müdürlüklerin, özellikle de aralarında bütçeleri ve personelleri ile görece olarak daha büyük ve iş yükü açısından daha yoğun olan müdürlükler de bulunması sebebiyle tek bir başkan yardımcısının sorumluluğunda olmasının ne kadar uygun olacağı, koordinasyonun daha hızlı sağlanmasından daha önemli bir problemdir. Üstelik farklı alanlarda ve konularda farklı müdürlüklerin iş birlikteliklerinin gerekeceği göz önüne alındığında, belediyenin tüm birimlerinin tek bir başkan yardımcısı altında konumlanması zaten mümkün olmayacaktır. Bu nedenle, koordinasyon konusunda hız ve uyumluluğun sürdürülebilir bir şekilde sağlanması için, organizasyon yapısında müdürlükler ve başkan yardımcılar ile ilgili bir düzenleme yapılmasından ziyade, mevcut durumda kullanılan enformel yöntemlerin sistematik yaklaşımlara entegre edilmesi elzemdir. Bu noktada, yapılan görüşmelerde Kadıköy Belediyesi'nin gelecek planları arasında; kurum içi iletişim ve bilgi paylaşımının sağlanma yöntemlerinde değişikliğe gidilerek, koordinasyonun, bilgi ve iş paylaşımlarının elektronik ortamda formel bir akış içerisinde yapılmasının hedeflendiği yeni bir proje olduğu bilgisi aktarılmıştır. Kurum içi paydaşlarla ilgili iş birliğinde kullanılan bir diğer yöntem olan toplantılarla ilgili yapılan görüşmelerde, bu toplantıların düzenli ve periyodik olarak yapılamadığı bilgisi alınmıştır. Uygulamaya yönelik sorunların yukarıda söz edilen kişisel ilişkilere dayalı şekilde anlık iletişim yöntemleri kullanılarak çözülüyor olması sadece hizmet sunumunda karşılaşılan iş adımlarına dair sorunlarda işe yarayan bir modeldir. Ancak sorunlara kalıcı çözümler bulunması; sadece hizmet sunarak değil, sunulan hizmetlerin belirli bir politika çerçevesinde tutarlı, bütüncül ve sürdürülebilir olmasıyla mümkündür. Sosyal politikaların

üretilmesi, sunulacak hizmetlerin belirlenmesi ve bu hizmet sunumları esnasındaki görev ve sorumlulukların kararlaştırılması, ayrıca uygulamalara, planlara ve kararlara yönelik geri bildirimlerin sağlıklı şekilde yapılması için; ilgili müdürlüklerin hepsinden, bu alanda çalışması için yetkilendirilmiş donanımlı ve sabit personellerin düzenli katılımıyla toplantılar yapılması ve personellerin üstlerine düzenli bilgi aktarımıyla koordinasyonun sürekliliğinin sağlanması önemlidir. Şu anki haliyle, Kadıköy Belediyesi'nin engelli hizmetleriyle ilgili gerçek ve sürdürülebilir bir kurum içi paydaşıktan ziyade, müdürlüklerin kendi yetki ve sorumlulukları çerçevesinde görev üstlenmesinden bahsedilebilir ki bu iş birliğinden çok iş dağılımına dayalı bir uygulama modelidir.

Yasal mevzuatlar gereğince, engellilere yönelik hizmet sunumu yapan kurumlar sadece belediyelerle sınırlı değildir. Bu nedenle, belediyelerin hizmet sunumlarında aynı amacı güden diğer kurumlarla ilişkileri de incelenmesi gereken bir diğer husustur. Bunlardan ilki; 5378 Sayılı Engelliler Yasası ile yetkilendirilmiş olan Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'dır. Ayrıca Valilik, Kaymakamlık, Büyükşehir Belediyesi, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı da engelli hizmetlerine yönelik faaliyet yürüten diğer kurumlardır. Kadıköy Belediyesi'nin engelli hizmetleri sunumunda bu kurumlarla iş birliği içerisinde ve/veya eşgüdümlü çalışması gereken durumlar vardır. Örneğin ekonomik destek amaçlı yapılan aynı yardımlar için yararlanan kentlilerin ekonomik destek sağlayan diğer kurumlardan ne ölçekte faydalandığı bilgisi, hizmet sunumunun adil dağılımı açısından önem arz etmektedir. Sunulan hizmetlerde tamamlayıcı hizmet sunumu yapmak, mükerrer hizmet sunumu yapmaktan daha etkili olacağı için, kurumlar arası diyalog ve veri paylaşımı yoluyla ortak politika belirlemek, görev paylaşımı yapmak da bir başka önemli noktadır. Bunun dışında insan kaynakları yönetimi için Kaymakamlıkla iş birliği içinde olunarak, kalifiye insan kaynağı maliyetinin azaltılması ya da insan kaynağının arttırılarak hizmet iyileştirilmesi yapılması yine ilişkili kurumlar arasındaki diyalogun sağlıklı olmasına bağlıdır.

Yasa gereği kentteki ana yolların üst yapılarından Büyükşehir Belediyesi sorumluyken, ilçe belediyesinin sadece ara yollardan sorumlu olması, bu iki kurumun da birlikte çalışmasını gerektirmektedir, örneğin fiziksel erişilebilirlik için engelli kullanımına uygun kaldırım düzenlemeleri yapmak istenmesi halinde, kendi yetki alanında bulunmayan ana yollar üzerinde çalışma yapamayacak olan ilçe belediyesi hizmeti tam sağlayamayacaktır. Bu gibi koordinasyon ve ortak çalışma gerektiren pek çok konuda Kadıköy Belediyesi'nin ilgili kurumlarla ilişkileri üzerine yapılan görüşmelerde, bu konuda çok fazla aksaklık olduğu görülmektedir. Kadıköy Belediyesi'nin yönetiminin muhalefet partisinde olması ancak Büyükşehir Belediyesi de dâhil olmak üzere diğer kurumların idaresinin iktidar partisinde olması, iş birliğinin kurulamaması ve koordinasyon eksikliğindeki ana nedendir. Mevcut iktidarın tüm aygıtlarıyla, muhalefeti engellemeye yönelik hareketleri, gerek Kadıköy Belediyesi'nin kurumsal mali kaynaklarının yetersiz bırakılması gerekse idari kararlar ve uygulamalarda desteksiz kalmasına sebep olmaktadır. Bu noktada, Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi Birim Sorumlusunun, diğer kurumlarla iletişim halinde olmadığı, kurumlar arası toplantılara davet edilmediği ya da toplantı düzenleyemediği, Büyükşehir Belediyesi ile uyumlu bir çalışmanın yapılmadığı, veri paylaşımının olmadığı bir gerçektir. Bu kurumlardan sadece Kaymakamlık inisiyatifinde bulunan Halk Eğitim Merkezleri'nden eğitici temin edilmesi konusunda sıkıntı yaşanmamakta, bunun dışındaki talepler ve teklifler karşılıksız kalmaktadır. Bu hususla ilgili Kadıköy Belediyesi'nin kurumsal olarak yapabileceklerinin sınırlı olduğu bir gerçektir. Gerek merkezi hükümete bağlı kurumlar gerekse iktidar partisine mensup kişilerce yönetilen yerel kurumlar; yerel yönetimlerde muhalefet partisi tarafından yönetilmeyi seçmiş halkı cezalandırma aracı olarak, siyasi iktidarın gücünü kullanmakta ve iş birliğinden kaçınmaktadır. Son olarak 10 Temmuz 2018 tarih ve 30474 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan

1 No'lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile doğrudan Cumhurbaşkanı'nın ve ayrıca merkezi devletin yerel yönetimler üzerindeki yetkileri artmıştır. Bu da muhalefet partileri tarafından yönetilen belediyelerin üzerindeki yaptırımların ve baskının artacağı anlamına gelmektedir. Bu nedenle 31 Mart 2019'da yapılacak olan yerel yönetim seçimlerinde Kadıköy Belediyesi'nin yönetiminin muhalefet partisinde kalması halinde, ileride de kurumlarla koordinasyon eksikliğinin yaşanmaya devam edeceğini söylemek mümkündür. Ancak koordinasyon eksikliği nedeniyle oluşan aksaklıkları gidermek; Kadıköy Belediyesi'nin saha çalışmalarında sağlıklı veri toplanması ve bu verilerin kurum içi koordinasyonla işlenmesi ve düzenli tutulması ve devlet kurumları arası yapılamayan iş birlikteliklerinin sivil toplum kuruluşlarıyla yapılacak iş birliktelikleriyle telafi edilmeye çalışılması gibi yöntemlerle mümkün olabilecektir.

Müdahale Araçları

Kadıköy Belediyesi'nin engelli bireylerin yaşadığı ekonomik, medikal ve sosyal problemleri çözmelerine destek olmak, hizmetlere erişimlerindeki dezavantajlarını giderebilmek için ürettiği engelli sosyal hizmet politikalarında; engellilik olgusuna yaklaşımını, hizmet sunumu veren birimi ve kurumsal yapıdaki yerini, engellilik hizmetleri verirken genel olarak belirlediği amaç ve hedefleri daha önceki bölümlerde ele alınmıştır. Bu çerçevede, Kadıköy Belediyesinin engelli hizmetleri için kullandığı müdahale araçları incelenecektir.

Öncelikle, Kadıköy Belediyesi, yukarıda değinildiği gibi engelli hizmetleri sunumunu Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi üzerinden tek elden yapmaktadır. Ancak bu merkez tarafından kullanılan müdahale araçlarının içeriğine geçmeden önce, müdahale süreçlerini incelemek gerekmektedir. Bu noktada, Kadıköy Belediyesi'nin engelli hizmetleri verirken izlediği iş akış süreçleri iki yöntemle başlamaktadır. Birinci yöntem; engelli hizmetlerinden yararlanmak isteyen kentlilerin merkeze kişisel başvurularıyla sürecin başlamasıdır. İkinci yöntem ise, Sosyal Servis'e başka hizmetlerden yararlanmak için başvurmuş kişilerin, sosyal hizmet uzmanları tarafından yapılan ev ziyaretlerinde hizmet talep etmedikleri ihtiyaçların da uzmanlarca tespitiyle kentlileri Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi'ne yönlendirmeleri ya da merkezin kentliye ulaşmasını sağlamaları ile gerçekleşmektedir. Aslında bu iki yöntem sürekli olarak karşılıklı etkileşim içerisinde bulunan bir sistemin ilk adımıdır. Merkezin doğrudan başvuruları da Sosyal Servis birimine iletilmekte, Sosyal Servis Birimi'nin tespitleri de düzenli olarak merkeze iletilmektedir. Başvuru sürecinde, Kadıköy Belediyesi'nin hizmetlerinden yararlanmak için aranan iki koşul vardır; birincisi engellilik durumunu belirten geçerli bir sağlık raporu ya da 65 yaş üzeri olduğuna dair kimlik belgesi, ikincisi ise Kadıköy Belediyesi'nin hizmet sınırları içerisinde ikamet edildiğine dair belge. Bu belgelere sahip her kentlinin engelliler için sunulan hizmetlerden yararlanma hakkı vardır.

Burada belgelere sahip her kentli vurgusu önemlidir, çünkü sunulan hizmetlerde kaynak ve kapasite kısıtlarından dolayı yararlanıcılara yönelik ayrı bir önceliklendirme mekanizması bulunmaması, Kadıköy Belediyesi'nin engelli sosyal politikalarında kullandıkları müdahale araçlarına dair yaklaşımlarını ortaya koymaktadır. Daha önce değinildiği gibi fonksiyonel engellilik olgusunun geçerli olduğu Kadıköy Belediyesi politikalarında, yurttaş ihtiyaçları arasında bir kıyaslama yapılmasından ziyade, yurttaş ihtiyaçlarının doğru yönlendirmelerle ve doğru hizmetlerle giderilmesi kaygısı ön plandadır. Kaynakların ve kapasitenin taleplere cevap veremediği ender müdahale araçlarında ise taleplerin reddedilmesi yerine başvuru zamanına göre sıraya sokularak gecikmeli karşılanması söz konusudur. Belediyenin sosyal politika yaklaşımının bu şekilde olması bize kullandıkları müdahale araçlarının seçimini de açıklamaktadır. Kadıköy Belediyesi, engelli bireylerin sorunlarına karşı hizmet üretimi yaparken sorunun ana sebebinin tespiti üzerinden giderek müdahale araçları seçimi yapmaktadır. Bu doğrultuda, engelliler için erişilebilirlik problemi oluşmasının temel

sebeplerini ekonomik problemler ve eğitim problemleri olarak tespit etmişlerdir. Müdahale araçlarını da bu problemleri çözümleyecek şekilde seçmişlerdir.

Kadıköy Belediyesi tarafından engelli bireylerin yararlanması için sunulan hizmet alanlarını ana başlıklar halinde şu şekilde saymak mümkündür; iş ve istihdam hizmetleri, eğitim ve danışmanlık hizmetleri, erişilebilirlik ve ulaşım hizmetleri, sosyal ve kültürel hizmetler, sağlık destek hizmetleri.

İş ve İstihdam Hizmetleri

Kadıköy Belediyesi, yukarıda açıklandığı gibi hizmet erişiminde ve engelli haklarının kullanımında yaşanan problemlerin ve engellilerin dezavantajlarını güçlendiren sebeplerin başında ekonomik nedenleri görmektedir. Yerel Yönetimler ve Engelli Hizmetleri bölümünde, yoksulluk ve engellilik arasındaki ilişkiye değinildiği üzere, belediyenin bu noktada yaklaşımı engelliliğin ve yoksulluğun birbirini besleyen bir döngü içerisinde olmasına müdahale etmek üzerine hizmet sunumu gerçekleştirmektedir. Bu nedenle müdahale aracı olarak engelli bireylere iş bulmaları ve istihdam edilme süreçlerinde danışmanlık ve rehberlik yaparak, işverenlerle engelli bireylerin buluşturulmasını kolaylaştıracak bir zemin oluşturmak üzere iş ve istihdam alanında hizmet sunmaktadır.

İş ve istihdam hizmetleri kapsamında, Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi tarafından, Kadıköy Belediyesi, Türkiye İş Kurumu (İŞKUR), Türkiye Sakatlar Derneği Genel Merkezi ve Engelliler Eğitim Enstitüsü proje ortaklığında, 2005 yılında Avrupa Birliği projesi başlatılmış ve 2006 yılında projenin sona ermesiyle birlikte, hizmetin sürdürülebilirliğini Kadıköy Belediyesi üstlenerek, Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi içerisinde bir istihdam merkezi olarak İŞKUR'la iş birliği içerisinde çalışmaya devam etmiştir. Engelli bireyleri İŞKUR'a yönlendirerek süreci başlatan belediye, CV hazırlama, yetenek ve becerilerini geliştirme araçlarına erişim, mülakatlara ve iş görüşmelerine hazırlık, uygun iş ve iş yeri seçimi konusunda dikkat edilmesi gereken hususlar gibi danışmanlık hizmetleri vererek, kentlilerin istihdam edilme süreçlerinde destekleyici bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte İŞKUR'un bulunduğu işler dışında, belediye hizmet sınırları içerisinde bulunan kimi işletmelerin engelli personel istihdamı için ihtiyaçlarını bildirmesi durumunda, merkeze üye olan ve iş arayan engelli bireylerden uygun olanları işverenlere yönlendirmektedir. İstihdam süreçlerinde kişiye göre iş değil, işe göre kişi yaklaşımıyla danışanlara hizmet sunan belediye, kişilerin işle ilgili gereken becerileri edinmesi için yine İŞKUR tarafından verilen meslek kurslarına katılımlarını cesaretlendirmekte, engellilerin engel durumlarının getirdiği kısıtları da göz önünde bulundurarak doğru mesleki ve teknik eğitimleri almaları için rehberlik etmektedir.

Bu noktada mesleki ve teknik eğitimlerin belediye tarafından verilmemesi sorgulanması gereken bir konudur. Yapılan görüşmelerde, belediye tarafından daha önce, engelliler için sertifikalı meslek edindirme kursları açıldığı ancak artık bu kursların verilmediği bilgisi edinilmiştir. Uygulamanın kaldırılmasının sebepleri; hem engelli politikaları gereği belediyenin üstlenmesi gereken hizmetlerin kapsamına uygun görülmemesi hem de donanım ve insan kaynakları kapasitesi düşünüldüğünde bu kursları açmanın görece olarak verimli bulunmaması, olarak belirtilebilir. Belediye'nin engelli politikaları gereğince, her alanda her türlü hizmeti kurumun amaçlarını, görev ve sorumluluklarını aşacak şekilde üstlenmenin, sunulabilecek diğer hizmetler açısından hizmet kalitesinde düşüşlere ve kapasitenin verimsiz kullanımına neden olacağı aynı zamanda görev, yetki ve sorumlulukları hali hazırda belirli hizmetleri sunmak olan kurumlar, yeterli hizmeti sunabiliyorken mükerrer hizmet sunumu yapmak yerine, doğru yönlendirme yaparak hizmetlere erişimi sağlamak, belediyenin politika tercihidir. Bu tercihin doğruluğu ya da yanlışlığını belirlemekten ziyade, bu tercihin sonuçları açısından karşılanmayan bir talep olup olmadığına bakmak gerekmektedir. Belediye yetkililerinden

alınan bilgilere göre belediyenin meslek edindirme kursları açması için bir talep oluşmadığı, ileride böyle bir ihtiyacın doğması halinde bu uygulamanın yeniden gündeme gelebileceği bilgisi aktarılmıştır.

İş ve istihdam konusunda yürütülen İŞKUR iş birliği ve sunulan rehberlik faaliyetleri, Türkiye’de pek çok yerel yönetim tarafından verilen ve artık engelli hizmetleri açısından yerel yönetimlerde standartlaşmış bir hizmettir ancak Kadıköy Belediyesi, iş ve istihdam alanında yeni bir müdahale aracı geliştirerek, bu standart hizmet anlayışının dışına çıkan bir proje üreterek; rehberli istihdam hizmetini sunmaya başlamıştır. Rehberli istihdam sürecinin en önemli özelliği; engelli bireyin istihdam edilmesinden sonra belediye ile olan ilişkisinin kopmasının önüne geçmesi ve bireyin çalışma ortamında kaderine terk edilmesiyle ortaya çıkan istihdamda sürekliliğin sağlanamaması problemlerine bir çözüm getirmesidir. Daha önce değinildiği gibi, Kadıköy Belediyesi’nin müdahale araçlarını seçerken yaklaşımı sorunun ana nedenlerine ulaşarak kaynağa yönelik uygulamalar geliştirmek olduğu için, Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi tarafından yapılan gözlemler sonucu asıl ihtiyacın işe yerleştirme sürecinden sonra iş kültürü ve çalışma hayatına adapte olmakta yaşanan problemlerde yattığı gözlemlenmiş, proje bunun üzerine geliştirilmiştir.

İstihdam edilen engelli bireylerden en sık alınan geri bildirim, istihdam sürelerinin kısılalığı, iş yerinde uygun işlerin verilememesi ve atıl durumda bırakılarak bir çalışma kültürü yerine sadaka kültürü çerçevesinde engelli bireyin psikolojik ayrımcılıkla karşılaşması, işi öğrenme sürecinde diğer personeller tarafından gösterilen öğretmeme direnci nedeniyle sürecin ya çok uzaması ya da tamamlanamaması şeklindedir. Bu projeyle birlikte; istihdam edilen engelli bireyin yanına, istihdam edildiği pozisyon konusunda ona teknik destek verecek, iş yeri kültürünü ve çalışma alışkanlıklarını edinmesi konusunda bireye yol gösterici olacak bir rehber, işe başladığından itibaren yaklaşık olarak 2 hafta boyunca istihdam edilen kişinin yanında görevlendirilmektedir. Bu sayede, engelli bireyin adaptasyon ve iş öğrenme süresinin kısalması ve istihdam süresinin uzaması hedeflenmektedir. Projenin şu an için yalnızca Kadıköy Belediyesi tarafından uygulanmakta olduğu için özgün bir değeri vardır. Proje bugüne kadar gelen talepleri karşılayabilmiştir. Ancak bu projenin handikaplarından biri her iş için uygun rehberliğin söz konusu olamaması, ancak vasıfsız işçilik için böyle bir hizmetin verilebilecek olmasıdır ancak vasıf gerektiren işler için de engellilerin yaşadıkları problemler değişmediği halde bu kısma yönelik bir hizmet bulunmamaktadır. İleride projenin vasıflı ya da vasıfsız işler fark etmeksizin en azından psikolojik uyum süreçleri konusunda her istihdam için yaygınlaştırılması gelişebileceği yönlerden birisidir.

Bununla birlikte Kadıköy Belediyesi’nde bu hizmetten yararlanmak için başvuran engelli bireyler açısından taleplerin karşılanmasında bir problem yaşanmamış olmasının sebebi, hizmet sunumundaki kaynakların bolluğundan ziyade talep sayısındaki azlıktır. Bu noktada, taleplerin düşük olmasının yani istihdam edilerek ekonomik hayata katılmak isteyen engelli bireylerin sayısının az olmasının başlı başına bir problem olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Ancak engellilerin çalışma hayatına katılmaları konusunda teşvik edici olmak yerel yönetimlerin sorumluluğunda mıdır, sorgulanması gereken bir başka konudur. Genel olarak istihdam faaliyetleri yasal çerçevede belediye görevleri arasında değildir, engelli istihdamı dışında da merkez yönetimin, ulusal ölçekte işsizlikle mücadele politikalarının, özel olarak da engelli istihdamına yönelik politikaların alanında olan bu konuda yerel yönetimlerin sadece görev, yetki ve sorumluluklarının değil aynı zamanda kaynaklarının, kapasitelerinin ve müdahale alanları ile etkilerinin de son derece sınırlı olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Engellilerin istihdamı konusunda teşviklerin artması durumunda, projenin kapasitesinin artırılması gerekliliği doğacağı da ileriye yönelik hizmetler planlanırken göz önünde bulundurulması

gereken bir husustur. Ancak şimdiki haliyle, Rehberli İstihdam Projesi hem özgünlük hem de sorunun kaynağına çözüm geliştirmesi açısından oldukça değerli bir uygulamadır. Diğer yerel yönetimlerin engelli hizmetlerine dair ithal edebileceği yenilikçi bir müdahale aracıdır.

Eğitim ve Danışmanlık Hizmetleri

Engellilerin ekonomik ve sosyal hayatta yaşadıkları problemlerin ana sebeplerinden biri de eğitime erişimlerinin son derece kısıtlı olmasıdır. Anayasal bir hak olan eğitim hakkını kullanmakta yaşanan problemlerin pek çok sebebi bulunmaktadır ve bu sebepler birbirini beslemektedir, örneğin yoksulluk nedeniyle eğitime ulaşamaması, eğitimsizlik nedeniyle daha iyi ekonomik şartların elde edilememesine sebep olmakta ve birbirini beslemektedir. Eğitimi üç farklı kategoriye ayırmak mümkündür; zorunlu temel eğitim, hobi ve kişisel gelişim eğitimleri, meslek edindirmeye yönelik eğitimler. Kadıköy Belediyesi'nin engelliler için sunduğu eğitim hizmetleri yalnızca kişisel gelişim ve hobi eğitimleridir. Meslek edindirme eğitimlerine girmemesinin sebebi yukarıda yer alan İş ve İstihdam Hizmetleri bölümünde ele alınmıştır. Zorunlu temel eğitim ise, yasal olarak yerel yönetimlerde değil, merkezi devletin sorumluluğu altındadır ve yerel yönetimlerin müdahale yetkisi bulunmamaktadır.

Kadıköy Belediyesi, engelliler için hobi ve kişisel gelişim eğitimleri çerçevesinde çeşitli kurslar açmaktadır, bu kurslar tamamen ücretsizdir. Bu sayede engelli bireylerin hem sosyal becerileri gelişmekte hem ailelerinin eğitim masraflarından doğan ekonomik yükleri azalmakta hem de engelli bireylerin varsa birincil bakıcıları için eğitim süresi boyunca kişisel zaman kazanımı ortaya çıkmaktadır.

Eğitim hizmetlerinin yanı sıra danışmanlık hizmetleri de veren Kadıköy Belediyesi, bu konuda müdahale aracı olarak üç tip danışmanlık hizmeti vermeyi seçmiştir. Bunlar; psikolojik danışmanlık, özel eğitim danışmanlığı ve engelli hakları danışmanlığı hizmetleridir.

Psikologlar tarafından verilen psikolojik danışmanlık hizmetleri, kişinin yaşam içerisinde karşılaştığı güçlüklerle baş edebilme kapasitesini geliştirmek, duygusal sorunlarını iyileştirmek ve problemlerini etkin bir şekilde çözebilme becerilerini bireye kazandırmayı amaçlamaktadır ve Kadıköy'de ikamet eden tüm vatandaşlara ücretsiz olarak verilmektedir.

Özel eğitim danışmanlığı ile gelişimsel ve zihinsel yetersizliği olan çocuk / ergen/yetişkinlere bireysel eğitimlerle uygun destek sunulmakta, eğitsel değerlendirmelerle uygun yönlendirmeler yapılmakta; ailelere yönelik bilgilendirici çalışmalar yürütülmektedir.

Engelli hakları danışmanlığında ise İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi, 5378 sayılı Engelliler Kanunu doğrultusunda, toplumsal hayata tam katılım ve toplumsal eşitlik anlayışı temelinde engelli bireyler ve ailelerine, ihtiyaç duydukları alanlarda danışmanlık hizmetleri sunulmaktadır.

Tablo 17. Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi'nde Kişisel Gelişim, Meslek Edindirme ve Hobi Eğitimi

Yoga	37
Spor	42
Ritim	23
Drama	29
Bilgisayar	15
Fotoğrafçılık	16
Aşçılık	22
El Sanatları	22
Pastacılık	23

Resim	28
Yüzme	64
Pilates	16

Ulaşım ve Erişilebilirlik Hizmetleri

Kadıköy Belediyesi'nin engelli politikalarına yaklaşımı gereği sorunu kaynağında çözmek prensibi esastır. Engelli bireylerin sosyal hayata ve iş hayatına dâhil olmalarını zorlaştıran, evlerine kapanmalarını, içe dönük olmalarını, toplumdan soyutlanmalarını besleyen, seyahat hakkını kullanamamalarına neden olan etmenlerden biri de ulaşımında yaşadıkları zorluklardır. Bu noktada engelli bireylerin hayatta karşılaştıkları en önemli problemlerin başında gelen mekânlara ve hizmetlere erişimi sağlamak için iki farklı çözüm yöntemi bulunmaktadır.

Bunlardan ilki, kentsel mekânların ve binaların hepsinin fiziksel erişilebilirlik standartlarına uygun şekilde yapılmasıdır. Ancak bu gerek belediyeye ait olmayan mekânların fiziki şartlarında iyileştirme yapmanın belediye tarafından çözüm sınırlarını aşması gerekse daha önceki bölümlerde değinilen Büyükşehir Belediyesi ile paylaşılan sorumlulukların koordinasyon ve iş birliği olmadığı için müdahale alanlarında kısıtlamalar yaşanması sebebiyle gerçekçi bir beklenti ve çözüm değildir. Özellikle Kadıköy ilçesi gibi yapılaşmanın yoğun ve oturmuş olduğu bir ilçede, tüm sokakların erişilebilirlik standartlarına uygun şekilde yeniden düzenlenmesi imkânsızdır. Ancak bu imkânsızlık fiziksel iyileştirmeler konusunda hiç çaba harcanmaması gerektiği anlamına gelmemektedir. Tüm Kadıköy için bir anda toplu bir iyileştirme ve yeniden düzenleme çalışması yapmak her ne kadar yapılabilirlik açısından sıkıntılı olsa da düzenleme yapılmaya elverişli mekânların tespiti ve buralarda iyileştirme çalışmaları yapmak mümkündür. Bu noktada Kadıköy Belediyesi'nin erişilebilirlik için seçtiği müdahale araçlarından biri Kadıköy içerisinde engelsiz rota oluşturmaktır. Belediye Başkanlık Binası'ndan başlayarak metrobüs durakları ve rıhtım gibi ana toplu taşıma noktalarını içeren ve Kadıköy Belediyesi'nin sorumluluk alanında olan sokakları kapsayan bir rota oluşturma çalışması Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi ve Kentsel Tasarım Müdürlüğü ile Fen İşleri Müdürlüğü'nün ortak çalışmaları ile oluşturulmuştur. Böylelikle Kadıköy içerisinde en azından kent merkezinde, toplu ulaşım araçlarına erişim sağlanmaktadır. Aynı şekilde bir rota da akü şarj istasyonları için oluşturulmuş ve akülü aracıyla kent merkezine gelen bir engellinin araç aküsüyle ilgili problem yaşamadan kent merkezinde hareket edebilmesi ve toplu ulaşım araçlarına erişebilmesi sağlanacak şekilde, 6 adet akülü araç şarj istasyonu belirlenen güzergâh üzerinde yerleştirilmiştir.

Yollarda yapılan düzenlemelerin ve rota çalışmalarının dışında fiziksel erişilebilirlik standartları doğrultusunda Kadıköy Belediyesi'ne ait binalarda ve kamusal alanlarda eksiklerin tespit edilmesi ve iyileştirmelerin yapılması yönünde çalışmalar yapılmıştır. Kadıköy Belediyesine ait binalar erişilebilirlik standartlarına ve engellilerle ilgili yasal düzenlemelere uygun hale getirilmiş, belediyeye ait parklar gibi kamusal alanlarda da yine gerekli iyileştirmeler yapılmıştır.

Erişilebilirlik sorunlarının çözümü olabilecek bir diğer yöntem, engelli bireylerin ulaşım probleminin çözülmesidir. Toplu ulaşım düzenlemeleri yasal olarak büyükşehir belediyelerinin sorumluluğunda olduğu için, bu alana müdahale edemeyen Kadıköy Belediyesi, engelli bireylerin ulaşım konusunda yaşadıkları sıkıntıların toplu taşıma dışında özel araçlarla çözülebilir olduğunu ancak bu çözümün de bireyler üzerinde ekonomik yük doğurduğunu görerek, bu ekonomik yükü hafifletecek bir müdahale aracı geliştirmiştir. Bu noktada, yurtdışı örneklerini inceleyen belediye, İngiltere örneği üzerinden yola çıkarak, oradaki uygulamayı yerel şartlara uyarlanmıştır. İngiltere'de merkez hükümetin, engelli ulaşımı konusunda verdiği

ekonomik destek olarak iki model kullanılmaktadır: birincisi engellilerin taksi hizmetlerinden faydalanabilmesi için aylık belirli bir km'nin yönetimle anlaşmalı taksilerle sağlanması, ikincisi ise yönetimle anlaşma yapılmayan noktalarda bireylere belirli bir km için nakit desteği verilmesi şeklinde modellenmiş olan sistemin Kadıköy'deki engelli bireylerin ulaşım konusundaki problemlerini çözmek için temel almış olan belediye, öncelikle taksi duraklarıyla anlaşma yapma yolunu denemiş ancak taksi duraklarının araçlarını engelli kullanımı için dönüştürülmesinin çıkardığı maliyet nedeniyle bu uygulama modeli başarılı olamamıştır. Süreç içerisinde belediyenin kendi aracıyla engellilere ücretsiz taksi hizmeti sunması fikri meydana çıkmış, tek aracın engelli kullanımı için düzenlenerek hizmete sunulmasıyla denemesi yapılan bu hizmet, yoğun ilgi sonucu bir proje haline dönüştürülmüştür. Şu an toplamda altı adet engelli taşıma aracı bulunan Kadıköy Belediyesi'nde aktif olarak dört adet engelsiz taksi bir adet de engelsiz minibüs ile engelli kentlilerin ulaşımı ücretsiz olarak karşılanmaktadır.

Engelsiz Taksi Hizmeti, randevuya dayalı talep alımlarıyla çalışmaktadır. Yararlanıcıların talep ettikleri gün ve saatte belirtilen noktadan alınması, gidecekleri yerlere bırakılması ve belirttikleri saatte bırakıldıkları yerden alınarak geri getirilmesini sağlayan sistem için talep edilen günden üç gün önce randevu alımı yapılmaktadır. Bu hizmete ilgi çok fazla olduğu için, araçların taleplere yetişmekte yetersiz kaldığı bilgisi Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi tarafından verilmiştir. Ancak, talep kayıtlarında, karşılanamayan talepler kayıt olarak tutulmadığı sadece randevu oluşturulmuş taleplerin verileri kaydedildiği için, kapasite yetersizliğinin oranları bilinmemektedir.

Kadıköy Belediyesi'nin başlatmış olduğu Engelsiz Taksi hizmeti, daha sonra İstanbul'da bulunan diğer belediyeler tarafından da uygulamaya geçirilmiştir. Ancak projenin ilk olarak Kadıköy Belediyesi tarafından uygulanması ve politika ithalatının yerelin özellikleri çerçevesinden başarılı bir yenileme örneği olması itibarıyla Engelsiz Taksi hizmeti önemli bir müdahale aracıdır. Ayrıca, bu projenin Kadıköy Belediyesi özelinde özgün değerinin olmasını sağlayan bir diğer faktör, bütün taksilerde refakatçi hizmeti sunuluyor olmasıdır. Böylelikle engelli bireylerin yanlarında ailelerinden ya da yakın çevrelerinden biri olmaksızın tek başlarına seyahat özgürlüklerini kullanmaları sağlanmakta aynı zamanda birincil bakıcılar için kişisel zaman yaratılmasıyla projenin ikincil faydası ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca Kadıköy Belediyesi, engelli bireyler için düzenlediği tüm organizasyonlarda ve engelli bireylerin eğitimlere katılması esnasında taşınabilir sistem kullanmakta böylece Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi'ne ilçe içi ulaşım konusunda da engelli bireylerin üzerinden ekonomik yükü alarak, erişilebilirliği kolaylaştırmaktadır.

Sosyal ve Kültürel Hizmetler

Engelli bireylerin gerek ekonomik boyutu gerekse yukarıda değinilmiş olan ulaşım ve erişilebilirlik konusunda mevcut problemlerin etkisi gerek de sosyal hayatın içerisinde karşılaştıkları toplumsal dışlama gibi faktörlerle sosyal çevrelerinin kısıtlı olduğu, sosyal aktivitelere ve kültürel faaliyetlere erişim ve katılım konusunda dezavantajlı oldukları bir gerçektir. Bu noktada yaşanan sorunlara müdahale edebilmek için Kadıköy Belediyesi, engelli bireylerin ücretsiz olarak katılabildikleri, ulaşımının belediye tarafından sağlandığı ve psiko-sosyal destek yönü de bulunan sosyal aktiviteler ve kültür gezileri düzenlemekte, organizasyonlar ayarlamaktadır.

Düzenlenen etkinlikler ve geziler dışında, Sosyal Kulüp hizmeti ile öz bakım becerilerini yerine getirebilen her engel grubundan 14 yaş ve üstü bireylerin keyifli zaman geçirebileceği bir ortamda, bağımsız yaşam becerilerini geliştirici faaliyetleri deneyimleyerek, sosyalleşmelerine zemin hazırlamaktadır.

Ayrıca Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi içerisinde sesli kütüphane kurarak, tüm engellilerin kullanımına açmıştır. Sesli kütüphane başta görme engelliler için kurulmuş olmakla birlikte, bedensel engelli kentlilerden gelen talepler doğrultusunda görme engelliler dışındaki engelli bireylerin de kullanımına sunulmuştur.

Ayrıca sosyal hizmetler alanında, alışveriş kartı, bebek bezi, ikinci el eşya ve kıyafet, eğitim materyalleri gibi aynı yardımlarla ekonomik durumu müsait olmayan engelli bireylere destek olunmaktadır. Bu noktada, Kadıköy Belediyesi'nin nakdi bir yardımı politikaları gereği yapmadığının altı çizilmelidir. Dezavantajlı gruplara yönelik sosyal politikalar geliştirirken, nakdi yardımların literatürde de tartışmaları bulunan ikincil bir gelir olarak görülmesinin marjinal etkilerinden kaçınmak isteyen ve direkt ihtiyaca yönelik çözümlerin, yararlanıcılar açısından daha verimli olacağının ve dezavantajlı kimselerin çevreleri tarafından maddi çıkarlar için üzerlerinde tahakküm kurularak kullanılmaları kaygısını engelleyeceği görüşü hakim olduğu için nakdi yardımlara yönelik uygulamalar belediye tarafından kaldırılmıştır.

Sağlık Destek Hizmetleri

Engelli bireylerin sağlık sorunlarının ve kişisel bakımlarının ekonomik açıdan bireylere ve ailelere ek bir maliyet getirdiği ortadadır. Bu ekonomik yükü azaltmak için merkezi yönetimlerin yaptığı yardımlar ve sosyal güvenlik uygulamaları yeterli olmamaktadır. Bu noktada Kadıköy Belediyesi çeşitli sağlık destekleri vererek engellilerin bakımları ve medikal müdahalelerini kolaylaştırıcı çözümler sunmayı hedeflemektedir. Bu kapsamda ihtiyaç sahiplerine tekerlekli sandalye, hasta bezi, hasta yatağı, tıbbi medikal malzemeler gibi aynı yardımlar yapmaktadır. Ayrıca evde bakım hizmetleri dâhilinde, Sağlık İşleri Müdürlüğü tarafından engelli bireylerin evlerinde kişisel bakımları yapılmaktadır. Bunun dışında evden nakil hizmetiyle, engelli bireylerin sağlık kuruluşlarına ulaşmaları sağlanmaktadır. Bu kapsamda Erenköy Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Hastanesi ile iş birliği yapılarak, spastik felçli çocukların ve yatağa bağımlı hastaların, engelli aracıyla hastaneye taşınması ile ilgili çalışma yürütmüştür. Ayrıca Çocuk Ağız ve Diş Sağlığı Hastanesi'nde, engelli vatandaşlara, genel anestezi altında diş ameliyatları yapılmıştır.

Tablo 18. Sağlık Destek Hizmetleri Kullanım Oranları

YAPILAN İŞLEM	2015	2016	2017
Yerinde Müdahale	0	0	19
Hastaneye Nakil	1858	2309	2680
Eve Nakil	1822	2538	2924
Hastaneler Arası Nakil	42	39	51
Evde Bakım	2948	4775	7719
Acil	58	34	37
Diğer	84	112	591
Erenköy FTR	0	0	21
TOPLAM	6812	9807	14042

Kadıköy Belediyesi tarafından verilen engelli hizmetleri, müdahale alanları ve müdahale araçlarının içerikleri bakımından yukarıda ele alınmış ve yorumlanmıştır. Son olarak bu müdahale araçlarının kullanımına dair verilere de bakmak gerekmektedir. Bu noktada, Kadıköy Belediyesi'nin 2015 – 2019 Stratejik Planı'na, 2017 yılı Faaliyet Raporu'na ve 2018 Yılı Performans Programı'na bakılmış, veriler bu kaynaklardan toplanmıştır.

Tablo 19. Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi Tarafından Verilen Hizmetler (2017)

HİZMET ALANI	Müdahale Araçları	Hizmet Sunan Birim	İç Paydaşlar	Dış Paydaşlar	Hizmet Ölçümü	Bütçe	Gerçekleşen Bütçe
İş ve İstihdam Hizmetleri	İstihdam Danışmanlığı				98 Danışan 39 İstihdam Edilen		
Eğitim ve Danışmanlık Hizmetleri	Kişisel Gelişim, Meslek Edindirme ve Hobi Eğitimleri	Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi	Belediye Başkanı	Türkiye İş Kurumu	12 Kurs 337 Kişi	560.000 TL	83.142 TL
	Özel Eğitim Danışmanlığı		Belediye Başkan Yard.	Türkiye Sakatlar Derneği Genel Merkezi	89 Kişi 314 Seans		
	Yaşam Koçu Danışmanlığı		Belediye Meclisi	Engelliler Eğitim Enstitüsü Derneği ve Spor Kulübü			
	Sosyal Kulüp Hizmeti		Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü	Engelliler Eğitim Enstitüsü Derneği ve Spor Kulübü	34 Kişi 243 Seans		
Ulaşım Ve Erişilebilirlik Hizmetleri	Engelli Taksi Hizmeti		Strateji Geliştirme Müdürlüğü	Erenköy FTR Hastanesi	400 Kişi 6615 Kere		
	Engelsiz Rota Oluşturulması		Sağlık Hizmetleri Müdürlüğü		1 Rota		
Sosyal Ve Kültürel Hizmetler	Etkinlikler		Kentsel Tasarım Müdürlüğü		15 Organiza syon		
	Sesli Kütüphane Hizmeti		Fen İşleri Müdürlüğü		290 Üye 1199 Sesli Kitap		
Sağlık Destek Hizmetleri	Zihinsel Engellilere Dış Ameliyatı	Sağlık Hizmetleri Müdür.			129 Hasta		
	Hasta Nakil Hizmetleri				14.042 Hasta		

Tablo 20. Engelli Hizmetlerinde Stratejik Planın Gerçekleşme Oranı (2017)

MÜDÜRLÜK ADI	PERFORMANS GÖSTERGESİNİN			HEDEF	GERÇEKLEŞME	ORAN (%)	HEDEF SAPMA GEREKÇESİ
	ADI	ÖLÇÜ BİRİMİ	TÜRÜ				
Strateji Geliştirme Müdürlüğü	Saha Gözlem-Örnek İncelemeler ve Rapor Sayısı	Adet	Çıktı	2	0	0	Kurumsal kapasite yetersizliği
Strateji Geliştirme Müdürlüğü	Rapor Sayısı	Adet	Çıktı	1	0	0	Hedef değerinin uygun öngörüle memesi
Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü	Gerçekleştirilen Proje ve Atölye Sayısı	Adet	Çıktı	5	14	280	Kurumsal kapasitenin iyileştirilmesi
Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü	Danışmanlık Hizmeti Alan Engelli Birey ve Aileleri Sayısı	Kişi Sayısı	Çıktı	100	127	127	İhtiyaç artışı
Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü	Hizmete Sunulan Engelli Araç Sayısı	Adet	Çıktı	2	21	1050	Kurumsal kapasitenin iyileştirilmesi
Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü	Engelli Taksi Hizmetinden Faydalanan Engelli Birey Sayısı	Adet	Çıktı	400	578	145	Kurumsal kapasitenin iyileştirilmesi
Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü	Şarj Dolum İstasyon Sayısı (Akülü Sandalye Kullanan Bireyler İçin)	Adet	Çıktı	4	3	75	-
Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü	Görme Engelliler Sesli Kütüphanesinde Seslendirilen Kitap Sayısı	Adet	Çıktı	300	204	68	Kurumsal kapasite yetersizliği
Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü	Konaklamalı veya Konaklamasız Yapılan Sosyal Amaçlı Organizasyon Sayısı	Adet	Çıktı	1	14	1400	Kurumsal kapasitenin iyileştirilmesi

Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü	Talebe Göre Organize Edilen Meslek Kazandırma, Kişisel Gelişim ve Hobi Eğitimleri Sayısı	Adet	Çıktı	15	31	207	Kurumsal kapasitenin iyileştirilmesi
Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü	Mesleki Eğitim Verilen Bireylerin Deneyim Kazanması Amacıyla Kurulan Atölye Sayısı	Adet	Çıktı	1	0	0	İdari karar
Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü	Katılım Sağlanan Ulusal ve Uluslararası Fuar Sayısı	Adet	Çıktı	1	1	100	-

Bu verilere bakıldığında, Kadıköy Belediyesi'nin engelli hizmetleri ile ilgili genel olarak; düzenli olarak sunduğu hizmetlerde kapasite artışı yönünde bir eğilim olduğu bu sayede yararlanıcı sayılarının ve çıktıların arttığını görmek mümkündür. Ancak, yine de bütçe kullanım oranına bakıldığında gerçekleşen bütçenin, planlanan bütçeye göre %15'te kaldığı gözlemlenmektedir. Bu nedenle, Kadıköy Belediyesi'nin engelli hizmetleri konusunda müdahale araçlarını verimli kullandığı ancak kapasite arttırılmasına ve iyileştirmelere daha fazla başvurusu gerektiği söylenebilir. Aynı zamanda, veri toplama ve raporlama ile ilgili hedeflerde aksaklıklar olması, birimler arası koordinasyon ve veri paylaşımında aksaklıklar olduğu yönündeki beyanlar ve Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi'nde tutulan kayıtların yetersiz ve sağlıklı oluşu gerçeği ile birleştiğinde, hizmet sunum kalitesi açısından veri toplama, gözlem ve değerlendirme raporlarına yatırım yapılması gerektiği ortadadır.

Kullanıcılar

Yerel yönetimlerin engelli hizmetleri kapsamında sunduğu müdahale araçları ve engellilik politikaları belirlenirken bu hizmetlerden yararlanması gereken kitlenin süreçlere müdahil olması, temsiliyetin gücünü gösterir. Bu noktada temsiliyetin oluşmasının çeşitli yöntemleri vardı. Örneğin hizmetlerden yararlanacak olan kentlilerin bireysel olarak görüş ve düşüncelerini ifade ederek, sorunlarını ve önerilerini aktarabileceği, beklentilerini dile getirebileceği doğrudan temsiliyet örneği olan forumlar ya da çalıştaylar düzenlenmesi, ilgili sivil toplum kuruluşlarıyla protokoller yapılarak iş birlikteliklerinin kurulması, ortak proje üretim süreçlerinde düzenli etkileşim halinde olunması gibi yöntemlerle temsiliyet ve katılım sağlanabilmektedir.

Kadıköy Belediyesi'nin engelli hizmetleri ve politikaları söz konusu olduğunda temsiliyete bakılacak olursa, böyle bir katılımcı modelin benimsenmediği gözlemlenmiştir. Kurumsal karar mekanizması içerisinde, kentlinin sadece hizmet sunulan olarak edilgen olduğu ve yararlanıcı konumunda bulunduğunu söylemek, genel uygulama için yanlış olmayacaktır.

Ancak istisnai örnekler olmakla beraber, Engelsiz Sosyal Hizmet Merkezi'nde geri bildirimde bulunan kullanıcıların taleplerinin kimi zaman merkezdeki personel ve Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü tarafından proje haline getirilerek yeni bir hizmetin sunulması gibi durumlar söz konusu olabilmektedir. Bu noktada, merkezde çalışan engelli personelin hem kullanıcı hem de hizmet sunucusu konumunda olması da proje geliştirilmesine katkı sunmaktadır. Buna örnek olarak Engelli Taksi projesini vermek doğru olacaktır. Bu projenin

çıkış noktası, merkezde çalışan engelli bir personelin ulaşım ihtiyacına çözüm bulma çabasıdır. Yine benzer bir örnek olarak, kültür gezilerinin düzenlenmesi de merkezin kullanıcıları tarafından dile getirilmiş bir başka taleple ortaya çıkmıştır. Ancak iletilen talepler münferit taleplerdir bu nedenle sistematik bir katılımcılıktan söz etmek mümkün değildir.

Sivil toplum kuruluşlarıyla ilişkilerin de asgari düzeyde olduğu yapılan görüşmelerde edinilen bir başka bilgidir. Engellilikle ilgili dernekler ve vakıfların belediyeye ortak proje teklifleriyle gelebilecek bir ilişkisi bulunmamaktadır. Ancak kendi organizasyonlarına lojistik destek istenmesi gibi taleplerle belediyeye başvurdıkları, bu tarz bir desteğin de bir iş birlikteliği modeli olmadığı sadece bir destek faaliyeti olduğu söylenebilir. Yine de bu durumun da istisnası olarak 2005 yılında yapılan Avrupa Birliği Projesi kapsamındaki proje ortaklığını belirtmek gerekir. Proje sürecinde, belediyenin teklif götürdüğü iki sivil toplum kuruluşu ile birlikte çalışılmış ancak daha sonra projenin sonlanmasıyla birlikte bu kuruluşlarla ilişkilerin sürdürülebilirliği sağlanamamış, belediye projenin sürdürülebilirliğini kendi üzerine devralarak hizmeti sunmaya devam etmiştir. Sivil toplum kuruluşlarıyla ilişkilerin iki taraflı da kopuk olması, sivil toplum kuruluşlarının yerel yönetimlerin hizmetlerine dair beklentileri ve bakış açılarının, belediyenin sunabileceği hizmetlerle uyuşmamasından, belediye tarafından ise tüm sivil toplum kuruluşlarına çağrı yapmanın mümkün görülmemesi nedeniyle çağrıda bulunulacak sivil toplum kuruluşları arasında bir çıkar ilişkisi algısının oluşmasına yönelik çekincelerden kaynaklanmaktadır. Ayrıca, beklentiler arasındaki çatışmalar, geniş çaplı katılımcılığın olduğu karar süreçlerinde belediyenin, hizmet üretiminin verimliliğini azaltacağı yönünde kaygılarını güçlendirmektedir.

Dış paydaşlık açısından ortak iş birliktelikleri yapılabilecek diğer kurum ve kuruluşlar açısından bakıldığında, üniversiteler ve hastaneler gibi kâr amacı gütmeyen kamu kurumları bulunmaktadır. Bu noktada, Erenköy Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Hastanesi gibi kimi kurumlarla, proje bazlı ortak çalışmalar yapılmaktadır. Ancak bu konuda tekliflerin bu kurumlardan belediyeye geldiği, belediyenin gelen teklifi değerlendirdiği dikkat çekmektedir. Hizmet sunumlarında paydaşlık ilişkileri kurulması için belediye tarafından çaba sarf edilmemektedir. Bu da ilişkilerin sürdürülebilirliğini ve kalıcı olmasını engellemekle birlikte ortak çalışmaların bir kültür olarak oturması ile katılımcılık ve temsiliyetin sağlanması konusunda olumsuz durumlara yol açmaktadır.

Ancak genel olarak hizmetten yararlanan kentlilerin, sunulan hizmetlere dair memnuniyetleriyle ilgili belediyenin yaptırdığı dış paydaş analizleri ve kullanıcı memnuniyet anketleri ile bireysel geri bildirim görüşmeleri, hizmet kalitesinin ölçümü konusunda belediye tarafından da kullanılan araçlardan biri olmuştur. Bu durum göstermektedir ki yeni hizmetlerin sunumu ve politika geliştirme konusunda katılımcılık söz konusu değilse bile mevcut hizmetlerin iyileştirilmesi ile ilgili kısıtlı bir katılımcılıktan söz etmek mümkündür.

Kadıköy Belediyesi'nin engelliler için sunduğu hizmetlerden yararlananların demografik özellikleri ile ilgili veriler sorulduğunda bu verilerin bulunmadığı, kullanıcıların sosyo – ekonomik yapılarını, eğitim seviyelerini, engellilik oranlarını, ilçe içi ikamet dağılımlarını, yaş ve cinsiyet dağılımlarını, engel türlerini gösteren verilere dair çalışmaların yapılmamış olması, yararlanıcıların gözetilerek yeni hizmet üretiminin yapılması konusunda bir başka sıkıntı doğurmaktadır. Bu noktada veri bazlı bir hizmet politikası güdülmediğini söylemek mümkündür. Hizmet geliştirme ve politika üretme konusundaki süreç, esas olarak gözlem bazlı ve karşılaştırmalı örnekler üzerinden yürütülmekte, öneriler esas olarak Engelsiz Sosyal Hizmet Birimi'nde oluşturulmakta ve daha sonra kurumsal hiyerarşi içerisinde değerlendirilmektedir. Ayrıca bu akışın ters yönünde, üst yönetimin aldığı kararlar doğrultusunda sonradan uygulayıcılara iletilen kimi projeler de söz konusudur. En nihayetinde, politikaların belirlenmesi belediye personeli ve yönetiminin kendi içerisinde gerçekleşmektedir.

Bu durum, sosyal politika uygulamalarının sürdürülebilirliğine dair çekinceler oluşturmaktadır. Yönetimin değişmesiyle beraber mevcut bir uygulamaya son verilmesi gibi durumlar söz konusu olabilmekte ve bu noktada verilere dayalı bir karar sürecinden söz edilememektedir. Bir uygulamanın son bulmasıyla ortaya çıkan etkiler ya da yeni bir uygulama başlatıldığında bu uygulamanın etkinliği ve verimliliği ile ilgili sağlıklı değerlendirmeler, veri bazlı çalışmalar olmadığı sürece çok mümkün değildir. Sosyal politika uygulamalarının görünür ve gölge maliyetlerinin çok yüksek olması, bu değerlendirmelerin sağlıklı yapılmamasıyla birlikte âtil uygulamalarda ısrar edilmesine ya da ihtiyaçlar konusunda öncelikli olmayan bir hususa yönelik yatırım yapılmasına neden olabilecektir. Ancak yine veri bazlı çalışmalar olmadan bu durumların tespiti de mümkün olmamaktadır. Kadıköy Belediyesi engelli hizmetleri özelinde, sonlandırılmış tek uygulama engelli meslek edindirme kurslarıdır. Bununla birlikte devam etmekte olan hizmetlerin verimliliğine dair tespit yapabilmek mümkün olmasa da kullanıcılardan olumlu geri bildirimler alınmaktadır. Özellikle eğitim hizmetlerinde, yararlanıcıların büyük çoğunluğunun zihinsel engelli bireyler olması ve eğitime ulaşımın taşınmalı sistemle yapılması, engelli bireylerin aileleri tarafından memnuniyetle karşılanmaktadır.

Değerlendirme

Kadıköy Belediyesi'nin engellilere yönelik sosyal politika uygulamalarına bütüncül olarak bakıldığı zaman, diğer yerel yönetimlerde bulunmayan yenilikçi hizmet sunumları geliştirmek gibi bir politikaları olduğu, sorunların kaynağına yönelik çözümler üreterek daha etkili uygulamalar sunmak gibi bir stratejiyi benimsedikleri, engellilik olgusunu fonksiyonel bir yaklaşımla ele aldıkları ve meslek uzmanlarının görüşleri ve bilgi birikimleri doğrultusunda faaliyetler yürüttüklerini söylemek mümkün olacaktır.

Ancak, belediyenin dış kurumlarla ilişkilerinde kopukluklar olması, iş birliktelikleri ya da yetki devri gibi araçlardan yararlanmamaları, kullanıcıların temsiliyeti ve kentlilerin katılımcılığı konusunda sistematik bir modellerinin olmayışı, veri bazlı çalışmalar yürütmemeleri, veri toplanması ve raporlama konusunda aksaklıkların olması, insan kaynaklarında yetersizlik ve kimi hizmetlerde kapasitenin yetersiz kalması, engelli hizmetleri konusunda belediyenin zayıf olduğu taraflardır.

Bununla birlikte, daha önce münferit örnekler üzerinden kurdukları ortak çalışma pratikleri, paydaşlarla ilişkilerin yeniden ve kalıcı şekilde kurulması konusunda bir nüve olarak yorumlanabilir. Bu noktada, iş birliktelikleri kurmak hem katılımcılığı ve temsiliyeti arttırmak hem de kaynak kullanımını daha verimli hale getirmek, hizmet geliştirilmesi konusunda farklı bakış açılarının devreye girmesi gibi fırsatlar sunacaktır.

Bütçe kullanımı konusunda hedeflenen ile gerçekleşen bütçe arasındaki yüksek fark, belediyenin kaynak kullanımı konusundaki verimsizliği ile ilgili bir tehdit olarak görülebilir. Ancak Strateji Geliştirme Müdürlüğü'nde, stratejik planın hazırlanmasından sonra yapılan organizasyon değişikliği stratejik planın ne derece gerçekçi hazırlandığı konusunda soru işaretleri yaratmaktadır, bu nedenle belediyenin hizmetler açısından etkinliğini ve verimliliğini değerlendirebilecek herhangi bir sağlıklı yöntem bulunamaması da bir başka olumsuzluktur. Yine belediyeden alınan bilgilere göre, yeni projeler arasında bu sorunun çözümünü destekleyecek Toplumsal Eşitliğe Dayalı Bütçe çalışmaları yapmak olması, Kadıköy Belediyesi'nin hizmet sunumundaki durumunu objektif olarak ortaya koyabilecek bir gelişme olacaktır.

4.5.Potlaç Projesi

Potlaç kelime anlamı olarak Kızılderililerin değiş tokuş bayramlarına verilen isimdir. Kadıköy Belediyesi'ndeki Potlaç projesine adını veren potlaç temelde, Mauss'un Bağış Üzerine Bir Deneme adlı çalışmasında detaylı anlattığı gibi esas olarak beslemek tüketmek anlamına gelmektedir. Bir kültür olarak potlaç; vermek, almak ve iade etmek eylemleri üzerine kuruludur. Yine Mauss'a göre potlaçın özgün tarafı bu eylemler kendi ailelerinden, ya da kendi kabilelerinden olan kişilerden ziyade başka kişilere yönelik olduğunda anlam kazanmaktadır. Bu kültürlerde alıp vermeye, yani potlaça; katılmak isteyen herkesin davet edilmesi gerekir. Bu özellikleriyle bilinen potlaça Kadıköy Belediyesi'nin projesi olarak bakıldığında da benzer içerik ve amaçlar gözlenebilir.

Proje Nedir?

Potlaç, özünde belediyenin, Kadıköylü kadınlara el emeği ürünlerini satmaları için mekân sağladığı, kadınların belirli ölçüde gelir elde etmelerini amaçlayan bir projedir. Projenin öncelikli amacı Kadıköy kadınlarının güçlü bir dayanışmayla bir araya gelmelerini sağlamak olarak ifade ediliyor. Kadının bir başkasından değil de gerekli gördüğünde beraber dayanıştığı arkadaşından yardım istemesini kıymetli bulan proje, yerelde ekonomik temelli bir kadın ağı oluşturma çabası olarak görülebilir. Kadınları dar alanda eşlerinin maaşına, ailelerinin bakımına muhtaç olmaktan kurtaran, tek başına var olmaya çalışan kadınlara ekonomik ve sosyal olarak katkı sağlayan projenin en önemli amaçlarından biri de kadınları özgürleştirmek. Potlaç sahada kadınlara mekân sağlamanın yanında kadınları ticari faaliyetler konusunda eğitmeyi de amaçlıyor. İyi satış yapabilen kadınlar daha çok üretebiliyor, daha çok üreten kadın sosyal ve ekonomik boyutlarıyla güçleniyor.

Projenin Ortaya Çıkışı/ Fikir

2015 yılında Kadıköylü kadınların ve kadın örgütlerinin bir araya gelerek kadınların sorun ve taleplerine yönelik gerçekleştirdikleri forumda kadınlar “emeklerinin değerlendirilmesini, eğitim hizmetlerinin verilmesini, haftada en az bir gün ücretsiz pazar yeri, kadınların ürettiklerini satabilecekleri mekânların sağlanması, kadınların ekonomik güçlerini arttırabilecekleri alanlar yaratılması, kadınların üretime katılması gibi” taleplerde bulundular. Forum sonuçlarına göre kadınlar evlerine gelir sağlayacak, ürettiklerini değerlendirip satış yapabilecekleri mekân arayışındaydılar. Tüm bu talepler doğrultusunda Yerel Eşitlik Eylem Planı kapsamında belirlenen hedeflerden biri “Kadıköylü kadınlar için gelir yaratılması” oldu. 2016 yılı itibarıyla hizmet vermeye başlayan Potlaç birimi, Moda sahilde Pazar yeri uygulamasını başlattı.

Kurumsal Yapı

2016 yılında Kadıköy Belediyesi bünyesinde kurulan Potlaç, kadınlara yönelik faaliyet alanı ve halkın sosyoekonomik durumunu iyileştirmeye yönelik olması sebebiyle de Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü'nün Sosyal Servis birimine bağlı olarak hizmet vermektedir. Çeşitli faaliyetler sebebiyle başka birim ve müdürlüklerle de koordineli çalışmalar yürütmektedirler. Potlaç birimi tam zamanlı 4 belediye personeliyle, Potlaç Atölye'de ve Caddebostan Kültür Merkezindeki dükkânda faaliyet göstermektedirler. Kadıköy haritasının kültürel öğeleriyle beraber tasarlanması ve işlenmesi konusunda TAK'la yapılan iş birliğinde farklı müdürlükler altında farklı birimler iş birliği yapmışlardır. Yine Caddebostan Kültür Merkezinin Kültür Sosyal İşler Müdürlüğüne bağlı bir merkez olması sebebi Potlaç dükkân için yine farklı müdürlükler koordineli çalışmak durumundadırlar. Bu koordinasyon noktasında yaşanacak herhangi bir sıkıntı hizmetin kalitesi veya sürekliliği konusunda sıkıntı yaratabilir.

Projenin İşleyişi ve Faaliyetler

Potlaç bir el emeği pazarı projesi olarak ortaya çıkmasıyla beraber kullanıcıların talep ve yönlendirmeleri sonucunda daha işlevsel ve kapsamlı bir hizmete dönüştü. Hâlihazırda şu anda faaliyet gösteren 4 ana mekân ve faaliyetten bahsedilebilir. Bunlardan ilki projenin temelini oluşturan el emeği pazarıdır. Moda sahilde yer alan pazar yerinde, her yıl mayıs ayından kasım ayına kadar cuma, cumartesi, pazar günleri saat 11.00-22.00 arasında stantlar aracılığıyla, Kadıköylü kadınlar ve kadın örgütleri kolektif şekilde satışlarını yaparlar. Potlaç'ta gıda ürünleri dışında bütün el emeği ürünler satılabilir, tek ölçüt gerçek el emeği olmasıdır. Ürünler stantta satılırken adil bir satışın gerçekleşmesi için satış yapan her kadının kendi ürettiği ürününü satması çok önemli, çünkü aksi bir durum olduğunda bu durum kadınlar arasında gerginliğe yol açabilir daha önemlisi etik olmayan bir satış müşteri nezdinde potlaç'ın tümüne ilişkin bir yargıya sebep olabilir. Ürünlerin el emeği olup olmadığı konusunda ilk kıstas kadınların beyanı oluyor ama bunun yanı sıra belediyenin halk eğitimden talep ettiği konunun uzmanı hocalar da sahada denetim yapıyorlar. Pazarda açılan stantlarda rotasyon kuralı uygulanmakta. Rotasyon kuralıyla bir yandan ürün çeşitliliği sağlanırken bir yandan da rekabetin, dayanışma içinde satış yapma amacının önüne geçmesi de engellenmiş olur. Böylece farklı ürünlerin tezgâhlarda bulunması sağlanırken, sayıca daha fazla kadına da stant açma imkânı tanınır. Aynı zamanda stantlardaki kadınlar belirlenirken tecrübeli Potlaçlı kadınlarla yeni Potlaçlı kadınlar eşleştirilerek doğal akışında bir uyum süreci de gelişmiş oluyor.

Pazar yerine olan taleplerin artmasıyla beraber yukarıda da değinildiği gibi projenin daha kapsamlı bir organizasyona evrildiği söylenebilir. Yaz kış kadınların ürünlerini sergileyebilecekleri bir alana duyulan ihtiyaçla birlikte Caddebostan Kültür Merkezinde bir dükkân açıldı. Dükkân pazartesi dışında her gün saat 12.00'dan 21.00'a kadar satış yapıyor. Bu dükkâna Kadıköylü kadınlar sirkülasyon halinde beşer ürün bırakıyorlar. Başlangıçta 10 olan sayı Potlaçlı kadın sayısının çoğalmasıyla beraber beşe düşürülmüş. Bu değişiklikte ve yine birçok karar alma sürecinde kadınlar asıl söz sahipleri. Dükkândaki işleyişe dair önemli bir başka konu da dükkânın günlük rutinleri. Dükkânda sadece bir belediye personeli bulunuyor, bunun dışında dükkânın açılıp kapanmasından, bütün gün satış yapılmasından, ürünlerin dükkâna alınıp iade edilmesinden sorumlu olanlar Potlaçlı gönüllü kadınlar. Her ay bir ya da iki gün isteğe bağlı olarak kadınlar, Potlaçlı diğer kadınların ürünlerini satmak, korumak için dükkânda bulunuyorlar. Dükkândaki görev dağılımı bakımından sistematik bir işleyiş mevcut. Potlaç dükkânda çalışan kadınlar arasında bir bilgisayar işlem grubu, vitrin ve tasarım grubu ve bir de satış işlemleri grubu mevcut. Barkod sistemiyle, kadınlar ürünleri dükkâna alıyor, bu sistem üzerinden satış ya da iade yapıyorlar, işlemlere dair makbuz yazıyorlar. Böylece bu sistemle beraber ürünü satılan kadın mail ile anında bilgilendiriliyor ve satış ücretini hiç kesinti olmadan dükkândan alabiliyorlar.

Sürecin kendisinin getirdiği önemli bir ihtiyacın sonucu olarak da Potlaç Atölye kurulmuş. Hâlihazırda üretmeye, satış yapmaya çalışan kadınların uzmanlaşması ve bu alanlarda eğitim görmesi sürecin sağlıklı işlemesi için önemli bir detay. Sahada yapılan anket çalışmasıyla beraber kadınların öncelikli olarak hangi alanlarda eğitim almak istedikleri belirlenmiş buna göre gruplar halinde eğitimler başlatılmış. Bu eğitimlerden bazıları şunlardır: Girişimcilik, pazarlama, marka yönetimi, ürün geliştirme ve ürün tasarımı, e-ticaret, iş planı hazırlama atölyesi, maliyetlendirme, vergi, fiyatlandırma, kooperatifleşme, KİHEP (kadının insan hakları eğitim programı), sinema- kadın-ekonomi atölyesi, öz savunma atölyesi, film atölyeleri, okuma atölyesi, yaratıcı drama atölyesi. Bu sayılan atölye ve eğitimler dışında kadınların üretim süreçlerinin hızlanması ve yeni başlayanlara yol göstermeleri amacıyla, çeşitli ürünlerin üretilmesiyle ilgili de eğitmen eşliğinde atölyeler gerçekleştiriliyor. Bu atölyelere farklı STK'lardan ya da farklı kurslardan kadınlar da katılarak, öğrendiklerini farklı belediye ya da derneklerde kendi grup arkadaşlarına anlatıyorlar. Bu özelliğiyle Potlaç sadece Kadıköylü

kadınlara sağlanan bir hizmet olmaktan çıkıp, farklı ilçelerden farklı sivil örgütlerden kadınlara da fayda sağlamış oluyor.

Tablo 21. Mahallelere göre Potlaçlı kadın sayısı

MAHALLE ADI	KADIN SAYISI
Göztepe	86
Caferağa	80
Kozyatağı	73
Acıbadem	72
Feneryolu	70
Bostancı	61
Merdivenköy	57
Sahrayıcedid	52
Erenköy	46
Suadiye	45
19 Mayıs Mahallesi	44
Osmanağa	39
Rasimpaşa	35
Hasanpaşa	32
Zühtüpaşa	31
Fenerbahçe	27
Eğitim	26
Caddebostan	20
Fikirtepe	17
Dumlupınar	12
Koşuyolu	12

Yukarıda bahsedilen anketteki eğitim seçeneklerinden biri olarak kooperatifleşme, geline süreçte belediyenin en çok önem verdiği konulardan biri. Belediye, kooperatifleşme ile el emeği üzerine kurulu bu sistemin sürdürülebilir olmasını ve kadınların daha örgütlü bir hale gelerek özgürleşip bağımsızlaşmasını istiyor. Böylece kooperatifleşen kadınlar ekonomik olarak daha fazla gelir elde edebilecek, tüzel kişilik olunması sebebiyle üretime dair alanlarda belediyenin ihalelerine katılabilecek, hibe alabilecekler. Dolayısıyla bu seçenek belediye inisiyatifiyle seçenekler arasına eklenmiş. 2017 yılında 100'e yakın kooperatifleşmeyi seçen kadınla 5-10 kişilik odak çalışmalar yapılmış. Uygun görülen 44 kadınla kooperatifleşme çalışmaları başlatılmış. Fakat zaten yıllarca çalışmış, yeni emekli olmuş kadınlar arasından yeni bir çalışma sürecine girmek istemeyen kadınlar toplantılara katılmak istememişler. Bu yıl kooperatifleşme süreci tekrar başladı. Şu an 15 kadın bu sürecin takibini yapıyor. Süreç daha fonksiyonel bir şekilde devam ediyor, yasal işlemlerin birçoğu bitirilmiş ve geline noktada kooperatifleşme kadınların iradesine kalmış bir durumda, onlar istediklerinde kooperatif kurulacak.

Sonuç olarak, Potlaç hâlihazırda; el emeği pazarı, dükkân, atölye ve kooperatifleşme olmak üzere dört alanda çalışmalarını sürdürmektedir.

Kullanıcılara İlişkin Değerlendirmeler

Üye kadın sayısı 1003'e varan Potlaç'ın kullanıcı kitlesi; yaş grupları, sosyo ekonomik düzey, etnik köken gibi birçok açıdan farklılıkları içerisinde barındırıyor. Bunu söylerken elbette genel ağırlığın emekli ve ekonomik olarak orta sınıf kadınlardan oluştuğunu belirtmek gerekir. En son hazırlanan tabloya göre kadınların ağırlıklı olarak Kadıköy'ün görece refah düzeyi yüksek mahallelerinden katılım sağladıkları görülmektedir. Yine güncel verilere göre üye kadınların %89'u çalışmayan ve emekli kadınlardan oluşuyor.

Belediyenin sunduğu verilere göre, üye kadınların eğitim düzeyi yüksek, kadınlar ağırlıklı olarak 46-65 yaş aralığındalar. Potlaç'a üye 102 yalnız yaşayan kadının olması da ayrıca önemli bir veri. Bu veri Potlaç'tan elde edilen gelire dair önemli işaretler taşıırken, yalnız yaşayan

kadınların böyle bir dayanışma ağının içinde bulunmaları sebebiyle de oldukça anlamlıdır. Üye kadınların Potlaç'tan çoğunlukla bir tanıdıkları vasıtasıyla haberdar olduklarını veya sosyal medya üzerinden potlaçla tanıştıklarını söyleyebiliriz.

Bireysel kadın kullanıcıların yanında, Potlaç'a çeşitli kadın örgütleri de katılıyorlar. Bu kadın örgütler hem Potlaç'a belirli ölçüde katkı sağlıyorlar hem de bazı örgütler el emeği pazarındaki stantlar yoluyla gelir elde ediyorlar. Potlaç projesine katkı sağlayan örgütlerden en önemlileri Kadın Emeğini Değerlendirme Derneği, Kadının İnsan Hakları Yeniden Çözümler Derneği. Belediye bu iki dernekle hazırlanan protokol üzerinden iş birliği yapıyor, dernekler eğitim ve atölye süreçlerine doğrudan dâhil oluyorlar.

Dünyada ve Türkiye'de Benzer Projeler

Potlaç'a benzer projeleri ele alırken, sadece kadınlara yönelik istihdam projelerini değerlendirmek yanlış olacaktır, kadınlara gelir sağlamanın yanı sıra kadınlar arasında dayanışmayı örgütlenme amacıyla yürütülen projeler de göz önünde bulundurulmalıdır.

Aslına bakılırsa kadınlara mekân sağlayarak el yapımı ürün satmalarını kolaylaştıracak bir belediye politikasına refah düzeyi yüksek ülkelerde çok da rastlamıyoruz. Belediyelerin kadınların dayanışması ve örgütlenmesi için alan sağladıkları projelerden bahsedilebilir, ama yaygın olarak istihdama ve özellikle olarak kadınların iş gücüne teşvik edilmesine yönelik projeler sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştiriliyor.

Bunun yanı sıra yine refah düzeyi yüksek ülkelerde belediyelerin kadınlara yönelik projeleri yaygın olarak kadınların yerel yönetimlere, politika üretim süreçlerine katılımlarını arttırmaya yönelik oluyor. Bunlara örnek olarak Westminster Belediyesinin etkinliklerine bakılabilir kadınların demokratik sürece katılmalarını sağlamak ve kadınların sorunlarına ilişkin çözümler üretmek için belediye tarafından WoW (Women on Wednesdays Launch Party) ismiyle toplantılar düzenleniyor. Yine kadınların iş hayatında daha aktif olmaları ve sosyalleşmeleri için bulundukları bölgedeki iş hayatının profesyonel kadınlarıyla westminster kadınlarının bağlantı kurmalarını kolaylaştıracak ve aynı zamanda sosyal ağları güçlendirecek etkinlikler düzenleniyor bunlardan biri bu yılbaşında Dynamic Women Castle Celebration Gala ismiyle gerçekleşti. Yapılan çalışmalara göre kadınların söz sahibi oldukları belediyelerde kadınlara yönelik sosyal politika uygulamalarının hem niceliksel hem de niteliksel olarak artışı gözlemleniyor. Dolayısıyla kadınların politika üretim sürecine dâhil olmaları zaten belirli problemlerin aşılmasında temel çözüm yollarından biri. Bunun sağlanabildiği yerel yönetimlerde kadınların sorunlarının da büyük ölçüde üstesinden geldiği görülecektir.

Bir sivil toplum örgütü projesi olmasına rağmen Potlaç'a benzer yönleriyle Nepal'deki Local Women's Handicrafts, dünya çapında bilinirlik kazanmaya başlayan bir organizasyon. Local Women's Handicrafts, Nepal Katmandu'da bir ticaret tekstil ve el sanatları kolektifidir. Dezavantajlı kadınları sürdürülebilir yöntemler kullanarak güçlendirmeye ve eğitmeye odaklanan örgüt, sosyal iş programlarıyla, kadınların ve çocuklarının yaşam koşullarını iyileştirmeye çalışıyor.

Türkiye'de potlaç projesine belirli yönleriyle benzerlik gösteren çeşitli projelerden bahsetmek de mümkün. Bu projelere değinmek Potlaç'ı değerlendirmek noktasında da faydalı olacaktır. Kadının iş hayatına girmesini ve ekonomik olarak güçlendirilmesini önemseyen projelerden biri Beylikdüzü Belediyesi'nin İşte Destek Projesi. Bu projeyle İş'te Destek Birimi kuruldu ve Beylikdüzü'nde yaşayan kadınların iş arama süreçlerine kariyer koçları eğitim koordinatörleri eşlik etmeye başladı ve bunun yanı sıra İş'te Destek Eşleştirme Portalıyla beraber iş arama sürecindeki kadınlarla personel arayan işletmelerin kolayca eşleşmesi amaçlandı.

Yine kadına yönelik bir diğer istihdam projesi Çankırı Belediyesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi iş birliğinde AB desteği ile "Kadınlar İşte Projesi" kapsamında kurulan Kadın İstihdam Merkezi. Bu merkez verilen mesleki eğitimin ardından kadınların ürettikleri ürünler ile parça başı iş yapan firmaları eşleştirerek merkezdeki kadınların aile bütçelerine katkı

sağlıyor. Yine Şebinkarahisar'da Kadınlar Üretimde projesiyle, kadın girişimciliğini destekleyerek kaybolmaya yüz tutan mesleklere dair eğitimler ile işsiz kadınların istihdamını sağlamayı amaçlıyor. Bingöl'ün Genç ilçesinde kadınların iş hayatına katılımlarını sağlamak üzere başlatılan Bal Kokulu Kadınlar projesinde, Bingöl arı varlığı sebebiyle güçlü bir arıcılık potansiyeli taşıması sebebiyle kadınların bu yönde istihdamı sağlanmış. Başlatılan proje için 500 kadın arasından 100 kadına arıcılık, ana arı üretimi ve organik bal üretimi konusunda teorik ve uygulamalı dersler verildikten sonra kadınların üretime geçmesi sağlanmış. Projenin geldiği noktada kadınlar 3 tondan fazla bal ürettiriler ve şu an bir kooperatif kurma aşamasındalar.

Potlaç'la dayanışma ağı oluşturulması bakımından benzerlik gösteren bir başka proje de Çanakkale Elder. Kadına şiddetin önlenmesi, kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesi gibi amaçlarla kurulan dernek, Çanakkale Belediyesiyle yapılan görüşmeler sonucu Morabbin parkında stant açıp satış yapmaya başladılar. Sürecin kendisi Potlaç'tan çok farklı gelişmiş olsa da el emeği üzerinden gelir elde edilmesi ve yerelde bir dayanışma ağının kurulması bakımından Potlaç'la benzerliklere sahiptir.

Projenin Özgünlüğü ve Önemli Noktaları

Bütün bu sayılan projelerden sonra Potlaç'ın özgünlüğünden ve Potlaç'ı bir model olarak ele alınabilir yapan yanlarından bahsetmek gerekir. Bunu yaparken çalışmanın en başında beri temel eksenini oluşturan üçlü yapıyı (organizasyon, müdahale alanı ve temsiliyet/kullanıcı) göz önünde bulundurmak faydalı olacaktır.

Öncelikle Potlaç projesinin organizasyonundaki önemli noktalara bakıldığında, göze çarpan ilk unsur Potlaç'ın toplumla iş birliği yapılarak uygulanan bir sosyal politika olmasıdır. Weil ve Gamble'a göre sosyal politika yoluyla toplumda olumlu yönde değişimler oluşturmak için kullanılan modellerden biri fonksiyonel toplulukların oluşturulmasıdır. Burada belli özellikleriyle tanımlanmış olan bir topluluğa belirli bir amacı gerçekleştirmek fikriyle odaklanılır. Ortaya çıkan topluluk belirli sorunlar ve hedefler doğrultusunda bir araya gelmiştir. Bu modelde hizmeti sağlayanlar büyük ölçüde sadece kolaylaştırıcı, yön gösterici olma özelliği taşırlar. Kadıköy Belediyesinin Potlaç projesinde de üreten fakat ürettiklerini satmakta, sergilemekte güçlük çeken kadınlar belediyenin kolaylaştırıcılığı eşliğinde büyük ölçüde gönüllülük esasıyla kendi sorunlarını kendileri çözmeye çalışıyorlar. Özellikle dükkanın işleyişi düşünüldüğünde 600'den fazla kadının ürün bıraktığı bir dükkanın haftanın 6 günü açık kalıp işletilmesi çok ciddi bir organizasyonu gerektirir, Potlaçlı kadınların gönüllük esasıyla vitrin dizaynından, satış işlemlerine, dükkanın açılıp kapanmasına kadar her pozisyonda görev almaları, hem hizmeti sağlayan belediyeye fayda sağlıyor, hem üye kadınlar arasında bir aidiyet sağlıyor. Dolayısıyla özellikle Türkiye ölçeğindeki kadın dayanışma merkezlerinden ya da istihdam projelerinden Potlaç'ı ayıran en temel özellik, belediye personellerinin yalnızca kolaylaştırıcı olduğu bu örgütlenme biçiminde üye kadınların aktif rol üstleniyor olmasıdır.

Kullanıcılar özelinde projeye bakıldığında projeyi önemli kılan unsurlardan birinin kız kardeşlik vurgusu olduğu görülecektir. 1970'lerde Kate Milet'tin ilk kez sözünü ettiği kız kardeşlik dayanışması sınıf din ya da etnik kökene bakmaksızın kadınların arasında ayrımcılığın olmadığı bir birliğin kurulmasına dayanıyor. Kız kardeşlik, sosyal eşitliği sağlamanın bir öncülü olarak öncesinde kadınların kendi arasında birlik olabilmelerini temel alır.

Yine Milet'e göre tam da böyle bir dayanışma kadınların birbirini rakip olarak görmesiyle değil birbirini kardeş olarak görmesiyle mümkün olacaktır. Kadıköy Belediyesi'nde Potlaç'ın kız kardeşlik vurgusuyla, ortaya çıkarttığı dayanışma da buna bir örnektir. Dükkanında gönüllü çalışan kadınların, sadece kendi ürünlerini değil aynı zamanda başka kadınların ürünlerini satmak için de çaba gösteriyorlar. Dayanışma boyutuna dair gözlemler saha çalışması kısmında daha detaylı ele alınacak.

Kullanıcılara dair Potlaç'ı önemli kılan bir diğer unsurda örgütlenmenin beraberinde getirdiği katılımcılıktır. Yukarıda birkaç yerde değinildiği gibi Potlaç'ta üye kadınlar bu sosyal politika uygulamasının neredeyse her aşamasında söz sahibi. Projenin ortaya çıkması için taleplerini dile getiren kadınlar, projenin uygulanma sürecinde de oldukça aktifler. Her ay yapılan dükkân toplantılarına kadınların birçoğu katılım sağlıyor ve dükkâna ilişkin kararları kadınlar kendileri almış oluyorlar. Bu toplantılara Potlaç belediye personeli ve belirli zamanlarda belediye başkanı da katılım sağlıyor. Bu durum dükkâna dair alınan kararlarda çoğulcu bir yapının varlığını da gösteriyor.

Projenin müdahale alanına yani faaliyetlerine bakıldığında elbette dükkân ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Belediyelerin benzer şekilde pazar yeri temin etme pratiklerinden farklı olarak Kadıköy'ün işlek bir kültür merkezinde kadınlara sabit bir yer tesis edilmesi, projeyi en özgün kılan yanlarından biridir. Çünkü dükkân 600den fazla kadının aidiyet hissettiği bir yer olmayı büyük ölçüde başarmıştır.

Faaliyetlerin bir sonucu olarak belediyenin projesini önemli kılan bir diğer husus da, potlaçta edildiği bilgi ve tecrübe sonrasında kendi işini kuran kadınların varlığıdır. Potlaçtan elde ettikleri gelir ve daha önemlisi özgüven sonucunda kendi atölyelerini açan kadınlar, projenin kadınların sosyoekonomik koşullarını iyileştirme amacını belirli ölçüde gerçekleştirebildiğini gösteriyor. Projenin istihdam yönüne dair kıymetli bir özelliği de, kadınların hâlihazırda ürün satışı yapmalarına ek olarak Moda'daki stantların organizasyonu için de yine Potlaç'lı 5 kadının 5 ay boyunca istihdam ediliyor olması. Sayılan bu yönleriyle Potlaç yerelde bir dayanışma ve istihdam ağı olarak kendine has ve önemli özelliklere sahiptir.

Saha Çalışması ve Değerlendirmesi

Projenin yararlanıcıları tarafından da analiz edilmesi, Potlaç'ın Kadıköylülere katkılarının anlaşılması bağlamında oldukça önemliydi. Dolayısıyla yapılan saha çalışmasıyla, Potlaçlı kadınlarla görüşmeler yapıp, atölyede ve dükkânda gözlem yapıldı. Görüşme yapılan kadınların yaş aralığı 24 ila 70 arasında değişiyor, Potlaç'a yeni katılmış kadınlar olduğu gibi başlangıcından itibaren üye olan kadınlar da var. Bunun yanı sıra görüşülen kadınların Potlaç'tan elde ettikleri gelir 0 ila 7 bin arasında değişiyor. Yani geniş bir gelir aralığında görüşmelerin yapıldığı söylenebilir, bu üye kadınların Potlaç'a bakış açısının potlaçtan elde ettikleri gelirle doğru orantılı olup olmadığını ölçmek için anlamlı bir değişkendi. Görüşme yapılan kadınlar atölye ve dükkâna gelen kadınlar arasından rastgele seçildi.

Bu görüşmeler ve gözlemler üzerinden önemli tespitler yapılabilir. Öncelikli olarak Potlaç'tan elde edilen gelir ve potlaça bakış açısı arasındaki ilişkiyle başlamak bize genel bir çerçeve sunabilir. Genel tahmin bunların birbiriyle doğru orantılı olacağı eğiliminde olsa da şu ana kadar potlaçtan hiç gelir elde etmemiş kadınlar da neredeyse istedikleri ölçüde gelir elde eden kadınlar kadar Potlaç'tan memnun.

Kadınlarla görüşmelerin sonucunda söylenebilecek bir başka önemli nokta da aslında gelir elde etmenin ötesinde kadınlar ürettiklerini sergileyebilecek, insanlarla paylaşabilecek bir platform arayışlarına yanıt bulmuşlar. Kadınların birçoğu gelir elde etmiyor olsalardı bile Potlaç'ın onlar için çok önemli olduğunu söylüyorlar.

Kooperatifleşme konusu şu anda Potlaç'ın en önemli gündemlerinden biri. Belediyenin bu yöndeki isteğine henüz kadınlardan tam bir karşılık gelmiş değil. Kadınlarla yapılan görüşmeler sonucu, sürecin durağan oluşuna dair söylenebilecek ilk unsur, projenin başlangıcından itibaren süreç kadınların insiyatifiyle ilerlerken kooperatifleşme fikrinin belediye tarafından kadınlara yöneltilmiş olması. Bu projenin kadınlar tarafından içselleştirilmiş olması açısından olumlu, fakat ticari boyutu için olumsuz bir sonuç. Fakat bunun yanında kadınların kooperatifleşme sürecinden yeterince haberdar olmadıklarını ve kooperatifleşme sürecinin beraberinde neler getireceğine dair yeterli bilgiye sahip olmayışları kooperatifleşme fikrinden daha da uzaklaşmalarına sebep oluyor. Görüşülen kadınların yarısından fazlası sürece dair çok

fikirlerinin olmadığını söylediler. Yine bunun yanında kadınlardan emekli olanların emeklilik sürecinde başka bir iş yüküyle de meşgul olmak istemedikleri açık.

Potlaç dışarıdan bakıldığında emekli, yaşlı veya ev hanımlarına yönelik bir proje gibi algılanabiliyor, fakat Potlaç annelerin ve kızlarının birlikte dahil olabilecekleri farklı boyutlarıyla gönüllü olabilecekleri bir işlevsellik kazanmış. Genç kadınlardan birçoğu, kadın örgütünde bulamadıkları dayanışmayı burada bulduklarını ve potlaçta bir anlamda aktivist bir taraf bulunduğunu ifade ettiler. Yine genç kadınlar kendi yaş gruplarında olmasa bile Potlaç'ta çok güzel arkadaşlar edindiklerini belirttiler. Yine bunun yanında ihraç edilen akademisyen hocalardan genç işsizlerinden de katılım sağlayanların sayısı son zamanlarda oldukça artmış. İhraç hocalar sadece ürün alışverişine dâhil olmuyor, uzmanlık alanlarında eğitimlere de dâhil oluyorlar.

Kadınların arasındaki iletişim konusu da çok mühim, belediye çalışanlarıyla yapılan görüşmelerde projenin başlangıcından itibaren küçük problemler sebebiyle çeşitli tartışmaların yaşandığı ifade edildi. Kadınların stant açacakları masanın kurayla belirlenmesi, servisle kimin önce bırakılacağına karar verilmesi, ürünlerin dükkânda kaybolması gibi konular kadınlar arasındaki tartışmalara sebep olabiliyor. Üye kadınlarla yapılan görüşmelerde birçok kadın dükkânda ve moda stantlarında daha önce hiçbir gerilime şahit olmadıklarını ifade ettiler, bazı kadınlar çıkan küçük tartışmaların belediye çalışanları tarafından hızlıca çözülebildiğini düşünüyorlar. Bu konuda dükkâna dair ilginç gözlemlerden de bahsedilebilir. Dükkân çok büyük olmaması ve 600'ün üzerinde kadının ürün bırakması sebebiyle bazen dükkânda ürünlerin görülememesi ya da kaybolması gibi sıkıntılar yaşanabiliyor. Kadınlarla görüşme yapılan gün bir kadın ürünlerinin kayb olduğu düşüncesiyle dükkânda ciddi gerilime yol açmış. Özellikle bu olaydan sonra bütün gün orada gönüllü çalışan kadınlarla yapılan görüşmelerde kadınlar ufak tefek pürüzlerin dışında iletişimin çok güzel olduğunu o ufak tefek pürüzlülerin de 1000 insanın olduğu her yerde çıkabileceğini vurguluyorlar. Kadınların neredeyse tamamı kurdukları arkadaşlık ilişkilerinin güzelliğinden söz ediyor, birbirini destekleyen kadınların varlığı, sosyalleşmekte sorun yaşayan, emeklilik sonrası eve kapalı hayat yaşayan kadınlar için büyük bir fırsat olmuş. Potlaç'ta adeta psikolojik destek aldığını söyleyen birçok kadın var. Farklı zamanlarda farklı kadınların Potlaç'a ilişkin böyle bir işlev atfetmeleri oldukça ilginç. "Ben ruh doktoruna gideceğime, beni teskin edecek ilaçlar kullanmak yerine buraya geliyorum", "Potlaçla ikinci bir hayata başladım. "Potlaç hayatıma farklı bir pencere açtı." gibi ifadeler kullanan birçok kadın var.

Dükkânın yeni açıldığı süreçte kadınlar dükkânın kapanabileceğine, projenin biteceğine dair tedirginlik duyduklarını ifade ederken, geline nokta dükkânın belediyenin değil Potlaçlı kadınların olduğunu ve projenin geleceğine dair şu anki yönetimden kaynaklanacak bir problem olmayacağını düşünüyorlar. Yeri gelmişken, kadınların yerel seçimlerden sonra yönetim değişikliği olursa projeye ilgili sıkıntı çıkabileceğine dair tedirginlik taşıdıklarını da belirtmek lazım aynı endişe kooperatifleşme noktasında da geçerli. 60'ından sonra dükkân sahibi olduğunu söyleyen Potlaçlı kadınlar gibi artık Potlaç dükkân yüzlerce kadının ortak dükkânı olarak görülüyor. Kadınlar sağlanan bu imkânlar sebebiyle belediye yönetiminin kadınların gözünde çok farklı bir konuma taşındığını ifade ediyorlar.

Sahada gözlemlenen bir başka durum ise müdürlüklerin koordinasyonu ile ilgili sıkıntı Potlaçlı kadınların kullandığı CKM girişindeki bankonun yeriyle ilgili çıkan anlaşmazlıkta CKM müdürüyle Potlaçlı gönüllüler ve belediye personeli arasındaki iletişim eksikliği beraberinde çeşitli gerginlikleri getirdi. Potlaçlı kadınların ve müşteri kadınların bu sıkıntıya şahit olmaları verilen hizmete dair bir eksidir.

Dükkânın gitgide profesyonel bir satış alanına dönüşmesiyle beraber çeşitli teknik ihtiyaçlar da ortaya çıkıyor. Öncelikle en azından dükkânın içerisinde bir kamera sisteminin bulunması her gün onlarca insanın ziyaret ettiği dükkânı birçok açıdan daha güvenilir hale getirecektir. Bunun yanı sıra zaten var olan barkod sistemiyle beraber çalışacak ürün koruma sisteminin dükkânda

kurulması kadınların el emeği ürünlerinin korunması için oldukça faydalı olacaktır. Tüm bunların yanı sıra artan Potlaçlı kadın ve ürün sayısıyla beraber dükkân, kadınların ürünlerini sergilemeleri için yeterli bir mekân olmaktan çıkacaktır. Şu anda kadınların ürün koyma sayısı beşken bu sayının ilerleyen zamanlarda daha da düşmesi muhtemel. Kadınlarla yapılan görüşmede ikinci bir dükkânın açılması talebi oldukça yaygın. Belediyeler için mekân konusu zaten kendinden zorlukları olan bir nokta, projeye uygun yeni bir mekânın bulunması elbette sıkıntılı olacaktır. Kadınların bu yöndeki taleplerinin olduğu gibi kabul edilmesinin zorlukları bir yana, projenin sürekliliğinin sağlanması için çeşitli çözüm yollarının aranması zorunluluğu da ortadadır. Bu soruna kadınlar tarafından da bir çözüm üretilebilir o çözüm de kooperatifleşme sürecinin tamamlanmasın ve maliyet kazanç bakımından belediyeden bağımsızlaşan bir tüzel kişilik edinilmesi. Fakat süreçte yaşanan aksaklıklar, siyasal bağlamın getirdiği tereddütler sebebiyle kooperatifleşme kendi içinde problemler yaşarken, dükkânın geleceği bu çözüm yoluna emanet edilemez. Dolayısıyla bu konu üzerine alternatif fikirler üretilerek fayda maliyet hesaplamalarıyla birlikte bir karara varılması dükkân için oldukça önemlidir.

Tüm bu gözlem ve incelemelere ek olarak projeye dair bütüncül bir son söz söylemek gerekirse, Potlaç sadece 3 belediye çalışanı ve binlerce üye kadınla beraber çok ciddi bir yerel örgütlenme örneği olma özelliği taşıyor, belediyenin sağladığı imkânlar elbette küçümsenemeyeceği gibi, Kadıköylü kadınların katılımının bu projeyi özgünleştiren ana unsur olduğunu da özellikle belirtmek gerekir.

Sonuç

Potlaç ağırlıklı olmak üzere Kadıköy Belediyesi'nin kadınlara yönelik hizmetlerinin literatürün sunduğu genel kategorik çerçeve ışığında incelendiği bu çalışmada, Kadıköy Belediyesi'nin kadınlara bakışı ve kadınlara yönelik politikaları belirli ölçüde ele alındı. Türkiye'deki belediye yönetimlerine bakıldığında kadınların genel olarak dezavantajlı bireylerle birlikte ele alındığı, yardıma muhtaç konumda görüldüğünü söylemek yanlış olmaz. Yine bununla birlikte, yerel yönetimler arasında artan rekabetle birlikte kadına yönelik hizmetlerin oy devşirme stratejileri için söylemsel olarak sıklıkla kullanıldığı da ortada. Tüm bunlar da göz önünde bulundurulduğunda Kadıköy Belediyesi'nin yukarıda sayılan hizmetlerle oldukça özgün bir bakış açısına sahip olduğunu söylemek mümkün. Bu özgünlük temelde kadınların belediye hizmetlerinde söz sahibi olmalarından kaynaklanıyor. Taleplerini dile getirme fırsatı bulan kadınlar, hizmetlerin uygulanması noktasında da büyük ölçüde yol gösterici konumdalar.

Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme gibi geliştirilmesi gereken yönlerinin güçlendirilmesi ve kurumsal kapasitenin artırılarak verilen hizmetlerin iyileştirilmesiyle, Kadıköy Belediyesi, kadınlara yönelik hizmetleri konusunda Türkiye ölçeğinde oldukça önemli bir model oluşturabilir.

5. Kaynakça

- Adorno, T. W. (1975). Culture Industry Reconsidered. *New German Critique*, (6), 12-19.
- Alcock, P. May, M. ve Rowlingson, K. (2011). *Sosyal Politika - Kuramlar ve Uygulamalar*. Ankara: Siyasal.
- Artuç, D. (2016). Kentsel Dönüşümün Sosyal ve Mekansal Etkileri: Fikirtepe Dönüşüm Alanı. İstanbul: T.C. Maltepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı. 2019 tarihinde alındı
- Avcı. A. (2016) 'Ortak Çalışma Alanları Düünden Bugüne mi?'
- Bayraktar, U. (2017) *Belediyelerde Kadın, Kadınlar İçin Belediye*. İstanbul: TESEV
- Besiri, A. (2009). *Yoksulluk ekseninde engellilerin eğitimi*. TBB Dergisi, 83, 353-374.
- Braun, Erik & Lavanga, M. (2007). An international comparative quick scan of national policies for creative industries.
- Buğra, A. (2018). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika* (9. bs). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Chatterton, P., Owen, A., Cutter, J., Dymski, G., Unsworth, R. (2018). *Recasting Urban Governance Through Leeds City Lab: Developing Alternatives to Neoliberal Urban Austerity in Co-Production Laboratories*. International Journal of Urban and Regional Research, s. 230.
- Çakmak, S. (Haziran 2014). *Bir Siyasi Özne olarak LGBTİ Hareketi: 2014 Yerel Seçimleri ve Yerel Yönetimler*. Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar, 23, s. 15 -23.
- Çatalyürekli, S., & Kaya, Ç. (2014). Kamusal Alan İçin Tasarım: İstanbul'da Yerel Yönetimlerle İşbirliği İçerisinde Yürütülen Disiplinler Arası Projelerde Tasarımcının Konumu. In P. Kaygan, & H. Kaygan (Ed.), *Ulusal Tasarım Araştırmaları Konferansı* (pp. 91-93). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Çelik, E. G. (2013). *Yerel Yönetimlerin Sosyal Politikalara Etkisi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
- Çetinkaya, E. (2010). Genç işsizliğin teorik açıklamaları. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (58), 45-57.
- Demirtaş, E. (2017). *Gazete Kadıköy*. <http://www.gazetekadikoy.com.tr: http://www.gazetekadikoy.com.tr/yasam/yasli-nufus-en-cok-kadikoyde-h10323.html> adresinden alındı

- Deskmag (2013b) 'The third global coworking survey 2012'.[\[http://de.slideshare.net/deskwanted/globalcoworkingsurvey2012?ref=http://blog.deskwanted.com/\]](http://de.slideshare.net/deskwanted/globalcoworkingsurvey2012?ref=http://blog.deskwanted.com/)
- Diani, M. (2015). *The Cement of Civil Society Studying Networks in Localities*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Florida, R. (2004). *The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*. NY: Basic Books.
- Germir, H. N. (2012). *Türkiye'de İstihdam Politikalarının Etkinliği* (1. bs). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Hartley, J. (2005). *Creative Industries* (1. bs). Wiley-Blackwell.
<http://www.idemahaber.com/coworking-serisi-ortak-calisma-alanlari-dunden-bugune-mi/>
- International Labour Organization (2018). *Unemployment, youth total modeled ILO estimate*. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/SLUEM.1524.ZS?end=2017&start=2017&view=bar>
- Işık, V. (2016). Türkiye'de genç işsizliği ve genç nüfusta atalet. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 5(11).
- Işık, O. ve Pınarcıoğlu, M.M. (2001) *Nöbetleşe Yoksulluk*, İletişim Yayınları.
- Kadıköy Belediyesi. (tarih yok). <http://www.kadikoy.bel.tr/Kurumsal/Misyon-Vizyon> adresinden alındı.
- Kadıköy Belediyesi Faaliyet Raporu. (tarih yok). <http://www.kadikoy.bel.tr/Kurumsal/Kurumsal-Raporlar> adresinden alındı.
- Kadıköy Belediyesi. (2018, Kasım). *Gelecek Kadıköy Sunum*. İstanbul.
- Kadıköy Belediyesi Sağlık İşleri Müdürlüğü Görev ve Çalışma Yönetmeliği. (tarih yok). Ocak 2019 tarihinde Kadıköy Belediyesi: http://www.kadikoy.bel.tr/Documents/file/dosya/calisma_yonetmelik_saglik.pdf adresinden alındı
- Kadıköy Belediyesi Stratejik Plan. (tarih yok) <http://www.kadikoy.bel.tr/Kurumsal/Stratejik-Plan> adresinden alındı.
- Kadıköy Kadın Forumu ve Yerel Eşitlik Çalıştay Kitabı. (tarih yok). <http://www.kadikoyakademi.org/wp-content/uploads/2016/03/kadikoy-kadin-forumu-ve-yerel-esitlik-calistayi-kitabi.pdf> adresinden alındı.
- Kamu Politikaları, Yerel Yönetimler, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Kadın Dostu Kentler, Türkiye Örneği. İstanbul.

- Kaya, E. (2009). *Yoksullukla Mücadelede Avrupa'nın ve Türkiye'nin Sosyal Yardım Modeli*. Ankara: Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi.
- Korkut, G., Acar, O. K., Tetik, A. (2015). Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı ile Değişen Kamu Hizmeti ve Türkiye İş Kurumu. *İş ve Hayat*, 107.
- Krätke, S. (2011) The creative capital of cities. Interactive knowledge creation and the urbanization economies of innovation. Malden, Oxford: Wiley-Blackwell.
- Kumaş, H. (2001). İşsizliğin Psiko-Sosyal Boyutu ve Çalışma Yaşamına İlişkin Değerler Üzerindeki Etkileri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(4).
- Kutlu, D. C. vd. (2018). *Sosyal Yardım Alanlar Emek, Geçim, Siyaset ve Toplumsal Cinsiyet* (1. bs). İletişim Yayınları.
- Lazzeretti, L., CAPONE, F., SEÇİLMİŞ, E. (2014). Türkiye’de Yaratıcı ve Kültürel Sektörlerin Yapısı. *Maliye Dergisi*, 166, 195-220.
- Local Women’s Handicrafts*. (tarih yok). <http://www.lwhnepal.com/home/> adresinden alındı.
- Mamur Işıkcı, Y., & Karatepe, S. (2016) *Türkiye’de Çocuğa Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları ve Tarihsel Analizi*. Akademik Yaklaşımlar Dergisi
- Mauss, M. (2018). *Armağan Üzerine Deneme*. (N. Özyıldırım, Çev.) Alfa Yayıncılık.
- Merkel, J. (2015). Coworking in the city. *Ephemera Journal*, 15(1), 121-139.
- Moriset, B. (2014) ‘Building new places of the creative economy. The rise of coworking spaces’, paper presented at the 2nd Geography of Innovation International Conference 2014, Utrecht, Netherlands, January 23-25.
- Özer, A. (2013). *Yerel Yönetimler Reformunda Reform: 6360 Sayılı Kanunun Düşündürdükleri*. Yerel Politikalar, 98-99.
- Özservlet, Y. Ç. (2014). *1990lardan Bu Yana Çocuk Dostu Bir Şehir: Fano*. Marmara Bölgesel Yerel Belediyeler Haber Dergisi
- Özservlet, Y. Ç. (2014). *Çocuk Dostu Belediyecilik*. İller ve Belediyeler Dergisi
- Özservlet, Y. Ç. (2014). *Çocuk Odaklı Finlandiya’da Yerel Yönetimler ve Çocukların Eğitimi*. Marmara Bölgesel Yerel Belediyeler Haber Dergisi
- Pasi, P. (2003). Knowledge work in distributes environments: issues and illusions. *New Technology, Work and Employment*, 18(3).
- Scott, A. (2006). Creative Cities: Conceptual Issues and Policy Question. *Journal of Urban Affairs*, 28 (1) 1-17.

- Özlüsoylu, N. (2019, Ocak 8). KETA Kurucusu ve Teknik Sorumlusu.
- Rossi, U., Vanolo, A. (2015). *Urban Neoliberalism*. International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences, 846.
- Seçilmiş, B. (2018, Aralık 13). Tasarım Atölyesi Kadıköy Teknik Sorumlusu.
- Selvin, E. (2016, Haziran). Politics of Participatory Urban Space Design: A Case Study on Istanbul. Researchgate: https://www.researchgate.net/publication/304381686_Politics_of_Participatory_Urban_Space_Design_A_Case_Study_on_Istanbul adresinden alındı
- Spinuzzi, C. (2012) ‘Working alone together: Coworking as emergent collaborative activity’, *Journal of Business and Technical Communication*, 26(4): 399-441.
- Sunal, O. (2010). *Çocuğa Yönelik Çağdaş Sosyal Politika Yaklaşımları*. Aile ve Toplum Dergisi
- Taş, H. Y., Küçükoğlu, M., & Demirdöğmez, M. (2018). Türkiye’de genç işsizliği sorunu ve alternatif çözüm önerileri. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 7(18), 281.
- Tiyek, R. (2012). *Yerel Yönetimlerin Sosyal Politika Uygulamalarındaki Rolü: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sosyal Yardım Birimi Örneği*. İstanbul: Yerel Politikalar Dergisi.
- Toprak, D. (2015). *Uygulamada Ortaya Çıkan Farklı Refah Devleti Modelleri Üzerine Bir İnceleme*. : Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.
- TÜİK Merkezi Dağıtım Sistemi. (tarih yok). Aralık 1, 2018 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> adresinden alındı
- UNICEF. (2018) *Çocuk Dostu Şehirler*. IKEA. <http://unicef.org.tr/sayfa.aspx?id=64> adresinden alındı.
- Urhan, G. (2018). Yerel Refah Sisteminin Oluşumunda Belediye Yardımları ve Yardım Alma Deneyimi: İşlev ve Sonuçları Açısından Bir Değerlendirme. İçinde *Sosyal Yardım Alanlar Emek, Geçim, Siyaset ve Toplumsal Cinsiyet* (1. bs). İletişim Yayınları.
- Valentine, G. (2008) ‘Living with difference: Reflections on geographies of encounter’, *Progress in Human Geography*, 32(3): 323-337.
- Weil, M., Reisch, M. S., & Ohner, M. L. (2013) *The Handbook of Community Practice*. London: SAGE Yayıncılık.
- World Bank. (n.d.). Global unemployment rate from 2007 to 2017. In *Statista - The Statistics Portal*. Retrieved from <https://www.statista.com/statistics/279777/global-unemployment-rate/>.
- Yaman, A., Önalp, G. (2018). *Yeni Kamu Yönetimi Reformlarının Yerel Yönetimler Üzerindeki Etkisi*. Yüzüncüyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Yerel Siyasette LGBT Hakları. (tarih yok). <http://www.spod.org.tr/SourceFiles/pdf-20181122164722.pdf> adresinden alındı